

ORIENTELE CATOLICU

SEAU

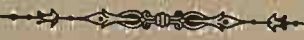
CONCORDANTIELE TRADITIONEI

prin cari din s. scriptura si din variele monumente ale besericeii orientali conservate in cartile besericesci si in alte scripte se demonstra credint'a catolica despre primatuln fericitului Petru apostolulu si aln urmatoriloru acelniasi Pontificiloru romani

prin

Joane Papiu

preotu catolicu de ritulu grecescu din dieces'a Gherlei, spiritual. la cas'a u. r. corect. asesor. consist. si vprotop. onor.

ORIENS CATHOLICUS

SIVE

TRADITIONIS CONCORDANTIAE

quibus e s. scriptura et e variis Ecclesiae orientalis monumentis in libris ecclesiasticis aliisque scriptis conservatis demonstratur fides catholica circa beati Petri apostoli ejusdemque successorum romanorum Pontificum primatum

per

Joannem Papiu

praesbyterum graeci ritus catholicum dioecesis Szamos-ujvariensis domus h. r. correct. curat. s. sedis consist. assess. v. archidiac. ad honor.

SZAMOSUJVARINI

TYP. „AURORAE” P. A. TODORAN.

1885.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

III 137112
Cota

Inventar 705559

Biblioteca Centrală Universitară

Cota

III 437/12

Inventar

705559

Ioan Popii născut la 24 august 1836
în Sas-Ufalău (Noeni); mort la
1903. —

Cu permisiunea superiorilor.

Superiorum permissu.

1903
1836
—
67

Protestatio auctoris.

Omnia, quae in hoc opere perstringuntur, — si forte quid incorrecte aut ad sensum cath. fidei non satis exacte scriptum fuerit, — iudicio s. Matris R. Ecclesiae omniumque Verae et Universalis fidelium Magistrae, subjecta esse volumus et declaramus.

La Lectoru.

Fienduca monumentele, prin cari s'a conservatu credinti'a si invetiatur'a despre primatu in depositulu besericeii or., se afla in varie versiuni ale limbелору, nu e mirare, déca mai multe testimonie, cari s'au pestratu la poporele orientali, nu potu fi cunoscute multora, de nu cumva voru fi fostu adunate au traduse in atare limba, prin care de si nu cu toti, totusi cu mai multi se se pota comunicá.

Dereptu ace'a credu cá e de ajunsu motivulu, din care opulu presente, pre carele Ti-lu oferescu benevoitoriule Lectoru, — pre langa limb'a materna s'a compusu, — preste datena — de o data si in limb'a latina, in compunerea caruia vei vedé cá (afara de impregiurarea cá e in dóue limbe), am mai preferitu a produce cuventele altor'a, decâtu a indesni ale mele fara cuvenintia. Dar' fiendu ca cuprinsu cu multe ocupatiuni nu am avutu grigia, pre cumu s'ar fi cuvenitu, de erorii si gresielele, ce s'au veritu parte din negrigi'a tipografiloru, parte din cunoscinti'a mea ne eexacta facia de geniulu limbei latine, — ceru iertare; cá de-si nu am intrelasatu a corege la calcaniulu cartiei unele erate mai mari, totusi cele mai multe (si cele ortografice tóte) lasu se mi-le condoneze buna vointi'a si se le indrepte judecat'a Ta, sperandu cá voi fi eexcusatu, de óra ce si Cicerone díce cá: *déca se intielege lucrulu bene, facia de folosirea si aplicarea cuventeloru se cuvine se fimu indulgenti.*

Auctorulu.

Ad Lectorem.

Quum monumenta, quibus in or. Ecclesiae deposito fides et doctrina circa primatum conservata est, in variis vernacularum exstent versionibus, non mirum si non pluribus plura, quae apud orientales populos supersunt testimonia innotescere queant, — nisi forte in talem fuerint collecta aut translata sermonem, quo, — quamvis non omnibus, — saltem pluribus communicari possint

Hinc sufficiens — ut opinor — praesentis, — quod Tibi benevole Lector offero, — simul cum nativa, — praeter consuetudinem — latina quoque lingua exarandi ratio operis, in quo conficiendo (praeterquam quod bilingvem), me magis aliorum verba scripsisse, quam mea importune ingessisse videbis. Sed quoniam pluribus distentus occupationibus errores, qui partim ex incuria typographorum, — partim vero, quae ex mea ad genium latini sermonis non satis exacta notitia irrepserunt stribligines, prouti decuisset non curabam, — ignoscentiam peto; quamvis enim nonnulla graviora errata ad calcem libri corrigere non intermiserim, plurima tamen (et orthographica omnia) benevolentiae Tuae condonanda et iudicio emendanda relinquo et spero fore, ut me excusatum habeas monente Cicerone: *re bene intellecta de verborum usu et applicatione nos faciles esse debere.*

Auctor.

CONSPECTULU.

Prolegomene.

Despre primatulu santului apostolu Petru si alu Pontificiloru romani succesorii aceluia-si.

Articululu I.

Domnulu nostru Isusu Christosu a intemeliatu primatulu, carele l'a datu fericitului apost. Petru preste intréga beseric'a, si pre Petru Pa pusu de capu vediutu alu besericei.

§. I. Sant'a Scriptura.	2
§. II. Cartile choralu.	10
§. III. Alte carti eclesiastice liturgice-rituali, doctrinali si cu auctoritate.	32
§. IV. Cartile eclesiastice ale altoru orientali.	44
§. V. Unii, cari mai alesu din ai nostri apropiandu-se de materia au tractatu despre primatu ori pre de asupra ori cu propusu.	54
§. VI. Santii Parenti si alti scrietori ai besericei or.	66
§. VII. Deducere din cele precedenti	88
§. VII. Domnulu Christosu nu a conferitu primatulu preste intréga beseric'a neci unui fiesce caruia singuru, neci toturoru au dóra cetei colective a toturoru apostoloru, ci fericitului Petru apostolulu	108
§. IX. Primatulu nu a fostu datu de Domnulu Christosu neci unui altuia din numerulu apostoliloru, ci fericitului Petru i s'a datu intru adeveru primatulu nu numai de onóre, ci si de potestate, adeca de autoritate si juredictiune	116
§. X. Primatulu fundatu de Domnulu Christosu si datu fericitului Petru are se fia perpetuu	132

Articululu II.

Primatulu datu fericitului Petru, fiendu ca este perpetuu, a trecutu la Pontificii romani cá adeverati si legitimi urmatori ai f. Petru, acesti'a au asia dara acelasu primatu universale, care l'a avutu fericitulu Petru.

§. XI. Fericitulu Petru a fostu in Rom'a si pana la móрте a gubernatu beseric'a romana	148
--	-----

CONSPECTUS.

Prolegomena.

De primatu sancti Petri apostoli ejusque successorum romanorum Pontificum.

Articulus I.

Dominus noster Jesus Christus instituit primatum. — quem in universam Ecclesiam beato Petro apostolo contulit, et Petrum visibile caput Ecclesiae constituit.

§. I. Sacra scriptura	3
§. II. Libri chorales	11
§. III. Alii libri ecclesiastici, liturgico-rituales et doctrinales auctoritate pollebentes	33
§. IV. Aliorum orientalium libri ecclesiastici	45
§. V. Nonnulli, qui praecipue e nostris, vel obiter vel vero ex proposito rem aggressi de primatu disseruerunt	55
§. VI. Sancti Patres alique orientalis ecclesiae scriptores	67
§. VII. Deductio ex praecedentibus	89
§. VIII. Christus Dominus primatum in universam Ecclesiam nec singulis nec omnibus aut vero coetui omnium apostolorum collective sumpto, sed b. Petro apostolo tradidit	109
§. IX. Primatus a Christo Domino nulli ex apostolorum numero alteri, sed b. Petro collatus est vere primatus non solum honoris, verum etiam potestatis, id est auctoritatis et jurisdictionis	117
§. Primatus a Christo Domino fundatus beatoque Petro apostolo traditus debet esse perpetuus	133

Articulus II.

Primatus b. Petro collatus quoniam perpetuus est, transit ad Pontifices rom. ut veros et legitimos b. Petri successores, habent itaque hi eundem, quem b. Petrus habuit, primatum universalem.

§. XI. Beatus Petrus apostolus fuit Romae romanamque usque ad mortem rexit Ecclesiam	149
--	-----

VIII.

§. XII. Episcopulu Romei vechie este adevratulu si legitimulu urmatoriu in primatu alu fericitului Petru apost.	158
§. XIII. Succesiunea Pontificiloru romani in primatulu fericitului Petru si perpetuitatea primatului in Pontificii romani o intarescu si cartile canonice ale orientaliloru diu istori'a tieneri concilieloru	176
§. XIV. Deducere si conclusiune din cele precedenti	194
§. XV. Credinti'a universale a besericei despre primatulu Pontificiloru romani si despre perpetuitatea acestuia in Pontificii romani o aréta si canónele concilieloru orientali.	204
§. XVI. Primatulu f. Petru in Pontificii rom. recunoscutu priu ss. Parenti si prin canonele concilieloru l'au recunoscutu si marturisitu si patriarhii besericei constantinopolitane si alti archierei si doctori ai besericei orientali precumu si imperatii	218
§. XVII. Credinti'a despre primatulu Pontificelui romanu la poporele natiunei romanesci a remasu conservata in integritatea s'a de la couversiunea ei la Christosu, pre tempulu celoru 7 concilie ecumenice si pana in dílele lui Fotiu	234
§. XVIII. Poporele natiunei romanesci, cari credinti'a despre primatulu f. Petru pre tempulu celoru 7. concilie ecumenice si pana la tempurile lui Fotiu au conservatune clatita, — au tienutu uniunea cu s. m. beserica romana si in seclii urmatori, caci nesuintiele Greciloru neci in tempulu posterioru — dupa desbinarea intrevenita la Florenti'a, nu au potutu desface cu totulu de la uniune pre stramosii nostri, ci strabunii nostri prin unu síru lungu de seculi cu credintia filiale au remasu alipiti de catedr'a fericitului Petru.	246
§. XIX. Primatulu Pontificiloru romani cu cuventele si cu invetiatur'a Grecii nu-lu admitu si nu voescu a-lu cunósce, dar' totusi cu faptele se vedu a-lu comprobá si in modulu acest'a eli — iusisi si-contradícu	270
§. XX. Conclusiune	278

§. XII Episcopus Romae veteris est verus et legitimus	
b. Petri Apostoli in primatu successor	159
§. XIII. Successionem rom. Pontificum in b. Petri primatu, hujusque in rom. Pontificibus perpetuitatem adstruunt libri orientalium canonici ex historia celebrationis conciliorum	177
§. XIV. Deductio et conclusio ex praecedentibus.	195
§. XV. Universalem Ecclesiae fidem circa rom. Pontificum primatum, hujusque in rom. Pontificibus perpetuitatem adstruunt orientalium conciliorum canones	205
§. XVI. B. Petri in romanis Pontificibus primatum per ss. Patres et canones conciliorum agniti, agnoverunt professique sunt etiam constantinopolitanae Ecclesiae Patriarhae aliisque orientalium Ecclesiarum Praesules et doctores nec non imperatores	219
§. XVII. Fides circa rom. Pontificis primatum apud romanicae nationis populos a tempore conversionis suae ad Christum, tempore 7. oec. conciliorum et usque ad tempora Photii integre conservata existit	235
§. XVIII. Romanicae nationis populi, qui fidem circa b. Petri primatum tempore 7. oec. conciliorum et usque ad tempora Photii inconcussam conservaverunt, unionem cum s. m. rom. Ecclesia etiam subsequis colebant seculis; conamina enim Graecorum nec tempore posteriori — post scissionem Florentia: factam majores nostros ab hac unione omnino divellere potuerant, sed antenati nostri cathedrae b. Petri ap. per longam seculorum seriem filiali adhaerebant fidelitate	247
§. XIX. Primatum Pontificum rom. verbis et doctrina non admittunt et agnoscere renunt Graeci, factis tamen illum comprobare videntur atque hac ratione sibimet ipsis ipsi contradicunt.	271
§. XX. Conclusio	279

Prolegomene.

Dupa ce omulu despartitu de catra Creatoriu prin calcarea legeri primite in paradisu a pierdutu grati'a lui Domnedieu si a devenitu necapace de a poté re-ajunge cu poterile proprie la destinatiunea data lui-si, — fù rescumparatu prin Isusu Christosu Filiulu lui Domnedieu, carele facandu-se omu din Preafericit'a Vergura Mari'a, a venitu in lume si a fundatu atare societate, carea representandu pre pamentu imperati'a lui Domnedieu, — ce s'a fostu inchisu prin pecatu, — se ajute pre omu in lupta cu pecatulu, si se póta avé viati'a eterna toti, câti voru intrá in dins'a si crediendu in numele lui, voru cunosce pre Parentele de Domnedieu adevveratu si-lu voru fi onoratu cu anima curata. Dar' fiendu cá viati'a eterna este, cá se cunósca pre unulu adevveratulu Domnedieu si pre care l'a tramisu elu, pre Isusu Christosu ¹⁾ — si Domnedieesculu Salvatoriu si-a inceputu diregatori'a sa de la descoperirea numelui lui Domnedieu, alu Parentelui seu celu cerescu. Aretandu dereptu ace'a cumca elu este adevveratulu Mesi'a — si cá are misiunea impusa de a descoperi omeniloru numele lui Domnedieu, — a inceputu a predicá si a invetiá, si câti l'au primitu pre dinsulu, le-a datu loru potere, cá se se faca filii lui Domnedieu, adeca celoru ce au crediutu intru numele lui. ²⁾

Oi inainte de ce ar' fi complenitu lucrulu, care i-l'a datu lui Parentele, se-lu faca, ³⁾ a voitu cá societatea, ce o fundase, se fia indiestrata cu tóte midilolele si darurile necesarie spre ajungerea scopului prefiptu. ⁴⁾

Deci pre cumu predicase unu Domnedieu adevveratu, si unu botezu intru iertarea pecatelor, un'a credintia si un'a imperatia a ceriurilor, si un'a viatia eterna, — asia a fundatu si societate un'a si i-a pusu unu capu; pentru cá déca singuru unulu este adevverulu, (pre cumu unulu si este) — numai un'a póte fi si calea, care duce la imperati'a ceriurilor.

Éra cumca societatea ace'a, pre care o fundase Christosu Domnulu nostru, este beserie'a cat. si cumca numai in sinulu ei se póte mantui omulu, urméza de sene din ins'asi natur'a acestei societati; pentru ca in acésta institutiune salutaria a genului umanu s'a con-

¹⁾ Joann. Ev. XVII. 3.

²⁾ Joan. I. 12.

Prolegomena.

Quum homo per transgressionem legis in paradiso acceptae a Creatore suo abscissus gratiam Dei amisisset destinationisque sibi datae propriis viribus recuperandae incapax redditus fuisset, redemptus est per Jesum Christum Filium Dei, qui e Beatissima Maria Virgine homo factus in mundum venit, atque talem constituit societatem quae regnum coelorum, quod per peccatum jam clausum fuerat, in terris repraesentatura, homini in certamine cum peccato subveniat, omnesque qui eam ingressuri fuerint et credentes in nomine ejus cognoverint Patrem Deum verum et puro corde veneraturi fuerint, vitam possint habere aeternam. Quoniam autem haec est vita aeterna, ut cognoscant solum verum Deum et quem ille misit, Jesum Christum,¹⁾ — munus quoque suum Divinus Salvator — a manifestatione nominis Dei — Patris sui coelestis exorsus est. Cum itaque se Messiam verum esse — missionemque nomen Dei hominibus revelandi sibi inpositam monstraret, praedicare atque docere coepit, et quotquot eum receperunt, dedit illis potestatem filios Dei fieri, his nempe qui crediderunt in nomine ejus.²⁾

Ast antequam opus, quod Pater dedit ei, ut faciat, consummatus esset,³⁾ praeditam esse voluit societatem, quam ipse constituerat, omnibus ad praefatum finem necessariis mediis et dotibus⁴⁾

Quemadmodum itaque unum Deum verum, unumque baptisma in remissionem peccatorum, unam fidem unumque regnum coelorum, atque unam vitam aeternam praedicaverat, ita societatem etiam unam — eique unum caput constituit; si enim una sola est veritas, — (prouti una etiam est,) — una tandem potest esse via, quae ad regnum coelorum perducit.

Esse autem societatem illam, quam Chr. Dominus noster fundaverat, Ecclesiam cath. in eaque sola hominem salvum fieri posse ex institutionis hujus natura re apse sequitur; conservatus est enim in hac humani generis salutari institutione character ille per-

³⁾ Ibid, XVII. 4.

⁴⁾ Concil. prov. I, a 1872. T. II. Cp.

XII.

servatu caracterulu perenu, ce i-lu imprimà Domnedieescu fundatoriu de la inceputulu ei, prin tôte tempurile pana in secululu nostru; neci nu a fostu vre unu tempu, candu se fi cutezatu ceneva a afirmá cumca ea ar' fi lipsita de acestu semnu, prin care se se póta cunosce si distinge de catra ori cari alte societati, seau se fi negatu cumca ar' fi provediuta cu darurile si cu midilócele necesarie la ajungerea scopului.

Apoi cumca beseric'a lui Christosu are proprietatile si midilócele acele necesarie pentru ajungerea scopului, neci nu e lipsa de comprobare, de orace e constatatu de plenu cumca si cele alalte institutiuni au societati, câte nu se sfiescu a-si luá siesi numele de beserica de la originea ecsistentiei sale. — de si nu au incredere in sene, — se lauda celu pucinu cu unele, si inca atari atribute, pre cari nu si-le vá poté sustiené si aপরঁ cu dreptu sf' dupa meritu, decátu unic'a adeverata beseric'a lui Christosu. „Caci neci nu-si potu aretá originea sa, neci nu potu desvoltá atare síru alu antistoru sei, care decurgandu prin succesiune de la inceputu, celu de antaniu dintre eli se fi avutu de auctoru si de antecesoru pre careva dintre apostoli seau dintre barbati apostolici, care a petrecutu totusi cu apostoli.“¹⁾

Inse dupa ce nu este propusulu nostru a suscitá aci intrebari despre acele societati, ci numai de a demustrá credinti'a besericeii orientali despre unulu diu punctele dogmatice, despre care atestéza istori'a cá ar' fi datu orientaliloru pretectu de a se separá de beserica; — fia de ajunsu pentru cerculu lucrarei nóstre, déca vomu fi luat in inceputulu de la unitatea besericeii lui Christosu, fiendu constatatu cu tóta certitudenea cumca Domnulu n. Christosu, pentru cá se manifesteze unitatea, a dispusu cu auctoritatea sa cá originea acestei unitati se se incépa de la unulu,²⁾ ce'a-ce neci dintre orientali nu vá cutezá candu-va a-o negá ceneva, — fia si celu mai alipitu de schisma: bá cu totii credu tare cu noi de impreuna si cu o gura marturisescu *un'a beserica a lui Christosu ac'asi santa, catolica si apostolica.*³⁾ — Intru adeveru la orientali, cari nu incéta a se alipi de schisme, au remasu atátu de multe monumente, in cari se vedu a se fi conservatu urmele adeveratei credintie despre punctele dogmatice, in cátu despre unitatea aceleiasi credintie neci nu se póte îndoi mentea sanetosa; si fiendu ca nu se vede neci cá aru fi pieritu cu injuri'a temporiloru in restempulu care a decursu de la nevalirea schismeii, neci cá s'aru fi stramutatu cu totul prin falsitatea invetiaturei Greciloru, nu se póte dice, de cátu cá au ecsistatu

¹⁾ Tertul. de praescr. haeretic. c. 32.

²⁾ Cyprian De unit. Eccles. IV.

³⁾ Orthodox. Confessio. P. I. Cp. 83. „Ecclesiam (docemur) esse unam

ennis, quem Divinus Fundator inde a primordiis ipsi impresserat — per omnia — ad nostri usque seculi tempora: nec fuerat tempus, quo illam hoc, quo a ceteris cujuscumque generis societatibus dignosci distinguere possit — signo destitutam fuisse quis affirmare ausus fuerit, aut vero dotibus mediisque ad finem necessariis praeditam esse negaverit.

Pollere veram Christi Ecclesiam hisce proprietatibus mediisque omnibus ad finem necessariis, comprobatione non indiget, cum certo constet reliquas quoque institutiones sive societates, — quae sibi inde ab origine existentiae suae ecclesiae nomen, — quamvis sibi diffidentes — adstruere non verentur, — saltem nonnulla horum atque talia attributa jactitare, quae jure meritoque non nisi unica veraque Christi Ecclesia unquam sustinere, sibi que vindicare valebit. „Nec enim originem suam edere, nec ordinem antistitum suorum per successionem ab initio decurrentem ita evolvere possunt, ut primus illorum aliquem ex Apoclyptis vel apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem. ¹⁾

Ast cum consilii nostri non sit, quaestiones de illis societatibus movere, sed tantum orientalis Ecclesiae demonstrare fidem circa unum ex illis dogmaticis punctis, quae orientalibus praetextum se se ab Ecclesia separandi dedisse historia testatur; — satis sit pro nostra provincia exordium deduxisse ab unitate Christi Ecclesiae, cum certo certius constet, Christum Dominum nostrum, ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuisse ²⁾ quod nec orientalium quisquam — etiamsi schismatis tenacissimus — unquam negare ausus fuerit; imo omnes nobiscum firmiter tenent, unoque ore profitentur *unam Christi Ecclesiam eamque sanctam catholicam et apostolicam* ³⁾ Profecto tam multa supersunt apud orientales, qui schismatibus adhaerere perseverant, monumenta, in quibus verae circa dogmatica puncta fidei vestigia conservata esse videntur, ut de unitate ejusdem fidei sana mens nec dubitare possit; et cum illa tempore, quod a schismatis invasione profluxit, nec injuria temporum periisse, nec falsitate Graecorum doctrinae inmutata omnino fuisse videantur, non nisi temporibus schismata jam praecedentibus extitisse dicenda sunt. Unde recta rationis deductione hoc concludendum: orientalis Ecclesiae Patres inde a primordiis religionis Christianae — eodem charitatis vinculo junctos mutuo-

sanctam, catholicam et apostolicam. Conf. etiam Platon. Rechtgläubige Lehre II. Th. §. 28. Ammerkg: „Sie ist eine einige Kirche, weil zu allen Zeiten ein einiger Glaube, etc. etc.

si in tempurile de inainte de schisme. Dreptu ace'a prin deducerea corecta a ratiunei e de a conchide, cumca Parentii besericeii orientali legati de la inceputulu religiunei crestine prin ace'asi legatura a iubirei si cu ace'asi amore imprumutata, in uniunea pazei au pestratu de impreuna cu occidentalii prin sirulu celu lungu alu seculiloru un'a si ace'asi credintia nevetemata. — Caci ori si cumu s'ar opinti invetiatur'a Greciloru orientali din tempulu mai de incóce a comentá canouulu (6 alu) conciliulu nicenu I., prin care se spune cá sar' fi asediatu *dater'a vechia rá ἀρχαία ἐπι* si *fericit'a consvetudene*, cá dupa Episcopulu romauu, adeca in ordene, se urmeze celu Alecsandrinu, apoi celu Antiochenu, din care cauza scaunulu fericitulu Petru si pentru particul'a — cumu dîcu — a potestatii derivate iu vechii patriarchi din primatulu lui Petru -- se numiá unulu si trinu, — totusi in priucipalitate numai singuru scaunulu principe-lui apostoliloru a precumpanitu cu auctoritatea: ¹⁾ pentru ca acestu scaunu preasantu nu numai cá are principatulu cu multe prerogative preste besericele, câte au fostu iu tóta lumea, si mai pre susu de tóte ace'a (prerogativa), cá a remasu scutitu de intinatiunea eretica, neci nu a siediutu in elu vre unu antistite, carele se fia avutu sentiuri contrarie credintiei, ²⁾ ci a pestratu totu de-un'a intréga traditiunea, care o avuse de la apestoli, si acésta in poterea promisiunei domnedieesci a lui Christosu, carele s'a rogatu nu numai pentru unitatea celor'a, çari aveau se créda in elu, ³⁾ ci candu vrù se dee chieile imperatii ceriurilor ⁴⁾ lui Petru, s'a rogatu si pentru elu, cá se nu scada credinti'a lui si reintorcandu-se intarésca pre fratii sei. ⁵⁾

Deci dupa ce Domnulu panendu mai mare preste beseric'a sa, s'a rogatu pentru elu cá se nu-i scada credinti'a ci reintorsu ore candu se intarésca pre frati, si dupa ce toti, celi ce aveau se créda in dinsulu, au fostu condusi de acésta credintia, — ce mirare deca concordia acestei unitati cu legatur'a credintiei salutarie a impreunatu in charitate resaritulu cu apusulu prin sirulu atátoru seculi?

Dar' fiendu ca inimiculu, celu ce se furisiéza pre nesentite si insielandu cu pasi ascunsi se sierpuesce sub tipulu pazei, cutezà a cercá dupa erese prin care se rumpa unitatea si se insiele pre celi necauti chiaru cu titlulu numelui de crestinu, — se conturbà pazea besericeii si se delaturà concordia, ⁶⁾ caci fiendu de lipsa dupa infricosiat'a disa a apostolului cá se se nasca si erese si se se ve-

¹⁾ Nic. Nilles. S. J. Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis etc. T. I. Oenipont. 1879. Πραξῶν. De quinivertice potest. eccl. p. 456, ss.

²⁾ Theodoret ep. 116 ad Renat. praesbyter. rom.

que amore se se prosecutos per longam seculorum seriem unam cum occidentalibus — eamque inconcussam servasse fidem in unione pacis. Quocumque enim sensu commentari interpretarique niteretur Graecorum orientalium sequioris temporis doctrina canonem (6) concili Nicaen I. quo „*antiquus mos τα ἀρχαία ἐνή* — *beataque illa consuetudo* servari constitutum fuisse fertur, ut post Romanum nempe in ordine Alexandrinus, dein Antiochenus sequeretur Eppus, — unde beati Petri sedes et ob potestatis — ut ajunt — particulam e primatu Petri in veteres patriarchas derivatam una vocabatur et trina, — pro ipso tamen principatu, sola Apostolorum principis sedes in auctoritate convaluit; ¹⁾ habebat enim haec sanctissima sedes non tantum Ecclesiarum, quae in toto fuerant orbe, principatum multis nominibus, atque hoc ante omnia quod ab haeretica labe immunis manserat, nec ullus ejusdem antistitum fidei contraria sentiens in illa sederat, ²⁾ sed eam, quam ab Apostolis habebat traditionem semper integram conservaverat, atque hoc vi divinae promissionis Christi, qui non solum pro unitate eorum, qui in illum credituri erant, orabat ³⁾ sed pro Petro etiam, — cum daturus esset ei claves regni coelorum, ⁴⁾ rogavit, ut non deficiat fides ejus, et conversus aliquando confirmet fratres suos. ⁵⁾

Cum itaque Dominus Ecclesiae suae praepositum constituens pro ipso oraverit, ut non deficiat fides ejus, sed aliquando conversus fratres confirmaret et omnes in illum credituri hac fide ducti sint, quid mirum si unitatis hujus concordia per tot seculorum seriem orientem cum occidente hujus salutaris fidei vinculo in charitate conjunxerit?

At ubi inimicus, qui latenter obrepit et per pacis imaginem fallens occultis accessibus serpit, haereses, quibus unitatem scinderet et sub ipso christiani nominis titulo incautos falleret, ⁶⁾ invenire ausus fuerit, conturbata est Ecclesiae pax et sublata concordia, nam dum oporteret attento tremendo apostoli effato et haereses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant, videmus Deum per-

¹⁾ Joann. XVII. 11.

²⁾ Math. XVI. 19.

³⁾ Luc. XXII. 32.

⁴⁾ De Unitat.

désca celi probati, vedemu că a permis Domnedieu că prin decursulu seculilor se se destreme unitatea credintiosiloru prin diferite erese si schisme; ¹⁾ si fienduca nu au incetatu neci antistii a se urmari nuii pre altii cu ure politice si cu machinatiuni profane — uitandu de cuventele Domnului, carele le mandase se se iubésca imprumutatu, si despretiundu-i admonitiunea, că: Ori care vá voi se fia mai mare intre voi, se fia sierbu toturoru — si asia au perseveratu cu nedumerintia intru propagarea pretecestului de a se separá de la centrulu unitatei catolice, — a lasatu Domnulu dupa aduncimea judecatiloru sale celoru necupriuse, că se se complenésca schism'a cea mare, care nu numai că tiene in separatiune beseric'a greca de la cea catolica pana in dilele nostre ²⁾ ci a si innebusitu-o cu calamitati intru atât'a mesura, in câtu Ioane Vecculu, — carele pre tempulu conciliului lugduenu a luat — ce e dreptu — sub aperare la imperatulu mai antaniu pre Greci si condemná pre Latini, ér' dupa ace'a ajunsu in inchiوريا luandu sub judecata dísele parentiloru si considerandu cu diligintia la sententiele referitorie, condusu de adeveru si-a mutatú parereá — candu vorbi despre uniunea si pacea Romei vechie si nóue, cá si candu ar' fi prevediutu calamitatile acestea, inca inainte de complenirea schismeí nu s'a sfitu a eclamá cu aceste cuvente: Cene-mi vá da isvóre la lacreme, cá se deplangu, — de-si nu dupa cumu merita si amesuratu marimei calamitatiloru, — se plangu totusi intunecimea, care a obdusu pamentulu locuitu de noi, si stricatiunea ce a eruptu pre campiele cele deschise a le romaniloru de sortea nostra? ³⁾ Ér' dupa ce ar' fi aretatu mai in diosu (pag. 228 ac) in modu prechiaru din cuventele lui Atanasiu celu mare, Gregoriu teologulu si ale marelui Basiliu, cumca republiciei nu i-s'ar poté aduce mai mare periclu si stricatiune, de câtu candu aru apucá ereticii la potere in beserica, pentru descrierea starei triste a besericeí din tempulu ace'la folosescé urmatóri'a asemenea, dícandu: Cá se me folosescu de asemenea ce e dreptu. prea debile la vedere, — inse totusi evidentu. Aseménatus'a starea besericeí intru tóte unui vestimentu vechiu, care si din cea mai neinsemnata causa se sfasia usioru, éra soliditatea cea de demultu neci de cumu nu si-o poté recapatá. Dereptu ace'a e lipsa de mare silintia si de mare diligintia in tempulu acest'a cá se se póta ajutá unoru beserici; se voru ajutá inse, déca se voru impreună cele desbinate; se voru impreună, déca nu se vá aduce sufleteloru

¹⁾ Concil. prov. I. T. 1. Cp. I.

²⁾ Concil. prov. I. ib.

³⁾ Ap. Hug. Laemer. Scriptorum Graeciae orthodoxae biblioth. selecta. Friburg. Brisgoviae 1864 vol. I. Sect. III—V. p. 198. „Ὁ πόθεν μοι δόθη-
σονται δακρῶν πηγαί, ὡς ἂν ἀποκλαύσωμαι, εἰ καὶ μὴ ἀξίως καὶ

missise ut decursu seculorum unitas fidelium variis dirumperetur haeresibus schismatibusque; ¹⁾ et cum tandem antistites — obliti verborum Domini, qui praeceptum se se invicem diligendi dedit eis, spretoque illius monito: Quicumque voluerit inter vos primus esse, erit omnibus servus“ — politicis odiis machinationibusque profanis se se prosequi non desierint et sic praetextum a catholicae unitatis centro se se separandi solertissime propagare perseveraverint „passus est Dominus secundum abysum incoprehensibilium iudicorum suorum ut consumaretur illud magnum schisma, quod Ecclesiam Graecam ab Ecclesia Catholica ad nostra usque tempora non tantum abscissam tenet“ ²⁾ sed etiam calamitatibus adeo oppressit ut Joannes Veccus, qui tempore concilii Lugdunensis primum quidem Graecos apud imperatorem defendendos suscepit et Latinos condemnavit, post modo autem carceri mancipatus — perpensis dictis Patrum et diligenter consideratis sententiis, — veritate ductus sententiam mutavit, cum de unione et pace veteris et novae Romae dissereret, ac si praevisurus fuisset has calamitates, non vereretur jam ante consumatum schisma exclamare his verbis: „Unde mihi dabuntur lacrymarum fontes, ut lugeam, et si non pro dignitate et calamitatum magnitudini modo compare, lugeam nihilo minus, quae inde orbem terrarum a nobis inhabitatum oppressit, caliginem, noxamque, quae ob eam in late patentes Romanorum campos nostrae sortis irrupit.“ ³⁾ Postquam autem inferius (p. 228 ib.) ex Athanasii m. Gregorii Th. et m. Basiliï verbis reipublicae non posse majorem perniciem ac pestem afferi, quam si Ecclesia ab haereticis occuparetur praeclare demonstrasset ad lugubrem tunc temporis Ecclesiae statum describendum sequenti similitudine utitur dicens: Omninoque similis jam est Ecclesiae status, ut similitudine utar (quamvis vilior videri possit, evidenti tamen) veteri vestimento, quod vel levi de causa facile discinditur, pristinam vero soliditatem recuperare nullo pacto potest. Igitur in tali tempore, magno studio magnaue diligentia opus est in quibusdam Ecclesiis juvandis: juvabuntur autem, si quae nunc divulsa sunt, conjungantur; conjungentur si quibus in rebus, nullum animabus detrimentum afferimus, voluerimus nos infirmioribus accommodare et obsequi.*)

Et profecto! Si germen discordiae, quod una jam cum erectione Byzantii ad patriarchatus dignitatem apud orientales seminum, — non consideratis variis sectis, quae inde jam a christia-

τῷ τοῦ πάθους, μετῆθει ἀνάλογον, ἀποκλαύσωμαι, δὸν ὄμως τὴν ἐν τευθεν καταλαβοῦσαν τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην, σκοτόμαν, τὴν ἐντεῦθεν ἐπελθοῦσαν τῷ πλάθει τῶν Ῥωμαϊκῶν οὐνοῖσματων ξημίαν τοῦ ἡμετέρου λάχους.

*) Καὶ ὅλως εἶοικε λοιπὸν ἢ τῆς ἐκκλησίας καταστάσις, ἵνα

neci o stricatiune in ori ce lucruri si vomu voi a ne acomodá si a ne plecá celoru mai debili. *)

Si intru adaveru! Déca simburele discordiei, carele s'a semnatu intre orientali de o data cu radicarea Bizantiului la demnitatea de patriarchatu, — ne considerandu diferitele secte, ce si radicau capulu seu de ici si cólea de prin locuri ascunse cá si nescari hidre infernali prin seculi inca de la inceputulu crestiniismului, — déca. — dícu, — simburele acest'a, incoltíndu cu rape-diune si indosindu-se succesivu cu venirea seclului alu nouale prin defectiunea celui mai aprigu aperatoriu alu schismei a lui Fotiu si a lui Cerulariu, se póte díce cá s'a desvoltatu pana la atát'a mesura — in câtu, erumpendu pre rotundulu pamentului desbinarea, si inainte de ce ar' fi smulsu schism'a cea afurisita pre poporele orientali cu totulu de la centrulu unitatii, pre tempulu lui J. Veculu, se fia inundatu pamentulu cu acele calamitati, spre a caroru deplangere se se para ca neci nu are lacreme de ajunsu cartofilacele marei beserici (cu suirea pro scaunulu patriarchale), — cu câtu voru fi de a se díce mai mari relele, cari au despartitu resaritulu de apusu stergandu-se uniunea cea multu oftata prin lung'a si laborios'a incercare, dupa ce Marculu acel'a de Efesu cu re'ntorcerea acasa nu se sfiá a agitá poporele, prin ale caroru tieri se díce cá ar' fi trecutu, atátu in contra pabei, câtu si in contra acelora, cari au fostu subscrisu-o (afara de elu), — dícandu: „Fugiti fratiloru de acest'a si de impartesirea cu eli, ca suntu apostoli mintiunosi, operari insielatori straformandu-se in apostolii lui Christosu: neci nu e mirare pentru ca si satan'a insusi se strafiguréza in angerulu luminei.“ 2)

Dar' se oitemu câte s'au petrecutu pana la tempulu acest'a prin decursulu mai multoru seculi. Se aruncamu privirea — in câtu sar' poté prin trecutu, — la starea de astadi a besericeii orientali, care cá si unu ramu ruptu de la trupina prin man'a inimica incependu de la desbinare, ori si unde se fia, se vescediesce ne mai potendu produce neci unu fructu, 3) si pre candu sventurata in cóce si in colo cu grigiá de a nu pierde cele esentiali s'a alipitu mortisiu de adminiculi — pierdiendu-si libertatea interna, a cadíutu in jugulu formeii eesterne — si subju-

*ἐνάσσει χρήσωμαι τῷ ὑποδείγματι, ἂν ἐπιτέλειον εἶναι δοκῆ, μα-
τῶ παλαιῶ ὑπὸ τῆς τυχοῦσης, προφάσεως ῥαδίως καταρόννημένῳ,
ὃ ποδὸς τὴν ἔξ ἀρχῆς ἰσχὸν ἐπανελεθεῖν πάλιν ἀδυνατεῖ. ὡς οὖν ἐν
καρῶ τοιοῦτω μεγάλης χρεῖα τῆς ῥποδῆς, καὶ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας
ἐδρωτηθῆναι τι τῆς ἐκκλησίας, ἐνδρωθεία δε ἔστιν, ἐνωθῆναι τὰ
τέως δεισπαρημένα, ἐνώσις δ'ὰν γένοιτο, εἰ βουληθεῖμεν ἐν οἷς μη-
δὲν βλάπτωμεν τὰς ψυχὰς συμπεριενεχθῆναι ἀσθενεστέροις.*

nismi primordiis sicuti hydrae inferni per secula hinc et inde e latebris elevabant caput suum, — si hoc, inquam, germen cito pullulans, successive dilatescens et, superveniente seculo nono per Photii propugnatoris schismatis versutissimi Caerulariique defectio- nem incrementa adeptum tandem talem attigerit perfectionem, ut irrupto in orbe terrarum dissidio, antequam execrandum schisma orientales populos totaliter a centro unitatis avelleret, tempore Joannis Vecci tantis orbem inundasse dicendum est calamitatibus in quibus deflendis magnae Ecclesiae chartophylax — (sede patri- archica conscensa) — nec lacrymas habere videretur, — quanto majora dicenda forent mala, quae sublata per longam laboriosam- que indagine[m] optatissima unione, orientem ab occidente sejunxe- rant, cum Marcus ille Ephesius domum reversus populos, per quo- rum terras transiisse fertur, contra restauratam pacem, eosque qui (excepto illo) eam subscripserant excitare non vereretur his verbis: „Fugite fratres eos et communionem eorum: sunt enim pseudoapo- stoli, subdoli operarii, transfigurantes se in Apostolos Christi: nec mirum ipse enim satanas transfiguratur se in angelum lucis.“¹⁾

At omittamus quae per plurium seculorum decursum usque ad hoc tempus defluerunt. Convertamus tamen aspectum, qua- tenus hoc per transitum fieri posset, — ad hodiernum sta- tum Ecclesiae orientalis, quae, — quacumque terrarum inde a scissione facta sicuti palmes inimica manu avulsus procul a vite, nullum ferendi fructum capax,²⁾ marcescit, et cum in es- sentialibus non amittendis ultro citroque agitata euixe adminiculis adhaereret — amissa libertate interna in jugum externae incidit formae seculariumque principum arbitrio subjecta, a litterae spi- ritu, qui occidit, discedere non potest.

Et si hoc quoad Ecclesiam graeco-orientalem in genere af- firmari posse videtur, eo magis idem dicendum de singulis ejus- dem Ecclesiae partibus, quae, irruente schismate constantinopoli- tano non solum a catholicae unitatis centro verum etiam ab invicem se se separaverunt et in diversas partes abeuntes celere passu ad exitium properant. Nam etiam si ad tempus, durante schismate orientali, nonnullae earum Patriarchae constantinopolitano subjec- tae manserint ab eoque dependerint, unitatem tamen, qua ipsae quoque gloriari solent, servare non potuerant. Temporibus enim cum jam quaestio de oecumenicorum conciliorum numero agitata orientales in orthodoxos et heterodoxos divideret, execrandum schisma rem eo deduxisse videmus, — ut populi orientali Ecclesiae

¹⁾ Ep. Marc. Ephes. quae exstat in syn. flor. a monacho Benedictino p. 439. Confr. etm. Crestinulu gr. cath. deprinsu in legea sa de Dr. August. La- uranu. Or. mar. 1878. p. 278. et ss.

²⁾ Cyprian. de unit. Eccl. V

gata de arbitriul principiloru lumesci, nu se p^ote departá de la spiritulu literei, care om^ora.

Si déca se pare cá sar' p^ote afirmá acést'a facia de beseric'a greco-orientale in genere, cu atátu mai vertosu e de a se díce asia ceva despre singuraticele parti ale aceleiasi beserici, cari dupa ce au eruptu schism'a constantinopolitana, s'an separatu nu numai de la centrulu unitatei catolice ci si intre sene, si departandu-se in diverse parti, grabescu cu pasiu radepe spre apunere. Ca de si unele din ele pre unu tempu, durandu scbism'a orientale remasera supuse patriarchului constantinopolitanu si depindeau de la acést'a, totusi nu au potutu pestrá unitatea, cu care le place si loru a se laudá. Ca pre cumu se vede si in tempurile trecute, pre candu se iví intrebarea despre numerulu conciliiloru ecumenice despartíndu pre orientali in ortodocsi si eterodocsi, — schism'a afurisita a dusu lucrulu pana acolo, in cátu poporele alipite de beseric'a orientale si incatusiate in schisma constituindu-si siesi ierarchia independente si autonoma si ne recunoscandu preste sene nemic'a din puterea patriarchului constantinopolitanu, afara de uniunea — pre cumu dícu — dogmatica, dupa ce au respinsu ori ce prerogativa a aceluiaasi au delaturatu comuniunea cu dinsulu si i-au denegatu supunerea — cá si nescari beserici natiunali sau despartítu in parti diverse si au constituitu beserici separate un'a de alt'a atátea, pre cátu de multe suntu fractiunile natiuniloru din singuraticele provincie.

De aci a urmatu cá, pre candu beseric'a catolica — asia dísa apuséna — de imprenna cu orientalii, cari seau au remasu uniti cu beseric'a catolica de la inceputu si au conservatu si credint'ia, — seau lapedandu cu ajutoriulu gratiei domnedieesci schism'a au primitu in decursulu tempuriloru uniunea cu beseric'a cat. — la títa preste totu rotundulu pamentului conserva un'a si ace'asi credintia, pre atunci cea constantinopolitana nesuferindu primatulu, dupa ce si-a pierdutu t^ota splendorea marirei stravechie, cu care pana ce a tienutu uniunea, intrecea pre t^ote besericile orientali, — in dífele nostre neci cu umbr'a acelei precelentie se nu se p^ota laudá. ¹⁾ Dar' neci nu e mirare! pentru ca ramuln ruptu díu arbore nu mai p^ote inverdí. Desparte riulu de isvoru — si despartítu fiendu, séca. ²⁾

Inse noi nu avemu propusulu de a dá cu acésta lucrare modesta — ore-si care tractatu sistematicu, ci numai de a aretá din monumentele besericeii orientali, care a potutu se fia credintia ori-

¹⁾ Conf. Cristophori Angeli de stato hodiernorum Graecorum enchiridion cum. lat. interpretatione Georgii Felavii. Franequerae 1678. P. II. in Philipp. Cypri protonot. Const. chronic. Eccl. gr. 1679.

²⁾ Cyprian de unit. Eccl. V.

addicti — schismateque illaqueati independentem et autonomam sibi hierarchiam constituentem nullamque Patriarchae constantinopolitano in eos potestatem agnoscentes, excepta dogmatica — ut ajunt — unione, spretaque quacunquē — ejusdem praerogativa et sublata cum illo communione, denegataque obedientia — tanquam nationales Ecclesiae in diversas abirent partes, totidemque ab invicem separatas constituerent Ecclesias, quot sunt in singulis provinciis nationum fractiones.

Hinc factum est ut, cum Ecclesia catholica, sic dicta occidentalis — una cum orientalibus, qui vel inde ab initio Ecclesiae catholicae uniti remanserant fidemque servaverant, — vel vero divina adjuvante gratia, ejurato schismate temporum decursu unionem cum catholica Ecclesia receperant — per totum terrarum orbem difusa unam eandemque conservaret fidem, — constantinopolitana impatiens *primatus* — amisso omni pristinae magnitudinis suae splendore. quo durante unione omnes praecellebat orientales Ecclesias, nostris diebus nec umbra quidem illius praecellentiae gloriari possit.¹⁾ Nec mirum! Fractus enim ab arbore ramus germinare non poterit. Praecide a fonte rivum, praecisus arescit.²⁾

Non est autem nobis mens hac modesta elucubratione tractatum offerre quemdam systematicum, sed tantum modo e monumentis orientalis Ecclesiae ostendere, quae et qualis esse potuerit fides Orientalium circa dogmatica puncta, quae Photio, Marco Ephes. eorumque asseclis praetextum praecipuum se se ab Ecclesia catholica separandi dedisse controversiamque inde ortam et ad nostra usque tempora propagatam schismatis fulcrum existere historia testatur. Quam obrem ad resolvendam thesim nostram argumenta maxima parte ex orientalis Ecclesiae monumentis haurire proposuimus, et allatis in medium iis, quae rem evidentius demonstrare valeant, ex inde pro posse eruere, praeclearam doctrinam et fidem circa primatum rom. Pontificis in monumentis orientalium, qui adhuc in errore versantur, etiam durante schismate non solum adumbratam verum etiam custoditam et conservatam fuisse.

E similitudine enim, quae inter libros chorales, doctrinales et liturgico-rituales a nobis et ab aliis orientalis Ecclesiae populis adhibitos passim regnare conspicitur, firmissima pro veritate roboranda hauriri possunt argumenta. Doctrinam namque et fidem, quam nos orientalis ritus cathotici circa haec religionis capita firmiter profitemur, in libris choralibus et liturgico-ritualibus iisdem fere paralellis locis adumbratam conservatamque

²⁾ Cyprian de unit. Eccl. V.

entaliloru facia de punctele dogmatice, despre cari atestéza istori'a, cumca lui Fotiu, Marcu Efes. si asecliloru loru le aru fi sierbitu de pretecestulu celu mai de frunte spre a se separá de beserie'a catolica si suntu propteu'a schismei, pre care se radíma controversi'a inceputa de atunci si propagata pana in dílele nóstre. Dreptu ace'a ne amu propusu a scóte spre resolvirea tesei nostre argumente in cea mai mare parte din monumentele besericeí orientali — si producandu cele ce aru poté se demustre lucrulu mai evidentu, a eruá din aceste, dupa potentia cumca preclar'a invetiatura si credintia despre primatulu Pontificalui rom. — de si durandu schisma, a fostu nu numai adumbrita, ci si pazita si conservata in monumentele orientaliloru, cari si pana astadi au remasu in erore.

Caci din asemenarea, ce se vede a precumpani ici si cole in cartile choralí, doctrinali si liturgice-rituali, folosite de noi si de cele alalte popore ale besericeí orientali, se potu scóte cele mai firme argumente pentru intarirea adeverului. Pentru ca invetiatur'a si credinti'a, ce'a ce cu taría o marturisimu noi catolicii cu ritu orientale facia de aceste capete ale religiunei, o aflamu adumbrita si conservata mai totu cu acele-si locuri paralele in cartile choralí si liturgice — rituali, — de unde cu mentea sanetósa neci nu se póte deduce de cátu un'a din doue: seau ca credinti'a si invetiatur'a acést'a la noi ar' fi nóua si proptita cu documente, ce se potu restorná, — seau ca a fostu sedita in natur'a besericeí universalí inca inainte de ce ar' fi nevalitu schism'a preste oriente, si vine de a se díce cá s'a conservatu in monumentele acestea.

Inse dupa ce cartile, in cari se cuprinde invetiatur'a acést'a, — corectandu-se de demultu cele ce erau de coresu, — suntu mai totu acele, cari au fostu si inainte de tempulu schismei, — pentru ca noi nu le amu schimbatu cu altele, nu se póte díce altu ceva, de cátu cá orientalí, de si remanendu alipiti de schisma, nu si-au potutu uita de invetiatur'a despre primatulu Pontificalui rom, si de ora ce nesuintiele loru nu au fostu in stare de a le falsificá cu totul, invetiatur'a si credinti'a acésta conservata in modu minunatu prin monumentele acestea póte preste voi'a Greciloru, a trecutu si la noi asia pre cumu o marturisiá beserie'a orientale in tempurile de inainte de schisma.

Si déca totusi sar' paré cá Grecii radimati pre cartile loru cele canonice aru voi se ne infiga not'a de falsitate, incercarile a-acestea ale lóru nu aru avé neci o potere de argumentare, prin care se probeze falsificarea aserata, pentru ca aceste carti canonice ale Greciloru suntu din etate de mai incóce, de cátu cele liturgice — rituali si choralí, pre cari, cá pre unele ce militéza pre langa credinti'a besericeí universalí, se vede cá nu au cutezatu a-le stramutá. Apoi cartile canonice — fiendu productu alu tempului de

inuenimus; unde sana ratione non nisi alterutrum deduci posse videtur: vel fidem et doctrinam hanc apud nos novam et futilibus suffultam documentis, — vel vero in universalis Ecclesiae natura, jam antequam schisma orientem inuasisset insitam et hisce monumentis conservatam fuisse dicendum est.

Ast ubi libri, quibus haec doctrina continetur — correctis jam pridem iis, quae corrigenda erant, ferme iidem sint, qui ante schismatis tempora exstiterant, quia a nobis inmutati non fuerant, non nisi id adstrui potest, quod doctrinae circa primatum rom. Pontificis orientales, quamvis schismati adhaerentes, oblivisci non potuerint; et cum conatus eorum in iis omnino falsificandis par non fuerit, haec doctrina et fides fortasse invitis Graecis in his monumentis mirifice conservata, nobisque quemadmodum orientalis Ecclesia temporibus schismata jam praecedentibus profitebatur, transmissa fuerat.

Et tandem si Graeci suis canonicis fulti libris nobis falsificatioois notam inurere velle viderentur, haec conamina eorum nullam haberent argumentationis vim pro asserta falsificatione probanda, sunt enim hi Graecorum libri canonici aetatis posterioris quam liturgico-rituales et chorales — quos ut pote pro fide universalis Ecclesiae militantes immutare ausos non fuisse videtur Canonici denique libri, cum sint productum temporis posterioris, scatent figmentis scriptorum, qui catholicae fidei erant infensissimi.

Sed jam opus erit rem aggredi. Monumenta, in quibus Ecclesia orientalis fidei catholicae vestigia adumbrata servaverat nobisque transmiserat, post sacram novi testamenti Scripturam in tres classes dividenda veniunt: Harum prima libros complectitur chorales, doctrinales et liturgico-rituales; secunda praeter nonnullos libros canonicos, conciliorum definitiones aliorumque orientalium virorum scripta; tertia tandem alia varii generis scripta.

Ut autem aliquo ordine in argumentis pro re demonstranda adducendis procedamus, primo loco sacrae Scripturae tabulas, — secundo documenta e libris choralibus doctrinalibus et liturgico-ritualibus proferemus; tertio quae in nonnullis canonicis libris continentur et in conciliorum definitionibus, quarto nonnulla tantummodo ex iis, quae in scriptis orientalium inveniuntur in medium adferemus.

Sed antequam ad afferendum haec monumenta aggrediamur enixe rogamus lectorem, ut indulgenti nos venia prosequi velit, quod debiliori quam decet calamo, simplicique stilo et forte oratione incomposita, nec recta scripserimus latinitate, ut pote qui per viginti jam elapsos annos rebus aliis dediti latii sermonis usum perraro habuerimus.

mai încóce, suntu plene de scronituri de ale scriptoriloru, cari erau celi mai ne impacati inimici ai credintiei catolice.

Iuse vâ fi tempulu cá se intramu in materia! Monumentele, in cari a conservatu beseric'a orientale adumbrite urmele credintiei catolice, si ni le-a strapusu nóue, dupa sant'a scriptura a nou-lui asiediamentu — suntu de a se impartî in trei clasi. Dintre acestea cea de antaniu cuprinde cartile choralu, doctrinali si liturgice rituali; a dou'a definitiunile concilielor si scriptele altoru scrietori orientali pre langa unele carti canonice; éra mai pre urma a trei'a scrisori de alte genuri diferite.

Dar' cá se purcedemu cu ceva ordu in producerea argumetelor pentru demustrarea lucrului — vomu produce in loculu primu paginele sacrei scripture, in loculu alu doile documentele din cartile choralu, doctrinali si liturgice rituali, in loculu alu treile cele ce se cupriudu in cartile canonice si in definitiunile concilielor, éra in alu patrulea vomu propune numai cele se ce afla in scrisorie orientaliloru.

Ci inainte de ce amu incepe a produce monumentele acestea, rogamu cu de adinsulu pre cetitoriu, cá se fia plecatu a ne dá iertare, cá amu scrisu cu péna mai debile de câtu cumu sar' fi cuvenitu, in stilu simplu, si póte cu cuvente ne alesé si cu o latinitate nu de plenu corecta, cá si cari dedati acumu de douedieci de ani cu lucruri de alta natura, arare ori ne folosiramu de limb'a latina.

P Credin' am pentru ace'a am graitu
Salm. CXV. 10; că cu anim'a se crede
spre dreptate si cu gur'a se marturi-
sesce spre mantuire. *Rom. X. 10.*

Credidi, propter quod locutus sum.
Psalm. CXV, 10; corde enim creditur ad
justiciam, ore autem fit confessio ad sa-
lutem. *Rom. X. 10.*

Despre primatulul santului apostolu Petru si alu Pontificiloru romani succesorii ace- luiasi.

Articlulu I.

Domnulu nostru Isusu Christosu a intemeiatu primatulul, carele l'a datu fericitului apost. Petru preste intréga beserice'a si pre Petru l'a pusu de capu vediutu alu basericei.

§. I. Sant'a scriptura.

Fiendu dogm'a despre primatulul de onóre, auctoritate si iuredictiune alu s. Petru apostolulu si alu Pontificiloru rom. succesorii aceiuluiasi adeveru descoperitu de Domnedieu si asia ajungandu pana la noi, — urméza cumca primulu si celu mai de frunte fundamentu alu acestei descoperiri domnedieesci este s. criptura, si adeverulu conservatu pre paginele santei scripture si stradatu noue, in temporele inainte de schisma a fostu cunoscutu atátu besericei orientali câtu si celei apusene; pentruca s. scriptura, — de si ecviste tradusa in diferite limbe, — este un'a si ace'asi atátu la orientali câtu si la apuseni.

Fia-ne iertatu dereptu ace'a — mai nainte de ce amu produce monumentele, din cari amu poté eruá si afirmá credinti'a besericei orientali despre primatulul santului apostolu Petru si a demonstrá si probá tesea propusa, — se luamu inceputulu dela sant'a scriptura si se aretamu cu preferintia acele locuri, cari s'aru poté produce spre afirmarea primatulului santului apostolu Petru din lectiunea corecta a traductiuniloru.

Deci, cá se incepemu dela destinatiunea acestui apostolu, — venindu apoi la promisiunea primatulului facuta fe-

De primatu sancti Petri apostoli ejusque successorum Romanorum Pontificum.

Articulus I.

*Dominus noster Jesus Christus instituit primatum, quem
in universam Ecclesiam beato Petro apostolo contulit et
Petrum visibile caput Ecclesiae constituit.*

§. I. Sacra scriptura.

Cum dogma respiciens sancti Petri apostoli ejusque
successorum, Rom. Pontificum, primatum — tum honoris et
auctoritatis, tum etiam jurisdictionis sit veritas divinitus re-
velata et proinde ad nos usque pervenerit, — sequitur hujus
divinae revelationis primum praecipuumque fundamentum esse
s. Scripturam, et veritatem in s. Scripturae tabulis conser-
vatam nobisque transmissam ante schismatis tempora orien-
tali Ecclesiae non minus ac occidentali notam fuisse; est
enim s. Scriptura apud orientales, — etiamsi in variis ver-
nacularum translationibus existens — eadem, quae apud
occidentales.

Antequam itaque ea afferamus in medium monumenta,
e quibus fidem or. Ecclesiae circa s. Petri apostoli primatum
erueret et adstruere thesimque nostram demonstrare proba-
reque valeamus, liceat initium sumere a sacris Scripturis,
eaeque preaprimis exhibere loca, quae juxta correctam versi-
onem lectionem ad s. Petri ap. primatum adstruendum ad-
duci possent.

Iam vero ut a destinatione hujus Apostoli exordiamur —
venturi postea ad promissionem primatus b. Petro factam et

ricitului Petru și la solemn'a conferire a aceleuia, — sustienem cumca în versiunile santei scripture, cari se afla preste totu la noi și în cele mai multe locuri și la greco-orientali, suntu destulu de chiare acele locuri, din cari se constata evidentu cumca cuventele Domnului nostru Christosu produse de Evangelisti, suntu de a se luá în acelu întielesu, în care le-a luatu și le-a tienutu totu de-un'a beserie'a apuséna sco-tiendu și statorindu din ele adevera'ta credintia catolica despre primatulu s.lui Petru.

Din loculu, carele se afla la Ioanu I, 42 și prin cuven-tele urmatorie: *Tu esti Simonu filiulu lui Ion'a. Tu te vei chiamá Chefa, ce se dîce Petru*, aréta cumca numele lui Simonu a fostu stramutatu prin Domnulu Christosu, nu se pote conchide altuceva, decátu că Domnulu în acésta stramutare a numelui a avutu ceva propusu speciale facia de acestu apostolu. Er' ce'a ce a voitu se preinsenne prin stramutarea numelui, apriatu aréta Domnulu prin stralucit'a promisiune, candu în cuventele dela Mat. XV, 17—19 graindu catra Simonu, carele dintre toti moritorii mai antaniu mar-turisise pre Isusu Christosu fiulu lui Domnedieu celui viu, i-dîce: *Fericitu esti Simone filiulu lui Ion'a, că nu carnea și sangele ti-a descoperitu tie, cî Parentele mieu, carele este în ceriuri. Si eu-ti dîu tie că tu esti Petru, și pre acésta pié'ra voiu edificá beserie'a mea, și portile iadului nu o voru invinge pre ea. Si tie-ti voiu dá chele impera-tiei ceriurilor; și ori ce vei legá pre pamentu, fivá legatu și în ceriu, și ori-ce vei de-legá pre pamentu, vá fî deslegatu și în ceriuri,*

Er' cumca Domnulu Christosu, carele e credintiosu în dîsele și promisiunile sale, nu s'a opritu aci, ci a sî imple-nitu promisiunea facuta lui Petru, se vede din cuventele dela Ioanu XXI, 15—17, cu cari dupa inviarea sa lui Petru apostolu-lu i dá în grigia că se-i pasca mnelii și oile sale dicandu: *Pasce mnelusielii miei... Pasce oile mele.*

Deci nu póte fî indocta cumca s. Petru nu ar' fî fostu pusu de fundamentu și capu vedintu și pastoriu alu beseriei în aceste locuri ale santei scripture. Caci cumca sub

illius solemnem collationem, contendimus in versionibus s. Scripturae, quae apud nos et pluribus in locis etiam apud greco-orientales promiscue exstant, sat clara esse illa loca, e quibus evidenter constat verba Christi Domini nostri apud Evangelistas accipienda esse eodam sensu, ac illo, quo haec loca occidentalis Ecclesia accepit et semper tenuit, indeque veram catholicam fidem circa s. Petri primatum hausit stauitque.

E loco jam, qui apud Joann. I, 42, exstat Simonisque nomen sequentibus verbis: *Tu es Simon filius Jona; Tu vocaberis Cephias, quod interpretatur Petrus* a Christo Domino mutatum fuisse tradit, nihil aliud concludi potest, nisi quod Dominus hac nominis mutatione aliquid specialis consilii de hoc Apostolo mente foverit. Quid autem Dominus hac nominis immutatione significaturus fuerit, insigni explicat promissione, dum eundem Simonem, qui omnium mortalium primus Jesum Christum filium Dei vivi professus est, apud Math. XV, 17—10 his alloquitur verbis: *Beatus es Simon Bar-Jona. quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni coelorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis.*

Quod vero Christus Dominus, qui fidelis est in dictis et premissis suis, hic non substiterit, sed promissionem Petro factam adimpleverit quoque, apparet ex verbis, quibus post resurrectionem suam ap. Joann. XXI, 15—17. Petro apostolo agnos et oves suas pascendi curam mandat, dicens: *Pasce agnos meos... Pasce oves meas.*

Constitutum fuisse itaque his s. Scripturae locis s. Petrum fundamentum et visibile Ecclesiae caput pastoremque dubitari non potest. Sub petra enim eundem, qui mox ante

pietra, care cu pucinu mai 'nainte se dîce Petru si dupa textulu grecescu Πετρος ¹⁾ e de a se intielege unulu si acel'asi, urméza chiaru din contestu, carele neci dupa ecplicatiunea intortocata a unor'a nu pôte admite schimbarea subiectului in cuventele intrepuse. Dar' si altu cumu, cu ce scopu ar' fi dîsu Christosu cumca Simonu se chiama Petru, déca nu ar' fi voitu se puna pre Petru de fundamentu besericeii sale? Si dupa ce a pasce mnelusielii si oile amesuratu usului vorbirei biblice atât'a însémna, câtu a fi mai mare si a guberná, — cene se indoiesce cumca s. Petru nu ar' fi fostu pusu prin Is. Christosu de pastoriu alu credintiosiloru si de indreptatoriu alu besericeii?

Din ce motivu ar' fi incredintiatu Christosu lui Petru grigi'a de a pasce mnelusielii si oile, déca nu ar' fi voitu se-lu puna de pastoriu mneliloru si oiloru celoru cuventatorie pre acel'a, cui mai 'nainte i-promisese (Luc. V. 10) că vá face acést'a dîcandu: *Nu te teme, că de acumu vei fi venatoriu de ómeni!*

Numai acel'a ar' poté negá cumca lui Petru cu grigia de a pasce mnelii si oile i-s'a datu si potere si auctoritate de a guberná beseric'a — carele neci de cumu nu cunósce regulele ermeneutice de a ecplicá sant'a scriptura.

Ci credemu cumca se potu omite tóte ecplicarile si interpretarile cuventelor cu atátu mai tare, cu câtu e mai chiaru constatatu că din tóte versiunile s. scripture, câte se afla traduse la popórele orientali — cá si la noi, nu s'ar' poté scóte alta credintia despre primatulu s.lui Petru, de câtu ce'a ce a predicatu-o si a conservatu-o totu de-un'a beseric'a romana, si numai pre acele versiuni le ecceptiu-namu, cari s'au stricatu prin acatolici cu intentiune de a face se cada traditiunea a ostolica.

Cu tóte aceste vomu mai produce unele locuri ale s. scripture, prin cari se aréta si se pune mai pre susu de ori

¹⁾ Versiones nostrae romanicae habent *Petru* (Petrus); sequuntur enim sicuti vulgata textum graecum, qui Πετρος habet; at plurimae orientales retinuerunt vocem feminini generis. Ita arabica, persica, aethiopica, coptica et armena, nec non slavicae om-

Petrus, et ad imitationem graeci Πετρος¹) dicitur, significari necessario sequitur e contextu, qui mutationem subjecti in verbis interpositis nec contorta quorundam explicatione admittere potest. Alioquin ad quid Christus commemorasset Simonem vocari Petrum, nisi illum fundamentum Ecclesiae suae constituere voluisset? Et cum pascere agnos et oves secundum usum loquendi biblicum idem sit, ac praeesse et gubernare, quis dubitat s. Petrum pastorem fidelium, Ecclesiaeque rectorem a Christo Domino constitutum fuisse?

Qua ratione mandasset Christus Petro curam agnos ovesque pascendi, nisi agnorum oviumque rationabilium pastorem constituere voluisset illum, cui jam antea (Luc. V. 10.) hoc se facturum esse promiserat dicens: *Noli timere, ex hoc jam homines eris capiens.*

Fuisse Petro cum cura agnos et oves pascendi etiam postetatem auctoritatemque Ecclesiam regendi collatam, non nisi is negare auderet, qui sacram Scripturam interpretandi hermeneuticas regulas omnino ignorat.

Sed omittendas esse ducimus omnes verborum explanationes et interpretationes eo potius, quo certius constat, ex omnibus, quae apud orientales populos vernacula lingua — ac apud nos — exstant s. scripturae, versionibus, — exceptis illis, quae per acatholicos intentione apostolicam labefactandi traditionem interpolatae sunt, — nonnisi eandem fidem circa s. Petri primatum hauriri posse, quam Rom. semper praedicavit et conservavit Ecclesia.

Praestabit tamen in medium affere nonnulla adhuc sacrarum litterarum loca, quibus summam et supremam aucto-

nes. Conf. Theologia. fundamental. Joann. Schwetz. Edit. III, Vienn. 1858. pag. 378. Sic etiam syrochaldaica, qua lingua Christus Dominus usus fuerat. habet כִּיפָא (*Cheffa*), quod Petram significat.

ce îndoiea auctoritatea cea prea înaltă și supremă dată de D. n. Is. Christosul lui s. Petru că se guberneze biserica și că s. apostolul a avut deplina conștiința față cu această putere și auctoritate dată lui.

Éta ce spun santele scripturi despre acestu Apostol!

Petru este cel de întâiu, carele întindându-și mână scote săbiă din teacă că se apere pe Christosul, Ioan XVIII, 10; elu este cel de întâiu, carele după înviere grabese la mormântul Domnului. Ioan. XX, 6.

Domnul Christosul se îngrijese, că anumit antaniu lui Petru se-i se făcă cunoscută învierea sa prin angeru, carele la Marcu XVI, 6—7 dăce muierilor: *Nu ve spaimentareți . . . a înviatu, nu este aci, ci mergeți și spuneți înveciateilor și lui Petru; acelu Petru adeca, carele fapt. apost. XI, 4 antaniu începându a predică mai antaniu face dispusetiuni. S. Petru este cel de antaniu, care scolandu-se în mijlocul fraților vorbește despre punerea altui în locul lui Iuda celui vândătoriu. Acolosi I, 16—22. Elu confruntă antaniu în ziua de rosalie pe cei ce dăcu că apostolii aru fi plini de vinu. Acol. II, 14. Prin cuvântul s. Petru apost. se lovesce cu mărte grabnică Anania și muierea acestuia, cari vândându agrul, o parte a prețului au rezervat-o pentru sine. Elu este cel de antaniu, care respinge pe Simonu magul cu cuvintele fapt. apost. VIII, 20 *Argentul tău se fă cu țene spre pierire, căci ai socotit că darul lui Domnului cu bani se pôte agonisi!* Elu anunță mai antaniu numele lui Christosul judeilor și îndemnatu prin viziune ceresca păgânilor fapt. apost. II, 14; X, 10. impunându multimei adunate că se făcă penitență.*

Er' după ce se suscită întrebare despre necesitatea celor legali, nu Petru fû cel de antaniu care vorbi aci? fapt. ap. VII. La elu îndrepta întrebarea Pavelu și Barnabă. dintre cari cel de antaniu, după ce s'a întorsu, se prezenta lui Petru venindu la Ierusalimu. Galat I. 18.

Deci din toate aceste apărături se arăta cumea santului apost. Petru însuși Domnul i-a conferit primatulul, și apos-

ritatem Ecclesiam regendi a Domino N. J. Christo soli Petro conceditam — eundemque s. Apostolum hujus sibi collatae potestatis et auctoritatis plene conscium fuisse adstruitur et extra dubium ponitur.

En quid sacrae paginae de hoc tradunt Apostolo!

Petrus primus est, qui extendens manum gladium eximit e vagina ad Christum defendendum. Joann. XVIII, 10. Matth. XXVI, 51; primus est, qui post resurrectionem festinat ad ad sepulchrum Domini. Ioan. XX, 6.

Christus Dominus resurrectionem suam Petro primo nominatim notificari curat per angelum, qui ap. Marc. XVI, 9—7 mulieribus dicit: *Nolite expavescere . . . resurrexit, non est hic, sed ite et dicite discipulis et Petro*; illi nempe Petro, qui act. ap. XI, 4. primus incipiens praedicare, primus ordines exponit. S. Petrus primus est, qui exurgens in in medio fratrum orationem facit de uno in locum Judae proditoris sufficiens Ibid. I, 15—22; primus qui die pentecostis dicentes, quod apostoli musto pleni essent, confutat. Ib. II; 14; ad verbum s. Petri apostoli morte percutitur subita Ananias et uxor ejus, qui agro divendito pretii partem sibi reservarunt. Ipse est, qui primum haeticum Simonem magum sequentibus profligat verbis: act. ap. VIII, 20. *Pecunia tua tecum sit in perditionem quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri!* Primus Judaeis et postea — coelesti visione monitus — primus gentilibus nomen Christi annunciat, act. ap. II, 18; X, 10 inponens multitudini coadunatae poenitentiam agendam.

Excitata dein quaestione de necessitate legalium nonne Petrus primus est, qui ibi loquitur? Act. 7. Ad eum referebant quaestionem Paulus et Barnabas, quorum primus Petro se sistit conversum cum Jerosolimam venit, Gal. I, 18.

His itaque omnibus palam conficitur primatum s. Petro apostolo ab ipso Domino fuisse collatum; cujus sibi colla-

tolulu aducandusi a mente despre acésta potestate data lui, totu de-un'a s'a portatu cá principe alu Apostoliloru si cá atare fù recunoscutu de celi alalti Apostoli si Evangelisti; pentruca totu de-un'a elu vorbesce in numele celoru alalti Apostoli, candu e de a se propune ceva in numele acestor'a ¹⁾ si ià asuprasi aperarea loru. ²⁾ Evangelistii cu unu cuventu si nestramutatu puu pre Petru in loculu celu de antaniu intre apostoli, seau neamentindu pre celi alalti, numai pre elu singuru-lu numescu celu de antaniu. ³⁾

Dar nu ne opacimu intru aducerea mai multoru locuri din s. scriptura, prin cari se afirmá credinti'a despre primatulu fericitului Petru, nu cumva aducandu probe preste mesura multe, — se se para cá nu amu probatu de ajunsu. Cele produse pana aci probéza din destulu si de ajunsu cá credinti'a cat. despre primatulu s. Petru si despre perpetuitatea acelu'a celu mai firmu fundamentu lu-are in s. scriptura si cá beseric'a orientale altu intielesu si contrariu credintiei cat. de aci nu a potutu se erueze si se scóta de câtu prin interpretare intortocata. — Er' cumca credinti'a despre primatulu s.lui Petru si alu urmatoriloru lui la orientali a ecistatu asia de firma, precumu o tiene si beseric'a apuséna si o marturisesce pana in dílele nóstre, aréta evidentu cartile nostre chorali, liturigice-rituali si altele, dintre cari in loculu primu producandu pre cele chorali, dupa potentia ne vomu folosi in citatiuni nu de versiunile nóstre, ci de ale greco-orientaliloru.

§ II. Cartile chorali.

Se incepemu dar' seri'a argumenteloru cu cartile chorali edate in limb'a romana. Intre aceste loculu primu lu-ocupa cartea, care in comune se numesce meneiu. — Meneiu (*μηνάιον*) seau carte mensuale (lunaria) se díce, pentru ca cuprinde in sene cantarile toturoru santiloru, câti se onoréza in singuraticele díle ale lunei. — puse in atare ordene, in câtu

¹⁾ Math. XIX, 27, Luc. V, 8; VIII, 45; IX, 33; XII, 41; Ioan. VI, 69.

²⁾ Act. apost. II, 15; IV, 8.

tae potestatis Apostolus haud immemor se semper tamquam principem Apostolorum gessit et ceu talis a reliquis agnitus fuerat Apostolis et Evangelistis; semper enim ipse loquitur nomine reliquorum Apostolorum, cum horum nomine aliquid proponendum venit¹⁾ et eorum defensionem suscipit²⁾ Evangelistae uno ore constanterque s. Petrum primo loco collocant inter Apostolos, vel praetermissis aliis, solum et primum (*πρῶτον*) nominant.³⁾

Sed non moramur in adducendis pluribus s. Scripturae effatis, quibus fides circa primatum b. Petri adstruitur, ne, si plurima huc spectantia adduceremus, nimium probaturi minus probasse videamur. Quae hactenus adducta sunt, satis superque adstruunt, fidem cath. circa s. Petri primatum hujusque perennitatem in sacris Scripturis fundamentum habere firmissimum Ecclesiamque orientalem aliam, catholicae fidei alienum sensum, nisi contorta interpretatione inde erudere et haurire non potuisse. Exstitisse autem apud orientales circa primatum s. Petri ap. ejusque successorum firmam quam occidentalis Ecclesia tenet, fidem, et ad nostra usque tempora profitetur, evidenter demonstrant nostri libri chorales, liturgico-rituales et alii, quorum primo loco chorales allatur, in citando non nostras, sed ad posse graeco-orientalium adhibebimus versiones.

§. II. Libri chorales.

Incipiamus itaque seriem argumentorum a libris choralibus lingua vernacula (romantica) editis. Horum primum locum obtinet qui vulgo menaei nomine venit. Dicitur autem menaeum — (*μεναϊόν*) — seu liber mensualis ideo, quia cantus in omnium, qui per singulos mensis dies recurrunt, Sanctorum, — tali ordine dispositos continet, ut a pri-

³⁾ Matth. X, 3. Marc. III, 16, 37. Luc. VI, 14; confer. Galat. I, 18. *πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος.*

incependu dela 1. dî a anului eclesiasticu (1. sieptemvre); in fîa care dî se ocure ceva cã propriu destinatu in onóra santului — Dar' fiendu cã afara de cantari si de lectiuni, cari s'an indatenatu a se pune spre laud'a si in onóra fiasce-carui santu, mai obvinu la serbatorile cele mai mari si notitie biografice referitorie la viati'a si la martiriulu fîa carui santu, ce cade pre singuritele dîle, si acele eespunu cã si intru unu compendiu scurt'a si succint'a istoria a solemnitategi, ce ocure, care istoria se dîce sinacsariu (*синаксарии* — colectiune), din aceste cause cartea de comune devine mai voluminosa de cãtu cele alalte si constituindu unu opu mare, la noi catolicii de ritulu grecescu e impartita in trei, — era la greco-orientali, — chiaru cã si la Greci, dupa numerulu luneloru in douespradiece volume. ¹⁾ Iuse in meniulu nostru fiesce care luna are partea sa propria, separata in ordene succesivu, de unde se iau afara singure acele cantari si lectiuni, cari fiendu comune mai muloru santi, dupa ce ocurn o data, nu se repetiescu mai de multe ori; acestea se cuprindu in partea cea mai mica a III a meniului nostru.

Cantãrile si lectiunile, ce se cuprindu in cartea acest'a au nume diferite. ²⁾

Dar' inainte de ce amu incede a produce argumente pentru probarea lucrului, vomu a insemnã, cumca in beseric'a or. cã si in cea apusena, se venerãza numele acelor'a, cari au urmatu santului ap. Petru si cari pentru santetatea vietii adausi la numerulu Santiloru, au celu pucinu unele cantari, ce se tienu de oficiulu propriu in ciclulu serbatoriloru orientali, si in cãtu cu referintia la viati'a si la patimele loru se onoreãza cu distinse laude.

Intre aceli'a, cari se lauda cu distinse laude in menologiulu Greciloru si prin urmare si in editiunea meniului

¹⁾ Editio nostra Blasiensis II. anno 1838° slaviciis characteribus est impressa, in 3 partes divisa. Graeco-orientalium Romanorum vero editio novissima pariter slaviciis characteribus impressa est Cibinii anno 185^{3/4} in 12 volumina, sed contextus hujus posterioris in omnibus fere a nobis citandis locis cum editione nostra Blasiensi cohaerenter concordat.

ma anni die, quae cum anno incipit ecclesiastico (1 Sept.) quocumque die alicujus sancti quiddam quasi proprii occurrat officii. Cum autem praeter cantus et lectiones, quae in laudem et honorem unius cujusque Sancti recenseri solent, in majoribus festis etiam notitiam biographicam quoad vitam martyriumque singulorum per dies recolendorum Sanctorum quasi in compendium redactam et solemnitatis recurrentis brevem succinctamque expositionem contineat, quae synaxarii (*συναξάριον* — collectionis) nomine venit, solito voluminosior evadit, et immensum constituens opus, apud nos graeci-ritus catholicos in tria, — apud graeco-orientales vero, sicuti apud Graecos ipsos, juxta mensium numerum in duodecim divisum est volumina.¹⁾ Habet attamen etiam in nostro menaeo quisque mensis suam partem propriam successive ordine separatam, illis solummodo exceptis canticis et lectionibus, quae pluribus sanctis cum sint communia, — una vice occurendo, amplius iterari non solent, quae-que tertia minori menaei parte continentur.

Cantica et lectiones, quae hic complectitur liber, vario inscribuntur nomine.²⁾

Sed antequam pro re nostra argumenta in medium afferere incipiamus, notatum esse volumus, coli in ecclesia orientali non minus ac occidentali nomina illorum, qui sancto Petro ap. successerunt, et ob vitae sanctitatem numero assumpti Sanctorum, in cyclo festorum orientalium saltem nonnulla cantica proprii habent officii et quo ad vitam et passiones distinctis celebrantur laudibus.

Inter illos, — qui in menologio Graecorum et consequentur etiam in editione menaei Romenorum graeco-orient-

²⁾ Singularum vocum explicationem graecamque denominationem dedit Rsm. N. Nilles S. J. lib. de rationib. festor. etc. Wienae 1868. Conf. et Kalendarium manual. utriusq. Ecclesiae etc. ab eodem. Ed. Oenipont anno 1879, I.

romaniloru greco-orientali cá si in editiunea nóstra de Blasiu nu numai, ci inca menologiulu Greciloru si meneiulu romaniloru gr. or. fiesce caruia i dedica si unu sinacsariu separatu, — ocuru sí urmatorii:

in 2 jánuariu	S. Silvestru
in 12 februariu	S. Leone
in 20 „	S. Agatone
in 12 martiu	S. Gregoriu
in 8 aprile	Celestinu
in 14 „	S. Martinu
in 17 „	S. Agapetu s. a.

Dar respicatu intarescu credinti'a despre primatulu s. Petru in specie acelea:

1 cari ocuru in 16 jánuariu, candu se celebréza inchiatiunea venerandei catene (fapt. ap. XII. 6) a santului si cu lauda preamaritului ap. Petru, unde cantandu beseric'a atátu a nóstra, câtu si a greco-orientaliloru si cea orientale greca in stichir'a a dou'a a oficiului dela inseratu cumca multe genti de a le paganiloru au primitu cunoscinti'a despre Domnedieu dela s. Petru, in stichir'a a trei'a spune si caus'a, pentru care au primitu acést'a cunoscintia, dîcandu: „Pre care l'ai negatu candu se judecá, pre acel'a, candu s'a scolatu din morti, l'ai laudatu Apostole; pentru ca tu l'ai predicatu pre elu Domnedieu si omu pana la marginile pamentului.“ Cantandu apoi la marire cu Bizantiu si numindu pre „Petru temeliulu besericei si pietr'a credintiei,“ lu feriesce cu urmatoriele cuvente: „Bucura-te fierbente aperiatoriu alu credintiei... si descuiatoriule alu imperatiei ceriurilor.“ Era in stichir'a a dou'a asia graiesce beseric'a catrà dinsulu: „Stralucesce caten'a ta Corifee pururea laudate cá si unu sóre cerescu, prin care ne radica'vu de la pamentu la inaltímea usieloru ceresci si la tene intielepte cá la unu portariu prea stralucitu cu credintia venimu, deci cá cel'a ce porti chieile imperatii... cu indurare deschide nóue intrarea mantuirei, prea minunate.“ ¹⁾

¹⁾ Confr. synaxarium edition. maenei Cibiniens.

talium — supra citata — non solum iisdem, quibus in nostra editione Blasiensi, distinctis celebrantur laudibus, sed cuique ex illis Pontificibus separatim quoque dedicatum synaxarium tum Graecorum menologium tum etiam Romanorum gr. or. menaeum, recurrunt sequentes:

- 2-a januarii S. Silvester,
- 12-a februarii S. Leo.
- 20-a " S. Agatho
- 12-a Martii S. Gregorius
- 8-a Aprilis Coelestinus
- 14-a " S. Martinus
- 17-a " S. Agapetus ect.

Sed eloquenter fidem adstruunt circa s. Petri primum speciatim ea:

1. quae occurrunt die 16 januarii, qua adoratio venerandae catenae (act. ap. XII, 6) s. et eximia laude praedicandi Petri celebratur; ubi Ecclesia tum nostra, tum graeco-orientalium et orientalis graeca, quum secunda in vespertino officio stichira multas ethnicorum gentes a s. Petro Dei cognitionem accepisse caneret, tertia stichira causam dat hujus acceptae cognitionis his verbis „Quem negasti dum iudicaretur, illum laudasti resurrectum Apostole, tu enim usque ad fines terrae praedicasti eum Deum et hominem.“ Gloriam dein cum Byzantio canens „Petro“ quem „Ecclesiae fundamentum fideique petram“ nominat, sequenti gratulatur eloquio: — „Ave propugnator fidei fervide..... et reserator regni coelorum,“ Secunda autem stichira sic illum alloquitur Ecclesia: „Elucet catena tua a Coryphaee semper laudate sicuti coelestis sol, per quem e terra in altitudinem portarum evehimur coelestium, et ad te sapientem sicuti ad illustrissimum cum fide accedimus janitorem; tu itaque qui claves gestas regni coelorum admirande, aperi nobis cum misericordia introitum salutis.“³⁾

Mai pre urma in tropariulu de acolosi de la inseratu adauge: „Rom'a neparasindu la noi ai venit... c'ea ce ai fostu de câtu apostolii mai antaniu pre scaunu siediatoriu.“

In oficiulu manecarei îndemna beseric'a pre credintiosi la marturisirea credintiei cu urmatóriele cuvente: „Pre piétr'a domnedieescei tale marturisiri intariti fiendu, c'ea ce esti pre scaunu mai antaniu siediatoriu, laud'a apostoliloru lui Christosu, cu credintia veneramu legaturele tale.“ „De trei ori lapedandu-te de Domnulu cá de unu omu de diosu inaintea ucidiatoriloru de Domnedieu, nemica nu ai gresítu din teologi'a ta cea de mai nainte, Petre.“

In canonulu alu doile alu poemei lui Iosifu adauge beseric'a urmatóriele pentru laud'a lui Petru: „Dintru adunculu insielatiunei venandu pre ómeni Petre, ca pre nesce pesci i-ai adusu aceluia, ce te a alesu pre tene dintre pescari adevveratu a fi mai antaniu de câtu toti invetiachelii,“ si „pre temeliulu credintii sufletele toturoru credintiosiloru le ai intaritu.“ Pentruca „legile lui Christosu le-ai intaritu, si pre celi fara de lege legea cea buna i-ai invetiatu cá unu mai mare alu apostoliloru si cá unu temeliu alu dogmeloru neclatitu! In condacu lauda apoi pre Petru dicandu: „Piétr'a Christosu, pre piétr'a credintiei, pre celu mai antaniu de câtu invetiachelii pre scaunu siediatoriu lu-preamarcesce luminatu!“

In cantarea a patr'a maresce pre Petru cu acésta lauda. „Spunendu maririle Domnului, ai intorsu animele neplecatiloru Judei la domnedieesc'a credintia cá o temelia a credintiei“ si apoi in cantarea 5 contenua: „Asiédia prealaudate radicarile inamiciloru si strica smentele besericei unire redandu-i.“

In condaculu dela oficiulu matutinu provóca pre credintiosi se laude pre Petru cu urmatóriele cuvente: „Pre celu mai mare si mai antaniu de câtu apostolii, pre domnedieesculu invetiachelu alu adevverului, pre marele Petru se-lu laudamu.“ „Veniti o iubitoriloru de serbare cu buna onóre pre celu antaniu pre scaunu siediatoriu... se-lu incoronamu iertare de gresiele luandu“ éra in cantarea 7 adauge „Esíndu

Tropario denique ibidem in vespertino officio canit: „Romam non deserens ad nos venisti... qui apostolorum primus sedem tenuisti.“

In matutino officio ad fidem profitendam Ecclesia fideles his inducit verbis: „Super petram divinae tuae professionis firmati, qui primus omnium apostolorum in throno sedens es, laus apostolorum Christi, — cum fide veneramur catenas tuas.“ „Etiam si tribus vicibus negaveris Dominum tanquam hominem vilem coram Deicidis, nihil errasti a tua priori theologia, Petre.“

In altero canone poëmatis Josephi ad glorificandum Petrum sequentia addit Ecclesia: „Ex abyso fallaciae venando homines Petre, tanquam pisces adduxisti eos ad illum, qui te e piscatoribus elegit, ut vere primus sis omnium discipulorum“ et animas fidelium omnium super basim fidei condidisti.“ „Leges“ enim „Christi firmasti et scelestos tanquam apostolorum maximus et immobilis dogmatum basis, legem bonam (fidem veram) edocuisti.“ Kontakio dein sic laudat illum dicens: „Petra, Christus, clara effert laude petram fidei, (illum nempe qui) prae omnibus discipulis primus est in throno sedens.“

Quarto denique cantico hac laude extollit s. Petrum: Magnalia Domini exponens, obstinatorum Judaeorum corda tanquam fidei basis ad divinam fidem adduxisti“ et tunc cantico 5 sic prosequitur: „Seda itaque perlaudate hostium seditiones, tolle Ecclesiae errores unionem reddendo ei.“

In matutini officii kontakio fideles ad laudandum s. Petrum his verbis provocat: „Laudemus maximum et. prae apostolis primum, div. veritatis discipulum, magnum Petrum“ „Agite o solemnitatis amatores, coronemus primum bono honore in throno sedentem.... peccatorum accipiendo remissionem.“ Cantico vero 7-o haec addit: E Palaestina tanquam e scena prodiens Christi apostolus Petrus, mundo praedicans,

din Palestin'a că si depre o scena apostolului lui Christosu, Petru, dupa ce a predicatu lumei, a moritu in Rom'a cea vechia,“ si in cantarea 8: „Punetoriule alu legei, preamarite Petre, pastoriule si invetiatoriule alu turmeloru lui Christosu, carele ti-a datu tîe chieile că se legi si se deslegi pecatele,“ „sfarma tari'a contrariloru, cari se lupta cu noi.“ Era in urmatoriulu irnosu asia vorbesce beseric'a catra elu: „Că unu domnedieescu descuiatoriu alu imperatîci, deschide intrarile acesteia celoru ce cu credintia te lauda pre tine pre pamentu.“ „Impreuna cu Filiulu fiendu in Taboru ai meritatu a audî viersulu Parentelui, care l'a aretatu pre elu... Petre!“ La siedintia (sedelna) rechiama dup'ace'a în memoria cuventele scripturei, dîcandu: „Nu carnea, neci sangele, ci Parentele tî-a in ufatu tîe Petre Domnedieu a numî pre Christosu filiulu Parentelui, Domnedieului celui viu, pentru acést'a mai 'nainte te-a dîsu pre tene fericitu, si schimbandu ti numele te-a numitu Petru, că o piétra tare si temeliu alu besericei.“ Mai pre urma la laude cu urmatoriile cuvinte se adreséza catra elu beseric'a: „Cu chie'a ai deschisu intrarile ceresci, deschide-ne si nóue usiele, o apostole corifee, intielepte si deschidiatoriu alu portiloru ceresci.“¹⁾

Din cele aduse pana aci se vede destulu de luminatu credinti'a besericei nóstre despre primatulu s.lui apostolu Prtru. Dar cu multu mai elocvente suntu celea, prin cari marturisesce beseric'a or. credinti'a despre primatu la 29 iuniu — in serbatori'a santiloru apostoli Petru si Pavelu; pentru că din nenumeratii tituli, prin cari recunosc in oficiulu divin alu acestei dîle primatulu s.lui Petru mai tóte popórele orientali, nu se aréta altu ceva de cătu adeverat'a credintia a besericei catolice. Numirile si epitetele, căte se atribuescu aicia santului Petru, tóte se reducu la primatu si la perpetuitatea lui. Santulu Petru se numesco in acela locu: Piétra si fundamentu (*πέτρα και κρηπίς*) piétr'a credintiei (*ἡ π. τῆς πίστεως*), fundamentulu credintiei *ἡ κ. τῆς*

1) Pares verborum formulae inveniri possunt in reliquorum quoque orientalium *μῆραις*, quibus in hodierno officio fidem circa

Romae antiquioris (veteris) mortuus est,“ et cantico 8-0: „Legis pomens. pastor et docens gregum Christi, Petre magnificande,“ „qui claves contulit tibi ad ligandum et solvendum peccata.“ „contere vim hostium, qui pugnant contra nos.“ Subsequenti autem hirmo sic illum alloquitur Ecclesia: „Tamquam divinus regni reserator, aperi hujus introitus illis, qui cum fide honorant te in terris.“ „Dum esses cum Filio in monte Tabor, vocem Patris, qui illum monstravit, audire meruisti, Petre.“ Sedelna autem sequenti revocat in memoriam sacrae Scripturae verba: „Non caro nec sanguis inspiravit tibi Petre, sed Pater, Deum dicere Christum, Filium Patris, Dei vivi, idcirco prius beatum dixit te ipsum, et immutato nomine Petrum vocavit, velut firmam petram et fundamentum Ecclesiae;“ et tandem ad laudes his illum alloquitur verbis: Clave reclusisti introitus coelestes, aperi januas nobis quoque o choryphaee, — apostole sapiens et reserator portarum coelestium. ¹⁾

Ex hucusque allatis sat clare elucet fides Ecclesiae nostrae circa s. Petri Apostoli primatum. Sed magis adhuc eloquentia sunt ea, quibus 29-a junii — in festo ss. Apostolorum Petri et Pauli fidem circa primatum profitetur orientalis Ecclesia; ex innumeris enim titulis, quibus orientalium fere omnes primatum s. Petri in divino officio hujus diei profitentur, nonnisi vera catholicae Ecclesiae fides hauriri potest. Nomina namque et epitheta, quae ibi s. Petro adtribuuntur, omnia ad primatum hujusque perpetuitatem referuntur. Dicitur ibidem s. Petrus: petra et fundamentum (*πέτρα και κορητις*), petra fidei (*ἡ πέτρα τῆς πίστεως*), fundamentum fidei (*ἡ κορητις τῆς πίστεως*), princeps Apostolorum (*ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων*), primus princeps Apostolorum (*ὁ κορυφαῖοτατος τῶν*

primatum in universam Ecclesiam b Petro collatum orientales profitentur populi. Confr. Nic. Nilles Kalead. manual. etc. T. I. p. 72.

πιστ). principele Apostoliloru (ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων), prefectulu si presidele besericeii προστάτης καὶ πρόεδρος ἐκκλησίας); presidele apostoliloru (πρόεδρος τ. ἀποστ.) primulu principe alu Apostoliloru (προεξάρχων τ. ἀποστ.) portatoriu de chiei alu gratiei κλειδῶχος τῆς χάριτος) portatoriu de chieile imperatiei ceriuriloru (κλειδ. τῆς οὐρανῶν βασιλείας). ¹⁾

Dar' se lasamu la o parte cele straine, pentru ca neci ale nóstre nu le amu poté produce, déca amu voi se le recitamú tóte; de óra-ce chiaru si de câtu in beseric'a apuséna se vedu a fí mai multe documente, cari se referu la primatulú santului Apostolu Petru. Se vedemu ce voru se ne spuna meneiele nostre despre primatulú santului Petru la oficiulu santiloru apostoli.

La inseratulu celu micu dupa stichulu alu treile cantandu asia incepe beseric'a: „Datai intarire besericeii tale Domne intarirea lui Petru,“ éra la marire cu Germanu adauge: „Petre, mai marele preamaritiloru Apostoli si piétr'a credintiei.“ La inseratulu celu mare in stichulu primu celebréza serbarea Apostoliloru cu urmatóriele cuvente ale lui Andreiu Pырhulu: „Cu ce corone de laude vomu încoroná pre Petru si pre Pavelu, pre celi despartíti cu corpulu si uniti cu spiritulu, pre mai marii predicatoriloru lui Domnedieu, pra acel'a (adeca pre Petru) cá pre principele Apostoliloru, éra pre acest'a (pre Pavelu) cá pre atare, care mai multu de câtu altii s'a truditú.“ Purcediendu apoi la marire cu cuventele lui Ioanu monachulu, nu numai cá numesce „pre Petru cunoscatóriu misterieloru“ ci aduce in memoria si conferirea primatului facuta prin Christosu, cantandu: „Pentru acést'a catra dinsulu Mantuitoriulu (a disu): Pasce oile mele, pasce alegerea mea, pasce mnelusielii miei.“ ²⁾

Trecandu apoi la a dou'a stichira a lithiei cu cuventele inmografului Arseniu, numesce pre Petru „piétr'a si temelia“ éra in stichir'a a trei'a folosindu cuventele lui Ger-

¹⁾ Conf. N. Nilles Kalend. man. etc. T. I, p. 192—196.

²⁾ Editio euchologii nostri slaviceis impressa caracteribus Alba-Juliae sec. XVII, itaque ante restauratam cum s. matre Ecclesia rom. unionem (Vid. notitiam nostram bibliographicam in

ἀποστόλων), praefectus et praeses Ecclesiae (προστάτης και πρόεδρος ἐκκλησίας), praeses Apostolorum (πρόεδρος τῶν ἀποστόλων), primus princeps Apostolorum (προεξάρχων τῶν ἀποστόλων), claviger gratiae (κλειδοῦχος τῆς χάριτος), claviger regni coelorum (κλειδοῦχος τῆς οὐρανῶν βασιλείας.¹)

Sed omittamus aliena, quoniam nec in nostris adducendis vires sufficerent, si omnia in medium afferemus; plura enim esse videntur quam in ipsa occidentali Ecclesia, quae ad primatum b. Petri spectant documenta. Videamus quid mensualia nostra in officio ss. Apostolorum circa b. Petri primatum dictura sint.

In minori vespertino officio post tertium stichum sic exorditur canere Ecclesia: „Firmitatem dedisti Ecclesiae tuae Domine fortitudinem Petri,“ ad gloriam dein sic prosequitur cum Germano: „Petre, magnificorum Apostolorum maxime et petra fidei.“ In majoris autem vespertini officii sticho primo cum Andrea Pyrho his verbis celebrat Ecclesia festum Apostolorum: „Qualibus laudum coronis coronabimus Petrum et Paulum, divisos corpore et unitos spiritu, Dei praedicatorum maximos, illam (nempe Petrum) utpote Apostolorum principem, — hunc autem (Paulum) qua talem, qui ceteris plus adoperatus est.“ Ad gloriam dein prosequens verbis Joannis monachi, „Petrum“ non solummodo „mysteriorum cognoscentem“ appellat, verum etiam primatus collationem per Christum factam in memoriam revocat, canens: „Quapropter Salvator ei (Petro dixit), Pasce oves meas, pasce electionem meam, pasce agnos meos.“²)

Ulterius dein procedens in secunda Lithiae stichira cum Arsenio hymnographo „Petrum“ vocat „petram et fundamentum,“ in tertia stichira verbis usa Germani „magni-

ephemeride „Transilvania“ an. 1882) pro „pasce electionem meam“ habet „attende electis meis, i. e. rationem habe elect. m.“ Conf. et edit. maen. Rom. gr. or. Cibi, T. Januar.

manu-lu dîce „mai marele maritoru Apostoli“ si la marire cu Bisantiu „piétr'a credintiei“—lu numesce pre elu.

Dupa ce la stichire lauda beseric'a pre Petru cá pre cel'a, ce chieile imperatiei ceriurilor le-a primitu de la Christosu, alu caruia amicu prea de aprópe a fostu, in siedinti'a ce urméza dupa stichir'a prima, cu aceste cuvente lauda pre Petru: „Adunculu venatórei lasandu din ceriu ai luat u delá Parentele domnedieesc'a descoperire a intruparei Cuventului, si cu tóta cufezarea ai strigatu catra Creatoriulu teu, alu lui Domnediu Filiu de o fientia te cunoscu pre Tene, pentru acést'a dupa demnitate cu adevératu te ai aretatu piétr'a credintiei si portatoriu de chieile darului, Petre Apostole.“

Mai pre urma in canonulu, ce se canta in onorea s. Petru, prin rostulu lui Ioanu Damascenu aceste cantari de lauda i le dedica beseric'a: „Se laudamu . . . astadi pre mai marele Apostoliloru.“ „Celu ce este mai 'nainte de seculi, mai 'nainte cunoscandu-te, te a dispusu pre tene prea fericite Petre, cá pre unu mai mare alu beserice'i si antaniu pre scaunu siediatoriu.“ Nu corpulu, nici sangele ci Parentele ti-a insuflatu tie, Domnedieu a dîce pre Christosu Filiulu lui Domnedieu celui prea inaltu, Apostole.“ Pre piétr'a teologiei tale a întaritu Domnulu Isusu beseric'a neclatita.“ Cátu este mai pre susu Petru cu corpulu de câtu angerii? cá aceluia i-a dîsu Chr. Domnedieu cá vá fí judecatoriu intru venirea sa!“ „Tu credintiosiloru te-ai pusu piétr'a de temelía de multu pretiu in marginea anghiului, a Mantuitoriului si Domnului.“ „De ómeni venatoriu domnedieescu, precumu a promisú Christosu, pre tene te-a facutu, tîe antaniu incredintiandu-ti gubernarea besericei sale.“

„Datatoriulu de viatia Isusu . . . carele ti-a datu tîe poterile sale a legá si a deslegá. Petre.“ . . .

Omitendu cele alalte, câte saru mai poté cetí in oficiulu acestei díle, fía de ajunsu déca vomu fí memoratu din sinacsariulu pusu la capetulu acestei serbatórie singuru numai acele, prin cari se dîce cá s. Petru s'a numitu de catra Domnulu piétr'a, si dupa ce a predicatu evangeli'a in Iude-

ficorum Apostolorum maximum," in gloria cum Bysantio „petram fidei" dicit eum.

Postquam autem stichiris s. Petrum qua talem laudasset, „qui claves regni coelorum acceperat a Domino, cujus proximus amicus fuerat, sedelna, quae sequitur post primam stichiram, sic s. Petrum laudat Ecclesia: „Profundum venationis deserens, coelitus a Patre accepisti divinam revelationem incarnationis Verbi, et omni audacia clamasti ad Creatorem tuum, Filium Dei consubstantialem novi te, idcirco merito vere fidei petra et gratiae claviger apparuisti (exististi), Petre Apostole."

In canone tandem, qui in laudem s. Petri cani solet, cum Joanne Damasceno sequentia elogia dedicat illi Ecclesia, „Laudemus... hodie Apostolorum maximum" „Qui ante secula est, antea noverat te, beatissime Petre, Ecclesiae te majorem constituit et primum in throno sedentem." Non caro, nec sanguis sed Pater inspiravit tibi Deum dicere Christum, Filium Dei altissimi, Apostole." „Super petram theologiae tuae constituit Dominus Jesus Ecclesiam immobilem." „Quanto superior est Petrus corpore prae angelis! illum enim dixit Chr. Dominus judicem futurum in adventu suo." „In margine anguli Salvatoris et Domini constitutus es tu magni pretii petra fundamentalis fidelium. „Quemadmodum promisit Christus, divinum te constituit hominum venatorem, tibi primo conferens gubernacula Ecclesiae suae."

„Vitae Largitor Jesus, qui potestates suas contulit tibi ad ligandum et solvendum, Petre."...

Omissis aliis, quae in officio hujus diei adhuc legi possent, e synaxario huic festo adnexo memorasse juvabit illa solum modo, quibus s. Petrus a Domino petra vocatus dicitur, et postquam evangelium in Judaea, Antiochiae et in Ponto, in Galathia et Cappadocia, in Asia et Bithinia praedi-

îa, Antiochi'a si in Pontu, in Galati'a si Copadochi'a, in Asi'a si Bitini'a, a descinsu pana la Rom'a si fiindu că cu minunile a devinsu pre Simonu Magulu, restignitu pre cruce si-a terminatu viati'a sub imperatulu Nerone.

Din cele ce amu citatu pana aci din meneiulu nostru, atātu de evidentu se aréta credinti'a besericei or. despre primatulu s. Petru, iu cătu dupa ce se voru fi adausu si cele, ce voimu a le produce din meneiele altoru orientali, s'ar' vedé a fi superfluu de a mai prolungi lucrulu. — Inse dupace de acestea, referitorie la primatulu s. Petru, contieniu si cele alalte carti choralu si alte carti de ale nóstre, — merita că la cele aduse mai in susu se mai adaugemu unele documente si din cele alalte carti spre intarirea acestei credintie.

Intre cele alalte carti de ale nóstre cea mai de aprópe este autologiulu, ecplicatu: florea cantariloru, dar' fiinduca acésta carte in cea mai mare parte cuprinde in sene, pre langa rubricile necesarie, ecscerptele mai solemue din meneiu; citatiunile din dins'a se vedu a fi superflue. Ci totusi, că se nu apara că l'amu neglesu cu totulu, din cele multe, câte saru poté citá pentru noi, nu potemu omite un'a, ce ocure spre laud'a s. Petru cá primului Episcopu Romanu in editiunea nóstra dela Blasiu (din an. 1781). Pentru ca la laude in 30 jiniu canta beserie'a urmatoriele: „Tu fundamentulu e. lu mai de onore alu apostoliloru.. ai fostu Romei celei mai mari de cătu alte cetati — primul Episcopu, si marirea, si laud'a, si besericei intarire.“ Se purcedemu acumu la ecpunerea testimoniiloru din alte carti.

2. Dupa meneiu urméza triodulu, cuprindiendu in sene oficiulu divinu dela dominec'a publicanului si a fariseului pana la sambat'a mare; fiindu inse că si in acésta carte se cuprinde mai cu séma de acele, cari nu au de scopu singulariu oresi careva parte din oficiulu propriu. ci mai multu serbarea cumulativa a toturoru santiloru, si fiinduca se spune cumca Niceforu Calistu ar' fi amestecatu varie erese mai alesu in sinacsarieloru, de-si editiunile nóstre nu s'aru vedé se fía plene de atari erese, — fía de ajunsu

casset, Romam usque descendit, et quoniam Simonem Magum miraculis devicerat, sub Nerone imperatore cruci affixus vitam finivit.

Ex illis, quae haecenus e menaeo nostro in medium attulimus, tam evidenter adstruitur fides Ecclesiae orientalis circa b. Petri primatum, ut, adjunctis, quae ex aliorum orientalium menaeis adhuc allaturi sumus, supervacaneum foret diutius huic inmorari rei. At ubi reliqui quoque per nos adhibiti chorales aliusquae generis libri haud dissimilia ad primatum b. Petri spectantia contineant, operae proetium erit, si superius adductis quaedam e reliquis quoque libris pro hac fide adstruenda adjunxerimus documenta.

Inter ceteros libros nostros menaeo propius accedit anthologium i. e. florilegium, sed quoniam hic liber maxima ex parte solemniora e menaeo excerpta cum rubricis maxime necessariis exhibet; citationes ex eo superfluae esse videntur. At ne tamen penitus neglexisse videamur, ex multis, quae in rem nostram citanda forent, unum, quod in editione nostra Blasiensi (de anno 1781) in laudem b. Petri tamquam primi Romae Episcopi occurrit, omittere nolumus. Canit enim Ecclesia ad laudes 30-ma Junii sequentia: „Tu fundamentum Apostolorum maxime honoratum... Romae, ceteris civitatibus majori, fuisti primus Episcopus, et gloria et laus, et Ecclesiae fortitudo.“ Procedamus nunc ad exponenda ex aliis libris testimonia.

2. Menaeum excipit Triodium, quod divinum officium complectitur a dominica publicani et pharisaei usque ad sabbatum sanctum; quoniam autem hic quoque liber potissimum talia continet, quae non in singulorum officii partem, sed in solemnitatem omnium sanctorum cumulatim finiunt, et praetera Nicephorus Callistus praecipuis synaxaria ejus variis haeresibus depravasse traditur, quin etiam nostrae editiones talibus scateant haeresibus, hoc unum notasse sufficiet, quod ubi nomina 12 Apostolorum commemorari sole-

insemnarea că: unde se comemoréza numele celor 12 Apostoli, numele s Petru pre totundenea se afla pusu in loculu primu Asia de ecemplu in irnosulu lui Teodoru Studitulul, joi in septeman'a a dóu'a din paresime, si in alte locuri.

Acestu ordene-lu observa si cele alalte carti chorali, tóte, precumu e octoechulu (*οκτώηχος*) in stichir'a Apostoliloru miercuri la inseratu. — Acel'asi ordene se urméza si in sinacsariulu din meneiu la 30 juniu, unde se celebréza memori'a celor 12 Apostoli ai lui Cristosu si alt.

Dupa triodu vine alt'a carte chorale, carea urmandu midilocitu triodului, contine oficiulu chorale din diu'a pasciloru pana la dominec'a tuturor santiloru, care e prim'a dupa rosalie (pentecostes), de unde si-a luatu numele de pentecostariu; dar' fienduca si acest'a are multe despre cari se spune că Leone Alatiu le ar' fi carpatu si notatu cu stilulu de cansura,¹⁾ cu tóte că contine unele, ce aru poté se cuprinda locu si in opulu nostru, nu-lu atingemu mai de aprópe. Ci inainte de ce amu trecé la alte carti, amu aflatu de necesariu că se nu trecemu cu vederea cartea liturgica-chorale, ce in comune se díce patimieriu, cu cuventulu slavonu — *strasnicu*, si cuprinde oficiulu divinu mai pre lungu, in beseric'a or. desemnatu numai pentru septaman'a cea mare, si cuprindiendu locu in midilocu, léga pentecostariulu de Triodu.

Aici in sinacsariulu de miercuri dupa ce s'ar' fi re'n-torsu Domnulu de la loculu, unde se départase că se róge pre Parentele seu celu cerescu, se aréta că a revenitu la invetiachelii ingreunati de somnu si a dîsu catra Petru: „Neci o óra nu ati potutu priveghiá pentru mene.“ In od'a a 8-a poem'a lui Cosm'a de joi de la manecare, canta apoi beseric'a: „Invetiacheliloru ai dîsu Christóse, aruncati somnulu de pre lumin'a ochiloru si priveghiati la rogatiune, cá se nu pieriti intru ispita, dar' mai cu séma tu Simóne, pentru ca celui mai tare este ispit'a mai mare.“ In tropariulu din ór'a

¹⁾ Nic. Nilles op. c. p. XLVIII.

ant, s. Petri nomen ubique primo loco collocatum invenimus. Sic in hirmo Theodori Studitae feria V-a secundae hebdomadis in quadragesima, et alibi.

Hunc ordinem servant reliqui quoque libri chorales omnes; e. g. octoëchus (*οκτωήχος*) in stichira Apostolorum fer. IV. in vespertinis. Idem ordo sequitur etiam in synaxario menaei ad 30-am junii, ubi memoria celebratur 12 Apostolorum Christi etc.

Post Triodium alius sequitur liber choralis, qui junctus Triodio officium complectitur chorale a die paschatis usque ad dominicam omnium Sanctorum, quae est prima post pentecostem, unde etiam nomen habet pentecostarii; sed quoniam hic quoque multa complectitur, quae Leo Allatius carpsisse et virga censoria notasse fertur,¹⁾ quamvis nonnulla in nostrum opusculum transferenda complecti possit, propius non accedimus. Priusquam autem ad aliud librorum genus pervenire liceret, non praetereundum esse duximus librum liturgico choralem, qui vulgo liber passionis sive patimieriu, — slavica voce *strasnicu* dicitur, et in Ecclesia orientali prolixius complectitur officium divinum s. sive majori hebdomadae exclusive designatum, mediumquae tenens locum, pentecostarium Triodio subjungit.

Ibidem in synaxario feriae IV-ae Dominus, rediens a loco, quo Patrem suum coelestem oraturus discesserat, ad discipulos somno gravatos et *ad Petrum conversus*, his Petrum alloquens inducitur verbis: „Nec unam horam pro me vigilare potuistis.“ Feria denique V-a ad matutinum in poemate Cosmae oda 8-a sic canit Ecclesia: „Discipulis dixisti Christe, excutite somnum a lumine oculorum, et vigilate ad orationem, ne in tentatione pereatis, praesertim vero tu Simon, fortiori enim tentatio major est.“ Tropario tandem

¹⁾ Nic. Nilles op. c. p. XLVIII.

a III-a de vineri „Petru se dîce amicu lu si celu mai de aprópe alu lu Christosu.“

3. De cartile choralu se tiene si octoechulu seau optu-tonariulu, pentru ca contine mai cu asupra cele 8 tonuri compuse de Ioanu Damascenu ¹⁾, pre cumu se afla aceste in music'a Greciloru; langa acele se mai afla in elu troparie, canóne si alte cantari, cari ocuru de la inceputulu inseratului (nu numai de dominec'a ci si din cele alalte dîle ale septemanei) pana la capetulu liturgíei, si se canta dupa varietatea modulatiunii celor optu tonuri. Deci fienducà si acest'a cuprinde locu insemnatu intre cele alalte carti, — nu vá fí lucru fora de interesu, déca cu scopu de a aretá credint'ia cat. vomu produce si din elu unele citate, cari argumentarei nostre aru poté se-i dee potere probatória cu atâtu mai mare, cu câtu cà le amu imprumutatu din editiunea gr. orientaliloru, nu din a nóstra. ²⁾

In cartea acést'a se afla :

Stichir'a 3. a apostoliloru la inseratulu de joi, in care se comemorezá numele Apostoliloru incependu de la Petru.

Er' vineri in irmosulu de demaneti'a de la cant. 9. se dîce: „Piétr'a netaiata de mana, ace'asi din marginea anghiului, din tene munte netaiatu, Vergura, s'a taiatu Christosu coadunandu diversele nature,“ apoi in tropariu urméza aceste: „Voi, celi ce suntetí pietre alese a pietrei celei depuse in capulu anghiului, apostoli, edificat'ati sufletele credintiosiloru pre piétr'a credintiei, ruinandu edificidle inamiciloru.“

Dar' mai stralucite de câtu aceste suntu cantarile din siedintiele inviarei.

In siedint'ia 4. ne chiama beserie'a „se grabimu la mormentu cu Petru,“ apoi in siedint'ia 11. canta: „Dupa domnedieesc'a inviare pre Petru de trei ori intrebandu-lu Domnulu, iubesci-me, l'a pusu pre elu mai mare pastoriu preste oile sale, carele vediendu pre cel'a, pre carele-lu iu-

¹⁾ De rationibus festorum mobilium utriusq. Ecclesiae occidentalis atque orientalis commentarius etc. auct. Nic. Nilles S. J. Vienn. 1878. p. 12--13.

horae 3-ae in parasceve (fer VI.) Petrus amicus et Christi proximus dicitur.

3, Libris choralibus adnumerandus est etiam octoëchus vel octotonus — id est octotonarius; continentur enim illo praecipue octo toni a Joanne Damasceno compositi,¹⁾ quos Graecorum musica habet, et troparia, canones aliaeque cantiones, quae a primis vesperis (non tantum dominicae sed etiam reliquorum hebdomadae dierum) ad finem usque missae occurrunt, et secundum variationem et modulationem octo tonorum — canuntur. — Quoniam hic quoque liber inter ceteros celeberrimus est, non erit superfluum, si pro astruenda fide cath. ex eo aliquot citata in medium adtulerimus, quae argumentationi nostrae majorem probandi vim tribuere possent, eoque potius, quod non ex nostrarum quadam, sed e gr. orientalium desumpserimus editione.²⁾

Exstat in hoc libro:

Stichira 3. Apostolorum in vesperis feriae IV-ae, ubi nomina 12 Apostolorum commemorantur a Petro incipiendo.

Feria 5-a autem in hirmo matutino cantici 9. leguntur sequentia: „Petra a manu insecabilis, eadem e margine anguli, ex te monte insecabili, Virgo, sectus est Christus, coadunando diversas naturas,“ et in tropario sequuntur haec: „Vos, qui estis petrae electae saxi depositi in capite anguli, animas omnium fidelium super petram fidei aedificastis, diruendo aedificia adversariorum, Apostoli.“

Sed his magis clara sunt ea, quae in sedelnis resurrectionis cani solent.

Sedelna 4-a invitat nos Ecclesia ut „properemus ad monumentum cum Petro“ et sedelna 11-a canit „Post divinam resurrectionem ter interrogans Dominus Petrum, diligis me, ovibus suis maximum pastorem praefecit, qui cum videret illum, quem diligebat Christus sequentem, interrogabat

²⁾ Octoëchu tiparitu cu beneaventarea santitului metropolitulu Ungrovlachiei kyr Neofitu in cetatea Bucuresci an. 1646.

biá Christosu, urmandulu, a intrebatu pre Domnulu, dar' acest'a ce e? De voiu voi, dise — cá se remana pana ce voiu veni éراس, ce-ti este tîe amice Petre? Apoi mai pre urma in stichir'a Evangeliei dela manecare dîce: Aretandu-te invetiacheliloru tei Mantuitoriule dupa inviare, ai incredintiatu lui Simonu pasiunea oiloru in retributiunea amorei, grigi'a acelor'a, cá se le pasca adeca pre ele. Pentru ace'a ai sí disu: Déca me iubesci Petre, pasce mnelusielii miei, pasce oile mele. Éra acel'a numai de cátu aretandu iubirea amicitiei, a intrebatu de celu alaltu invetiachelu. Cu ale caroru rogatiuni Christóse pazesce turm'a ta de lupii, ce o pierdu pre dins'a."

4. Cu acestea ar' fî se terminamu, inse fiendu ca unele, cari se cetescu in acésta carte despre celi alalti apostoli, cá comune oficiului lor, alaturate un'a langa alt'a, potu se se faca mai evidente, vomu citá si cele ce se dîcu separatu despre celi alalti Apostoli, cá se se véda óre atribuescu-se si acestor'a de acele, de cari amu vediutu cá s'au atribuitu eschisivu lui Petru? Si cá óre celi alalti apostoli considerati fara de Petru, lauda-se cu aceliiasi tituli de onóre, cu cari Petru?

Aci in cartea acést'a fiacare céta de santi si-are partile sale din oficiulu comune, cari asia suntu dispuse, cá cele ce ocuru la commemorarea unuia, de ecs. Apostolu, acelesi se se reciteze totu de-un'a, de câte ori ar obveni si amentirea celoru alalti santi din ace'asi céta. — Dereptu ace'a la amentirea unui fiesce caruia apostolu, fiendu cu respectu si la Petru, cá comune obvinu urmatóriele:

Stich. 1. „Ce te vomu numí pre tene Apostole! Ceriu, cá predici marirea lui Domnedieu! Rîu, cá adapi faptur'a in taina; stea cá luminezi beseric'a, pochalu cá dai din tene beutura santa; amicu alu lui Christosu prea de aprópe, locuitoriu impreuna cu cele netrupesci?“

Éra stich. 3. „Petiórele ti-ai infrumosetiatu Apostole, in càlile Domnului bene caletorindu, si stremtandu calea inimicului prin latîmea domnedieescei cunoscintie a Cúven 1-lui, carele s'a aretatu priu materi'a corpului si te a alesu

Dominum, hic autem quid? Si eum volo, dixit, — manere, donec iterum veniam, quid ad te amice Petre,“ et tandem in stichira Evangelii ad matutinum: „Manifestans te discipulis tuis Salvator post resurrectionem, Simoni ovium pastionem (oves pascendas) tradidisti in retributionem dilectionis, curam earum, scilicet eas pascendi, Id circo etiam dixisti: Si diligis me Petre, pasce agnos meos, pasce oves meas. Ille autem statim, dilectionem amicitiae demonstrans, interrogavit de alio discipulo. Quorum rogationibus (orationibus) Christe custodi gregem tuum a lupis, qui perdunt eum.“

4. His terminandum esset, sed quoniam nonnulla, quae de reliquis Apostolis, tamquam eorum officii communia, in hoc libro leguntur, juxta se posita magis elucere possunt, citabimus adhuc ea, quae de reliquis seorsim sumptis pronunciantur apostolis, ut videatur an his quoque talia tribuantur, quae Petro separatim tributa fuisse videbamus.? An ceteri Apostoli separati a Petro iisdem laudentur titulis, ac Petrus?

Exstant ibidem in hoc libro, cujuscumque Sanctorum classis communes officii partes, ita dispositae, ut, quae in commemoratione unius — ex. gr. Apostoli — haec in commemoratione reliquorum quoque ejusdem classis Sanctorum, quotiescumque recurrerent, recitari soleant. Habentur itaque in commemoratione unius cujusque Apostoli, habitu respectu ad Petrum, — tamquam communia, sequentia:

Stich. 1. Quid nominabimus te Apostole? Coelum, quod gloriam Dei praedicaveras. Flumen, quod creaturam mystice adaquas, stellam, quod Ecclesiam illuminas, poculum, quod potionem santam emittis, amicum Christi proximum, cohabitandem simul cum incorporeis?

Stich. autem. 3. Pedes tuos exornasti, Apostole, in viis Domini bene itinerando, et callem hostis coarctando per amplitudinem divinae cognitionis Verbi, quod per materiam

pre tene de invetiacelu prea stralucitu fericite, pre carele róga-lu.“....

Mai pre urma in canonulu de la manecatu se dice: „Prin Cuventulu ipostaticu invetiatu fiendu apostolulu, in-tieptiunea lumei o rumpe cá si tiesatur'a painginului.“ Invetiandu-te cele nespuse, te ai facutu demnu de ascunsele cele nespuse ale lui Christosu, cá unu invetiacelu si apostolu alu lui.“

Acestea si altele asemenea se dîcu despre apostoli separati si considerati fara de Petru, cari de-si se pronuncia despre unulu fiesce care apostolu, totusi suntu comune pentru toti apostolii, computandu cu eli si pre Petru, dar' lu-andu afara pre Petru Apostolulu, neci la amentirea caruiva apostolu singuru, neci la commemorarea intregi cete colective a apostoliloru separati de Petru, nu vei aflá atribute de acele, cari se dîcu despre Petru, fara de celi alalti apostoli.

§. III. Alte carti eclesiastice liturgice-rituali, doctrinali si cu auctoritate.

Altu funte, din care ar' fi se se mai scóta argumente spre a probá primatulu conferitu s. Petru, se afla in cele alalte carti eclesiastice ale orientaliloru, cari dupa varietatea contectului si a destinatiunei lorú pórtá diferite nume. Intre altele avemu de indemana o carte voluminósa, care are titlulu urmatoriu :

„Evangelia invetiatória domineceloru preste totu anulu si a serbatorieloru domnesci, si la santii mari alesi cu mandatulu si spesele prealuminatului crestinu Mateiu Basarabu Voivodu, domnu si domnitoriu a tóta tier'a romanésca, si cu nevointi'a santítului domnu Teofilu, metropolitu a tóta tiera romanésca. Tiparita intru domnedieesc'a laura, care se chiama monastirea Délu, careia este patronulu s. Nicolau. Anulu 1644. lun'a lui sieptemvre 2. díle. ¹⁾

¹⁾ Hic idem liber prodiit in altera editione, non transmutato quidem textu, sed addito in titulo nomine *Kyriacodromion* (sive evangelium docens) Alba-Iuliae auspiciis Athanasii Metropolitae

corporis manifestavit se et in discipulum praeclarum elegit te felicem, quem ora....!

In canone tandem ad matutinum dicitur „a Verbo hypostatico edoctus Apostolus, sapientiam mundi quemadmodum araneae texturam dirumpit.“ Ineffabilia edoctus, mysteriis Christi ineffabilibus dignum te reddidisti, tanquam discipulus atque Apostolus ejus.“

Haec et alia his similia pronunciantur, de Apostolis seorsim sumptis et a Petro separatis, quae etiamsi de uno quocumque Apostolo pronunciarentur, omnium tamen sunt communia, computato cum iis etiam Petro; at excepto Petro Apostolo, neque in commemoratione cujusdam Apostoli singularitè sumpti, neque in celebratione totius coetus collective sumpti et a Petro separati talia invenies attributa, quae de Petro singulariter dicuntur.

§. III. Alii libri ecclesiastici liturgico-rituales et doctrinales auctoritate pollentes.

Alterum fontem, ex quo argumenta primatum b. Petro collatum probatura depromenda essent, constituunt reliqui orientales ecclesiastici libri, qui pro varietate contextus et destinationis, vario inscribuntur nomine. Exstat inter alios magni voluminis liber, cujus titulus est sequens:

„Evangelium docens dominicarum totiusque anni festorum dom. et magnorum Sanctorum electorum, — jussu sumptibusque Illustrissimi Christiani (fidelis) Matthaei Basarabae vojvodae, domini et dominantis (i. e. principis regnantis) totius Valachiae, studio sanctificati domini (τοῦ κύριου) Theophili Metropolitae totius Valachiae. Impressum est in divina laura (λαύρα), quae vocatur monasterium Dél (Δήλος) (collis) cujus patronus est Sanctus Nicolaus. Anno 1644. mensis septembris die 2-a.¹)

anno 1699 — in praeludio itaque restaurandae unionis cum s. matre rom. Ecclesia; citationem attamen e priori versione praeferendam ducimus eo a fortiori. quo majori polleat validitate.

Pre cumu se vede din titulu, acésta carte e edata de orientali, cari nu suntu in unire cu s. beserica rom. si are mai mare auctoritate de câtu cartile asia numite doctrinali, pentru ca a esîtu la lumina cu silinti'a si lucrarea metropolitului si a celoru alalti eclesiarchi orientali, vá se dîca a episcopului de Rimnicu si Buzeu, cari se potu cetî in prefatiune, si totusi propune invetiatur'a credintiei despre primatulu s. Petru asia de ecpresa, cá si care neci in cutare carte de ale apuseniloru nu vei poté aflá. — Spre a probá asertiunea nóstra vomu produce insusi teestulu din cuventu in cuventu.

1. In serbatóri'a Apostoliloru Petru si Pavelu din 29 juniu (la pag. 81 si urmatoriele) dupa amentirea santului Andreiu Apostolulu stau acestea: „Si dupa câteva dîle aflá pre fratele seu, pre Petru si dîse catra dinsulu: Aflatu-am pre Mesi'a, ce se chiama Christosu. Si-lu luá cu sene si-lu duse la Christosu; éra Christosu déca vediù pre Petru dîse: Tu esti Simonu filiulu lui Iona, tu te veri chiamá Chefa, ce se respunde piétra. De aci apostolnlu parasi muierea lui si cas'a lui si tóte valurile lumei de buna voi'a sa, pentru ace'a si Christosu onorá-lu pre dinsulu si-lu facù mai mare apostoliloru si-i dîse: Tu esti Petru si pre piétr'a ta, adeca pre credinti'a ta voiu edificá beserie'a mea, si portile iadului, adeca gur'a ereticiloru nu vá poté se-o respésca. Si-ti voiu dá chieile imperatfiei ceriului: Si ce veri legá pre pamentu, fi-vá legatu si in ceriu, si ce veri deslegá pre pamentu, fi-vá deslegatu si in ceriu. — Acestu apostolu pre mare a amblatu cá si pre pamentu uscatu, acest'a vediù si minunea care o facù Christosu candu se schimbara la facia in muntele Tavorului, si audí viersulu Parentelui din ceriu, si altele multe spune sant'a evangelia de dinsulu. Éra déca Domnululu nóstru Isusu Christosu de buna voi'a sa rabdâ patime si cu mórtea-lu calcá pre cel'a, ce avea mórtea, pre diavolulu, si invise a trei'a dí din morti, atunci acestu apostolu Petru statù mai mare apostoliloru toturoru, si fù rostulu altoru apostoli, si invetiatoriu, cà pentru invetiatur'a lui s'a implutu numerulu celoru 12 apostoli, candu dîse se arunce

Est itaque hic liber, quemadmodum ex ipso titulo citato apparet, editus ab orientalibus, qui non fovent unionem cum s. rom. Ecclesia, et majori pollet auctoritate libris sic dictis doctrinalibus, vidit enim lucem studio et opera metropolitanae et reliquorum Ecclesiarcharum orientalium — Rimnicensis scilicet et Buzoensis, — qui in praefatione legi possunt; doctrinam tamen de fide circa b. Petri primatum, nec occidentalium quidam liber expressius traditam proponit. Ad probandum id, quod asserimus, producemus textum ipsum de verbo ad verbum in translatione fideli.

1. In festo Apostolorum Petri et Pauli 29-a junii (pag. 81. et ss. P. II.), post mentionem de S. Andrea Apostolo, exstant sequentia: „Et post aliquot dies Andreas inveniens fratrem suum Petrum dixit ei: Invenimus Messiam, qui vocatur Christus. Et assumens adduxit eum ad Christum, Christus autem videns Petrum dixit: Tu es Simon filius Jona, tu vocaberis Chephas, quod interpretatur Petrus. Hinc Apostolus sponte reliquit uxorem et domum et omnes res mundanas. Idcirco Christus quoque honoravit eum, et fecit eum Apostolis maximum, et dixit: Tu es Petrus et super hanc petram tuam, nempe super fidem tuam, aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi, id est os haereticorum non poterit diruere eam. Et tibi dabo claves regni coelorum, et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelo, et quodcumque solveris super terram, solutum erit et in coelo. Hic Apostolus ambulavit supra mare, sicuti super terram, hic vidit etiam miraculum, quod patraerat Christus ad transfigurationem suam in monte Tabor, et audivit vocem Patris de coelo; multaque alia refert Evangelium de illo. Postquam autem Dominus noster Jesus Christus sponte passus morte sua devicisset illum, qui mortem tenebat, — diabolum, et tertia die a mortuis resurrexisset, hic Petrus apostolus major Apostolorum exstitit omnium, et os factum est ceterorum Apostolorum, et magister. Propter ejus enim doctrinam suppletus est numerus 12 Apostolorum, dum sortes

sorti, se védia pre carele vá alege Domnedieu in loculu Iudei.“

„Si éراسi pentru mangaiarea cuventeloru lui, ce grai in díu'a rosalieloru, crediura 3000 de ómeni, cumu scrie in faptele santiloru apostoli. Acest'a vindecá si pre unu ologu din nascere, ce jacea in aintea usieloru besericeii, ce se chiamau infrumsetiate; acest'a pre Anania si pre muierea lui pre Safír'a cu cuventulu seu omori, caci cá tienea intru ascunsu din banii, ce erá se-i dee la comunitatea Apostolilor.“

„Atát'a daru dobendise din poterea Spiritului santu, cá si umbr'a lui pre ce morbosu ajungea, de-lu umbriá elu, (se) vindecá. Acest'a vindecá in Lida pre unu paralicu, ce jacea de 8 ani in patu: acest'a invise si pre o féta, ce se chiamá Tabita in cetatea Iope si in Cesarea botezá pre Corneliu centurionulu, fiendu paganu si elinu.“ „Acest'a deschise limbeloru usi'a credintiei invetiandu cá Domnedieu nu se in-tórce de catra neme, nice de catra judeu, nice de catra elinu, cene vá vre se faca penitentia. Pre acest'a si Irodu Imperatulu, ce-lu chiamá Agripa prinse-lu de-lu legá si-lu aruncá in inchisória si a dóu'a dí vrea se-lu taie, éra preste nópte angerulu lui Domnedieu scóse-lu prè dinsulu din inchisória.“

„De acia multe tieri si multe locuri amblà invetiandu cuventulu lui Domnedieu, si punendu preoti si episcopi credintiosiloru lui Christosu, pana ce sosi tocma si la cetatea Romei, si acolo in tóte dílele se aduná poporu de ómeni si-i invetiá se créda intru unu Domnedieu Parentele“ . . . si alt.

Amentindu dupa acestea invingerea si minunele, prin cari invinsese apostolulu pre Simonu magulu, descrie activitatea ulterioara a apostolului (p. 84) cu urmatóriele cuvente:

„De aci petrecù apostolulu câtuva tempu in Rom'a si le puse pre Linu episcopu, de acolo se duse in Spani'a si multe cetati cutriérá, si merse in Barbari'a si de acolo in Alecsandri'a, si puse pre Marcu evangelistulu episcopu, si se duse in Ierusalimu de fù la adormirea preafericetei (vergu-

mittere juberet, ut videant quemnam Deus in locum Judae electurus sit.“

„Et iterum propter consolationem verborum ejus, quae locutus est in die pentecostis, ut actus referunt ss. Apostolorum, 3000 hominum crediderunt. Hic sanavit etiam claudum ex utero (nativitate), qui jacebat ante portas templi, quae dicebantur speciosae; Hic percussit morte Ananiam et uxorem ejus Saphiram, tenebant enim in abscondito defraudatas pecunias, quae communitati Apostolorum erant proferendae.“

Imo tantum gratiae acceperat e potestate Spiritus s. ut etiam umbra ejus infirmos obumbrans sanaret. Hic sanavit Lydae paralyticum ab octo annis in grabato jacentem, in Joppe resuscitavit puellam, quae vocabatur Tabitha et in Caesarea baptisavit centurionem nomine Cornelium, qui erat paganus (ethnicus, infidelis) et hellenus. Hic aperuit gentilibus januam fidei docens Deum neque a Judaeo neque a gentili avertere faciem poenitentiam acturo. Hunc Herodes rex, qui vocabatur Agripas comprehendens vinctum catenis, retrusit in carcerem et quum eum die sequenti caedere vellet, angelus Domini nocte eduxit eum e carcere.“

„Postea multas provincias, multaque peragravit loca docens verbum Dei, constituendo Christi fidelibus praesbyteros et Episcopos, donec ad civitatem Romam pervenerit, ubi cum jam omni die multitudo conveniret hominum, docuit eos credere Deum Patrem“ ... etc.

Facta dein mentione victoriae miraculorumque, quibus Apostolus Simonem magum devicerat, ad exponendam s. Apostoli ulteriorem activitatem (p. 84.) sequentibus prosequitur verbis:

„Commoratus itaque Apostolus per aliquod tempus Romae, constituit eis in Episcopum Linum, hinc profectus in Hispaniam, multas pertransivit civitates; adiit Barbariam indeque Alexandriam et Marcum Evangelistam Episcopum constituit. Profectus est etiam Hierosolimas et praesens fuit cum

re) cu alti apostoli.) ¹⁾ Si de acolo in Egiptu si éراسi se întórse in Rom'a pentru cá se intarésca crestinii. De aci in Mediolanu si in Britani'a, ce-i dîcu acnu Englitera. Si aceste tieri si cetati in tóte cu multa superare si multa tristétia le amblà intorcandu paganii catra credinti'a lui Christosu si edificandu beserici, si punendu episcopi si éراسi veni in Rom'a a trei'a óra“ si aci . . . fù capetulu lui Petru apostolulu si luà coron'a vietiei eterne.

Mai totu de asemenea momentu e sí ecplicarea evangheliei (Ioan. cap. I. v. 45—51), ce ocure in dominec'a ortodocsiei, care e prim'a domineca in paresime, unde (in P. I. pag. 138—139) dupa ce se face comparatiune intre marturisirea lui Natanaele si a lui Petru, se dîcu urmatóriele: „Natanaele a vediotu pre Christosu in tipu ómenescu, si cele ómenesci si trupesci cugetá de elu: Filiulu lui Domnedieu dîce dupa gratia, si de imperati'a pamentésca si-aduce amente, dereptu ace'a nu se fericéza cá Petru, de si dîse mai nainte de Petru lui Isusu: Filiulu lui Domnedieu, dara nu cu ace'a credintia, cu care sciù Petru. Lui Petru Domnedieu Parentele i aretà de Filiulu seu, si Spiritulu santu spuse de un'a fire a lui cu Tatalu, si de firea si de nascearea lui cea mai nainte de seculi.“

„Dereptu ace'a ferici Domnulu credinti'a lui Petru, si marturirea lui o chiamá piétra, si pre acea marturire cá si spre o pietra vértósa si in seculi necletita edificà beseric'a s'a, careia (pre care) portile iadului nu o potu invinge.“ ²⁾

Inainte de ce amu trece la alta carte, e de a insemná, la care clase de carti se se numere evangeliulu seau chiriacodromiulu acest'a, cá cu atátu mai usioru se se póta cunosce atentiunea, care o merita. Déca consideramu la contecstu: nu e altu ceva de cátu seri'a evangieloru, ce obvinu in ordene succesivu in singurele domineci si serbetori

¹⁾ Confr. Kalendar. manual. T. I. Nic. Nilles ad d. 15. aug. et menaeum nostrum in officio ejusd. diei, ubi b Petrus in officio vespertino in stichis ad gloriam dicitur „*Petrus supremus prae-*

ceteris Apostolis ad dormitionem beatissimae Virginis.¹⁾ Inde per Aegyptum Romam est reversus ut christianos confirmaret. Unde Mediolanum adiit et ad Brithaniam, quae nunc Englitterra vocatur. Has autem provincias et civitates omnes multo cum moerore multaque pertransivit tristitia, convertendo paganos (ethnicos) ad fidem Christi et Ecclesias aedificando (fundando) Episcoposque constituendo, tertia vice rediit Romam... ibique vitam finivit et coronam accepit vitae aeternae.“

Ejusdem fere est momenti explicatio evangelii (Ioannis cap. I. v. 45—51) dominica orthodoxiae, quae est quadragesima prima, — occurrentis, ubi (Part. I. pag. 138—139) instituta comparatione inter Nathanaelis et Petri confessionem, legi possunt sequentia: „Nathanaël in humana forma vidit Christum et humana terrenaque (corporalia) meditabatur de illo: Filium Dei dicit eum secundum gratiam, et terrestre regnum ejus volvit mente sua, idcirco non depraedicatur beatus sicuti Petrus; quamquam Petro prior Filium Dei dixit Jesum, non tamen eadem, qua Petrus, fide novit illum. Petro namque Deus Pater patefecit de Filio suo et Spiritus sanctus revelavit ei illius cum Petre subsantiam unam, naturam et ante secula generationem.“

„Idcirco felicitavit Dominus fidem Petri confessionemque ejus Petram vocavit et super hanc confessionem, quemadmodum super petram firmam et per secula inconcussam aedificavit Ecclesiam suam, cujus in adversum portae inferi non praevalent.“²⁾

Antequam ad alium librum transiremus animadvertisse juvabit, ad qualemnam classem librorum hoc evangelium sive *kyriakodromium* sit numerandum, ut eo facillius dignosci queat attentio, quam meretur. Si contextum respicimus: est series evangeliorum per singulas anni dominicas festosque dies sucessivo recurrentes ordine, — subjuncta ubique recurrentis

stantissimusque Apostolorum — theologorum vertex — et caput.

²⁾ Evengelia invetiatiã etc. tiparita in monastirea Delu 1644. p. 138, 139.

ale anului cu explicare alaturată a evangheliei, ce ocure, în care cu auctoritate magisteriale a bisericii se expune învețiatur'a, sensulu și credinți'a despre acele dogme, cari și au fundamentulu seu în pericop'a evangheliei obvenit'orie.

2. Euchologiulu este ace'a carte rituale a orientaliloru, care cuprinde în sene urmarea tuturor actiuniloru sacramentali și rituali și ale altoru peragende, — câte obvinu la orientali cu diferite ocațiuni; și chiaru nici dintru acest'a nu lipsescu urme despre primatul conferitu santului Petru. Pentru că și aci la administrarea sacramentului ungerei de pre urma, după evangeli'a ultima, a șeptea, obvine rogatiunea deprecatoria, cu urmatoriile cuvente: „Domne Domnedieuulu nostru, carele . . . ai primitu pre publicanulu și pre curv'a și pre lotrulu și pre persecutoriulu pentru întorcere, încă și pre Petru mai marele apostoliloru, carele de trei ori s'a lapedatu de tene, pentru întorcere l'ai primitu și i-ai promis lui dîcandu: Tu esti Petru, și pre acêsta piêtra voi edificá biseric'a mea, și p'ort'a iadului nu o vá învinge pre ea, și tîe-ti voi dá chieile imperat'iei ceriurilor.“

Era la beneuventarea apei spurcate reserbéza primatulu deodata cu comemorarea lui Moise, prin carele apă amara s'a prefacutu în dulcétia, și apoi asia contenua: „Si apostolului teu Petru prin visiune și prin cuventu i-ai datu lege, că se nu i se apara nemicu intinatu și necuratu, din cele ce prin tene s'au facutu spre nutrimentulu omeniloru.“

Totu acestea se repetu și în rogatiunea a d'ou'a a carei rubrica titularia e: Beneuventare la t'ota necurat'ia, prin urmatoriile cuvente: „D'omne Domnedieuulu nostru . . . corifeului și apostolului teu Petru ai aretatu vedere . . . și alt.“

Aci nu vá fî superfluu a însemná cumca citatiunile nu le amu luatú din cutare euchologiu modernu, de cari suntú în usu la noi acum'a, ci din editiunea vechia Alba-Iuliana de la anulu 1689 — tiparita asia dara mai înainte de restaurarea uniunei cu s. biserică romana, de pre tempulu metropolitului Barlaamu, că nu cumva cutarele se ne învînuésca cu stramutarile, ce erau de a se face mai tardîu prin sc'oterea acelor'a, ce s'aru fî aflatu contrarie credintiei catolice.

evangelii explicatione, qua exponitur auctoritate magisteriali Ecclesiae, — doctrina, sensus et fides circa ea dogmata, quae in occurrentis evangelii pericopa fundamentum suum habent.

2. Euchologium est liber orientalium ritualis, qui omnium actionum, tum sacramentalium et ritualium, tum etiam aliorum apud orientales variis ocasionibus peragendorum rituum celebrandi ordinem complectitur; et profecto ne hic quidem vestigia primatus sancto Petro collati omnino desiderat. Occurrit enim ibidem in administratione sacramenti extramae unctionis post evangelium ultimum, (septimum), oratio depraecatoria, quae sequentia habet: „Domine Deus noster‘ qui publicanum et meretricem, et latronem, et persecutorem ob poenitentiam excepisti, imo etiam Petrum coryphaeum Apostolorum, qui ter negavit te, propter poenitentiam recepisti et promisisti ei dicens: Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et porta inferi non praevalerebit adversus eam, et tibi dabo claves regni coelorum.“

In benedictione vero aquae (putei) contaminatae recolitur primatum s. Petro collatum una cum commemoratione Moysis, per quem aqua amara in dulcedinem mutata est, et tunc his prosequitur verbis: „Et Apostolo tuo Petro per visionem et vocem legem dedisti, ut nihil eorum ei contaminatum et inmundum appareret, quae in nutrimentum hominum per te facta sunt.“

Idem repetitur in secunda oratione, cujus rubrica titularis est: Benedictio ad omne contaminatum.“ sequentibus verbis: „Domine Deus noster, ... coryphaeo Apostolo tuo Petro visionem ostendisti“ ... etc.

Notasse juvabit hoc loco citationes non ex moderna aliquorum euchologiorum, quae apud nos in usu sunt, sed ex veteri editione Alba Juliensi, anno 1689, — adeoque, ante restauratam cum s. matre Ecclesia unionem, diebus metropolitanae Barlaami impressa‘ desumptas esse, ne quis nos imputationum, quae posteriori tempore cum expunctione omnis,

Cu tóte aceste mai adaugemu câte un'a citatiune si din editiunea moderna a euchologiului, de si cele citate nu potu se lipsesca neci din editiunea acést'a. In editiunea Blasiana din 1815 se afla rogatiunea deprecatoria, dísa de comune *deslegare* din cauza cà are urmatoriulu titlu: „Rogatiunea deslegarei de totu blastemulu si anatem'a, care se cetesce de catra Episcopu si in necesitate si de preotu, déca nu vá fi episcopu.“

In oratiunea prima din acestea se cetescu urmatoriile: „Asia dara Domne Domnedieulu nostru, care ai datu acésta potere corifeului Petru, si celoru alalti apostoli ai tei,“ éra in a dou'a stà: „Domnitoriule multu indurate, Domne Isuse Christose, Domnedieulu nostru, care ai edificatu beseric'a ta pre corifeulu invetiacheliloru si apostoliloru tei Petru, si i-ai datu lui chieile imperatiei ceriurilor.“

Ci se audímu cumu comemoréza primatulu in cartea acést'a si unulu din s. patriarchi ai besericeii constantinopolitane, carele traí in seclulu IX. Se afla aci prescriptulu lui Metodiú patriarchulu constantinopolitanu de a primí pre celi ce cadiendu dela credintia éراسi se intorcu la díns'a. A dou'a rogatiune din acestu ritu asia o incepe s. Metodiú: „Imperate Dómne Domnedieulu nostru, care ai datu chieile imperatíei tale lui Petru, corifeului apostoliloru, si ai edificatu beseric'a ta pre credinti'a aceluia, si prin grati'a ta i-ai datu lui potere de a legá si deslegá cele ce suntu pre pamentu.“

Dupa ce amu produsu acestea nu se vede a restá altu ceva, de cátu cá se chiamamu si pre ss. parenti spre intarirea credintiei catolice, si, cá se nu se para cà suntemu partiali, neci se ne póta ceneva imputá cà amu fí produsu numai ale nóstre, oitemu cele alalte. câte s'aru mai poté aduce dintre ale nóstre pentru probarea adeveratei credintie. Ci inainte de a trece la santii Parenti vomu insemná si din cartile altoru orientali unele, prin cari credemu cà sar' poté intarí primatulu s. Petru chiaru asia, cá si prin cele produse din versiunile nóstre.

quod fidei catholicae contrarium esse videretur, faciendae erant, arguere possit.

Subjicimus attamen his unam alteramve citationem e hodierna nostri euchologii editione, quamquam superiores in hac editione nequaquam desiderari possent. In versione Blasiensi 1815. edita exstat oratio depraeicatoria, vulgo *absolutio* dicta ideo, quoniam sequentem habet titulum: „Oratio absolutionis ab omni blasphemia et anathemate, quae legitur per Episcopum et in necessitate etiam per praesbyterum, si non adfuerit Episcopus. In harum orationum prima legitur sequentia: „Itaque Domine Deus noster, qui hanc potestatem dedisti coryphaeo Petro et reliquis Apostolis tuis.“ In secunda autem exstant: Dominator (*ὁ βασιλευς*) multum misericors, Domine Jesu Christe, Deus noster, qui super coryphaeum discipulorum et Apostolorum tuorum Petrum, aedificasti Ecclesiam tuam, et claves regni coelorum tradidisti ei.“ Sed audiamus adhuc quomodo in hoc eodem libro nostro commemoret primatum unus e sanctis constantinopolitanae Ecclesiae Patriarchis, qui seculo IX-o est vita functus! Exstat hic Methodii Patriarchae constantinopolitani ordo recipiendi eos, qui a fide defecerunt et iterum ad eandem convertuntur. Secundam hujus ritus orationem sic exorditur s. Methodius: „Imperator, Domine Deus noster, qui claves regni tui Petro coryphaeo Apostolorum tradidisti, et super fidem ejus, aedificasti Ecclesiam tuam, et potestatem dedisti ei per gratiam tuam ligandi et solvendi, quae sunt super terram.“

His allatis nihil aliud restare videtur, nisi sanctos patres addere in testificationem cath. fidei, et ne partium studio ducti videamur, neque nostra solummodo ingessisse quis arguere possit — omittimus reliqua, quae ad adstruendam fidem veram e nostris versionibus adhuc adjungi possent. Sed antequam ss. Patres adire liceret, notamus quaedam ex aliorum orientalium libris, quibus primatum s. Petri, non minus ac illis, quae e nostris allata sunt versionibus, adstrui posse credimus.

§. IV. Cartile eclesiastice ale altoru orientali.

Credinti'a cat. despre primatul conferitu de Domnulu Christosu s. Petru preste intréga beseri'a cu momente de aceasi valoare o-au probatu celi mai multi si dintre scrietorii orientali, cari luandu inainte materi'a cu propusu si culegandu din cartile eclesiastice, canonice si din decisiunile sínodeloru particularie monumentele besericei or. referitorie la prerogativele s. scaunu apostolicu, le-a depusu intru un'a de celu mai puternicu argumentu pentru tempulu venitoriu. Ci noi numai pucini din acesti'a ne-amu propusu a reproduce, si si pre aceli'a numai cá se fia aretatu, cumca credinti'a despre primatul conferitu s. Petru, in beseric'a or. este universale si cumca ace'asi credintia a ecsistatu pana in tempunile nóstre neclintita intre variele popóre ale orientelui, de si — imprasciate in diverse parti ale pámentului — diferescu dupa limba, natiunalitate dupa morave, dupa ritu si dupa varietatea institutiuniloru.

1. Lasamu la o parte pre occidentali, dintre cari (in patri'a nóstra) cu totu dreptulu merita loculu primu Ecscellentisimulu Archiereu alu Nitriei, prea invetiatalu D. Aug. de Roskovány prin opulu seu prelucratu cu vasta eruditiune ¹⁾ si trecemu la scrietorii besericei orientali, dintre cari in loculu antaniu punemu pre Reverendisim. Chor-eppulu Mosulense, carele in opulu seu ²⁾ despre div. primatu alu apostolului Petru si alu urmatoriloru lui, alu pontificiloru romani, — luandu inceputulu de la locurile s. scripture citate mai in susu si prin noi, in § 2 alu operei sale pre sém'a s. Petru, principelui Apostoliloru, impletesce coron'a primatului din cele mai pretióse flori culese de pre campulu gloriei si alu onorei, cu cari beseric'a or. siro-caldaica aréta si profeséza in cartile sale liturgice credinti'a despre prerogativele date de D. Christosu s. Petru, si din 33 de argumente produse statoresce urmatóriele adevveruri sumarie

¹⁾ Romanus Pontifex tamquam Primas Ecclesiea. — Addita amplissima literatura etc. Nitriae 1873—1876. Ap. Nic Nilles l. c. p. 196.

²⁾ Antiqua Ecclesiea syrochaldaicae traditio circa Petri ap.

§. IV. Aliorum orientalium libri ecclesiastici.

Fidem catholicam circa primatum a Christo Domino beato Petro in universam Ecclesiam traditum paribus rationum momentis probarunt etiam orientalium scriptorum pluri, qui ex proposito materiam aggressi, monumenta orientalis Ecclesiae ad praerogativas s. sedis apostolicae spectantia e libris ecclesiasticis, canonicis, particulariumque synodorum decisionibus in unum collecta, pro firmissimo futuri temporis argumento seposuerunt. At perpauca solummodo ex his nobis percensendos esse putavimus, et hos vel ideo tantum, ut in propatulo sit positum, fidem circa primatum beato Petro collatum in Ecclesia orientali esse universalem, eamque apud varios orientis populos, lingua, natione, moribus ritus et institutionum varietate differentes et per diversas orbis terrarum plagas dispersos, inconcussam ad nostra usque tempora exstitisse.

1. Missis occidentalibus, — quorum (inter patrios), Excellentissimus Nitriensis Praesul, eruditiss D. Aug. de Roskóvány, opere suo¹⁾ vasta eruditione elocubrato, merito primum obtinet locum, — transimus ad orientalis Ecclesiae scriptores, e quorum numero primo loco percensemus Rsm. choreppum Mossulensem, qui opere²⁾ de Petri apostoli ejusque successorum rom. Pontificum divino primatu, exordians a s. scripturae per nos quoque superius allatis locis, §. 2-a operis sui beato Petro Apostolorum principi nectit coronam primatus e spetiosissimis floribus decerptis e campo gloriae et honoris, quibus Ecclesia or. syrochaldaica fidem suam circa praerogativas a Christo Domino b. Petro collatas in libris suis liturgicis adstruit et profitetur; et ex adductis 33 argumentis has summarias veritates ab Ecclesia syrochaldaica in b. Petro agnitas statuit: *Petrum esse Apostolorum caput seu principem auctoritate in illos pollentem, Petrum*

ejusque successorum Rom Pontificum divinum primatum. Accedunt duae appendices etc. auct. Joseph. David Chor-eppo Mossulens. Romae typ. S. C. de Propag. fide 1870.

recunoscute de beseric'a siro-caldaica in persón'a s. Petru: *Petru este capulu seuu principele Apostoliloru avendu auctoritate preste acesti'a, Petru e pusu in persóna de fundamentu si radimul alu besericeii, pentruca Christosu in realitate si in adeveru pre Petru si-a edificatu beseric'a sa: Elu a primitu dela Domnulu chieile ceriului si ale pamantului, punendu-lu pre dinsulu Christosu de pastoriu toturovu credintiosiloru si besericeii, si dandu-i potere de a legá si deslegá Dreptu ace'a Petru este originea sacerdotiului si prin elu se deriva darulu preotiei in beserica, elu a fostu pusu preste celi alalti apostoli in loculu lui Christosu, si fiendu ca beseric'a tari'a, firmitatea si stabilitatea si o are dela credinti'a lui Petru, si prin acésta credintia a lui Petru capeta potere de a re'nfrange si a confundá tóte nesuintiele contrariloru, Petru este doctorulu supremu si ne infransu alu intregii beserici.*¹⁾

Pentru intarirea acestor'a, ce le amu atinsu numai pre scurtu, vomu produce câteva citate din cari se se póta vedé apriatu, câtu de armonicu este acordulu prin care beseric'a caldaica chiaru cá si a nóstra lauda primatulu santului Petru. In primulu oficiu nocturnu alu apostoliloru chiama beseric'a la laudele lui Petru cu urmatórele cuvente: „Canta s. beserica laude in amentirea lui Petru capului Apostoliloru, cá pre credinti'a lui a intaritu (Christosu) temeliele tale, si pre care l'a pusu de capu turmei sale, prin acel'a ti-a si deschisu tie usi'a tesariloru sei, si a inavutitu pre filii tei cu darurile sale.“ „Acest'a este“ — díce beseric'a in cantarea celoru defuncti — „santulu Simonu, pre care edificata si cu taria fiendu fundata beseric'a, toti regii si tiranii nu o voru poté invinge.“

Cu asemenea bá inca si mai chiare cuvente profeséza credinti'a despre primatulu s. Petru beseric'a siriaca in ór'a I. de sambat'a, unde cu aceste incepe a laudá pre s. Petru: „Pre ace'a piétra a familiei lui Simonu, principelui Apostoliloru, sum edificata, si pentru ace'a nu me temu, „Si-

¹⁾ Op. c. p. 1—9 et 13—18,

personaliter constitutum esse Ecclesiae fundamentum et sustentaculum, quia Christus reapse et vere per Petrum aedificavit Ecclesiam suam. A Domino enim ille accepit claves coeli et terrae, dum eum Christus omnium fidelium totiusque Ecclesiae pastorem constituit et ligandi solvendi-que potestatem illi contulit. Petrus est itaque sacerdotii origo et per eum est derivatum sacerdotium in Ecclesiam; Petrus gessit vices Christi diverso modo in ceteros Apostolos: et quoniam Ecclesia robur habet, firmitatem et stabilitatem a fide Petri, et per hanc fidem Petri talem derivat virtutem, ut omnes adversariorum conatus frustraneos reddat confundetque, Petrum universae Ecclesiae supremum atque irrefragabilem doctorem esse dicit.¹⁾

In testificationem horum, quae currenti tantum attigimus calamo, producemus aliquot citata, quibus palam efficitur, quam consonans sit concentus, quo Ecclesia chaldaica, item ac nostra, primatum s. Petri uno ore laudet: In primo nocturno officio Apostolorum sequentibus verbis invitatur Ecclesia ad s. Petrum laudandum: „Sancta Ecclesia cane laudes in commemoratione Petri, capitis Apostolorum, super ejus fidem firmavit (Christus) fundamenta tua, et quem sui gregis caput constituit, per quem et aperuit tibi januam thesaurorum suorum, et filios tuos donis suis ditavit.“ „Iste est“ — addit Ecclesia in cantico defunctorum — Sanctus Simon, super quem constructam et firmiter fundatam Ecclesiam omnes reges et tyranni non possunt debellare.“

Similibus, imo clarioribus verbis profitetur fidem circa primatum b. Petri syriaca Ecclesia in hora 1-a sabbati, ubi ad laudandum b. Petrum his inducitur: Super illam petram familiae Simonis principis Apostolorum aedificata sum, et ideo non timeo „Simon“ — dicit Ecclesia ulterius — caput

¹⁾ Op. c. p. 1—9. et 13—18.

mone“ — dîce mai incolo beseric'a — „capulu apostoloru, fundamentulu, indreptatoriulu, pastoriulu si gubernatoriulu besericeii, caruia Domnulu a testificatu dicandu: Tu esti Piétra, si pre acésta piétra voiu edificá beseric'a mea. Si lui i-a dísu Domnulu: Pasce oisiórele turmei mele, pasce mnelii miei, pasce oile mele, pasce-i pre eli in livedile credintiei.“

Éra in oficiulu dîlei prime dupa rosalie la inseratu, se dîce cà cea mai mare fericire a datu-o Mantuitoriulu lui Petru, principelui apostoliloru, pre care l'a pusu fundamentu besericeii sale; apoi in oficiulu santiloru apostoli Petru si Pavelu, canta beseric'a: „Simonu, principele apostoliloru a avutu domnia mai pre susu de tóta poterea, cá se lege si se deslege fara neci o piedeca.“ „Fericitu esti Petre, cà Filiulu lui Domnedieu te-a pusu pre tene de fundamentu besericeii sale, cá se suporti greutatea la cas'a intréga, precumu supórta elu ce'a a lumii intregi. Fericitu esti, cà tu ai fostu cá si unu capu si limba la intregu corpulu fratiloru tei.“ (Mai multe se potu vedé la acel'asi scrietoriu p. 5—10.)

2. Atare credintia despre primatulu s. Petru aréta si altu modernu scrietoriu orientale, carele coadunandu argummente din traditiunea besericeii armenesci, din numirile onorifice, cu cari decoréza beseric'a arm. pre Pontificii rom. si din titulii imprumutati din modulu agendelor si din auctoritatea lor, aréta intru unu modu minunatu nu numai primatulu conferitu s. Petru, ci si inerabilitatea magisteriului besericeii romane. ¹⁾

Dar' cá se se véda câtu de minunatu concordéza credinti'a, cat. si traditiunea depusa in cartile bes. ale Armeniloru cu cea din cartile nóstre, vomu produce câteva locuri din cartile usitate la Armeni.

In ritualulu arm. care suplescesce loculu euchologiului nostru la benecuventarea pietrei fundamentali de la beserica

¹⁾ Ecclesiae armenae traditio de Rom. Pontificis primatu jurisdictionis et inerrabili magisterio per praesbyterum arm. Steph.

Apostolorum, fundamentum, rector, pastor et gubernator Ecclesiae, cui Dominus ejus testatus est dicens: Tu es Petra et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.“ Eique dixit Dominus: Pasce oviculas gregis mei, pasce agnos meos, pasce oves meas, pasce eos in pratis fidei.“

In officio porro feriae, quae est prima post pentecostem, in vesperis, dicitur maximam beatitudinem datam esse a Salvatore Petro Apostolorum principi, quem fundamentum Ecclesiae constituit. In officio sanctorum Apostolorum Petri et Pauli canit autem Ecclesia „Simon Apostolorum princeps supra omnem potestatem dominium habuit, ut ligaret et solveret sine impedimento.“ Beatus es Petre quia Filius Dei in Ecclesiae suae fundamento te collocavit, ut feras pondus totius domus, sicut ipse fert totius mundi. Beatus es, quia tu, fuisti sicut caput et sicut lingua toti corpori fratrum tuorum.“ (Plura videri possunt ap. eundem script. p. 5—10.)

2. Hanc eandem fidem circa b. Petri primatum demonstrat etiam alius orientalis scriptor modernus, qui collectis argumentis ex armenae Ecclesiae traditione, ex honorificis nominibus, quibus arm. Ecclesia rom. Pontifices decorare consuevit, ex eorum agendi ratione et auctoritate desumptis titulis, non solum primatum b. Petro collatum, verum etiam Ecclesiae rom. inerrabile magisterium mirifice adstruit.¹⁾

Ut videatur autem, quam mirifice fides cath. et traditio in Armenorum libris eccl. deposita, — iis, quae in nostris continentur libris, consonat, juvabit quosdam locos ex libris per Armenos adhibitis in medium affere.

In rituali, arm. quod nostri euchologii locum tenet, de primatu b. Petri in benedictione lapidis fundamentalis ec-

Azarian etc. Romae. 1870. Reliquos, qui de hac re ex orientalibus disseruere vid. ap. Nic. Nilles op. c. p. XXXV et 196.

despre primatulul s. Petru dîce beseric'a arména următoriele : „Domne Domnedieulu nostru, carele numele principalelui apostolu Petru l'ai numitu piétra, si pre acel'a (acé'a) ai edificatu beseric'a catolica intréga.“

Éra in imniariulu armenu numitu *Sciaragan*, carele corespunde meneiului nostru, obvinu următoriele cu referintia la primatulul s. Petru : „Domnedieule, celu ce pre s. Petru l'ai destinat se se faca celu mai mare preste cét'a alesiloru apostoli, capu alu santei credintie, fundamentu alu besericeii, carele marturisindu din descoperirea de susu a Parentelui esenti'a, ce nu se pôte spune, a Unuia nascutu, a meritatu grati'a cea preafericita fiendu piétra neinvinsa de portile iadului; si éراسi in imnulu (*Aisor Angiar*) din septemn'a cea santa vîers. 23. dîce „Domnedieule, carele ai daruitu cu gratia piétr'a credintiei conservandu-o pre ace'a, cá se nu se sfarme si ai sustienutu-o se nu se ruineze.“ Totu in acelu locu se dîce Petru capulu cetei alese, Piétr'a credintiei. Afara de altele multe in oficiulu din 22 jun. si 29 oct. se dîce Petru : „Piétr'a credintiei si capulu besericeii, celu mai mare dintre toti, locutienatoriu alu lui Christosu, portatoriu de chieile ceriului; apoi in 27 diecembre „Marele Petru, piétr'a credintiei“ . . . pusu de fundamentu besericeii, carele a primitu dela Domnulu pótore cá neci de cumu se nu-lu invinga portile iadului, cá s'a facutu fundamentulu besericeii, a primitu chieile imperatiei ceriuriloru punendu-se de capu alu santiloru apostoli cá se le dee mandatele sale in loculu lu Christosu.“

Trecandu apoi la serbatóri'a schimbarei la facia spune beseric'a cá Apost. Iacobu fû alesu de Petru si desemnatu de episcopu Ierosolimitanu, si pre Petru-lu numesce vicariulu lui Christosu. Totu de acestea se afla si in omiliariulu arm. carele pre Petru-lu dîce temeli'a si indreptariulu besericeii, éra cuventulu canonu usitatu de armeni cu singularitate, dîce cá are mare insemnatate, pentru ca desémna magisteriulu indefectibile alu lui Petru. In istori'a despre aflarea s. cruci numesce cartea acést'a pre Petru capu alu universului.

clesiae sequentia habet arm. Ecclesia „Domine Deus noster, qui nomen sancti, principalis Apostoli Petri vocasti petram, et super eum (eam) aedificasti universam Ecclesiam catholicam.“

In hymnario vero arm. quod armenice *Sciaragan* appellatur, et menaeo nostro respondet, in officio Apostolorum Petri et Pauli, haec quoad primatum b. Petri occurrunt verba: „Deus qui b. Petrum nominasti fieri supremum electorum Apostolorum classis, caput sanctae fidei, fundamentum Ecclesiae, qui essentiam ineffabilis Unigeniti superna revelatione Patris profitens, beatissimam meruit gratiam, — petra inexpugnabilis a portis inferi; „et iterum in hymno (*Aisor Angiar*) hebdomadae sanctae vers. 23. „Deus, qui gratia donasti Petram fidei, conservando illam, ne contereretur, et extulisti, ne rueret.“ Ibidem nominatur s. Petrus caput electi coetus, Petra fidei.“

Praetermissis dein aliis multis, in officio 22-ae junii et 29-ae Octobris dicitur Petrus. „Petra fidei et caput Ecclesiae, omnium maximus, vices gerens Christi, claviger coeli; die autem 27. decembris „Magnus Petrus, fidei Petra“ Ecclesiae fundamento positus, qui a Domino virtutem accepit, ut ipsi portae inferi nequaquam praevalerent; fundamentum Ecclesiae factum est, claves regni coelorum accepit, caput sanctorum apostolorum constitutus est, ut illis sua daret mandata vice ipsius Christi.“

In festo denique transfigurationis refert Jacobum Apostolum a Petro electum et designatum fuisse Episcopum Hierosolymitanum, ipsumque Petrum vicarium Christi appellat Ecclesia. Similia habentur in homiliario arm., quod Petrum fundamentum et canonem Ecclesiae dicit. Verbum autem canon — singulariter apud armenos adhibitum, valde notandum esse affirmat, quia sensum indefectibilis b. Petri magisterii denotat. Hic idem liber in historia de inventione s. crucis vocat Petrum ap. caput universi.

Se mai afla apoi la armeni si alta carte speciale numita *Dāgharan* seau *Canzaran*, care cuprindiendu melodiele, ce vinu de a se cantá anumitu in serbatori, — intre altele contiene si urmatóriele: „Petre si Pavele marirea crestini-loru, mare e astadi serbarea vóstra in cetatea Romei, dintre cari tu (celu de autaniu) esti pusu de piétra anghiulara a besericei, éra celu alaltu (Pav.) pre tene a intaritu pre ómeni.“ In altu locu: „Grati'a ta cerésca intrandu cá si unu fulgeru in anim'a lui Simonu edifica beseric'a in trei parti ale lunei intregi, in Asi'a, Libi'a si Europ'a,“ pentruca elu „e presidele chorului apostoliloru, capulu turmei alese, siendiendu in tronulu teu, Petru celu admirabile, piétr'a credintiei, capulu besericei, piétra fundamentale nemisicata, princepele ostei alese, Petru apostolulu, carele mai antaniu a marturisu pre unsulu Domnedieu.“

Dar' aceste cu atátu suntu mai demne de insemnatu, cu câtu e mai multu constatatu, precumu spune scriptorulu arm. — cá se afla nu numai la catolici, ci si la armeni schismatici suntu in usu constante, si se conserva cu multa diligentia recitandu-se intru asemenea si de catra schismatici.

E chiaru asia dara cá credinti'a despre primatulu conferitu s. Petru atátu la noi câtu si la sirocaldei si armeni este universale. (Mai multe déca voesci poti affá la acelasi scr. arm. o. c. p. 34 si urm.)

Dupa ce credemu cumca amu fi ajunsu cu propusulu nostru pana acolo, unde din argumentele nóstre si ale altoru orientali culese din cartile besericesci, se fi demonstratu de ajunsu credinti'a din intréga beseric'a despre primatulu conferitu din institutiune domnediesca s. Petru, numai un'a ni se pare cá ar' mai restá: cá se cercamu si versiunile cartiloru slavice precumu si scriptele date la lumina de barbati natiunei slavice. Dar' fiendu cá nu ne este data de a poté strabate in cerculu limbei slavice, indestulésca-se bunulu lectoriu cu indegetare la aceli barbati, despre cari se spune cumca aru fi coadunatu cele aci referitorie din versiunile slavice; acesti'a se potu vedé la Claris. Nic. Nilles in op. cit. Ci acést'a impregiurare nu detrage nemic'a din

Exstat tandem apud Armenos specialis liber nomine *Dagharan* vel *Canzaran*, qui melodias continet diebus festis speciatim legendas, ubi sequentia inveniri possunt: „Petre et Paule christianorum gloria, magna est hodie vestra festivitas in urbe Roma.“ „quorum unus tu, Petra angularis Ecclesiae positus es, alter super te aedificabat homines,“ et alio loco: „Gratia tua coelestis velut fulgor in animum Simonis illapsa, aedificat templum tribus in partibus totius mundi, in Asia, Lybia, Europa.“ Est enim „Praesidens chori Apostolorum, caput gregis electi, thronum tenens tuum, Petrus admirabilis, petra fidei, caput Ecclesiae, et Petra, fundamentum immobile, Princeps electae classis, primus proficiens unctum Deum, Petrus apostolus.“

Sunt autem haec eo magis notatu digna, quo certius constat — prout scriptor arm. fert, — non solum apud catholicos, — verum etiam apud armenos schismaticos in constanti usu inveniri magnaue cum diligentia conservari et identidem ab iisdem schismaticis legi. Palam est itaque fidem, circa primatum b. Petro collatum tum apud nos, tum etiam apud Syrochaldaeos et armenos esse universalem. (Plura si vellis, vid. apud eundem scriptorem arm. op. c. p. 34 et ss.)

Cum jam propositum nostrum exsecuturi eo pervenissemus, ut argumentis e nostris aliorumque orientalium populorum eccl. libris decerptis fidem circa primatum b. Petro collatum in universam Ecclesiam divinitus traditum demonstrasse censeamus, restare adhuc videtur; ut slavicas librorum eccl. versiones scriptaque per slavicae nationis viros in lucem edita consulamus. Quoniam autem slavicum idioma propius accedere posse nobis datum non est, sufficiat inviassse candidum lectorem ad eos, qui ex slavicae nationis viris hanc in rem ex versionibus slavicis plura collegisse feruntur et qui videri possunt apud Clariss. Nic. Nilles op. cit. Sed hoc minime officit, quomimus fides circa primatum a Domino traditum in or. Ecclesia pro universali

universalitatea credintiei besericei or. despre primatul conferitu de Domnulu, pentru că cartile noastre bes. si rituali sunt traduse parte din grecia, parte din slavonia in secolulu XVI si XVII. Asia dara inainte de a se fi restauratu s. uniune incercata la Florenti'a; deunde de sene urmèza că nu are se difereze contecstulu acelor'a, din cari fura traduse cartile noastre; er' deca totusi s'ar' observá asia ceva, credemu că acèsta impregiurare ar' fi de a se atribui nesuintiilor schismatice de a face se decada credinti'a catolica si de a detiené pre betranii nostri separati de s. m. beserica, pre cumu se vá vedé mai in diosu.

§. V. Unii, cari, mai alesu dintre ai nostri, apropiandu-se de materia au tractatu despre primatu ori pre de asupra, ori cu propusu.

1. Dupa ce nu potemu avé la mana din cartile tuturor orientaliloru, nici nu potemu a ne intinde la tôte, fia de ajunsu, deca urmandu pre scrietori mai cesperti in lucrulu acest'a, vomu fi luatu citatiunile noastre din scriptele loru. Dintre occidentali prea multu se vede că a desudatu in acestu lucru Claris. si prea invetiatalu Nicol. Nilles din societatea Iesutiloru dr. de s. teolog. si de ss. canone si profesoru p. o. alu acestor'a la universitatea enipontana, carele prin edarea calendariului manuale alu ambeloru beserice — si-a castigatu mari merite pentru beseric'a orientale, pentruca a cercatu si urmele referitoare la acestu obiectu, scurtandu nu numai monumentele uneia seau alteia parti din beseric'a orientale ci scrisoriele mai multor'a, si le-a coadunatu in doue volume in limb'a latina, pre care fiindu că o precepu mai multi, a deschisu o cale mai usióra pentru ajungerea la ele.

Din cartea acèsta, precum si insemnasemu din meniulu nostru, — se póte chiaru cunósce credinti'a universale a besericei orientali despre primatul conferitu s. Petru, pentru ca acestu primatu grecii si celi alalti orientali-lu profeséza că si noi in oficiele cele domnedieescii prin multe formule de cuvente, folosindu in commemorarea s. Petru formule de asemenea valóre. Asia in commemorarea venerandei

sit habenda; nostri enim eccl. et rituales libri, partim e graeco, partim vero e slavico in romanicum translati sunt sermonem, et quidem seculo XVI-o et XVII-o, — adeoque ante restaurandam s. unionem Florentiae tentatam; unde reapse sequitur, contextum illorum, e quibus nostri translati fuere, non differe debere; quod si tamen locum obtinere contigerit, hoc, historia teste, non nisi conatibus schismaticorum fidem cath. labefactandi nostrosque majores in separatione a s. matre Ecclesia retinendi, adtribui debere contendimus, quemadmodum inferius videbitur.

§. V. Nonnulli qui praecipue e nostris vel obiter, vel vero ex proposito rem aggressi de primatu disseruerunt.

1. Cum non omnium orientalium libros prae manibus habere possimus, nec omnes adire nobis datum sit, sufficiat si alios huius rei expertiores secuti scriptores, ex horum scriptis nostras desumpserimus citationes. Inter occidentales permultum desudasse videtur in hac re Clarissimus et insigni praeditus eruditione Nic. Nilles, S. J. s. theologiae et ss. canonum Dr. horumque in regia universitate oenipontana professor p. o., qui edito kalendario manuale utriusque Ecclesiae, de orientali Ecclesia magna sibi aquisivit merita; non enim unius alteriusve tantum orientalis Ecclesiae partis monumenta, sed plurium scrutatus scripta, vestigia huc quoque spectantia indagavit et latina lingua, pluribus accessibili, in duo collegit volumina, facilem et patentem parans aditum.

Ex hoc libro clare colligi potest, sicuti jam e nostro menaeo notavimus, universalis or. Ecclesiae fides circa primatum b. Petro collatum, hunc enim primatum graeci reliquique orientales, non minus ac nos, in suis divinis officiis multis verborum profitentur formulis, quum in commemoratione s. Petri aequae validas adhibeant verborum formulas. Sic in commemoratione venerandae catenae b. Petri 16-a januarii

catene a s. Petru la 16. ianuariu numescu pre acestu apostolu „basea besericeii si fundamentulu credintiei, temelía nemisicata a dogmeloru, primulu Apostolu, care siede pre scaunulu celu de antaniu dintre apostoli, éra tronulu lui-lu numescu scaunulu credintiei.“¹⁾

Totu atátu de valide suntu si documentele din serbatóri'a apostoliloru Petru si Pavelu de la 29 iuniu, de unde, din nenumeratii tituli, ce ocuru acolo, lasandu la o parte cele citate si din meneiulu nostru, reproducemu numai urmatóriele atribute ale fericitului Petru. In loculu acest'a se dice s. Petru: *rostulu apóstoliloru si alu invetiacheliloru, columní'a besericeii, tari'a credintiei, pescariulu lumii, carele din profundí'mea eroriloru a dusu genulu nostru la ceriu; capulu acelei familie, prefectulu a totu pamentulu.*²⁾ In cantecele de la acésta serbatória lauda beseric'a pre Petru cá pre „*primulu príncipe alu apostoliloru, prefectulu si presidele besericeii, portatoriulu chieiloru imperatíei ceriului si alu gratiei.*“³⁾

2. Din cele produse pana aci din cartile nóstre si ale altoru orientali se aréta apriatu, cumca beseric'a orientale a pestratu neclatita credinti'a despre primatulu conferitu de D. Christosu s. Petru preste intréga beseric'a. Dar' cá se nu apara cumca aducandu argumente pentru probarea lucrului amu fi neglesu cu totulu pre ai nostri, vá fi cu cale a amentí pre unii baremi intrécatu. Er' cá se observamu si in citarea acestor'a ordenele chronologicu, aducemu in loculu primu pre Ecsclentisimulu in pietate defunctulu Archieppu si Metropolitu de Alba-Iuli'a,⁴⁾ carele in opulu

¹⁾ Ἡ κορυφαία τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ πέτρα τῆς πίστεως, δογματῶν βάσις ἀσβεστος, ὁ πρωτόθρονος τῶν ἀποστόλων, ἔδρα τῆς πίστεως ο. c. p. 72. T. I.

²⁾ Τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων ὁ στυλοῦ τῆς ἐκκλησίας, τὸ στερέωμα τῆς πίστεως, ὁ τῆς ὁμολογίας θεμέλιος, ὁ τῆς οἰκουμένης ἀλιεύς, ὁ τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς πλανῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναγοῶν, ἡ κεφαλὴ τῆς γατρίας ἐκείνης, ὁ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης προστάτης. ib. p. 193, 194.

³⁾ Τὸν κορυφαίωτατον τῶν ἀποστόλων, τὸν προστάτην καὶ

nuncupant hunc Apostolum „basim Ecclesiae et fidei fundamentum; dogmatum basim immobilem, primum Apostolorum, primam sedem tenentem inter Apostolos, sedemque illius sedem fidei dicunt.¹⁾

Non minus valida documenta habentur etiam in festo Apostolorum Petri et Pauli 29-a junii, unde, praetermissis illis, quae jam e nostro superius allata sunt menaeo, ex innumeris ibidem occurrentibus titulis, quae beato Petro adtribuuntur, sequentia tantum modo excerpere satagimus: Dicitur hoc loco s. Petrus: *Os Apostolorum atque discipulorum, columna Ecclesiae firmamentum fidei, confessionis fundamentum, orbis terrarum piscator, qui genus nostrum e profundis errorum in coelum adduxit; caput illius familiae, orbis totius praefectus.*²⁾ In canticis hujus festi laudat illum Ecclesia tamquam „*primum principem Apostolorum praefectum et praesidem Ecclesiae, primum principem Apostolorum, clavigerum regni coelorum et gratiae*³⁾

2. His, quae hactenus e nostris reliquorumque orientalium libris ecclesiasticis adduximus, palam conficitur Ecclesiam or. inconcussam servasse fidem circa primatum a Christo Domino b. Petro in universam traditum Ecclesiam. Ne autem in adducendis pro re probanda argumentis nostrates omnino neglexisse videamur, juvabit nonnulorum saltem in transitu meminisse. Ut autem in his adducendis ordinem servemus chronologicum, afferemus primo Excellentissimae memoriae Archiepiscopum et Metropolitanam Alba-Juliensem, qui opusculo suo⁴⁾ quamvis exiguo, egregio tamem mo-

πρόεδρον ἐκκλησίας; πρόεδρον τῶν ἀποστόλων, κλειδοῦχον τῆς οὐρανῶν βασιλείας καὶ τῆς χάριτος. ib. p. 149.

⁴⁾ Catechismulu in care se aréta si se dovedesce din ss. scripture, din ss. parenti si din pravilele ss. sinóde si din cartile besericei resaritului adeverulu credintiei s. uniri cu apostolie'a beserica a Romei — compusu si datu la lumina de Ecselenti'a s'a Preasantitulu Parente Alecsandru Sterca Siulutiu A.-oppulu si metropolitulu Albei-Julie. Blasiu 1857.

seu scurtu dar' ecscelente, din scriptele ss. parenti orientali si din cartile nóstre besericesci si canonice, aréta credinti'a despre primatulu s. Petru si alu Pontificiloru romani, precumu si despre cele alalte puncte dogmatice, pre cari beseric'a nóstra orientale catolica, radimandu-se pre santele scripture, pre vechi'a traditiune a parentiloru si pre documentele, ce se afla in cartile nóstre besericesci, — dupa ce a lapedatu schism'a, care nevalise asupr'a unoru popóre orientali dela conciliulu florentinu in cóce, si le tienuse de parte de sinulu s. mame beserici, dela restaurat'a uniune le conserva cu santetate.

Nu repetîmu argumentele cu cari si-a adornatu ecscelentisimulu Archiereu opuscululu seu aretându credinti'a cat., ci indrumandu pre benevoitoriulu lectoriu la dinsele, fia de ajunsu, déca vomu fi atinsu numai modulu, prin care probéza din ratiune, unde eclesiarchulu nostru ratiocinéza in urmatorlulu modu, (pag. 17.): „Fundandu Domnulu nostru Isusu Christosu sant'a sa beserica, netrecutu a fostu de lipsa cá acelei'a, cá unei societati prea bene organizate si latíte preste tóta faci'a pamentului, se-i puna si capu vediutu, carele se-o guberneze si se-o indrepte, si de care se fia detori a ascultá toti credintiosii, si prin acést'a se se conserve in beseric'a lui Christosu unitatea credintiei si pacea. Pentru ace'a neci nu se póte crede cá Domnulu nostru Isusu Christosu ar' fi lasatu beseric'a sa fara de capu vediutu pre pamentu, pentrucá omenii de in natur'a loru cea alunecósa asia suntu dispusi, cá neci o societate din lume, ori câtu de santa se fia, se nu póta subsiste pana la capetulu seculiloru, ci se se disolve si se se defaca, déca nu vá avé capu vediutu. Cá si acele societati, cari au capu vediutu, cadu si pieru, déca nu se supunu la acest'a, precumu invederatu aréta tristulu ecsemplu in desbinarea besericeii orientali de la beseric'a apuséna.“

„Cá si scóterea lui Israele din Egiptu si beseric'a legei vechie e, dupa cumu dícu ss. parenti, icón'a si tipulu besericeii lui Christosu, seau a legei nóue; dar' cu tóte cá Domnedieu a scosu pre Israele din Egiptu cu mana tare si

do e scriptis ss. Patrum orientalium atque ex libris nostris ecclesiasticis et canonicis adstruit fidem circa b. Petri romanorumque Pontificum primatum et circa reliqua dogmatica puncta, quae Ecclesia nostra orientalis catholica — innixa ss. scripturis, veteri traditioni patrum et documentis, quae exstant in libris nostris ecclesiasticis, — ejurato schismate, quod inde a concilio florentino nonnullos orientales populos invaserat, et a sinu s. matris Ecclesiae procul tenebat, — restaurata unione, sancte conservat.

Non repetimus argumenta, quibus excellentissimus praesul in adstruenda fide cath. opusculum suum adornavit, sed inviato benevolo lectore ad illa, sufficiat si solummodo rationis probandi modum attigerimus, quo noster Ecclesiarcha sic ratiocinatur (pag 17): Dum Dominus noster Jesus Christus suam sanctam Ecclesiam fundaret, tamquam societati optime organisatae et super faciem terrae dispersae caput quoque visibile eidem praefecisse necesse erat, quod illam gubernaret et dirigeret, cuique omnes fideles obedire teneantur, atque hac ratione in Ecclesia Christi unitatem fidei et pacem conservent. Idecirco nec credi potest Dominum nostrum Jesum Christum Ecclesiam suam in terris capite visibili destitutam reliquisse; homines enim ipsi a natura labente ita dispositi sunt, ut in mundo nulla, quamvis sanctissima societas, ad finem usque seculi persistere queat, sed dispergi et dirui debeat, si visibili destituta fuerit capite. Nam etiam illae societates, quae visibile habent caput, si huic non obediunt, diruuntur et intereunt, quem admodum triste sane exstat exemplum in orientalis Ecclesiae scissione ab occidentali Ecclesia.“

„Eductio et enim Israelis de Aegypto et Ecclesia veteris legis juxta ss. patrum doctrinam, imago est et typus Ecclesiae Christi, sive novae legis; at quamvis Deus manu forti et excelso brachio, Israëlem de Aegypto eduxerit et

cu braciū inaltu, statorindu in estu modu legea vechia si facandu-se Domnedieu insusi capu nevediatu alu vechiului asiediamentu, totusi a pusu mai mare preste Israele si preste beseric'a cea vechia pre Moise si pre Arone si pre urmatorii loru, gubernandu prin acesti'a, cá prin nesce capete vediute mai mari si mai principali — beseric'a din legea vechia si pre poporulu alesu. Cene ar poté crede asia dara cá singuru Domnulu nostru Isusu Christosu se fi lasatu beseric'a sa desiérta, fara de gubernatoriu si fara de capu vediutu in lumea acést'a? Unde ar fi ajunsu beseric'a lui Christosu in midiloculu a atâtea eresuri câte sau radicatu, déca ar fi fostu fara de capulu, carele se conserve unitatea credintiei si se apere pre propugnatorii credintiei persecutati de eretici? pre cumu facu Patriarchulu Romei luandu asuprasi aperarea santului Atanasiu s. Flavianu, Ioanu Chrisostomu si a altor'a.“

„Adeverulu, dreptu ace'a, cumca a fostu capu vediutu si mai marele besericeii lui Christosu intre apostoli Petru si dupa elu urmatorii lui, cari suntu patriarchii de la Rom'a cea vechia, l'a crediatu si marturisitu totu de-un'a beseric'a orientale si santii Parenti ai aceleia.

3. In modu eclatantu si cu asemenea eruditiune comprobá credinti'a despre primatu si modernulu A.-eppu si metropolitu alu Albe-Iulie Ecselentis. Domna. Dr. Ioane Vancia, ¹⁾ carele in ecselentulu seu opusculu vorbindu despre constitutiunea besericeii si despre sinode, díce (la p. 63 si urm.) „Domnulu nostru I. Christosu afara de ace'a, cá numai Elu singuru a asediatu si a constituitu beseric'a si respective ierarchi'a, si ac'ea numai din pucini alesi de Elu, totusi si in corporatiunea acea compusa numai din pucini, cá se representeze principiulu unitatiei supreme divine, de la care este asediata ace'a, a constituitu unu capu supremu, caruia singuru i-a conferitu potestatea suprema preste toti in tóta beseric'a. Asia a datu poterea acést'a suprema s. Petru Apostolulu, pre carele:

¹⁾ Dialogu despre constitutiunea besericeii si despre sinode —

veterem legem statuerit, atque hoc modo Deus ipse Israël et veteris legis invisibile caput exstiterit, praefecit tamen Israël et veteri Ecclesiae caput et gubernatorem Moysen et Aaronem et illos, qui eis successerunt; et per hos tamquam per majora principalia capita visibilia gubernabat veteris legis Ecclesiam et populum electum. Quis posset itaque credere solum Dominum n. J. Christum destituam gubernatore et capite visibili, adeoque desertam in mundo reliquisse Ecclesiam? Ad quid enim redacta fuisset Ecclesia Christi inter tot, quot emergerunt haereses, si destituta fuisset capite, quod unitatem fidei, fideique propugnatores ab haereticis persecutos defenderet et conservaret? quemadmodum Patriarcha Romae s. Athanasium, s. Flavianum Joannem Chrysostomum et alios defendendos susceperat.“

Veritatem itaque, fuisse inter omnes Apostolos caput visibile coryphaeumque Ecclesiae Christi s. Petrum et successores ejus, qui sunt Patriarchae Romae veteris, — semper credidit atque professa est Ecclesia or. et ss. or. Ecclesiae patres.

3. Praeclare parique eruditione comprobatur fidem circa primatum etiam hodiernus Alba Juliensis A. eppus et metropolita, Excellentissimus Dominus Dr. Joann. Vancia, ¹⁾ qui ubi in excellenti suo opusculo de constitutione Ecclesiae et de synodis dissereret, (pag. 63 et ss.) sic prosequitur: Praeter ea quod Christus Dominus ipse solus fundavit Ecclesiam et constituit hierarchiam, atque hanc e paucis tantum constituit, in hac tamen e paucis composita corporatione — ut principium supremae divinae unitatis representaret, a quo eadem fundata est, caput posuit supremum; cui soli in omnes et in totam Ecclesiam supremam contulit potestatem. Hanc autem supremam potestatem Petro dedit apostolo, quem:

scrisu de Dr. Ioane Vancia. Urbea mare. 1861 p. 1—113.

1. L'a pusu de fundamentu besericeii sale, cá, pre cumu fundamentulu cu tari'a sa sustiene si direge soliditatea edificiiului, asia s Petru se sustiena si diréga tari'a besericeii lui Christosu. Lui i-a dîsu (la Ev. Mat.) Si eu-ti dîcu tie, cá tu esti Petru." . . . si c. a.

2. Lui i-a datu potere preste întréga beseric'a, dandu-i lui singuru chieile imperatiei ceriurilor, cá se lege si se deslege si dîcandu-i (la s. Mat.) Si voiú dá tîe chieile . . . si c. a.

3. Isusu Christosu a pusu pre s. Petru de pastoriu preste tóta turm'a sa, care e beseric'a, dicandu-i (la s. Ioan) „Pasce mnelusielii miei . . . si c. a.

4. Domnulu n. I. Christosu s'a rogatu numai pentru s. Petru cá se nu-i scada cerdinti'a, si lui singuru i-a datu dreptu si potere de a intari pre fratiei sei.“

„Asia dara D. Christosu cu vertutea tectstului de sub punctulu 1, i-a datu s. Petru dreptu si potere suprema in magisteriu dechiarata *per eminentiam*; cu vîrtutea tectstului sub punctulu 2. dreptulu si poterea suprema in ministeriu, cu vîrtutea tectstului de sub punctulu 3. dreptu si potere suprema in regimulu seau gubernarea besericeii intregi si cu vîrtutea tectstului de sub punctulu 4. i-a datu dreptu si potere suprema de osebí preste toti fratiei, membrii ierarhiei, Si acestea tóte le-a conferitu s. Petru *specialiter si per eminentiam* fara neci o privintia la ace'a, cá poterea data in comune toturiloru apostoliloru si s. Petru i-sa datu cu celoru alalti de impreuna.“

„Cumca s. Petru asia a intielesu, precumu a voitu I. Christosu, carele l'a pusu de capu besericeii sale, se vede“ din tóte faptele s. Petru, carele s'a portatu si s'a aretatu cá capu alu besericeii.

Er' dupa ce Ecs. presule pentru probarea celoru, ce le recitasemu pana aci, reléga pre cetitoriu la ss. scripture, unde se afla cele facute de s. ap. Petru, produce din ss. parenti cinci din testimoniele cele mai poterice, pre cari

1-o fundamentum Ecclesiae suae posuit, ut quemadmodum fundamentum robore suo aedificii soliditatem sustinet et dirigit, ita s. Petrus fortitudinem Ecclesiae sustineat et dirigat. Dixit enim (ap. s. Ev. Matth.): Et ego dico tibi, quia tu es Petrus etc.

2-o Petro contulit potestatem in universam Ecclesiam, tradens ei soli claves regni coelorum ad ligandum solvendumque et dicens ei (ad s. Matth): Et tibi dabo claves etc.

3-o Jesus Christus constituit s. Petrum pastorem universi sui gregis, qui est Ecclesia, dicens ei: (s. Joan.) Pasce agnos meos.

4-o Dominus n. J. Christus pro Petro solo oravit ut fides ejus non deficeret, et illi soli tradidit jus et potestatem confirmandi fratres suos.

Virtute itaque textus 1. Christus Dominus tradidit s. Petro jus et potestatem supremam magisterii per eminentiam; virtute textus e puncto 2-o: jus et supremam potestatem ministerii; virtute textus puncti 3-i: jus et supremam potestatem regiminis sive gubernationis in universam Ecclesiam; virtute vero textus e puncto 4-o: dedit ei seorsim jus et potestatem supremam in universos fratres, membra hierarchiae. Haec autem omnia tradidit s. Petro specialiter et per eminentiam, non considerato eo, quod potestatem traditam omnibus Apostolis communiter, s. Petrus simul etiam cum ceteris habuerit Apostolis.

Hoc autem s. Petrum animo ita percepisse, quemadmodum J. Christus voluit, qui eum caput Ecclesiae suae constituerat, apparet ex omnibus factis s. Petri, qui tamquam caput Ecclesiae se se gesserat atque ostenderat.

Postquam autem Excellentissimus Praesul ad probanda haec, quae hucusque ex. opusculo recitavimus, ad sacras scripturas, ubi res gestae s. Petri Apostoli exstant, lectorem relegasset, quinque e ss. Patribus producit testimonia firmis-

nu aflamu de lipsa a le produce aci, pentru ca le rezervamu pentru altu locu din opulu nostru, ¹⁾

In urma in modu preclaru si maretiu e probatu primatulul sumului Pontifice Rom. in cerculariulu pastoralu alu modernului Eppu Armenopolitanu, Ilustrisimulu D. Dr. Ioane Szabó, carele diseredu despre notele, cu cari are se fia indies-trata beseric'a lui Christosu, pentru de a comprobá prerogativele besericei Romane, aréta cumca Pontificele Rom. este nu numai Pastoriulu, Piétra si fundamentu necletitu alu besericei, ci cu argumentele cele mai grave dovedesce si ace'a, cá Pontificelul Rom. i s'a concrediutu de la Domnulu potere preste intréga beseric'a, dandu ise in grigia de a conduce si besericele particulare, a pasce oile si mnellii, gubernandu adeca pre credintiosi is si pre prepusii acelor'a.

Caci fiendu fundata beseric'a de Domnulu Christosu cu scopu de a se mantui in dins'a si prin dins'a toti ómenii din toti seculii prin marturisirea credintiei in invetiatur'a lui Christosu, Domnulu nu a potutu fundá neci a lasá beseric'a lipsita de capu; dreptu ace'a, pana ce a fostu Elu pre pamentu, insusi a fostu capu vediutu besericei sale, — éra cu inaltiarea sa la ceriu a pusu mai mare besericei pre s. Petru, pre carele alegandulu din celi doispradiece apostoli, i-a datu lui potere de a legá si de a deslegá, pentru ca lui Petru i-a incredintiatu chieile imperatiei ceriurilor.

E chiaru asia dara cá beseric'a adeverata si singura mantuitória este ace'a, care e edificata pre Petru, si in care e potestatea de a legá si deslegá, ce se conferise lui Petru; pentruca aci viéza Petru prin succesorii sei legitimi, cari suntu Pontificii Rom. si cari posiediendu ace'asi potere de a legá si a deslegá, o eesercita cu dreptu deplenu din institutiunea lui Christosu.

Martori acestui adeveru, pre cari i produce Ilustrisimulu Eclesiarchu, suntu nu numai santii Parenti ai besericei orientali, cá s. Ioane Chrisostomu, Cirilu Alexandrinulu

¹⁾ Inter alios, qui ex nostris de hac re scripserunt, fuit etiam Illustrissim. Joseph. Papp Szilágyi Eppus M. Varad. Catechismulu

sima quae, quoniam inferius allaturi sumus, hic in medium affere non est necessarium.¹⁾

Praeclare tandem atque egregie comprobatus est Summi Rom. Pontificis Primatus in litteris pastoralibus moderni Armenopolitani Praesulis, Illustrissimi Joannis Szabo, qui, ubi de characteribus, quibus Ecclesia Christi insignita esse debet, dissereret, ad illustrandas comprobandasque Rom. Ecclesiae prerogativas, — Pontificem Rom. non solum uti Ecclesiae Universae Pastorem, Petram et fundamentum inconcussum celebrat, — verum etiam in universam Ecclesiam potestatem, omnesque particulares ecclesias regendi, oves et agnos, adeoque fideles horumque praepositos pascendi et gubernandi curam a Domino Petro commissam esse — gravissimis — comprobat argumentis.

Fundata enim cum sit Ecclesia a Christo Domino ideo, ut omnes omniumque seculorum homines fidei in doctrinam Christi confessione in Ecclesia et per Ecclesiam salvi fiant, Dominus eam capite destitutam fundasse et reliquisse non potuit; quapropter quousque ipse in terris fuit, Ecclesiae suae ipse Caput visibile exstitit, cum sui vero in coelum ascensu praepositum ei constituit s. Petrum, quem e duodecim apostolis elegit, et ligandi solvendique potestatem ei contulit, claves enim regni coelorum Petro comisit.

Clare itaque efficitur veram solamque salvificam Ecclesiam esse eam, quae super Petrum aedificata — et in qua potestas ligandi et solvendi Petro collata est; ibi namque s. Petrus vivit per suos legitimos successores, qui Romani sunt Pontifices, quique eandem, quam Petrus ligandi solvendique potestatem possident atque pleno jure ex divina Christi institutione exercent. Hujus veritatis testes, quos Illustrissimus Ecclesiarcha producit, exstiterunt non solummodo ss. Orientalis Ecclesiae Patres, uti s. Joannes Chrysostomus, Cyril. Alexandrinus et in numeri alii, verum etiam universa-

unirei bes. etc. Urb. m. 1864.

si alții nenumerați, cî adevărul l'au edîsu si sinodele universali, si Pontificii romani s'au portatu totu de-una cá a-deverati vicari ai lui Christosu si urmatori legitimi ai santului Petru. ¹⁾

§. VI. Santii parenti si alti scrietori ai bisericeii orientali.

Se trecemu acumu pentru intarirea credintiei catolice la unii parenti si eclesiarchi ai bisericeii or. cá se vedemu ce sentiu de credintia au avutu facia de primatulul s. Petru? Trecemu cu vederea si aci pre celi occidentali, pentru ca neci nu ne-aru ajunge poterile de a produce nenumeratele loru dîceri, dar' neci nu aru incapé acele in cuadrulu op-siorului nostru.

1. Fienduca credinti'a cat. despre primatulul datu s. Petru in evulu apostolicu a fostu atátu de tare, in câtu nu cutezá neme a face intrebare au a dubitá despre elu, nu e mirare déca in scriptele parentiloru apostolici despre acestu lucru nu ocure alta mentiune ecpresa, afara dóra de epistol'a Corinthianiloru catra s. Clemente, in care epistola cerú biseric'a corinthiaca ajutoriu si sprigióna dela Clemente, cu tóte cá s. Ioane apostolulu erá inca in viatia; si afara de epistol'a s. Ignatiu (portatoriu de Domnedieu la Magnes. c. 3 si 13), carele scriendu despre prerogativ'a ep-patului de Roma, numesce biseric'a romana president'a agapeloru (*προκαθήμενην τῆς ἀγάπης*).

Inse cu atátu mai chiare suntu, cele ce le scrisera ss. parenti in tempulu mai tardíu — premergandu S. Ireneu. scrietoriu din secululu II, carele prin úrmatóriele cuvente amentesce primatulul bisericeii romane: „Pentru ca la biseric'a acést'a pentru principalitatea-i mai *insemnata* (*διὰ τὴν κλονωτέραν πρωτείαν*) e de lipsa se convina intréga biseric'a, adeca credintiosii de pre totundenea, cá in ace'a traditiunea, care e de la apostoli, s'a conservatu totu de-un'a de catra credintiosii de pre totundenea.“ III. 3. Origene, carele dupa tempu dintre orientali a fostu celu mai de aprópe lui Ire-

¹⁾ Cerculariu pastorale catra Clerulu din intréga dieces'a, Armenopole la 21 mai. 1882. nr. 3884. — Pag. 13. Vid. et rel.

les idem edixerunt Synodi Romanique semper Pontifices tamquam veros Christi vicarios sanctique Petri legitimos successores se se gesserunt.¹⁾

§. VI. Sancti Patres alique orientalis Ecclesiae scriptores.

Adeamus nunc ad adstruendam fidem cath. nonnullos or. Ecclesiae Patres et ecclesiarchas visuri quidnam hi de primatu b. Petri sensierint? Praetermittimus hic quoque occidentales, nec enim in adducendis innumeris eorum effatis vires sufficerent, nec quadrum opellae nostrae eorum capax esse posset.

1. Cum fides cath. circa primatum beato Petro collatum aevo apostolico tam firma fuerit, ut de eo nemo questionem movere aut dubitare auderet, — non mirum si in scriptis Patrum apostolicorum hujus rei non occurat mentio expressa praeter epistolam forsitan Corinthiorum ad s. Clementem, in qua Ecclesia Corinthiaca opem et auxilium, quamvis s. Joannes ap. in vivis esset, ab illo implorabat, et praeter epistolam s. Ignatii (*τοῦ Θεοφόρου*) ad magnes. c. 3 et 13,) qui de praerogativa rom. Eppatus scribens, Ecclesiam rom. (*προκαθιμένην τῆς ἀγίας*) praesidem *agaparrum* nominat.

At eo clariora sunt quae ss. Patres subsequo scipserunt tempore — duce seculi II-i scriptore s. Irenaeo, qui de primatu Ecclesiae rom. his recordatur verbis: Ad hanc enim Ecclesiam propter po(ten)tiorem principalitatem (*διὰ τὴν καυότεραν προτείαν*) necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quae est ab Apostolis traditio.“ III, 3. Origenes, qui ex orientalibus tempore Irenaeo successit propius hom. II-a nominat s. Petrum „sublimem Apostolorum verticem.“ Seculo vero IV-o Eusebius Cae-

gr. r. cath. eppor litt. pastoral.

neu, numesce pre s. Petru in om. II. „vêrvulu celu sublimu alu apostoliloru. Éra Eusebiu Cesaréanulu din secululu IV. in comentariulu seu in Ps. 68 si 30 numesce pre s. Petru corifeu si preside (*κορυφαῖον, προστάτην*). S. Atanasiu dîce că Petru este pusu de Domnulu in culmea cetatei si lui i s'a incredintiatu grigî'a despre tôte besericele, că pre toti se-i póta ajutá. Dar' si decátu acesti'a cu mai puternice cuvente se folosescu ss. parenti din tempulu mai târdîu, dintre cari Optatu milevitanulu scrie (Lib. c. 2. Parmen num. 2.) „Nu vei poté dîce că nu scîi cumcá in cetatea Rom'a este asiediatá catedr'a eppale, in care siede Petru, capulu tuturor apostoliloru. S. Basiliu m. asia striga in proemiulu despre judetiulu lui Domnedieu: „Fericitu este Petru acel'a, carele fû radícatu preste toti invetiachelii si carui'a singuru i s'au aretatu lucruri mai mari decátu celoru alalti.“ Pre acel'a urmaudulu s. Grégoriu Nazianzenu in orat. 26 asia scrie despre primatulu s. Petru: „Vedi că dintre toti invetiachelii lui Christosu celi mari si demni de alegere acest'a se numesce Pétr'a, si temeli'a besericei s'a concrediutu credintiei lui,“ apoi facandu deductiune de aci adauge (carm. adv. episcop.) că prerogativ'a lui Petru, column'a besericei a trecutú la beseric'a rom. alu carei eppu este legatur'a lunei crestine si a unitatei catolice;“ că dupa cumu spune Epifaniu (haer. 59. nr. 7.) Petru principele apostoliloru... a statu că o piétra solida, pre care că si pre unu fundamentu se radîma credinti'a Domnului, pre care e edificata beseric'a in tôte respectele.“ „Parentele — adauge div. Chrisostomu Omil. 54. in Mát. — i-a datu lui (Petru) descoperirea Filiului seu, éra Filiulu, că se póta semená in totu loculu pre pamentu descoperirea atátu a Parentelui, câtu si a Filiului lui, omului moritoriu i-a datu potere preste tôte, câte suntu in ceriu, dandu-i chieile, cel'a ce beseric'a latîta preste totu pamentulu si decátu ceriulu insusi a aretatu-o mai tare,“ dereptu acea — contenua s. parente — (omil. ult. in Joan. c. 21.) — „A ascinsu (Pavelu) la Ierusalimu a vedé pre Petru, pentru ce? Pentru că Petru erá rostulu apostoliloru si culmea cetei apostolice; de ace'a s'a suitu si Pavelu a-lu vedé mai

sariensis in commentario suo in Ps. 68 et 30 s. Petrum „coryphaeum et praesidem“ (κορυφῶν, προσιάντων) appellat. S. Athanasius dicit Petrum constitutum esse a Domino in vertice civitatis eique demandatam fuisse curam omnium Ecclesiarum, ut omnes adjuvare possit. His multo vehementioribus utuntur verbis ss. Patres subsequi temporis inter quos Optatus Millevitanus scribit: (Lib. c. 2. Parmen. num. 2.) „Negare non posses scire te in urbe Roma cathedram eppalem collocatam esse, in qua sedet omnium Apostolorum caput Petrus.“ S. Basilius m. in proëmio de iudicio Dei sic clamat: „Beatus est ille Petrus, qui super omnes elatus discipulos, cuique soli prae reliquis majora ostensa sunt.“ Quem sequutus s. Gregorius Nazianzenus orat. sua 26. de primatu s. Petri scribit: „Vides quemadmodum ex omnibus Christi discipulis magnis et electione dignis, hic Petra nominatur et fundamentum Ecclesiae fidei suae concreditum habet,“ unde deducta dein conclusione addit: (carm. adv. episcop.) praerogativam Petri, columnam Ecclesiae ad romanam translatae esse Ecclesiam, cujus Episcopus est christiani orbis et catholicae unitatis vinculum;“ Petrus namque, prouti Epiphanius (haer. 59. nr. 7.) subjungit „Princeps Apostolorum.... qui solidae petrae instar nobis exstitit, cui velut fundamento Domini fides innitur, supra quam Ecclesia modis omnibus aedificata est.“ „Pater quidem,“ — addit div. Chrysostomus (hom. 54. in Matth.) „revelationem ei (Petro) Filii sui dedit, Filius autem, ut tam Patris quam Filii ejus revelationem ubique terrarum seminare posset, et homini mortali omnium, quae in coelo sunt, potestatem tradidit, claves ipsi dans, qui Ecclesiam per universum orbem amplificatam coelo etiam ipso validiorem monstravit,“ propterea, subjungit s. Pater — (hom. ult. in Joan. c. 21.) „Ascendit Hierosolymam videre Petrum (Paulus), quare? Quia os erat Apostolorum Petrus, et vertex apostolici ordinis; propterea et Paulus illum prae ceteris visurus ascendit, simul ut ostenderet fiduciam habendam esse illi, cui negatione deleta, praesidentia fratrum concreditur“ „Pastor et caput Ecclesiae est homo piscator et ignobilis,“ (hom. 55

cu s \acute{e} ma pre elu intre celi alalti, c \acute{a} de odata se arete, c \acute{a} se cuvine a av \acute{e} incredere in acela, cui i s'a concediutu presidiulu intre frati, dupa sters'a denegare." Pastoriu si capu alu besericei este omulu pescariu si nenobile, " omil. 55 in Mat. „Elu este prefectulu pamentului intregu si capu alu militiei lui Christosu.“

Mai t \acute{a} rd \acute{i} u Petru Chrisologu din seclulu VI. afirma c \acute{a} s. Petru vi \acute{e} za si presiede in scaunulu propriu aretandu celoru ce c \acute{e} rca adev \acute{e} rule credintiei.“ „Pentru c \acute{a} acest'a — d \acute{i} ce s. Gregoriu Nisenu (2 laud. s. Stefanu) in poterea prerogativei date lui dela Domnulu, e pi \acute{e} tra firma si cea mai solida, pre carea a edificatu Mantuitoriulu bes \acute{e} ric'a.“ „C \acute{a} insusi Domnulu a d \acute{i} su catra principele apostoliloru: Tu esti Petru,“ (de tr \acute{i} nt. cap. ult.) „Intre celi alalti straluce Petru, capulu si principele apostoliloru, d \acute{i} ce s. Cirilu Alecsandrinulu (comentar. 12. in Joann) la cari Joane Damascenu (sec. VIII) despre transfigur. Domn.) adauge intreb \acute{a} ndu: „Dar' pentru ce a luat \acute{u} cu sene pre Petru, pre Joane si pre Iacobu? Pre Petru c \acute{a} se-i arete aie \acute{v} ea testimoniulu adev \acute{e} ritu de Parentele si se comprobeze cuventele, ce le d \acute{i} sese, precum i descoperise lui Parentele cerescu si c \acute{a} pre unulu carele avea se fia mai mare in intr \acute{e} ga bes \acute{e} ric'a si se prim \acute{e} sca chieile.“

S. Tarasiu patriarchulu constantinopolitanu totu din secululu VIII se adres \acute{e} dia in epistol'a s'a catra Pontificele Adrianu cu urmat \acute{o} riele: „Preot \acute{i} ei t'ale principali e supusa t \acute{o} ta poterea episcop \acute{e} sca; nu e ortodocsu, celu ce nu vener \acute{e} za scaunulu teu, in carele siede corifeulu apostoliloru, carele ne inv \acute{e} tia si ne gubern \acute{e} za pre noi si pre toti credintiosii.

Urmandu-lu pre acest'a s. Teodoru studitul \acute{u} si scriendu de impreuna cu celi alalti episcopi ortodocsi ai orientel \acute{u} la imperatulu Michael \acute{e} atinsu de er \acute{o} rea iconoclastiloru, dupa pace vorbesce despre primatulu besericei romane deduce originea lui dela fericitul \acute{u} Petru cu urmat \acute{o} riele cuvente (ep. 86 l. 1.) „D \acute{e} ca ar' fi cev'a atare lucru, despre care se indoesce si nu crede div. magnificentia v \acute{o} stra cumc \acute{a} l'ar' po-

in Matth.) „Praefectus est totius orbis et caput militiae Christi.“

Petrus autem Chrysologus sec. VI-o affirmat s. Petrum in propria sede vivere et praesidere praestareque quaerentibus fidei veritatem; „Hic enim,“ — dicit s. Gregorius Nyssenus (alt. laudat. s. Steph.), juxta praerogativam sibi a Domino concessam, firma et solidissima est petra, super quam Salvator Ecclesiam aedificavit.“ „Ipse namque,“ — (addit de trinit. cap. ult.) Dominus dixit ad principem apostolorum: „Tu es Petrus.“ „Elucet prae ceteris ille (Petrus), caput reliquorum (apostolorum) et princeps“ — dicit Cyrillus Alexandrinus (comment. 12 in Joan), quibus Joannes Damascenus (sec. VIII-o) de transfigur. Domini addit: „Sed cur Petrum, Joannem et Jacobum asumpsit? Petrum ut vere ostenderet testimonium a Patre testificatum, verbaque a se dicta comprobaret, quemadmodum Pater coelestis ei revelavit, et ut eum, qui princeps futurus erat et totius Ecclesiae claves accepturus.“

S. Tarasius patriarcha constantinopolitanus eodem seculo VIII-o in epistola sua Pontificem Hadrianum his alloquitur verbis: „Principali sacerdotio tuo omnis eppalis potestas subiicitur; non est orthodoxus, qui non veneratur sedem, in qua sedet coryphaeus Apostolorum, qui nos et omnes fideles docet et gubernat.“

Hunc sequutus est s. Theodorus studita, qui ad Michaellem imperatorem iconoclastarum errore imbutum scribens cum aliis orthodoxis eppis orientalibus et primatum Ecclesiae rom. proferens, illius originem a b. Petro his deducit verbis (ep. 86. l. 1.): „Quod si quid est ejusmodi, de quo ambigat, aut diffidat div. magnificentia vestra — pie a patriarcha dissolvi posse: iubeat magna ipsius et a Deo confir-

té resolvá cu pietate patriarchulu, demande man'a t'a cea inalta si intarita de Domnedieu, cá o zelanta de cele Domnedieesci, se se dee in interesulu comune declaratiune dela Rom'a cea vechia, precumu erá datena de demultu si la inceputu dupa traditiunea parentiesca." Pentrucá acést'a e cea mai inalta intre besericele lui Domnedieu, in care tronulu l'a ocupatu mai antaniu Petru, catra care díse Domnulu: Tu esti Petru... si alt. Totu acést'a numesce scaunulu rom. in epist. la Naucratiu: „tronulu primu, facia de care neci candu nu voru precumpaní portile iadului, vá se díca: gurele ereticiloru. Mai pre urma Ignatiu patriarchulu const. din seclulu IX scriendu pontificelui Nicolau commemoréza primatulu datu lui Petru si urmatórilor lui cu urmatóriele cuvente: „Intre membrele lui Christosu... numai unu medicu alesu si prea universale a pusu cuventulu lui Domnedieu, candu a dísu catra Petru mai marele apostoliloru: Tu esti Petru... Cumca cele produse pana aci suntu de a se luá de atari, cari marturisescu credinti'a catolica, si nu suntu infectate de nici unu veninu de alu schismaticiloru póte vedé totu omulu, celu ce privesce lucrulu cu cugetu nepreocupatu.

Ce se si póte deduce dar' altu cev'a din aceste decátu credinti'a, ce a primitu beseric'a despre primatu din traditiunea apostoliloru si a conservatu-o nestrancenata in cartile s'ale liturgice, choralu si ritualu, — si cá ace'asi credintia au marturisu-o si aperatu-o si ss. parenti ai besericei universali in scriptele s'ale?

Dar' cá se ne intarimu si mai multu credinti'a despre primatulu s. Petru, vá fí bene a chiamá intru ajutoriu si pre alti scrietori si inca pre atari, ale caroru dovedi, cu atátu voru dá mai probatória potere argumentarei nóstre, si cu atátu voru convinge mai tare, cu cátu e mai de aprópe constatatu, cumcá unii din aceli'asi au fostu nu numai plecati spre schisma, ci precum aréta istori'a, au fostu chiaru schismatici.

Se mergemu dereptu ace'a pre urmele scriptóriloru precitati, cari apucandu-se de a atestá traditiunea despre primatu conservata prin decursulu seculiloru in beseric'a siro-

mata manus velut divinarum aemulatrix ad communem utilitatem a vetere Roma suscipi declarationem, prout olim et ab initio paterna traditione transmissus mos fuit. Haec enim suprema est Ecclesiarum Dei, in qua Petrus sedem primus tenuit, ad quem Dominus dixit: Tu es Petrus.... etc. In epistola ad Naucratienses sedem romanam vocat „primum thronum, adversus quem numquam praevalebuunt portae inferi, ora scilicet haereticorum. Ignatius dein, qui seculo IX-o fuerat patriarcha constantinopolitanus ad Nicolaum Pontificem scribens, primatum b. Petro et successoribus eius collatum sequentibus commemorat verbis: „In membris Christi... unum dumtaxat electum et universalissimum medicum verbum Dei constituit, quando Petro summo apostolorum capiti dixit: Tu es Petrus.... Haec, quae hucusque in medium prolata sunt, pro fide catholica profitentibus habenda adeoque nullo schismatico veneno infecta esse, cuius recta mente perspicienti compertum est.

Quid igitur ex his aliud deduci potest nisi fidem, quam Ecclesia ab apostolis traditam circa primatum b. Petro collatum habuerat, et in libris suis liturgiis, choralibus et ritualibus inconcussam conservaverat, — eandem etiam ss. universalis Ecclesiae patres in scriptis suis professos esse et defendisse?

Verum ad fidem circa primatum b. Petri magis adstruendam juvabit alios quoque adire scriptores, et quidem tales, quorum testimonia nostris argumentis eo majorem vim probandi praebere atque convincentiora esse poterint, quo certius constat nonnullos eorum ad schisma proclives imo vero schismaticos fuisse, prouti historia testatur.

Premamus itaque vestigia superius citatorum scriptorum, qui traditionis circa primatum in Ecclesia syrochaldaica et armena per seculorum decursum conservatae attesta-

caldaica si arména, — ne-au deschisu cale la istori'a particulara a basericeii loru.

Tienendu inse si aci ordenele, in care purcesemu mai susu, vomu eespune despre primatulu s. Petru mai antaniu sententiele scrietoriloru sirocaldei si apoi ale celoru armenesci.

2. Incâtu privesce pre Caldei incepemu sîrulu argumentelor cu unu scriptoru alu sectei Nestorianiloru, carele voindu a adumbrî istori'a apostoliloru, dupace ar' fi descrisu in termini generali punerea acelor'a, adauge: „Éra capulu loru erá Simonu Petru ocupandu scaunulu lui Christosu pre pamentu.“ Alu doile documentu ni-lu supedita corpulu dreptului canonicu alu Caldeiloru, in carele aflamu cà s'au introdusu urmatóriele cuvinte luate din sinodulu natiunei caldaice tienutu sub patriarchulu Dadishou la anulu 430. „Unulu este credintiosulu vicariu alu lui (Christosu), Simonu Barjona (filiulu lui Jona,) carele s'a numitu Píetra, si carui'a insusi i-a facutu promisiunea, dîcandu: „Pre acésta píetra voi edificá beseric'a mea, si éra: Tîe-ti voi dá chieile imperatiei ceriuriloru si alt.

Deci condusi fiendu de acestu adevéru si parentii acelu sinodu, desî aberasera din caus'a schismei dela subiectulu primatului eclesiasticu, cunoscura totusi obiectulu celu fundamentale alu lui, si nu se indoira — pre cumu spune scrietoriulu caldeu — a aclamá pentru capulu loru, carele pre atunci erá Dadishou: „Se ne eespunemu insîne la ori ce mórte pentru parentele si mai marele nostru... pentru Domnulu Dadishou catoliculu, care pentru noi e alu doile Petru, capulu republicei nóstre eclesiastice. ¹⁾ Éra Gregoriu patriarchulu Nestorianiloru in epistol'a la chor-eppulu Men'a scrie: „Isusu cá rege alu marirei eterne si Domnulu ceriului si alu pamentului, a datu chieile imperatiei sale lui Simonu, capulu apostoliloru sei, pre carele l'a numitu Petru, carui'a i-a datu potere de a legá si a deslegá in ceriu si pre pamentu. ²⁾

¹⁾ Op. cit. p. 22. Jos. David.

tionem aggressi, ad illarum Ecclesiarum particularem historiam nobis aditum praebuerunt.

Sed servato hic quoque ordine quo superius processimus, primo Syrochaldaeorum dein Armenorum scriptorum circa b. Petri primatum exponemus sententias.

2. Quoad Chaldaeos seriem argumentorum sumimus a scriptore sectae Nestorianorum, qui historiam Apostolorum adumbraturus, postquam institutionem illorum generalibus descripsisset terminis addit: „Caput autem eorum erat Simon Petrus, sedem Christi tenens super terram.“ Alterum testimonium suppediat corpus juris canonici Chaldaeorum, in quo in synodo Chaldaicae nationis a Dadishoo patriarcha anno 430 coacta, haec verba fuisse prolata invenimus „Unus est ejus (Christi) vicarius fidelis, Simon Barjona, qui nuncupatus set Petra, cuique ipse promissum dedit, [dicens; Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; item tibi dabo claves regni coelorum....“ etc.

Hac veritate freti denique illius synodi patres quamquam a primatus Ecclesiastici subjecto propter schisma aberrasse videantur, agnoscentes ejusdem tamen fundamentale objectum non dubitarunt, — sicut chaldaeus scriptor refert, — pro suo schismatico capite, qui tunc Dadishous erat, acclamare: „Tradamus nosmet ipsos omni mortis generi pro patre et antistite nostro, qui est noster rector et gubernator,... Domino Dadishoo catholico, qui nobis est alter Petrus, caput reipublicae nostrae ecclesiasticae.“¹⁾ Gregorius deinde Nestorianorum patriarcha in epist. ad Menam chor-eppum scribit: Jesus ut rex gloriae aeternae et Dominus coeli et terrae claves sui regni Simoni tradit, suorum discipulorum capiti, quem Petrum appellat, cuique potestatem dat ligandi et solvendi in terra et in coelo.²⁾

²⁾ Ibid. p. 23.

3. Dovedi de ace'asi valóre bá inca si mai tari se afla si la scrietorii siriani, — dintre cari loculu primu-lu merita cuventele renumitului Moise Barcefa, doctoru alu Jacobitoru din seclulu IX, carele in cartea despre preotia (tract. 2. cap. 7.) díce: „Si Christosu insusi nu a datu-o ace'a, adeca preotí'a cea prea inalta lui Joane fiendu verguru, de si acest'a erá plenu de zelu, ci lui Simonu, carele erá in-suratu si negandu pre Christosu a probatu infirmitate.“ „Adate Domnulu si díce lui Petru si prin elu besericei — cuventulu, alu carui intielesu e prodigiosu“ — díce Barcefa: „Ori ce vei legá pre pamentu vá fí legatu si in ceriu, si a. Éra in tractatulu alu 5. cap 1. vorbindu de bunavointi'a preotului, cu care suntu de a se inbracisiá peccatosii, díce: („Petru) a negatu (pre Christosu) si cu juramentu a intaritu negatiunea s'a, dar' pentru ace'a totusi nu fù reieptatu de la demnitatea apostolatului, neci dela pre-eminenti'a preste fratii sei, ci din contra audî pre Salvatoriulu dícandu i: Pasce mnellii miei si oile mele. Acést'a i-a aretatu-o si prin fapta, candu i-a dísu: Simone, éta Satan'a ve cere pre voi cá se ve cerna cá grânnulu, si alt. Dupace díce in tract. 4. cap. 6. cá invetiachelii toti au fostu apostoli si cá toti au primitu impunerea maneloru si toti s'au facutu episcopi, mai adange: „Inse pentru gubernare de capu s'a pusu Simonu“ ér' dupa ce spune cá in ce intielesu suntu de a se luá cuvintele din capu XXI, 15—17 alu tectstului grecu de la Joane *apost* si *προβατια* in versiunea sirocaldaiica numita Peschifta, si dupa ce aréta cá in loculu primu suntu de a se traduce prin *mnelli*, in alu doile prin *arieti*, in alu treile prin *oi*, le interpretéza cu urmatóriele cuvente: „Prin mnelli intielege pre pastorii si prepusii basericei, preste cari *chiaru Simonu a fostu pusu prin Domnulu de capu si indreptatoriu...* Prin mnelli intielege si pre celi doispredeice santi apostoli precumu si pre celi sieptedeci si doi;... éra prin arieti pre preoti, pre doctori, pre inaintestatatori, pre conducatori... in urma cetele sante ale credintiósiloru intr'un'a luate le-a numitu oi,“ si cá se probeze apoi suprem'a juredictiune a antistelui besericei preste toti episcopii si pastorii, aréta cá dupa ver-

3. Ejusdem valoris, — imo vehementiora occurrunt apud syros scriptores testimonia, quorum primo loco exstant Moy- sis Barcephae celeberrimi Jacobitarum seculi IX-i doctoris verba, qui in libro de sacerdotio tr. 2. cap. 7.) ait: „Ipse etiam Christus non tradit illud, idest summum sacerdotium Joanni Virgini, quamvis esset etiam zelo plenus, sed Simoni qui conjugatus erat et Christum negando infirmitatem expertus est.“ Addit Dominus et dicit Petro, et per eum Ecclesiae verbum, cujus sensus est prodigiosus,“ — sunt ipsius Barcephae verba — „Quidquid ligaveris in terra, erit ligatum et in coelis, etc. Tractatu dein 5-o cap. 1. agens de benignitate sacerdotis, qua peccatores excipiendi sunt, addit: (Petrus Christum) negavit et jurejurando suam negationem confirmavit, neque tamen ideo a dignitate apostolatus, nec a suorum fratrum praeeminentia rejeetus est, sed e contrario audivit Salvatorem illi dicentem: Pasce agnos meos et oves meas. Quod et facto illi etiam demonstravit, cum ei dixit: Simon ecce Satanas querit vos cribrare sicut triticum etc. Tract. autem 4. cap. 6. cum diceret discipulos omnes apostolos fuisse, omnesque manuum impositionem accepisse et omnes eppos factos esse, subjungit: „Sed regiminis causa Simon constitutus est caput.“ Postquam autem verba Joannis cap. XXI 15—17 textus graeci ἀρρία et προβαρία, quo sensu in versione Syrochaldaica dicta Pheschitta, accipienda esse demonstrasset, et primo loco per *agnos*, secundo per *arietes*, tertio per *oves* transferenda esse ostendisset, in interpretatione eorum sequentibus utitur verbis „Per agnos quidem intelligit pastores et praesides Ecclesiae, super quos ipse *Simon constitutus est* a Domino suo *caput et rector*... Item per *agoos* intelligit sanctos Apostolos duodecim, nec non et septuaginta duos,... per *arietes* autem sacerdotes, doctores, antistites, rectores,... denique oves numcupavit sanctos greges fidelium universaliter sumptos,“ — et tunc probaturus supremam Ecclesiae antistitis jurisdictionem in omnes episcopos et pastores, juxta versionem Syrochaldaicam a Christo Domino Petri regimini tres pascendorum classes“ concreditas fuisse ostendit, et adstruit Syros ex his Evan-

siunea sirocaldica pascerea celoru trei clasi s'a incredintiati conducerei lui Petru, si sustiene cumcã din locurile acestea ale eyangeliei Sirii au credintu in adeveru cã: 1. Petru a fostu capu si conducatoriu alu apostoliloru din institutiunea lui Christosu; 2. cã elu, pentru cã se conduca a fostu pusu prin Christosu de capu alu apostoliloru, desì cu caracterulu sacerdotalu erã asemenea loru; 3. in urma in grigi'a lui au fostu incredintiati atãtu apostolii, cãtu si clerurile in genere sî si credintiosii celi de rîndu; pentrucã „Domnulu nostru“ — suntu cuventelu lui Moise Barcefa — „numai lui Petru i-a dîsu: Reintôrce-te si intaresce pre fratii tei, cã tu esti Piétra. Prin cuventele acestea l'a pusu pre elu de capu colegiloru lui, desì toti erau pastori.“¹⁾

Credindu cã voru fî de ajunsu testimoniele citate din scrietorii caldeiloru si ai siriloru, cu indrumarea beneyoituriului lectoru, care ar' dorì se scia mai multe, la locurile de unde amu luat si noi citatiunile, curmamu sîrulu loru cu cuventele rënumitulu teologu sirianu Barhebreu, carele dupa cumu dîce Asemanu, intre toti scriptorii caldeiloru prea usioru cuprinde loculu primu, si scriendu in chronica nu cã scrietoriu de panegirice ci cã istoriografu produce despre Petru apostolulu urmatóriele: „A trecutu vechiulu pontificatu si a inceputu si s'a intaritu prin Rescumparatoriulu nostru pontificatulu nou, atunci candu a pusu de capu pre Petru apost. si i-a datu lui chieile imperatiei ceriurilor.“ „Dupa pontificii din testamentulu vechiu, Petru pontificele testamentulu nou.“ „Éra principatulu celu mai inaltu l'a desemnatu in beserica, candu a datu lui Simonu chieile imperatiei ceriurilor“ dîce marele canonistu alu Caldeiloru din seclulu XIV. Ébedieshou Sobénulu (in nomocanon. tract. 6. cap. 1.); pentrucã insusi Rescumperatoriu l'a pusu pre elu de capu alu apostoliloru si i-a incredintiatu portarea de grigia de comunitatea acelor'a, dîcandu-i: Intôrce-te si intaresce pre fratii tei, si i-a datu jurédictiune preste tóta universitatea invetiacheliloru prin insarcinarea de a pasce mnelii, arietii si oile.“²⁾

¹⁾ Ibidem 24 -25.

geli locis pro certo tenuisse. 1. Petrum fuisse apostolorum per Christi institutionem caput et rectorem. 2. Ipsum regiminis causa a Christo caput apostolorum constitutum fuisse quamquam in sacerdotii caractere illis aequalis esset; 3. tandem ipsius curae commissos fuisse tum Apostolos, tum clericos in genere, tum denique simplices fideles, „Dominus“ enim „noster“ — sunt ipsius Moysis Barcephae verba — soli Petro dixit: Revertere et confirma fratres tuos, quia tu es Petra. Quibus verbis caput collegarum ejus constituit eum, quamvis omnes pastores essent.“¹⁾

Sufficiant haec ex chaldaeorum syrorumque scriptoribus citata testimonia, et inviato benevolo lectore plura de hac re sciscitatur ad loca, unde nos haec desumpsimus, finem imponimus seriei — verbis celeberrimi Syrorum theologi Barhebraei, qui, — uti Assemamus ait, — omnium scriptorum Syrochaldaeorum facile princeps, in Chronico historiographum, non panegyrici scriptorem agens de Petro apostolo haec habet: „Migravit pontificatus antiquus, et incepit firmatusque fuit novus pontificatus per Redemptorem nostrum, cum Petrum apostolum caput constituit eique claves regni coelorum tradidit.“ „Post pontifices veteris testamenti, Petrus pontifex testamenti novi.“ Summum autem principatum,“ addit Chaldaeorum canonista praeclarus Ebedieshous Sobensis, qui seculo XIV-o ineunte floruit, (in nomocan. tract. 6. cap. 1.) (Dominus) in Ecclesia signavit, cum claves regni coelorum Simoni dedit. Ipse enim Redemptor noster hunc caput Apostolorum constituit, eique dedit procurationem communitatis illorum, cum ei dixit: Tu etiam convertere et confirma fratres tuos, atque jurisdictionem in totam discipulorum universitatem illi contulit per munus pascendi agnos, arietes et oves.“²⁾

¹⁾ Ibid. p. 27.

4. Venimū acumu la parentii si scrietorii besericei ar-mene, ci mai nainte de ce amu incepe a reproduce pre unii din sirulu loru, aflamu dēma de insemnatu epistol'a asia numita a legaturei, disa armenesce *Tasianz-kir*, care incependu de la seclulu V. considerata de catra armeni pana in diu'a de astadi de celu mai sacru oraclu — sierbesce de unu neresturnabile documentu traditionale pentru primatulu pontificalu romanu in baseric'a armēna.¹⁾

Dintre parentii besericei arm. cu celu mai mare dreptu ocupa locul primu s. Gregoriu, carele prein seclulu IV in cateches. la Agatangelu (p. 197—8) asia vorbesce despre s. Petru: „Si pre acel'a (Petru) l'a facutu piētr'a fundamentulu la tōte besericele“ asia, cā tōte besericele, fia acele ori si cari, de la acel'asi Petru se-si capete tari'a; dereptu ce Isacu partulu I. catolicu²⁾ numesce pre Petru in omil. despre beserica la inceputulu secl. V. „principele eetei apostolice,“ ēra Moise Choroneulu (din secl. V. chrie cart. VIII. ecempl. 5) asia induce pre Petru vorbindu: „De catra care (Christosu) sum onorificatu dupa ace'a m'am facutu principe intre celi de antaniu prin primatu.“ Numindu apoi pre Petru „portatoriu de chieile imperatīei ceriuriloru si fundamentulu besericei“ din nou reproduce urmatōriele cuvente ale lui Petru: „Éca-me eu (sum) tipulu si ecemplariulu marelui bunu alu credintiei infalibile si proclamatu prin Domnulu de Piētra.“ Joane Mandacuniu catoliculu din seclulu V. scrie in contiunea la Farbense: „Petru portariu si portatoriu de chieile imperatīei ceriuriloru. Nierse Lampronēnu Archiepiscopulu Tarsului din Cilicia (secl. XII) vorbindu despre scaunulu rom.³⁾ in ecspun. mfsei cuventulu despre beserica dīce despre s. Petru: „Pre tene te cunōscemu de alu doile (incependu) de la Christosu, dupa capulu (Christosu) tu ai fostu capu noue, celoru ce suntemu invetiachelii lui“ si facandu — in ecspunerea auctoritatei santulu Petru — de

¹⁾ Eccles. arm. tradit. etc. sup. cit. p. 60 et ss.

²⁾ *Catholicos v. catholicon*, nonnulli derivant a voce arabica *Jathelik*. Est superior ecclesiasticus inter patriarcham et metropo-

4. Venimus nunc ad patres et scriptores Ecclesiae armenae, sed antequam ex illorum serie quosdam hic in medium profere aggrediremur, notatu dignam censemus epistolam sic dictam foederis, — armeno nomine *Tasianz-kir* nuncupatam, — quae inde a seculo V-o incipiens — tamquam sacerrimum oraculum ab armenis usque nunc retentum ineluctabile perhibet documentum traditionis Ecclesiae armenae de primatu romani pontificis.¹⁾

Inter patres arm. Ecclesiae primum optime tenet locum B. Gregorius, qui sec. IV-o in cateches. ap. Agathangelum (p. 197—8) de b. Petro sic loquitur: „Atque eum (Petrum) fecit Petram fundamenti omnium Ecclesiarum,“ ita ut omnes, qualescumque Ecclesiae, firmitatem ab eodem Petro acciperent; quapropter Isaac I. Parthus catholicon²⁾ seculo ineunte V-o hom. de Ecclesia Petrum principem vocat apostolici ordinis, et Moyses Chorouensis (sec V-o chriarum lib. VIII exempl. 5.) Petrum ita loquentem inducit: A „quo (Christo) deinceps honorificatus fui, primorum factus princeps per primatum.“ Nominando dein Petrum „Clavigerum regni coelorum, fundamentum ecclesiae“ denuo ita eum loquentem introducit: „Ecce ego typus et exemplar magni boni infallibilis fidei, et proclamatus a Domino Petra“ Joannes autem Mandacunius ejusdem sec. V-i catholicon in concione apud Pharbensem scribit „Petrus janitor et claviger regni coelorum.“ Nierses, Lampronensis Tarsi in Cilicia Archiepiscopus (sec. XII.) de sede rom. disserens³⁾ in exposit. missae sermon. de Ecclesia sic in s. Petrum loquitur: „Secundum a Christo te agnovimus, o Petre, Caput post Caput tu sedisti nobis, qui summus ejus discipuli“ in exponenda auctoritate s. Petri, adhibitaeque similitudine inter tres classes populi Christiani et inter choros angelorum, addit sequentia: „His tribus classibus praeficiens Christus apostolorum Caput Petrum, illi commisit eos pascere juxta diversam dilectionis

litam. Conf. et Hergenröth Hndb. d. allg. k. G. J. I. 332.

³⁾ Ecclesiae Armenae traditio Stephan. Azar. Romae 1870. pag. 69.

asemenarea între cele trei clase ale poporului creștin și între corurile angherilor, adaugă următoarele: „Punându-l pe Christos în aceste trei clase pe capul apostolilor pe Petru, i-a concediat lui că se-i pasca (se-i conduce) după diversul grad al amoriei. *Simone*, — dăce — *iubesci-me pe mine?* și deca a marturisitu, i-a dăsu: *Pasce mnelii miei*, adeca poporul comun. Apoi poftindu și a două ora întarirea amoriei, a adausu: *Pasce oile mele*, vâ se dăca: se conduce cu demnitatea sacerdotală mnelii și clasele ministrilor. În urma după ce a primitu în mai mare mesura asigurarea despre iubire, i-a datu *lui potestate sacerdotale* de a preside presbiterilor și celor supuși la acești'a: ministrilor și poporului. Petru se face demnu de a se înalță la gradul cel mai înalt al Pontificatului și de a pasce arietii clasa presbiterilor, și oile, ordulu ministrilor, și mnelii cēt'a poporului.“

Era în comentarea Salmului XXVIII „*Aduce-ti Domnului pe filii arietilor*“ dăce: „Prin filii arietilor înțelegem însuși pe acel'a, care dăce rogatiunea acēt'a, carele după nascerea spirituală e nascutu din arietii, adeca din conducătorii bisericei prin doctrina: pentrucă acelia sunt *arieti, presbiteri*, parentii, cari suntu în fruntea turmei, pe cari după mnelii și după oi i-a concediatu Domnulu s. Petru că se-i pasca. Că-ci după ce i-a datu asigurarea iubirei repetă de trei ori, a dăsu: *Pasce arietii miei*, vâ se dăca pe aceli'a, cari cu demnitatea au se premérge oilor, așa în cătu Petru a fostu nu numai *Pastoriu ci și Archipastoriu*.¹⁾

Joane Ezenganu doctoru din acel'asi seculu (în coment. I. Mat. X, 2) dăce: „De și toti erău principali (de frunte) totuși a pusu lor capu pe Petru, dar' nu numai acelor'a, *ci și mnelilor și oilor și arietilor l'a alesu de pastoriu*“²⁾

Dupăce produce laudatul Stef. Azaria cele citate la pag. 72 din opulu seu, adaugă observatiunea: „Merita se obser-

¹⁾ Op. cit. pag. 70.

vim. *Simon*, inquit, *diligis me?* et cum fassus est, tum dixit: „*Pasce agnos meos*, nimirum communem plebem. Secundo autem dilectionis exigens confirmationem adjecit: *Pasce oves meas*: ut scilicet sacerdotali dignitate regeret agnos et ministrorum classes. Denique amplius dilectionis acceptus pignus,(?) tum dedit *ei potestatem Sacerdotii*, praesidendi praesbyteris ac iisdem subjectis ministris et populo. Petrus dignus efficitur summum ascendere gradum Pontificatus atque pascere *Arietes, praesbyterorum classem* et oves, ordinem ministrorum, et agnos coetum populorum.“

In comment. vero Psalm. XXVIII „*Afferte Domino filios arietum*“ ita disserit: „Per filios arietum intelligimus illum ipsum, qui hanc precationem adhibet, qui natus est ex arietibus secundum spiritualem partum, nempe a rectoribus Ecclesiae per doctrinam, et enim illi sunt *Arietes, praesbyteri, patres*, qui praesident gregi, quos pascendos commendavit Dominus sancto Petro *post agnos et oves*. Cum enim dedisset pignus dilectionis ter repetitae, dixit: *Pasce arietes meos*, illos scilicet, qui dignitate praestent ovibus, ita, ut esset non tantum *Pastor verum etiam Archipastor.*“¹⁾

Joannes tandem Ezenganus ejusdem seculi doctor (comm. in Math. X, 2.) Ajit: „Quam-quam omnes erant principales, tamen Petrum illis praefecit caput, nec tantum illis; verum etiam *agnis et ovibus, et arietibus pastorem elegit.*“²⁾

His prolatis laudatus Steph. Azarias in op. cit. p. 72. subjungit observationem: „Hic operae pretium erit observare

²⁾ Ibid pag. 71.

vamu aci, cumca la noi in variele manuscrise numele alu treile *oi* din capulu XXI. alu evangeliului lui Joane, e tradusu prin cuventulu *khoj*, ce'a ce desémna ariete si dupa ecplicarea constante a parentiloru besericei nóstre — desémna cét'a episcopiloru si a patriarchiloru; din cari e chiaru cumcà tóte besericele-si primescu fundamentulu de la ace'asi Pétra, si nu numai mnelii si oile ei si arietii s'au datu prin Domnulu Christosu in grigi'a lui (Petru) cá elu se-i pasca (se-i conduca.) ¹⁾

Dar' pentru ce se mai indelungamu lucrulu? cà de amu produce dísele toturoru doctoriloru armeni, nu scimu la ce volumu mare ar' avé sé ajunga opuscululu nostru. Celu ce ar' dorí se scía mai multe, cerce opulu citatu, din care amu luatú si noi aceste, si vá aflá acolo p. 62—77 cele mai valide argumente de la aprópe treidieci de eclesiarchi si doctori arm. cari au traitu de la seclulu IV pana la XVIII. Din acestea si din consensulu traditiunei universali, ce ec-siste intre armeni, se intaresce si se probéza minunatu credinti'a despre primatulu conferitu s. Petru preste intréga beseric'a; pentru cà ori câte citate de ale doctoriloru armeni ocuru acolo, tóte infrumosetiéza pre s. Petru cu straluciti tituli de demnitate primatiale numindu pre santulu apostolu: piétra, portatoriu de chiei, principe alu imperatiei ceresci si capu alu apostoliloru, pre carele Christosu, cá pre primulu confesoriu l'a pusu de fundamentu besericei sale. La scrietorii aceli'a s. Petru se díce: „*Piétra nemisicata, caru'a i-a stramutatu Christosu numele dupa asemenarea vechiului Abrahamu si Jacobu. cá se faca si din elu parente alu multoru genti, cá si din Abrahamu s. a.* Inainte de ce amu terminá vomu mai produce unele, cu cari abatele Mekitar in estu modu terminéza sirulu aceluor doctori ai besericei armene: „Petru se díce pastoriu, cá acestu nume l'a primitu dela Christosu si a fostu pusu de vicariu a lui Christosu; prin tie-ti voiu dá cheile, aréta cumcà primatulu celu inaltu nú-lu dà altui'a... apoi acést'a o dícu: ori cine vre

¹⁾ Ibidem pag. 71—72.

quod apud nos in variis manuscriptis tertium nomen *oves* in cap. XXI Evangelii Joannis traducitur per nomen *khoj* quod significat *aries*, quodque coetum Episcoporum et patriarcharum significat juxta exegesim constantem Patrum Ecclesiae nostrae,“ e quibus patet „Omnes Ecclesias firmitatem ab eadem Patra accipere, et non solum agnos et oves, sed et arietes illi pascendos a Christo Domino commissos fuisse.“¹⁾

Sed quid moremur amplius? Si omnium enim dicta armenorum produceremus doctorum, opusculum nostrum, nescimus in quam magnum evasurum esset volumen. Adeat plura sciendi cupidus opus citatum, unde nos haec desumpsimus, et inveniet ibi — pag. 62—77 — prope triginta ecclesiarum et doctorum arm. qui inde a seculo IV-o usque ad initium seculi XVIII floruerunt, validissima argumenta. His et universalis traditionis, quae inter Armenos est, consensu, fides circa primatum b. Petro in universam Ecclesiam colatum — mirifice adstruitur et probatur; quotquot enim ibidem occurrunt arm. doctorum citata, omnia b. Petrum primatialis dignitatis insignibus exornant titulis, sanctumque Apostolum Petram, clavigerum et principem regni coelestis et caput Apostolorum nominant, quem Christus tamquam primum confessorem suae Ecclesiae fundamentum constituit. Est namque s. Petrus illis scriptoribus: *Petra immobilis, cujus nomen Christus mutavit ad similitudinem antiqui Abraham et Jacob, ut eum quoque patrem multarum efficeret gentium veluti Abraham etc.* Antequam terminaremus, proferemus adhuc quaedam, quibus Mekitar abbas illorum Ecclesiae arm. doctorum seriei his finem imponit verbis: „Petrus dicitur pastor, quia hoc nomen accepit a Christo, et constitutus fuit tamquam vicarius Christi; per tibi dabo demonstrat quod hunc supremum primatum non alteri dat“ — denique hoc dico: quisque vult esse agnus gregis Christi

¹⁾ Ibid. pag. 71—72.

se fía mnelu din turm'a lui Christosu, are se fía sub ascultarea aceluia, cui i-s'a concredintu turm'a lui Christosu, adeca lui Petru si urmatoriloru lui.¹⁾

Fía-ne iertatu mai pre urma a chiamá in marturía pentru mai marea potere a argumenteloru nóstre — si pre vre-o câtiva din doctorii schismatici ai armeniloru, cari au recunoscutu primatulu s. Petru. Celu de antaniu din acestia este Vartanu, care in admonitiunile sale catra armeni c. 5. numesce pre Petru „capu alu apostoliloru.“

Asia si Vanaganu, dîsu Coscigh, carele in cartea intrebatiuniloru dîce cã singuru s. Petru ar' fi fostu botezatu de Christosu, éra botezulu celoru alalti s'a inceputu de la Petru. — Apoi Sergiu Pseudomagistrulu in tract. 3, la magistrulu Surdu dîce despre Petru: „Pre fericitulu Petru Christosu l'a pusu de capu alu apostoliloru si de duce si de fundamentu alu credintiei,“ si mai in diosu, man'a lui Petru a pusu temeliele besericeii in sant'a cetate Rom'a.“ Joane Orodñenulu invétia mai pre urma apriatu in cuventarea sa despre s. Petru cumca Christosu si-a lasatu in beserica pre vicariulu seu si poterea si vértutea primatului Petroapostolicu o eesplica cu aceste cuvente: „Domnulu nostru Is. Christosu are patru potestati, cari-i competa numai lui: antania cã Christosu este inceputulu si fundamentulu besericeii, precum scrie apostolulu, si acést'a a comunicatu-o lui Petru dîcandu: Tu esti piétr'a si pre acést'a piétra voi edificá beseric'a mea. A dou'a potestate este, cã elu e capulu toturoru credintiosiloru, precumu dîce acélasu apostolu; si acestu oficiu l'a datu lui Petru, candu i-a dîsu: Tu te vei numí Chefa, ce'a ce insémna capulu apostoliloru. A trei'a e, cã Christosu este pastoriulu besericeii amesuratu cuventeloru. Eu sumu pastoriulu celu bunu, si acést'a a daruitu-o lui Petru prin: Pasce mnelusielii miei si oile mele. A patr'a e cã Christosu e judecatoriu dupa cuventele: Parentele tóta judecat'a a datu-o Filiului; acést'a inca a datu-o lui Petru, candu i-a dîsu: Ori ce vei legá pre pamentu, vá fi legatu

¹⁾ Op. cit. pag. 77—78.

debet esse sub obedientia illius, cui concreditus fuit grex Christi, id est Petro et ejus successoribus.“¹⁾

Liceat tandem, — ut eo major nostris argumentis trihuatur vis — arcessere quosdam ex schismaticis armenis doctoribus, qui b. Petri primatum agnoverunt. Primus eorum est Vartanus, qui monitis ad armenos c. 5. „Petrum caput Apostolorum“ appellat.

Item Vanaganus, Coseigh dictus, qui in libro interrogationum ex Apostolis solum b. Petrum a Christo baptizatum fuisse affirmat, reliquorum vero baptisma a Petro inchoatum fuisse. Sergius autem Pseudomagister apud Surdum Magistrum tract. 3. dicit de Petro: „Beatum Petrum Apostolorum caput et ducem fideique fundamentum Christus constituit,“ et infra „Petri manus Ecclesiae fundamenta jecit in alma urbe Roma.“ Joannes demum Orodensis in sermone de b. Petro apertissime docet Christum reliquisse in Ecclesia sui vicarium et vim virtutemque primatus Petro-apostilici his explicat verbis: Dominus noster J. Christus quatuor habet potestates, quae illum solum decent. Primo quia Christus est principium et fundamentum Ecclesiae, sicut scripsit Apostolus: et hanc Petro cummunicavit dicens: Tu es petra et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.“ Secunda potestas est, quod sit caput omnium fidelium, ut idem testatur Apostolus, et hoc officium dedit Petro, cum ei dixit: Tu vocaberis Cephas, quod significat caput Apostolorum. Tertia est, quod Christus sit pastor Ecclesiae juxta illud: Ego sum pastor bonus; et hanc largitus est Petro per: Pasce agnos meos et oves meas. Quarta est, quod Christus sit judex juxta illud: Pater omne judicium dedit filio, et hanc etiam Petro attribuit, quando dixit: Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis. Infra autem idem

¹⁾ Op. cit. p. 73—74.

si in ceriu.“ Totu acelu doctoru dîce mai in diosu: „Sôrele însemna pre Petru, carele e fîntele luminei si capulu apostoliloru.“¹⁾

§. VII. Deducere din cele precedenti.

Sum'a celor'a, cîte le-amu produsu pâna acum'a din s. scriptura, din cartile besericesci, din scrietorii si din ss. parenti ai besericeii orientali, demustra eclatantu si combrôba credinti'a universale a besericeii orientali despre primatu, pentru cã e constatatu deplenu cumcã:

1. Domnulu nostru Isusu Christosu, carele a fundatu beseric'a vidibile, înainte de ce s'ar' fi înaltiatu la ceriu, a lasatu preste dens'a potestate vidibile apostoliloru si successoriloru loru, cari suntu episcopii, — rezervandu-si sîe-si cã capulu preste tóta beseric'a potestatea cea nevediuata, prin care o guvernéza cu asistenti'a Spiritului santu. Inse pentru conservarea unitatei, pazei si a ordenelui in beserica a alesu din celi doispredeice apostoli ai sei pre unulu, pre carele punendu-lu de capu vidibile besericeii sale, acestui'a i-a conferitu primatulu preste întréga beseric'a. Éra cumcã acel'a pre care-lu pusese de capu vidibile besericeii si i dedese primatulu, a fostu s. Petru apostolulu, carele mai nainte se numiá Simonu, s'a si probatu prin ace'a cã: (§. I.) a) pre Simonu l'a si desemnatu spre scopulu acest'a si i-a stramutatatu numele in Chefa, carele se dîce Petru.

Dupace a marturisu apoi Petru pre Christosu de Filiulu lui Domnedieu celui viu — primindu descoperirea din ceriu, si-a ecplicatu Domnulu intentiunea sa mai chiaru si i-a promisú cã vá edificá beseric'a sa pre densulu, alu carui nume l'a fostu si stramutatatu acum'a in piétra, si cã-i vá dá lui chieile imperatîei ceriuriloru, cã ori ce vá fi legatu pre pamentu se fîa legatu si in ceriu, si ori ce vá fi deslegatu pre pamentu, deslegatu se fîa si in ceriu.

¹⁾ Op. cit p. 73—74.

doctor dicit: „Sol significat Petrum, qui est fons luminis et caput Apostolorum.“¹⁾

§. VII. Deductio ex praecedentibus.

Summa illorum, quae hucusque e sacra Scriptura, libris ecclesiasticis, scriptoribus et sanctis patribus Ecclesiae orientalis adduximus, praeclare demonstrat et comprobat universalem or. Ecclesiae fidem circa primatum, constat enim certissime:

1. Dominum nostrum Jesum Christum, qui visibilem fundavit Ecclesiam, antequam in coelum ascensurus fuisset, reliquisse visibilem in illam potestatem Apostolis eorumque successoribus, qui sunt Episcopi, reservata sibi tamquam capiti supra omnem Ecclesiam potestate illa invisibili, qua, assistente Spiritu sancto, eandem gubernat. Verum ad unitatem, pacem et ordinem in Ecclesia conservandum e duodecim Apostolis suis elegit unum, quem caput visibile Ecclesiae suae constituens, huic primatum in universam contulit Ecclesiam. Fuisse autem illum, quem caput visibile Ecclesiae consituit primatumque ei tradidit, s. Petrum Apostolum, qui antea Simon vocabatur, probatum est jam eo quod (§. I. a.) Simonem in hunc finem designaverit nomenque ejus in Chepham, quod Petrus vel petra interpretatur, mutaverit.

Cum autem Petrus coelitus accepta revelatione Christum Filium Dei vivi professus esset, intensionem suam Dominus clarius explicavit, et promisit ei se super illum, cujus nomen jam inmutatum erat in petram, Ecclesiam suam aedificaturum et claves regni coelorum ei daturum esse, ut quodcumque super terram ligaverit, et in coelo ligatum sit, et quodcumque super terram solverit, et in coelo solutum sit.

¹⁾ Op. cit. pag. 77—78.

b) Ce'a ce promisese Domnul Christosu lui Petru, a si implenitu, pentru cà i-a concredintu lui grigi'a de a pasce mnelusielii si oile sale, si cà Petru se póta face destulu acestui oficiu sublimu, s'a rogatu Domnulú pentru densulu, cà se nu scada credinti'a lui, si re'ntorcandu-se se intarésca pre frati. Dar' si ace'a s'a probatu (mai susu) cà Petru a fostu in conscientia deplena despre acésta potestate data lui; pentru cà Petru:

c) in totu loculu in santele scripture e pusu in loculu primu intre celi alalti apostoli si se díce celu de antaniu; totu de-un'a elu vorbesce in numele celoru alalti apostoli, candu obvine ceva de spusu ori de propusu in numele acestor'a, si intre tóte impregiurarile se póta cà principele loru. Vorbindu evangelistii despre densulu cu o gura si nestramutatu lu-numescu *celu de antaniu*, carele scolandu-se in midiloculu fratiloru, in totu luculu se póta cà primate si cà principe, si in tóte cuestiunile de momentu mai insemnatu se provoca celi alalti apostoli la densulu, caruia si in-su-si Domnulú anumitu si-face cunoscuta inviarea s'a din morti.

2. Ci adevverulu, prin care s'a probatu din ss. scripture, cumcà s. apostolu Petru i-s'a conferitu primatulu in intréga beseric'a, si mai ecplicatu lu-ecsprima si-lu proptescu cu argumentele cele mai tari cartile besericesci ale orientaliloru atátu choralu si liturgice-ritualu, câtu si cele doctrinalu; càci laudele, encomiele si dicerile, prin cari lauda baseric'a orientale pre s. Petru preste totu si in genere, si singulariu preste celi alalti apostoli, si separatu de cet'a celoru alalti apostoli, in cartile nóstre choralu (§. II. 1) suntu atari, cà si cari nu ai poté affá neci in comemorarea colectiva a cetei celoru alalti apostoli, neci in laudele caruiva apostolu singuru.

Càci s. Petru se díce

a) in cartile nóstre eclesiastice:

α) piétra fundamentale de mare pretiu a credintiosiloru, pusa in marginea anghiului Salvatoriului si Domnului. Cà precumu a promisú Christosu asia l'a pusú pre elu de domnedieescu venatoriu de ómeni, si lui i-a datu mai

b) Id quod Christus Dominus Petro promiserat, etiam praestitit, concredidit enim ei curam pascendi agnos et oves suas, et, ut huic sublimes Petrus satisfaceret officio, Dominus pro eo oravit, ut non deficeret fides Petri et conversus fratres confirmaret. Fuisse autem Petrum conscium de hac a Christo sibi collata potestate pariter probatum est (loco superiori); Petrus enim:

*c) ubique in sacris Scripturis inter ceteros Apostolos primo loco collocatus est, et primus dicitur; nomine reliquorum Apostolorum semper ipse loquitur, dum horum nomine aliquid exponendum vel proponendum venit, et in omnibus rerum adjunctis se se tamquam principem gerit; Evangelistae de eo locuti uno ore et constanter primum nominant eum, qui in medio exurgens fratrum, ubique vices primatis atque principis gerit, ceterique Apostoli majoris momenti quaestiones omnes ad eum referunt, cui ipse quoque Dominus nominatim suam resurrectionem notificari curat.

2. Verum veritatem, qua e sacris Scripturis probatum est beato Petro apostolo traditum fuisse primatum in universam Ecclesiam, magis explicate exprimunt validissimisque fulciunt argumentis libri ecclesiastici orientalium tam choralis et liturgico-rituales, quam etiam doctrinales. Laudes enim, encomia et elogia, quibus orientalis Ecclesia universe et generatim s. Petrum prae ceteris apostolis singulariter et separatim a coetu reliquorum Apostolorum celebrat, talia sunt in libris choralibus nostris (§. II. 1.) qualia neque in commemoratione coetus reliquorum Apostolorum collective sumpti neque in cujusdam singuli Apostoli laudibus inveniri possent.

Dicitur namque s. Petrus

a) in libris nostris ecclesiasticis:

α) in margine anguli Salvatoris et Domini constitutus, magni pretii petra fundamentalis fidelium. Quemadmodum enim promisit Christus, divinum eum constituit hominum venatorem, eique primo contulit gubernacula Eccle-

antaniu frânele gubernarei besericeii sale, dându-i lui data-toriulu de viétia potestate de a legá si deslegá, càci pare-sindu adûnculu venatoriei, din ceriu a primitu descoperirea intruparei cuventului, si a marturisu pre Christosu Filiulu Domnedieului celui viu de o fîntia, dereptu ce a si meritatu a se numí de Christosu piétr'a credintiei.

β) Petru este cunoscatoriu alu celoru ascunse, caruia nu carnea neci sangele, ci Parentele i-a insuflatu lui a dîce pre Christosu Filiulu lui Domnedieu celui viu, si spunédu maririle Domnului cá si base a credintiei a aduce animele la domnedieésc'a credintia; cá multe genti de a le pagani-loru au primitu dela elu cunoscinti'a de Domnedieu, pentru ca pre celu ce l'a negatu, candu se judecá, pre acel'a l'a laudatu, dupa ce a inviatu predicandu-lu de Domnedieu si omu pana la marginile pamentului.

Domnulu Christosu stramutandu-i numele lui, l'a numitu pre elu Petru, cá si o piétra tare si temelía a besericeii, pre care a dîsu Christosu cà vá edificá beseric'a s'a; dereptu acé'a întarirea lui Petru este tari'a besericeii lui Christosu.

γ) Asiadara Petru e fundamentulu besericeii si piétr'a credintiei, pre care a edificatu Christosu beseric'a s'a, — si credintiosii suntu intariti pre piétr'a domnedieesceii lui marturisiru, pentru cà elu a intaritu animele tuturoru credintiosiloru pre temeliulu credintiei sale intarindu legile lui Christosu si punendu lege drépta; Domnulu Isusu pre piétr'a teologieii lui a fundatu beseric'a neclintita.

δ) Petru, cá atare, carele siede pre scaunulu celu de antaniu intre toti apostolii, e laud'a apostoliloru si indrep-tatoriulu celu mai mare alu loru, elu e gubernatoriulu, co-rifeulu, principele si capulu, fierbentele aparatoriu alu cre-dintiei, cà elu cá conducatoriu leniscesce radicarile inimi-ci-loru, delatura erorii besericeii redandu-i ei unire. Elu este domnedieesculu invetiacele alu adevérului. pastoriu si inve-tiatoriu alu turmeloru lui Christosu. care pasce mnelii si oile, si venandu pre ómeni din insielatiunea abisului, cá si pre nesce pesci i-aduce la acel'a, carele de la inceputu la alesu pre elu dintre pescari, cá se fía prindiatoriu de ómeni,

siae suae, et potestates dedit ei vitae largitor ad ligandum et solvendum, quia quum venationis profundum reliquisset, coelitus accepit divinam revelationem incarnationis verbi, et Christum Filium Dei consubstantialem professus est; idcirco merito fidei petra a Christo nuncupatus est.

β) Est denique Petrus mysterious cognoscens, cui non caro nec sanguis, sed Pater inspiravit Deum dicere Christum Filium Dei vivi, et magnalia Domini exponens animos tamquam fidei basis ad divinam fidem adducere; multae enim ethnicorum gentes ab eo Dei cognitionem acceperunt; illum namque, quem negavit dum judicaretur, laudavit resurrectum; ad finem usque terrae praedicando eum Deum et hominem.

Christus Dominus immutatoto nomine ejus Petrum vocavit illum, tamquam firmam petram et Ecclesiae basim, super quam Christus Ecclesiam suam se aedificaturum esse dixit; unde fortitudo Petri robor est Ecclesiae Christi.

γ) Est igitur b. Petrus Ecclesiae fundamentum et petra fidei, super quam Christus Ecclesiam aedificavit, et fideles super petram divinae ejus professionis sunt firmati; ille enim condidit omnium fidelium animos super basim fidei suae, firmans leges Christi et legem ponens bonam; super cuius theologiae petram Dominus Jesus Ecclesiam suam constituit immobilem.

δ) Petrus, qua talis, qui primus omnium Apostolorum in throno sedet, est laus Apostolorum et maximus eorum rector, gubernator, coryphaeus, princeps et caput, propugnator fidei fervidus, sedat enim qua rector hostium seditio-nes, tollit errores Ecclesiae redens ei unionem, Ille est divinus veritatis discipulus, pastor et docens gregum Christi, qui agnos et oves Christi pascit, et ex abisso fallaciae venando homines tamquam pisces adducit eos ad illum, qui e piscatoribus elegit eum ab initio, ut homines capiens sit futurus; divinum namque constituit illum venatorem, ut vere primus esset omnium discipulorum. Quapropter e Palaestina

că l'a pusu pre elu de venatoriu domnedieescu, că se fia intru adeveru celu de antaniu intre toti invetiachelii, dereptu ce esîndu din Palestin'a că si de pre o bina si predicandu lumei evangeli'a in Judea, Antiochi'a, in Pontu, in Galati'a si Capadochi'a, in Asi'a si Bitini'a, a anunziatu-o pana la marginea pamentului.

ε) In urma cu respectu la chieile, ce i le-a datu lui Christosu, se numesce s. Petru portatoriu de chiei si portariulu imperatiei ceriurilor, carele portandu chieile acestei imperatie, deschide cu misericordia intrarea mantuirei, pentru că domnedieescu descuiatoriu este alu imperatiei ceriurilor. Elu se numesce si portatoriu de chieile gratiei, că prin elu că si prin unu sóre cerescu ne radicamu de pre pamentu la inaltîmea portiloru ceresci, pentrucă portariulu prea stralucitu fiendu, deschide intrarile imperatiei ceriurilor, celoru ce cu credintia lu-onoreza pre dînsulu. Dar' fiinducă Christosu i-a datu lui chieile că se lege si deslege pecatele, pentru ace'a cu chie'a redeschide intrarile mantuirei si deschide portile ceresci.

3. Ci că se nu dica ceneva că prin cele reproduse pana aci pentru de a areta sensulu credintiei cat. in beserie'a or. despre primatulu s. Petru, — fiendu acele testimonie in stilu poeticu — in modu panegiricu s'aru' inaltia vîrtutile s. Petru mai multu de cātu se cuvine, producemu si alta proptea pentru probarea adeverului, ce amu luat'o nu din cartile choralu, ci din carti de altu genu, vá se dica din kiriakodromiu si din euchologiu, cari precumu vediuramu, nu au nici unu ornatu poeticu, avendu numai singur'a specie a oratiunei plane.

a) Laudele, cu cari se maresce s. Petru in kiriakodromiu si se inaltia cu auctoritatea magisteriale a beserieei, (§. III. 1) nu suntu neci de cumu de mai neinsemnatu momentu, de cātu cele, ce le producu cartile choralu despre s. Petru. Că in acele se spune prin naratiune cu totulu plana (stilu nepoeticu) cumcã Simonu fũ numitu de catra Domnulu Christosu Chefa, ce'a ce se interpreteza Petru; că apostolulu dupa stramutarea numelui seu a lasatu tôte, dereptu ce si

tamquam e scena prodiens mundoque praedicans, Evangelium in Judaea, Antiochia, in Ponto, in Galathia et Cappadocia, in Asia et Bithynia et usque ad finem terrae annunciavit.

ε) Respectu tandem clavium, quas Christus ei tradidit est b. Petrus claviger et janitor regni coelorum, qui gestans claves hujus regni, aperit cum misericordia introitum salutis, quia divinus reserator est regni coelorum. Ille est etiam claviger gratiae, per quem sicut per coelestem solem e terra ad excelsa evehimur portarum coelestium; janitor est enim illustrissimus, qui aperit introitus regni coelorum illis, qui cum fide venerantur eum. Quoniam autem Christus claves contulit ei ad ligandum et solvendum peccata, ideo ipse clave reserat introitus salutis et aperit portas coelestes.

3. Sed ne quis per ea, quae huc usque ad eruendum sensum fidei cath. in Ecclesia or. circa primatum b. Petri repetimus testimonia, styli poëtici cum essent, per modum panegyrici aequo plus b. Petri virtutes extolli dicat, addimus alterum veritatis probandae fulcimen, quod non e choralibus, sed alius generis libris desumptum habemus; e kyriakodromio scilicet et euchologio. quae, prouti jam vidimus, omni poëseos ornatu carent et nonnisi plani continent sermonis speciem.

a) Laudes, quibus b. Petrus in kyriakodromio auctoritate magisteriali Ecclesiae (§. III. 1.) celebratur et extollitur, nequaquam minoris sunt momenti illis, quae de s. Petro chorales afferunt libri. Exponitur nempe in illis naratione planissima Simonem nuncupatum fuisse a Christo Domino Chepham, quod interpretatur Petrus; Apostolum post nominis sui inmutationem reliquisse omnia sua, quapropter Christus quoque honoravit et fecit eum apostolis maximum, dum super

Christosu l'a onoratu pre elu si l'a facutu mai mare preste apostoli, candu i-a disu cumeà pre piétr'a lui, adeca pre credinti'a lui vá se edifice beseric'a sa, — dandu-i lui chieile imperatiei ceriurilor. — Acestu apostolu a amblatu pre mare, a vediutu minunea schimbarei la facia, a auditu vócea Parentelui din ceriu; s'a facutu mai mare decâtu toti apostolii si magistrulu acelor'a. In urm'a invetiaturei lui s'a suplenitu numerulu apostoliloru, s'au intorsu si au crediutu trei milie de ómeni in diu'a de rosalie. Elu a viudecatu pre claudulu, a lovitu cu mórte grabnica pre Anani'a, cu umbr'a corpului seu a vindecatu morbosii si pre paralticulu, a inviatu pre Tabita, a botezatu pre paganulu Corneliu, si usi'a credintiei a deschisu-o gentililoru. S. Petru a amblatu tierile, a pusu credintiosiloru presbiteri si episcopi, a devinsu pre Simonu magulu, a strabatutu prin multe cetati, a pusu Romaniloru de episcopu pre Linu éra in Alecsandri'a pre Marculu evangelistulu si dupace cu multu necasu si tristétia a strabatutu prin multe provincie si cetati, intorcandu pre totu loculu pre pagani la credintia, s'a re'ntorsu a trei'a óra la Rom'a, unde terminandu-si viéti'a a primitu coron'a vietiei eterne.

Totu de aceste probe aducu si:

b) cuventele euchologieloru produse de noi mai susu (§. III. 2.), candu dícu cà s. Petru este piétr'a, pre care a fundatu Christosu beseric'a sa, si i-a datu lui nu numai chieile imperatiei ceriurilor, ci si lege i-a datu lui, cá fiendu corifeulu apostolioru prin visiune se cunósca, cumcà nemicu nu este necuratu, din câte s'au datu spre nutrementulu si dulcéti'a ómeniloru.

Fericitul Petru se aseminéza cu Moise, prin care ap'a amara s'a prefacutu in dulcétia, pentrucà elu este corifeulu, pre care fundandu Christosu beseric'a, i-a datu lui chieile imperatiei ceriurilor, dandu-i lui — pre cumu díce Metodiú patriarchulu const, — potere prin grati'a lui Christosu de a legá si deslegá cele ce suntu pre pamentu (§. III, 3.)

4. Cu asemenea momente e probatu sensulu credintiei cat. despre primatulu conferitu s. Petru si din cartile celoru

petram ejus, id est super fidem ejus Ecclesiam suam se aedificaturum esse dixit, tradens illi claves regni coelorum. Hic Apostolus ambulavit super mare, vidit miraculum transfigurationis, vocem audivit Patris de coelo; exstitit Apostolorum omnium maximus et magister illorum. Ad doctrinam ejus suppletus est numerus Apostolorum, conversa sunt et crediderunt hominum millia tria in die pentecostis. Ille sanavit claudum, percussit subita morte Ananiam, umbra corporis sui sanavit aegrotos et paralyticum; resuscitavit Tabitham, baptizavit Cornelium ethnicum, et janua[m] fidei aperuit gentilibus. S. Petrus peragravit provincias, constituit Christi fidelibus praesbyteros et Ep[iscopos], devicit Simonem magum, multas pertransivit civitates, Romanis in Episcopum constituit Linum Alexandriae vero Marcum Evangelistam, et — postquam multas provincias et civitates multo cum moerore et tristitia petransiisset, convertendo ubique ethnicos ad fidem, tertia vice rediit Romam ibique vitam finivit et coronam accepit vitae aeternae.

Idem probant etiam:

b) verba euchologiorum a nobis superius adducta (§. III, 2), quae s. Petrum petram esse dicunt, super quam Christus Ecclesiam suam aedificavit, et non solum claves regni coelorum, verum etiam legem dedit ei, ut, qua coryphaeo Apostolorum per visionem edocto, nihil contaminatum appareret, quod in nutrimentum et dulcedinem hominum datum est.

B. Petrus comparatur Moysi, per quem aqua amara in dulcedinem mutata est est enim Petrus coryphaeus super quem Christus aedificavit Ecclesiam suam et claves regni coelorum tradidit ei, dans ei, — quemadmodum Methodius Patriarcha const. dicit, — potestatem per gratiam Christi ligandi et solvendi, quae sunt supra terram (§. III. 3.)

4. Paribus rationum momentis probatus est idem sensus cath. fidei circa primatum b. Petro collatum e libris

alalti orientali, anume sirocaldei (§. IV, 1) si armeni (§. IV, 2,) de órace s. Petru facia de celi alalti apostoli si acolo se lauda si se maresce cu acele-si laude si tituli de onóre si cu acele-si prerogative, cu cari l'amu vedintu laudatu si maritu in ale nóstre. La sirocaldei inca se díce s. Petru: capulu apostoliloru si principe cu auctoritate preste celi alalti apostoli, cà in persóna a fostu pusu de fundamentu si radîmu alu besericei, cà intru adeveru pre densulu a edificatu Christosu beseric'a s'a. — Petru a primitu chieile ceriului si ale pamentului, candu l'a pusu Christosu pre elu de pastoriu toturoru credintiosiloru si intregei beserice. Petru este originea sacerdotiului (preotiei) tienendu loculu lui Christosu facia de celi alalti apostoli; dela credinti'a lui Petru are beseric'a taría si firmitate, si atare potere primesce de la Petru, in câtu re'nfrânge tóte nesuintiele contrarie, facandule nestricatióse si confundandu-le; pentrucà Petru este indreptatoriulu celu neinfrantu alu besericei (§. IV, 1. c.)

Asemenea, ba inca si mai tari sîntu argumentele, cu cari e probata credinti'a despre primatulu datu lui Petru preste intréga beseric'a in cartile armeniloru chiaru si ale celoru schismatici, unde Petru in ritualele arménu se díce piétr'a, pre care a edificatu Christosu intréga beseric'a catolica.

In imniariulu armenu numitu *Sciaragan* se díce Petru mai marele cetei alesiloru apostoli, capulu santei credintie, fundamentulu besericei, cà a meritatu grati'a cea prea fericitá. Éra cu gratia a fostu daruitu Petru pentru cá se nu se sfarime nici se cada, fiendu cà erá se fia capulu cetei alese, tienendu loculu lui Christosu si portandu chieile ceriului; pentru ace'a prin Petru fú alesu si Jacobu apostolulu si desemnatu de episcopu alu Ierusalimului.

Mai pre urma numescu armenii pre Petru canonu, ce'a ce are sensulu magisteriului indefectibile; elu este pusu de piétra anghiularia a basericei, pre care a edificatu Pavelu pre ómeni, si fiinducà grati'a cerésca a cadintu cá si unu fulgeru in anim'a lui Simonu, elu a edificatu beseric'a in trei parti din tóta lumea, in Asi'a, Libi'a si Europ'a. Mai

ecclesiasticis reliquorum quoque orientalium, nempe syro-chaldaeorum (§. IV. et) et armenorum (§. IV, 2.), iisdem namque laudibus et honorificis titulis et praerogativis celebratur extolliturque s. Petrus prae ceteris Apostolis, quibus in nostris celebratum elatumque vidimus. Dicitur b. Apostolus Syro-chaldaeis: caput Apostolorum et princeps, auctoritate in ceteros pollens Apostolos, qui personaliter constitutus erat fundamentum et sustentaculum Ecclesiae, et Christus reapse et vere per illum aedificavit Ecclesiam suam. Petrus accepit claves coeli et terrae, dum eum Christus omnium fidelium totiusque Ecclesiae pastorem constituit. Petrus est origo sacerdotii, vices gerens Christi diverso modo in ceteros Apostolos; a fide Petri habet Ecclesia robur et firmitatem, virtutemque talem derivat a Petro, ut omnes conatus adversos frustaneos reddat et confundet; quia Petrus irrefragabilis est Ecclesiae rector. (§. IV. 1. c.)

Similibus, imo fortioribus argumentis probatam vidimus fidem circa primatum b. Petro in universam traditum Ecclesiam in libris armenorum, etiam schismaticorum, ubi Petrus in rituali armeno petra dicitur, supra quam Christus universam aedificavit Ecclesiam catholicam.

In hymnario autem *Sciaragan* appellato dicitur Petrus supremus electorum Apostolorum classis, caput sanctae fidei, fundamentum Ecclesiae, quia beatissimam meruit gratiam. Est vero Petrus gratia donatus ideo, ne contereretur, nec rueret, quia caput erat futurum electi coetus, vices gerens Christi et claviger coeli, quapropter Jacobus apostolus a Petro electus est et designatus in Eppum Hierosolymitanum.

Est tandem Petrus armenis canon, qui sensum habet magisterii indefectibilis; positus est in petram angularem Ecclesiae super quam Paulus aedificavit homines, et quoniam gratia coelestis sicut fulgor illapsa est in animum Simonis, aedificavit ille templum tribus in partibus totius mundi: in Asia, Lybia et Europa. Est porro Petrus prae-

incolo Petru este presidele chorului apostolilor, capulu turmei alese, admirabile, piétr'a credintiei si fundamentu nemisicatu (§. IV, 2. d.)

Argumente probatórie pre langa cele repetíte pana aci s'aru poté aduce si din cartile slavice, precumu aretasemu mai susu (§. IV. 3.)

Amu vedintu cá credinti'a catolica despre primatulu conferitu lui Petru din dispusetiune domnedieésca preste intréga beseric'a si in insesi cartile greciloru si mai alesu in meneiu e intarita cu testimonie atátu de firme, pre cátu numai se póte. Dar' cá se nu prolongimu lucrulu, nu le repetímu acele si aci. Fia de ajunsu in cátu le-amu atinsu mai susu (§. V, 1) cá de vei adauge la acele si argumentatiunile scriptoriloru nostri (acol. 2 si 3) vei affá cátu de minunatu e probata credinti'a catolica, cumca primatulu preste intréga beseric'a s'a conferitu s. Petru, si acést'a e credinti'a universale si comune a basericeii.

Déca ai voi apoi

5. se cerci mai de aprópe sí dísele citate de noi din ss. parenti si din scriptele altoru orientali (chiaru si schismatici) (§. VI, 1,) ce ai affá in ele? Au nu tóta multímea loru, de la tempulu apostoliloru — predica cu unu viersu prerogativele si primatulu conferitu s. P tru in puterea dreptului divinu?

Se resumamu — observandu sírulu chronologicu — ha-remi câte cu unu cuventu dísele loru! Ci cá se nu cugete ceneva, cumca s'ar' poté resturná tari'a argumentatiunei nóstre din cauza, cá din evulu apostolicu si din tempurile mai apropiate de elu amu amentitu numai pe portatoriulu de Domnedieu Ignatiu si pre Ireneu, si cá acesti'a amentindu in scriptele sale beseric'a romana, pre s. Petru nu l'au numitu cu numele; — observamu, cumca in evulu apostolicu si in tempurile mai de aprópe urmate, adeca in seclulu 2, si 3. atátu de firma erá credinti'a despre primatulu conferitu s. Petru si urmatoriloru lui, incátu neme nu a cutezatu a-o pune suptu intrebare. Apoi de vei mai considerá si impregiurarea, cá ide'a primatului la inceputulu besericeii nu

sidens chori Apostolorum, caput gregis electi, admirabilis
petra fidei, fundamentum immobile. (§. IV. 2. d.)

Alia probationis argumenta addi possent his hucusque
repetitis ex libris slaviciis, sicuti jam superius (§. IV. 3.)
demonstratum est.

Fidem cath. circa primatum b. Petro in universam di-
vinitus collatum Ecclesiam probatam jam vidimus in ipsorum
graecorum ecclesiasticis libris, praesertim vero in menaeo
tam firmis testimoniis, ut ultra nihil possit. Ast ne rem
longius protrahamus, eadem hic non repetimus. Sufficiant,
quae superius (§. V. 1) jam attigimus, quibus si nostratum
quoque addideris scriptorum argumentationem (ib. 2 et 3.),
mirifice probatam invenies fidem catholicam, primatum b.
Petro in universam Ecclesiam fuisse collatum, equidem
haec est universalis et communis Ecclesiae fides.

Et postremo

5. si ss. Patrum aliorumque orientalium (etiam schis-
maticorum) dicta a nobis (§. VI, 1) citata perpendere velis,
— quid ibi inveneris? Nonne tota eorum series, inde ab
aevo apostolico, uno ore praerogativas et primatum b. Petro
divino jure traditum praedicant?

Resumamus, ordine servato chronologico, saltem singulis
eorum dicta verbis! Sed ne quis argumentationis nos-
trae vim destrui posse credat eo, quod ex aevo apostolico
et seculis illi proximis solum s. Ignatium theoforum et Irae-
neum nominaverimus, et quod hi de romana ecclesia in suis
scriptis recordati, beatum Petrum apostolum nomine tenus
non commemoraverint, — animadvertimus, aevo apostolico et
seculis propius succedentibus 2-o scilicet et 3-o, adeo firmam
fuisse fidem circa primatum b. Petro et successoribus ejus
collatum, ut de ea quaestionem, nemo movere ausus fuerit.
His, si illa addideris rerum adjuncta, quod idea scilicet
primatus in exordiis Ecclesiae neque dilatari, nec ante erec-
tionem Byzantii ad patriarchatus dignitatem natura ejus pro-

avea neci necesitatea de a se latî, neci de a i-se desvoltá natur'a lui preste totu inainte de radicarea Bisantiului la demnitatea patriarhale, nu te vei mirá cá ss. parenti primatulu datu s Petru nu l'au amentitu cu cuventu mai ec-spresu, de câtu acel'a, de care s'a folositu s. Ignatiu numindu beseric'a rom. presidea agapeloru si celu mai aprópe de densulu s. Ireneu, carele invetiá in seclulu alu doile cum-cà la beseric'a romana, pentru antanietatea-i mai de frunte au de a se aduná tóte besericele. Ci se vedemu cum au crediutu parentii din seculii mai târdîi despre primatulu s. Petru. Eusebiu de Cesarea numesce pre s. Petru Corifeu si preside; s. Atanasiu díce cá e pusu in culmea cetatei si lui i-s'a incredintiatu tóte besericele, cá pre toti se-i ajute. S. Basiliu striga: Fericitu este Petru, carele s'a inaltiatu preste toti invetiácelii, pentrucà acest'a este, — adauge Gregoriu Nazianzenu, piétr'a, si credintiei lui s'a concrediutu fundamentulu besericei, a carui prerogativa a trecut u la beseric'a romana, si episcopulu acesteia este presidele lumei crestine si legatur'a unitatei catolice. Gregoriu Nisenu lu-díce pre Petru principe alu apostoliloru. care amesuratu prerogativei date lui de la Domnulu e pétr'a cea tare si preasolida, si carele, — dupa dis'a lui Epifaniu — s'a facutu cá si o piétra solida, pre care e radímata credinti'a in Domnulu. Pentrucà lui Petru — adauge s. Chrisostomu — i-a datu Domnulu potere preste tóte, câte suntu in ceriu, cá se arete cá beseric'a latita preste totu pamentulu si de câtu ceriulu e mai tare. Petru este culmea cetei apostolice, capulu si pastoriulu besericei, prefectulu a tóta lumea si capulu familiei lui Christosu; fericitulu Petru viéza si presiede in scaunulu propriu — díce P. Chrisologu — aretandu adevेरulu credintiei, celoru ce-lu cérca, si stralucesce intre celi alalti, pentrucà este capulu celoru alalti apostoli — adauge Cirilu Alecsandrinulu.

Pentru ace'a a luat u Christosu pre Petru cu sene — díce Damascenu — cá se-i arete aievea testimoniulu datu de Parentele, pentrucà avea se fia principele intregiei beserice, se primésca chieile si se fia corifeulu apostoliloru —

tinus evolvi necesse fuerit, non mirum si Apostolici Patres primatus b. Petro collati magis expressa non meminerint voce, quam illa, qua s. Ignatius usus romanorum Ecclesiam agaparum praesidem nominaverat et eidem tempore proximus s. Iraëneus, qui seculo secundo ad Ecclesiam rom. propter potioem ejusdem principalitatem omnes Ecclesias convenire necesse esse tradiderat. Sed videamus quidnam posteriorum seculorum patres de primatu b. Petri sensierint. Eusebius Caesariensis appellat s. Petrum Coryphaeum et praesidem; s. Athanasius dicit constitum fuisse in vertice civitatis, ei-que curam omnium Ecclesiarum fuisse mandatam ut omnes adjuvaret. S. Basilius clamat: Beatus est Petrus, qui super omnes elatus est discipulos; hic enim, — addit Gregorius Nazians. — petra nominatur, et fundamentum Ecclesiae fidei suae concreditum habet, cujus praerogativa ad romanam translata est Ecclesiam, cujus Eppus praeses est christiani orbis et vinculum unitatis catholicae. Gregorius Nyss. dicit Petrum principem Apostolorum, qui juxta praerogativam a Domino concessam firma et solidissima est petra, et, — pro-uti Epiphanius addit — solidae petrae instar exstitit, cui fides Domini innititur. Petro enim, subjungit s. Chrysostomus, — omnium quae in coelo sunt, potestatem tradidit Dominus, ut Ecclesiam per universum orbem amplificatam coelo etiam validiorem monstraret. Petrus est vertex apostolici ordinis, pastor et caput Ecclesiae, praefectus totius orbis et caput familiae Christi; vivit et praesidet b. Petrus — ait P. Chrisologus — in propria sede praestando fidei veritatem quaerentibus, et elucet prae ceteris, quia caput est reliquorum Apostolorum, — addit Cyrillus Alexandrinus.

Ideo assumpsit Christus Petrum, — dicit Damascenus, — ut vere ostenderet ei testimonium a Patre testificatum, quia princeps erat futurus totius Ecclesiae, et claves accepturus, et coriphaeus Apostolorum, — addit Tarasius patri-

dîce Tarasiu patriarchulu const. Lui Petru i-a dîsu Domnulu — suntu cuventele lui Ignatiu (secl. IX.): — Tu esti Petru, dereptu ace'a beseric'a rom. este mai pre susu de tôte besericile lui Domnedieu, pentrucà Petru a ocupatu mai antianiu scaunulu in ace'a, catra carele disese Domnulu: Tu esti Petru. — Scaunulu romanu este tronulu celu mai inaltu, scrie Teodoru studitulu in ep. la Naucratiu.

Vedi prea amate cetitoriu ce au crediutu ss. parenti pana la seclulu IX. despre primatulu s. Petru! Si dèca cumva tî-s'ar' paré cà nu-su de ajunsu aceste dîse, cari orisicum se bucura de autoritate in beserica, cèrca si pre scrietorii besericeloru particularie; pre caldei (§. VI. 2) pre sirieni (§. VI 3) si pre armeni (§. VI, 4) si intre acesti'a si pre schismatici (§. VI. 4 a—d.) si vei vedé cà óre altcumu au crediutu acesti'a despre primatulu s. Petru, seau cà dóra si acesti'a au mersu pre urmele santîloru parenti?

Unu cutare scrietoriu caldeu din sect'a Nestorianiloru numesce pre Simonu Petru capulu apostoliloru, care tiene loculu lui Christosu; pre acelu scrietoriu urmandu-lu patriarchulu Dadishou, dîce cà Petru e credintiosulu vicariu alu lui Christosu, carele s'a numitu Petru; éra patriarchulu Nestorianiloru Gregoriu serie, cumcà Christosu regele marirei eterne a datu chieile imperatîei sale lui Simonu, capulu in vetiaceiloru, pre carele lu-numise Petru, dandu-i potestate de a legá si deslegá in ceriu si pre pamentu. De acèsta credintia aflamu cà au fostu condusi sí sirienii din tîmpulu de mai incóce. Asia Moise Barcefa renumitulu doctoru alu Iacobitiloru din seclulu IX aserandu cumcà cuventulu Domnulu despre potestatea de a legá si deslegá este prodigiosu adauge: Petru a negatu pre Christosu si cu juramentu si-a intaritu negarea, dar' totusi pentru ace'a nu fù reieptatu dela preeminenti'a preste fratii sei, ci din contra audí pre Salvatoriulu dîcandu-i: Pasce mnelii miei si c. a., ce'a ce i-a demustratu lui si cu fapt'a, dîcandu: Simone éta Satan'a ve cere pre voi.... ci eu m'am rogatu pentru tene. Pentru gubernare Simonu s'a pusu de capu; Domnulu nostru numai lui Petru i-a dîsu: Re'ntórce-te si intaresce pre frati, pen-

archa const. Petro enim, — ait Ignatius, — (sec. IX) dixit Dominus: Tu es Petrus, unde Ecclesia rom. suprema est Ecclesiarum Dei, sedem namque in illa primus tenuit Petrus, ad quem Dominus dixit: Tu es Petrus. Est tandem sedes rom. supremus thronus, — scribit Theodorus studita in ep. ad Naucratiū.

En dilectissime lector quid ss. Patres ad seculum usque IX-um de primatu s. Petri sensierint! Et si horum effata, quae universali pollent in Ecclesia auctoritate, Tibi sufficere non viderentur, addito particularium Ecclesiarum quoque scriptores: chaldaeos, (§. VI. 2), syros (§. VI. 3.) et armenos (§. VI. 4), et inter hos, schismaticos (§. VI. 4 a-d) et videbis utrum aliter de primatu b. Petri sensierint, an vero hi quoque sanctorum presserint vestigia patrum?

Scriptor quidam chaldaeus, sectae Nestorianorum Simonem Petrum caput Apostolorum et sedem Christi tenentem nuncupat, quem sequutus Dadishous patriarcha. dicit eum vicarium Christi fidelem, qui nuncupatus est Petrus; Gregorius vero Nestorianorum patriarcha scribit Christum, regem gloriae aeternae, claves regni sui tradidisse Simoni, capiti discipulorum, quem Petrum appellavit, et potestatem dedit illi ligandi et solvendi in coelo et in terra. Hac eadem fide ductos invenimus syros posterioris temporis. Sic Moses Barcepha ceceber Jacobitarum doctor seculi IX-i, cum assereret verbum Christi de ligandi et solvendi potestate esse prodigiosum, addit: Petrus negavit Christum et jurejurando suam negationem confirmavit, neque tamen ideo a suorum fratrum praeeminentia rejectus est sed e contrario audivit Salvatorem illi dicentem: Pasce agnos meos, etc., quod facto etiam illi demonstravit, dicens: Simon ecce Satanas quaerit vos... sed ego oravi pro te. Regiminis causa Simon constitus est caput; Dominus noster soli Petro dixit: Revertere et confirma fratres, quia tu es petra. Quibus ver-

trucă tu esti piétr'a. Cu aceste cuvinte l'a pusu pre elu de capu colegiloru sei, de si toti eráu pastori si apostoli si episcopi.

Totu de acestea se afla si la Barhebreu, canonistulu celu mai renumitu alu Sirocaldeiloru, si la Ebedieshou Sobense, care a traitu la inceputulu seclului XIV. Ér' ace'la, cui nu i-ar' ajunge neci aceste argumente, iee-si voia a repeti si cele luate (§. VI. 4) din scrietorii armeni nu numai catolici, ci si schismatici, dintre cari celu mai de pre urma Joane Orodénulu dîce: Christosu are patru potestati, cari i competu lui, si acestea le-a comunicatu cu Petru, dreptu ce Petru se asémena cu sórele, elu e adeca funtele luminei si capulu apostoliloru.

E probatu asia dara atátu din ss. scripture si din traditiunea besericeii universali conservata in cartile orientaliiloru pana la noi, — câtu si din variele testimonie ale scrietoriiloru si din dîsele santiloru parenti cumcâ, Domnulu Christosu inainte de ce s'ar' fi suitu la ceriu a instituitu in beserica primatulu si câ acest'a l'a conferitu in persóna fericitului Petru. Comprobarea acést'a nu numai câ o apróba si judecat'a mentei sanetóse, ci si recere institutiunea primatului, pentru câ aréta cumcâ acésta institutiune este necesaria besericeii, pana candu are se remana beseric'a pre pamentu, si convine ei cá unei societati vidibili.

Dar' fienducâ adversarii — chiaru prin argumentele acestea, cu cari s'a probatu primatulu fundatu de Domnulu Christosu si conferitu s. Petru preste intréga beseric'a, se sentu astrinsi a recunósce adeverulu credintiei catolice, si prin urmare voru cá se destreme poterea argumentelor, seau celu pucinu s'o debilitize si prin acést'a se faca a cadé credinti'a besericeii universali facandu objectiuni diferite, — nu vomu a trece de totu cu vederea objectiunile loru; dreptu ace'a vomu a le ecplicá in paragrafiu urmatori ai acestui articulu, de si numai indirectu si pre scurtu vomu face acést'a.

Fía asia dara.

bis caput constituit eum collegarum ejus, quamvis omnes pastores, Apostoli et Eppi essent.“

Similia habet etiam Barhebraeus syrochaldaeorum canonista celeberrimus et Ebedieshous Sobensis, qui seculo ineunte XIV-o floruit. Et si nec istorum sufficerent argumenta, repetantur velis desumpta (§. VI, 4.) ex scriptoribus armenis non tantum modo catholicis, verum etiam schismaticis, quorum ultimus Joannes scilicet Orodnsensis dicit: Christus quatuor habet potestates, quae illum decent, et has communicavit Petro, unde Petrus soli comparatur, est enim fons luminis et caput Apostolorum.

Comprobatum est itaque e sacra Scriptura, ex universalis Ecclesiae traditione in libris orientalium ad nostra usque conservata tempora, e variis scriptorum testimoniis effatisque ss. Patrum, Christum Dominum antequam in coelum ascensurus esset, instituisse in Ecclesia primatum eumque personaliter b. Petro contulisse. Huic comprobationi sanae mentis ratio non solum suum praebet assensum, verum primatus institutionem etiam postulat, ut pote quae hanc institutionem necessariam et Ecclesiae, tamquam societati visibili, — quouque in terris permansura fuerit Ecclesia, et convenientem esse probat.

At ubi adversarii his ipsis argumentis, quibus primatum a Christo Domino fundatum et b. Petro in universam Ecclesiam traditum jam probatum est, ad veritatem fidei cath. agnoscendam adacti, vim argumentorum destruere, vel saltem minnere atque ideo fidem universalis Ecclesiae labefactare adniterentur, variaque objicere soleant, nos illorum objectiones omnino praeterire nollimus; qua propter sequentibus hujus articuli paragraphis, quamvis indirecte et breviter, explanare tamen volumus.

Sit itaque.

§. VIII. Domnulu Christosu nu a conferitu primatulu preste intréga beserec'a nici unui fiesce-carui'a singuru, nici cetei colective a toturoru apostoliloru, ci fericitului Petru apost.

Fundandu Domnulu Christosu insusi primatulu in beserica, — nu l'a datu acel'a neci unui fiesce carui'a, neci toturoru, au dóra cetei apostoliloru, ci persónei lui Petru l'a datu pre acel'a.

a) E dreptu cà D. Christosu potestatea magisteriale a datu-o apostoliloru, pentrucà catra eli a dîsu (Mat. XXVIII, 19) „*Mergandu invetiati pre toti . . . invetiandu-i pre eli se pazésca tóte, câte v'am demandatu vóue.*“ Inse între apostoli si cu apostolii a fostu de odata si Petru, cui mai nainte i dîsesse Domnulu: *Tu esti Petru si pre acésta piétra voi edificá beseric'a mea.*“ As'a dara Petru a primitu potestate de a invetiá si de odata cu celi alalti apostoli si sí singuru, càci fiendu mai nainte desemnatu de piétra, si separatu de cét'a apostoliloru a audítu cuvintele Domnului, carele-i dîse Eu m'am rogatu pentru tene, si tu órecandu re'ntorsu intaresce pre fratii tei. (Luc'a XXI, 32.) Deci Petru a primitu in modu eceselente, ce'a ce aveau celi alalti apostoli, ci a primitu mai pre susu de celi alalti acést'a, adeca se nu scada credinti'a lui, si singuru se intarésca pre celi alalti in credinti'a si in diregatori'a de a invetiá.

Chiar'u din aceste motive se numeece Petru in locurile mai susu citate de noi: fundamentulu si temeli'a besericei, piétr'a credintiei, celu mai mare dintre intieptii apostoli, carele spune maririle lui Domnedieu, delatura erorii besericei, domnedieesculu discipulu alu adevेरului, invetiatoriulu turmeloru lui Christosu, cunoscatóriu de cele ascunse, carui'a nu carnea neci sangele, ci Parentele i-a facutu descoperire despre intruparea Cuventului.

b) E constatatú cà de impreuna cu Petru au primitu si apostolii toti potestatea ministeriului, pentrucà catra toti a dîsu Domnulu: *Mergandu invetiati botezandu-i pre eli,* si éراس: *Luati spiritulu s...* de ace'a díce si apostolulu (I. Cor. IV. 4.): *Asia se ne considere pre noi omulu cá pre ministrii ai lui Christosu si dispensatori misterieloru*

§. VIII. Christus Dominus primatum in universam Ecclesiam nec singulis nec omnibus aut verò coetui omnium Apostolorum collective sumpto, sed b. Petro apostolo tradidit.

Christus Dominus primatum, quem ipse in Ecclesia fundavit, nec singulis, nec omnibus Apostolis, aut verò coetui Apostolorum, sed personae b. Petri tradidit.

a) Certum est Christum Dominum potestatem magisterii tradidisse Apostolis, ad eos enim locutus est (Math. XXVIII, 19.) „*Euntes docete omnes, .. docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis.*“ Verum inter Apostolos et simul cum Apostolis fuit etiam Petrus, cui jam antea Dominus dixerat: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* Accepit itaque Petrus potestatem docendi et simul cum ceteris Apostolis et etiam solus, quia quum esset jam antea designatus in petram, separatus a coetu Apostolorum audivit verba Domini dicentis; *Ego autem rogavi pro te, et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.* (Luc. XXII, 32) Excellentiori modo accepit igitur id, quod reliqui habebant Apostoli, et supra ceteros accepit id, ut non deficeret fides ejus, et ceteros in fide docendique munere unus solus confirmaret.

Recte ideo vocatur Petrus in locis a nobis superius adductis: Ecclesiae fundamentum et basis, petra fidei, propugnator fidei fervidus, sapientium apostolorum maximus, magnalia Dei exponens, qui tollit errores Ecclesiae; divinus veritatis discipulus, docens gregum Christi, cognoscens mysteriorum, cui non caro nec sanguis sed Pater fecit revelationem de incarnatione Verbi.

b) Constat Apostolos accepisse omnes una cum Petro etiam potestatem ministerii, omnibus enim dixit Dominus: *Euntes docete baptizantes eos*, et iterum: *accipite Spiritum*, unde etiam Apostolus ait (I. Cor. I, 1) *Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei.* Ast quamvis inter Apostolos et simul cum Apostolis

lui Domned'eu. Dar' cu tóte cà intre apostoli si cu apostolii a fostu si Petru, totusi singuru a meritatu a audi cuventele Domnului (Mat. XVI, 19.) *Si tîe-ti voi dá chieile imperatiei ceriurilor.* E evidentu asiadara cumcà potestatea ministeriale, pre care o primise Petru de odata cu celi alalti apostoli, ace'asi potestate fù data lui Petru si separatu de cét'a celoru alalti apostoli, si chiaru pentru ace'a se dîce Petru portariulu imperatiei ceriurilor, carele a primitu chieile, cá se lege si se deslege pecatele, descuiatoriulu portiloru ceresci, si portatoriu de chieile gratiei, de la care-si deduce beseric'a originea preotiei.

c) E dreptu. — s'a datu apostoliloru si potestatea regimului si a gubernarei prin cuventele Domnului (Math. XVIII 18.) *Ori ce ve-ti legá pre pamentu, voru fî legate si in ceriu, si ori ce ve-ti deslegá pre pamentu, de-legate voru fî si in ceriu;* de unde si apostolulu dîce (fapt. XX. 28.) *Luati amente de voi si de tóta turm'a, intru care Spiritulu s. vá pusu pre voi cá se gubernati beseric'a lui Domnedieu.* Dar' de si intre apostoli si de odata cu apostolii a fostu si Petru, totusi elu a auditu cuventele Domnului, carele lui singuru i dîse (Joanu XXI, 16.) *Pasce mnelusielii miei, pasce oile mele;* — de unde numai decátu apare ce'a ce observasemu mai susu: cumcà lui Petru si numai singuru persónei lui i s'a datu ceva mai mare, ce celoru alalti numai in comune li s'a fostu datu, si ace'a s'a datu lui Petru mai pre susu de toti celialalti. Acestu lucru se vede cu multu mai apriatu, déca consideramu:

d) cumcà apostolii toti de odata cu Petru au primitu si potestate juditiale, dîcandu Domnulu (Joanu XX, 22.) *Luati spritulu santu, caror'a ve-ti iertá pecatele, iertate voru fî loru, si caror'a le ve-ti retiené, voru fî tîenute,* si totusi dîce Domnulu catra Petru singuru separatu de chorulu apostoliloru cuventele: (Math. XVI, 18) *Si tîe-ti voi dá chieile imperatiei ceriurilor, si ori ce vei legá au deslegá pre pamentu, vá fî legatu au deslegatu si in ceriuri.* Au nu intrevine si aci ace'a deosebire, care si mai susu? Lui Petru singuru si pre deplinu se dá ce'a ce s'a datu celoru alalti in comune, bá, lui Petru singuru pre de-asupr'a i-se dáu chieile imperatiei ceriurilor,

erat et Petrus, audire tamen solus meruit verba Domini (Math. XVI, 19.): *Et tibi dabo claves regni coelorum*. Evidens et itaque potestatem ministerii, quam Petrus simul cum reliquis acceperat, eandem Petro etiam soli separato a coetu Apostolorum fuisse traditam; et plane ideo dicitur Petrus janitor regni coelorum, qui claves accepit ad ligandum et solvendum peccata, reserator portarum coelestium et claviger gratiae, a quo originem sacerdotii derivat Ecclesia.

c) Tradita est certe Apostolis potestas regiminis et gubernationis per verba Domini (Math, XVIII, 18): *Quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo*; unde etiam Apostolus (act. XX 28) monet: *Attendite vobis et universo gregi, in quo Spiritus s. vos posuit regere Ecclesiam Dei*. At quamvis inter Apostolos et cum Apostolis simul erat etiam Petrus, tamen audivit verba Domini ipsi soli dicentis (Joan. XXI, 16.): *Pasce agnos meos, pasce oves meas*; unde statim apparet id, quod jam superius animadvertimus: adtributum fuisse Petro, et quidem eidem soli et personaliter quiddam majus, quod ceteris omnibus in commune datum est et quod Petro datum est supra omnes ceteros. Hoc eo magis elucet, si perpendimus:

d) quod Apostoli omnes simul cum Petro potestatem etiam judicialem obtinuerint, dicente Domino (Joan. XX, 22): *Accipite Spiritum s. quorum remiseritis peccata remittentur eis, et quorum retinueritis retenta erunt*, — et tamen alloquitur Dominus Petrum solum, separatum a choro apostolorum his verbis — (Math. XVI, 18): *Et tibi dabo claves regni coelorum et quodcumque ligaveris aut solveris super terram, erit ligatum aut solutum et in coelis*. Nonne etiam hic illud intercedit discrimen, quod superius? Petro datur soli et quidem plenissime id, quod ceteris in commune, quin

cari in modu singularu neci unui'a dintre celi alalti nu se cetesce undev'a se se fi datu. Deci nu fara de cauza se dîce Petru: Indreptatoriulu imperatîei ceriurilor, prin care ne inaltiamu la portîie ceresci, pentrucă elu pórta chieile imperatîei ceriurilor si deschide cu misericordia intrarile mantuirei. Dela elu primimu iertare de pocate, căci fiendu domnedieescu descuiatoriu alu imperatîei, deschide intrarile acelei'a. Elu se dîce tari'a si puterea besericei Domnului; pastoriu, carele pasce nu numai mnellii si oile ci si alegerea lui Christosu; elu cu corpulu e mai superioru de cătu angeri, caruia i-a datu Domnulu se fia judecatoriu la venirea sa, dandu-i lui cărm'a besericei, a carui ispita cu atăt'a a fostu mai mare, cu cătu erá se fia mai tare decātu celi alalti; că Christosu a daruitu cu gratia pietr'a ace'a, că se nu se sfarime si in loculu lui Christosu elu se dee mandatele lui celoru alalti apostoli, ocupandu tronulu lui Christosu; pentru ace'a lui i-a daruitu Christosu cele patru potestati ce le are elu si lui i se cuviniu. Acestor'a nu detrage unulu seau altu locu alu santei scripture, din care adversarii primatului datu lui Petru aru poté se scóta altu intielesu.

Concedemu cumcă viersicululu (Joane XVII, 18) *Precumu m'ai tramisu tu pre mine in lume si eu i-am tramisu pre elu in lume* (XX, 21.) *Precumu m'a tramisu pre mene parentele, si io ve tramitu pre voi*, sar' vedé a dá apostoliloru intru un'a considerati potestate deplina si cá si sum'a potestategi; neci nu se póte disputá cá dóra celi alalti apostoli nu ar' fi participatu in adeveru potestate deplena, fía care pentru sene, ba chiaru apriatu se spune, cá si celi alalti apostoli, de si nu cá si Petru, au primitu solidariu tóta si inrêga potestatega, si asia au luat parte si din dreptulu supremu, incātu aceli'a in unire de-odata cu Petru au primitu putere dela Domnulu Christosu. Inse déca s'ar' luá loculu acest'a in acelu intielesu, in care se pretende, negresitu ar' urmá cumcă unulu si fiesce care dintre apostoli s'ar' fi tramisu de catra Domnulu asia precum fusese tramisu elu dela Parentele, si cá

imo, Petro dantur insuper soli claves regni coelorum, quod ceterorum singulariter nulli uspiam datum legitur. Hinc non sine causa dicitur Petrus: Rector regni coelorum, per quem ad portas coelestes efferimur, gestat enim claves regni coelorum et aperit cum misericordia introitus salutis. Ab illo peccatorum accipimus remissionem, quia divinus regni reserator est, et aperit illius introitus. Robur et fortitudo dicitur Ecclesiae Domini; pastor, qui pascit non solummodo agnos et oves, verum etiam electionem Christi; superior corpore prae angelis, cui Dominus iudicem esse futurum in adventu suo dedit — gubernacula Ecclesiae conferrens ei, cui tentatio eo major fuit, quo fortior erat futurus prae ceteris; gratia enim donavit illam petram Christus, ne contereretur, et mandata Christi vice ipsius daret ceteris Apostolis; erat namque praesidens chori, thronum tenens Christi, ideo Christus quator illas, quas ipse habet et ipsum decent, potestates, largitus est ei. Nec efficit quidquam unus aliusve sacrae Scripturae locus, unde adversarii primatus b. Petro collati alium sensum eruere valeant.

Concedimus namque versiculum (Joan. XVII, 18) „*Sicut tu me misisti in mundum et ego misi eos in mundum*“ et (XX. 2T.) „*Sicut me misit Pater, et ego mitto vos*, Apostolis simul sumptis plenam et quasi summam potestatem adtribuere videri, neque contendi potest ceteros Apostolos et singulos pro sua parte plenam potestatem vere non participasse; quin imo diserte traditur quod reliqui quoque apostoli, tametsi alio modo ac Petrus, totam tamen et integram potestatem inter se in solidum obtinuerint et sic etiam summum jus participaverint, in quantum hi in unione simul cum Petro potestatem a Christo Domino accepere. Verum si hic locus eo sensu, quo contendunt, esset intelligendus, sequeretur prorsus unumquemque Apostolum missum a Christo, sicut et ipse missus fuerat a Patre; accepisse summam et supremam potestatem independentem ab illis et a Petro Apostolo. Christus namque suam potestatem solus unus et

ar' fi primitu sum'a potestătei supreme nedependentu de la celi alalti apostoli si de la Petru. Caci Christosu a primitu potestătea sa elu singuru si nu in solidariu cu cenev'a. Si din contra deca si apostolii toti ar' fi primitu sum'a potestății supreme in solidaritate, in acestu casu neme dintre densii nu ar' fi primitu-o singuru. — Acestu motivu se vede a fi de ajunsu că se se eschida cu totulu din acestu locu alu s. scripture ace'a interpretare, pre care se radima adversarii. Pentruca deca prin loculu acest'a ar' fi probatu ce'a ce sustienu eli, atunci aru cadé toti ramii diregatoriei, cati amu vediutu că s'au incredintiatu s. Petru cu atât'a grigia.

Acestu intielesu lu atribuescu cuventeloru s. scripture si scrietorii besericeii apusene, intre cari s. Ciprianu (de unit. eccl. c. 4) dîce: „Pre unulu edifica beseric'a, si cu tôte că dupa inviarea sa tuturoru apostoliloru le dă potestătea sa asemenea, dîcandu: Precumu m'a tramisu pre mene si c. a. (Joanu XX, 21—23.) totusi că se manifesteze unitatea dispune cu auctoritatea sa că originea acelei'asi unitati se se incépa de la unulu. Si celi alalti apostoli au fostu acei'asi ce erá si Petru, intru asemenea partasi din onóre si din potestăte, ci inceputulu se face de la unitate, că se se arete beseric'a lui Christosu.¹⁾

Apoi din ace'a ce scrie apostolulu (Efes. II, 20) că *credintiosii suntu edificati pre fundamentulu apostoliloru, fiendu piêtr'a anghiularia insusi Is. Christosu*, prerogativele lui Petru nici de cumu nu se vedu a se infirmá, ci mai bene a se intari, pentruca, neconsiderandu cumcă cuventele s. Pavelu suntu de a se intielege despre cét'a apostoliloru colectivulu luata, numerandu cu densii si pre Petru, e pusu afara de indoiéla — cumca aci se vorbesce despre fundamentulu credintiei apostoliloru, si nu despre fundamentulu potestății besericesci. Căci fundamentulu credintiei suntu testimonielle demne de credintia, apoi si cuventele apostolului

¹⁾ Praeclare disseruit de hac re Petrus Semonenko ex con-
greg. a resurrectione D. N. J. Christi s. th. d. etc. in op. Quid Pa-

cum nemine in solidum tenebat. Et e contrario si Apostoli omnes in solidum accepissent illam supremam potestatem. tunc solus eorum accepisset nemo. Haec itaque ratio sufficere videtur, ut hic sacrae Scripturae locus, a tali, cui adversarii innituntur, interpretatione prorsus excludatur. Si hoc enim loco id probatum foret, quod contendunt, tunc omnia illa munera, quae b. Petro tanta cura a Christo collata vidimus, e medio tollerentur.

Hunc sensum tribuunt s. scripturae verbis etiam occidentalis Ecclesiae scriptores, inter quos s. Cyprianns (de unit. eccl. c. 4.) sequentia habet: „Super unum aedificat Ecclesiam, et quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, et dicat: Sicut me misit etc. (Joan. XX. 21—23) tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesia Christ monstraretur.¹⁾

Ex eo autem, quod Apostolus (Ephes. II, 20) scribat. *Fideles supraaedificatos esse super fundamentum Apostolorum — ipso summo angulari lapide Christo Jesu*, praerogativae Petri Apostoli nequaquam minui sed potius confirmari videntur: nam praeterquam quod verbum s. Pauli de coetu Apostolorum collective sumpto computato cum iis etiam Petro sumendum sit, extra dubium positum est, hic non de fundamento potestatis Ecclesiae, sed de fundamento fidei Apostolorum verba fieri. Fidei enim fundamenta sunt testimonia fide digna; unde verba quoque Apostoli non nisi de testimoniis, quibus fides nostra superstructa est sumenda

pa et quid est eppatus etc? Romae et Parisiis 1870 — quem nos secuti sumus.

nu se potu întielege decâtu despre testimoniele, pre cari e supraedificata credinti'a nôtra. Că apostolulu dîce cumcâ profetii că si apostolii suntu fundamente. Dar' ale cui fundamente suntu de a se dîce profetii! Ale basericei că atare, precumu este ea, sean dóra a potestatiei din baserica? Nici de cumu. Ci profetii suntu fundamente in câtu dau testimoniele cele mai demne de credintia. Deci in acestu întiesu fundamentulu nostru suntu si apostolii, si inca cu atâtu mai multu, cu câtu dîce apostolulu „fiendu piétr'a ce'a din anghiu insusi Is. Christosu.“

Deci precum se întielegu profetii baseati pre Is. Christosu pentruca l'au predisu pre elu, asia si apostolii, pentru că l'au predicatu pre elu. Dreptu ace'a profetii predicându, éra apostolii predicandu, si acesti'a si acei'a s'au facutu credintiei nôstre fundamentu, care se baséza pre piétr'a ce'a anghiulara pre Is. Christosu. ¹⁾ Si mai pre urma déca D. Christosu este piétr'a anghiulara, éra Petru apostolulu, precumu aretasemu mai susu, (§. II. din meneiulu nostru) e pusu in marginea anghiului pietrei celei anghiularie, că piétr'a fundamentale a credintiosiloru, cene se mai indoiesce că Petru nu este piétr'a pre care a edificatu Christosu baseric'a s'a? Déca f. Petru nu ar' fi primitu dela Domnulu primatulu că se indrepte si se gubérneze baseric'a, si se tiena loculu lui Christosu, si réntorsu se intarésca pre frati pascându nu numai mnelusielii si oile ci si arietii; cumu s'ar' poté dîce si Petru piétr'a anghiularia a basericei, pre care a fundatu domnedieesculu arhitectoru baseric'a s'a?

Deci precumu Domnulu Christosu este capu basericei mai pre susu de tóte ²⁾ asia pre fericitul Petru l'a pusu de capu peste toti, si preste apostoli.

§. IX. Primatulu nu a fostu datu de Domnulu Christosu neci unui altui'a din numerulu Apostoliloru ci fericitul Petru i-s'a datu intru adeveru primatulu nu numai de onóre, ci si de potestate, adeca de auctoritate si juredictiune.

Au datena a opune ici-cólea cumca laudele si imnii, cu cari lauda baseric'a pre Petru, aru cuprende in sene multu

¹⁾ Vid. Petr. Semenenko op. cit. p. 28—31.

veniunt. Dicit namque Apostolus Prophetas aequae ac Apostolos esse fundamenta. At cujus fundamenta Prophetae sunt dicendi? Ecclesiae totius, qualis est, vel vero potestatis in ea? minime. Sed fundamentum sunt Prophetae, in quantum testimonia praebent fide dignissima. Eadem igitur ratione fundamentum nostrum sunt et Apostoli, et quidem eo magis, quod jam Apostolus addat „*ipso summo angulari lapide Christo Jesu.*“

Quaemadmodum itaque Prophetae Christo Jesu innixi intelliguntur, ideo quoniam eum praedixerunt, eadem ratione etiam Apostoli, quia Christum praedicaverunt. Prophetae itaque praedicando, Apostoli praedicando facti sunt — utriusque fidei nostrae fundamentum, quod angulari illo lapide Christo Jesu fulcitur.¹⁾ Et tandem si Christus Dominus lapis est angularis, et Petrus Apostolus (sicuti superius §. II. e menaeo nostro monstravimus,) constitutus in margine anguli illius angularis lapidis, tamquam petra fundamentalis fidelium, quis dubitat Petrum esse petram, super quam Christus suam aedificavit Ecclesiam? Si b. Petrus primatum a Christo Domino non accepisset, ut Ecclesiam dirigeret et gubernaret vicesque gereret Christi et conversus fratres confirmaret, atque omnes non solummodo agnos et oves sed etiam arietes pasceret; qua ratione posset dici etiam Petrus petra angularis Ecclesiae, super quam divinus architector Ecclesiam fuadavit suam?

Quemadmodum itaque Christus Dominus caput est super omnem Ecclesiam, ita b. Petrum caput constituit supra omnes etiam Apostolos.

§. IX. Primatus a Christo Domino nulli ex Apostolorum numero alteri, sed b. Petro collatus est vere primatus non solum honoris verum etiam potestatis id est auctoritatis et jurisdictionis.

Solent passim opponere, laudes et hymnos, quibus Ecclesia b. Petrum celebrat, multum habere in se styli poetici,

²⁾ Ephes. I. 22—23.

din stilulu poeticu si asia, cu tóte cà s'ar' paré cà spunu ceva mai sublimu despre Petru apostolulu, totusi neci de cumu nu s'ar' poté afirmá mai multu decátu primatulu de onóre, pentru cà vedemu cumca prin titulii dati lui Petru se lauda si cei alalti apostoli, si mai alesu s. Pavelu, carele (Galat. c. II.) in fația s'a opusu lui Petru, si se adornéza cu acei'asi tituli cá si Petru.

Noi fația cu acesti'a sustienemu, cumca primatulu datu de D. Christosu f. Petru, e intru adevveru primatulu potestati, adeca alu auctoritati si alu juredictiunei, pentru cà din impregiurarea, cà laudele s. Petru se espunu cu unu stilu mai sublimu, neci decum nu e iertatu a conchide ce'a ce objectiunéza de comune, cumcá dóra innografi si alti scriatori eclesiastici nu aru fi recunoscutu seriusu in s. Petru atari laude, cá si cari a cantatu beseric'a prin rostulu loru in cartile sale; altu cumu acea'si ar' veni de a se díce si despre Domnulu Christosu si Preafericit'a Vergura María, celebrandu beseric'a si darurile acestor'a cu asemene laude de stilu poeticu.

De altumentrea laudele si donurile s. Petru (precum vediuramu mai susu §. III si IV) le predica si le celebréza nu numai cartile choral, cari se vedu a avé stilu poeticu, ci si cele rituali, doctrinali istorice si canonice, din cari lipsesce ori ce ornatu poeticu. Din impregiurarea asia dara, cà innografii laudele f. Petru in cartile besericeii le comemoréza cu stilu in câtu-va poeticu, neci de cumu nu se poté conchide cà dísele loru s'aru baseá pre falsitate.

Ce e dreptu, nu se poté negá cumca unii dintre titulii f. Petru nu s'aru atribuí si celoru alalti apostoli, dar' prin ast'a prerogativelor f. Petru neci decumu nu se detrage, ci cu atátu se confirma ele mai tare. Cáci atributele, cari ocuru la commemorarea si aceloru alalti apostoli, suntu comune oficiului loru, si in câtu se producu acele, nu se pronuncia despre fiesce care apostolu luat de sene si seperatu de Petru seau fara de a fi cu respectu la celi alalti apos-

et sic, etiamsi de Petro Apostolo sublimius quidpiam dicere videantur, tamen praeter primatum honoris plus adstrui nequaquam posse; titulis enim Petro datis reliquos quoque laudatos videmus Apostolos, praesertim vero s. Paulum, qui Petro in faciem restitit (Galat. c. II) et iisdem adornatur titulis, ac Petrus.

Nos contra hos asserimus primatum a Christo Domino b. Petro traditum, esse vere primatum potestatis, id est auctoritatis et jurisdictionis. Ex eo enim, quod b. Petri laudes sublimiori quodam stylo celebrentur — concludere nequaquam licet — id, quod vulgo objiciunt: hymnographos aliosque ecclesiasticos scriptores ejusmodi dotes, quales Ecclesia per os eorum in libris ecclesiasticis cecinit in b. Petro serio non agnovisse; alioquin idem dicendum foret etiam de Christo Domino et beatissima Maria Virgine, quorum dotes paribus poëtici styli celebrat Ecclesia laudibus.

Ceterum laudes et dotes b. Petri, (quemadmodum supra §. III et V vidimus) non solum chorales, qui styli aliquantulum poëtici sentire videntur, verum etiam rituales, doctrinales, historici et canonici libri, — omni poëseos ornatu carentes, — praedicant atque celebrant. Ex eo itaque, quod hymnographi in libris choralibus Ecclesiae laudes b. Petri stylo aliquantulum poëtico commemorent nullo modo concludere licet effata eorum falsitati niti.

Negari quidem non potest nonnullos e b. Petri titulis reliquis quoque tribui Apostolis; verum ex eo praerogativae b. Petri nequaquam minuuntur, sed eo magis confirmantur. Illa enim, quae in reliquorum quoque Apostolorum commemoratione occurrunt, attributa, sunt eorum officii communia et in quantum illud fit, non pronunciantur de quocumque Apostolo seorsim sumpto et a Petro separato — vel vero sine respectu ad reliquos Apostolos, sed vel de coetu Apos-

toli, ci se dîcu seau despre cît'a apostoliloru luata colectiv, computandu-se cu dînsii si Petru apostolulu, seau despre fiesce care apostolu intru atât'a, in câtu cu celi alalti apostoli si cu Petru are parte comune, adeca in câtu si celi alalti apostoli de o data cu Petru si nemidilocitu au primitu de la D. Christosu poterea de a legá, deslegá, predicá si de a administrá misteriele lui Domnedieu, precumu s'a aretatu. Celi alalti apostoli inea se dîcu pietre ale pietrei asiediate in capulu anghiului (ad. pietrei anghiularie), ci neci unulu dintre eli nu se dîce in acelu intielesu, in care Petru, — piétr'a credintiei, pre care au edificatu celi alalti apostoli animele credintiosiloru. (§, II. 3.)

Ar' fi de a se concede cà unele din atributele f. Petru se atribuescu si celoru alalti apostoli, candu se celebréza seau laudele chorului apostolicu luat cu colectiv, seau memori'a unui'a órecarui'a singuru dintre apostoli; inse neci de unulu dintre apostoli totusi nu vei aflá se se fía dîsu cumu cà ar' fi corifeulu, principele, capulu si mai marele apostoliloru, fundamentu, temelía, piétra fundamentale, piétr'a credintiei, pre care Domnulu Christosu a edificatu beseric'a. Nu afamu se se fi datu caruiva cheile imperatiei in acelu intielesu ecscelentu, in care au fostu date lui Petru.

E dreptu cà si celi alalti apostoli au primitu potestatea chieiloru de odata cu Petru, si totusi neci unulu din eli nu se dîce portatoriu de chieile imperatiei si a gratiei in acelu intielesu, in care Petru, neci unulu nu se dîce descuietoriulu imperatiei, indreptatoriu si gubernatoriu, neci unulu pastoriu, caruia se i se fi incredintiatu a pasce nu numai mnelusielli si oile, ci si arietii (prepusii), alesii si alegerea Domnului in acelu intielesu, pre cumu vediuramu cà s'a incredintiatu lui Petru; neci unui dintre apostoli nu i-s'a conferitu prin speciale rogatiune a lui Christosu grati'a, cu care intorsu se intarésca pre frati, pentruca neci unui'a nu i s'a concrediutu primatulu in întréga beseric'a.

Déca primatulu datu f. Petru erá numai primatu de onóre, cumu sar' fi potutu numí Petru gubernatoriu si indreptatoriu, punatoriu de lege, locu tienatoriulu lui Christosu,

tolorum collective sumpto, computato cum iis etiam Petro Apostolo, — vel vero de quocumque Aposto qua tali, qui cum ceteris et cum Petro communes habet officii partes; in quantum scilicet reliqui quoque Apostoli immediate una cum Petro a Christo Domino acceperunt potestatem ligandi, solvendi, praedicandi et mysteria Dei administrandi, prouti jam demonstratum est. Reliqui quoque Apostoli dicuntur petrae electae saxi depositi in capite auguli (i. e. saxi angularis), sed nullus tamen eorum dicitur eo sensu, quo Petrus, petra fidei, super quam reliqui Apostoli animos fidelium aedificaverunt. (§. II. 3.)

Concedendum esset, nonnulla e b. Petri attributis ceteris quoque tribui Apostolis, cum laudes vel chori Apostolorum collective sumpti, vel vero singuli memoria celebratur ejusdam Apostoli; at de nullo tamen Apostolorum dictum invenimus quod sit coriphaeus, princeps, caput, maximus Apostolorum; fundamentum, basis, petra fundamentalis, petra fidei, supra quam Christus Dominus Ecclesiam aedificavit. Non invenimus datas fuisse cuidam claves regni coelorum eo sensu excellenti, quo Petro datae fuere.

Accepere utique reliqui quoque Apostoli clavium potestatem una cum Petro, sed nullus tamen eorum dicitur claviger regni et gratiae eo sensu, quo Petrus; nullus reclusor regni, rector et gubernator, nullus pastor, cui non solum agnos et oves, verum etiam arietes (praepositos), electos et electionem Domini pascendi cura sit concredita eo sensu, quo Petro concredita fuisse vidimus; nullique Apostolorum concessa fuit per orationem Christi specialem gratia, qua conversus fratres confirmaret, quoniam nulli primatus in universam Ecclesiam fuit traditus.

Si primatus b. Petro traditus esset solius honoris, qua ratione potuisset vocari Petrus gubernator et rector, legem ponens, vices gerens Christi, pastor, docens? Quomodo po-

pastoriu, invetiatoriu? Cumu s'ar' fi potutu díce (cà e) pusu de capu alu apostoliloru, cá se le dee loru mandatele sale in loculu D. Christosu insusi? Déca nu i s'ar' fi datu lui potestatea auctoritativa si juredictionale, cumu sar' poté crede cà este portatoriu de chieie si descuiatoriulu imperatíei ce-riuriloru avendu chieile, pre candu e constatatu si din usulu vorbirei orientaliloru si din usulu particulariu alu nostru, cà a avé chieile atât'a insénna, câtu a avé potestate cu auctorisare de a dispune? Si intru adeveru! nu ace'asi com-próba cu fapt'a sa si insusi apostosulu, candu elu indrépta lucrurele comuni ale besericei primitive, precumu e alegerea lui Mathi'a in loculu lui Iud'a? Elu e celu de antaniu, care-si spune parerea sa in sinodulu Ierosolimitanu, si in totu loculu iá partea cea mai insemnata in deliberari si in pronun-ciarea sententiei (§. I.) Déca s. Petru ar' fi primitu nu-mai primatulu de onóre, cumu ar' fi fostu de lipsa atunci cá in intrebarile ce se iviau se se adreseze la elu celi alalti apostoli?

Din tóte aceste se vede apriatu cumca s. Petru i-s'a datu dela D. Christosu primatulu nu uumai de onóre, ci in adeveru celu de auctoritate si juredictione: cá si insusi Christosu agraieste pre Petru cá pre celu mai tare dícandu: Celui mai tare ispit'a-i este mai mare.

Éra ace'a, cà Pavelu sar' fi fostu opusu in facia lui Petru si cà Pavelu dinpreuna cu Petru sar' díce principele Apostoliloru, nemicu nu póte prejudecá primatului lui Petru apost. Caci, concediendu cumca Chefa, mustratu de Pavelu, ar' fi unulu si acel'asi cu Petru ap. ¹⁾ totusi de aci neci de cumu nu póte urmá cà Pavelu se fi primitu primatulu in solidariu cu Petru, pre carele, cá se-lu véda Pavelu, dupa ce s'a intorsu, merge la Ierusalimu si se presenta inaintea

¹⁾ De Cepha Petro apostolo cognomini, cum quo Paulus congressus est de iudaismo (Galat. C. II) conf. Nic. Nilles kalendar. man. T. I. p. 53—54, ubi, cum de LXX. Christi discipulis sit sermo (e hist. Eccl. Eusebii (l. I. c. 12), referente Clemente in l. 5. hypotyposeon) e numero discipulorum Christi fuisse dicitur etiam Cepham Petro cognominem, cui Antiochiam ingresso Paulus se

tuisset dici constitutus caput Apostolorum, ut illis sua daret mandata vice ipsius Christi Domini? Si non fuisset illi tradita potestas auctoritativa et jurisdictionalis, qua ratione crederetur esse claviger et reserator regni coelorum et claves habere, cum jam ex usu orientalium nostroque particulari et quotidiano modo loquendi constet, quod claves habere idem significet ac potestatem habere cum auctoritate disponendi? Et profecto! Non id ipsum comprobatur facto suo Apostolus ipse, dum negotia primae Ecclesiae communia ipse moderatur: uti electionem Mathiae in locum Judae? In synodo Hierosolymitana primus mentem suam aperit et ubique praecipuas in deliberando et pronunciando sententias partes tenet. (§, I.) Si b. Petrus solum honoris accepisset primatum, qua ratione reliqui tunc Apostoli excitatas quaestiones ad illum retulisse debuissent?

His omnibus palam efficitur, b. Petro primatum ab ipso Domino fuisse traditum non solum honoris sed vere auctoritatis et jurisdictionis; ipse namque Christus qua fortiohem alloquitur illum, dicens „Fortiori tentatio major est.“

Illud tandem quod Paulus Petro ad faciem restitisset (Gal. c. II.) et Paulus una cum Petro princeps dicatur Apostolorum, primatui Petri Apostoli minime praejudicare potest. Concesso namque eo quod Cephias a Paulo reprehensus idem sit cum Petro Apostolo, hinc tamen sequi nullo modo potest Paulum primatum tenuisse in solidum cum Petro, quem conversus Paulus — revisurus Hierosolymam proficiscitur, eique se sistit et quaestioem ad eum referre

palam restitise dicit, quoniam reprehensione dignus erat. Nec extra dubium positum est Cephiam a Paulo reprehensum fuisse Petrum, et non alium a Petro diversum discipulum. Conf, Harduin. Dissert. in qua Cephiam a Paulo reprehensum Petrum non esse ostenditur. — Theol. fund. I. Schwetz l. c.

lui, si grabesce a îndrumá întrebarea la dinsulu — Pavelu acel'a, carele neci nu erá apostolu pre tempulu candu Christosu numise pre Petru, piétra si-lu pusese de pastoriu, dându-i chieile imperatiiei ceriurilor.

Concedemu cá Petru si Pavelu se dîcu principii apostoliloru si cá in acel'asi locu se celebréza laudele lui Pavelu cu ale lui Petru, dar' unde vei aflá si numai odata de acelea, cá si cari se predica despre Petru asia adeseori si atátu de maretiu? Pentru ce nu se dîce despre Pavelu nemicu din acelea, cari se atribuescu lui Petru? Deci déca se dîce Pavelu dinpreuna cu Petru principe alu apostoliloru, nu se dîce pentru ace'a, cá si candu potestatea amendoru ar' fi fostu egale, ci pentru preainsemnat'a ostenéla a ambiloru apostoli, si pentru special'a gratia a chiamarei amendoru'a, adeca: pentruca Petru in speciale a fostu apostolulu judeiloru éra Pavelu alu limbiloru si pentruca amendoi au stralucitu cu invetiatur'a si cu zelulu, anume: Petru cá principele apostoliloru si capulu, éra Pavelu cá atare, carele s'a truditu mai multu de câtu celialalti (§. II.) si amendoi s'au incoronatu in Rom'a cu coron'a de martiriu.

Déca Pavelu ar' fi avutu primatulu de impreuna cu Petru, pentru ce s'ar' fi suitu la Ierusalimu Pavelu cá se véda pre Petru? Au nu pentruca Petru erá culmea cetei apostolice? Nu pentru cá se arete prin fapta cá e de a aretá incredere catra cel'a, caruia, stergandu-se negatiunea, i s'a concrediutu presidenti'a intre frati? (§. VI.) Intru adeveru pentruca erá eminente intre apostoli, rostulu invetiabililoru si capu alu cetei acelor'a. Pentru ace'a a venitu Pavelu cá pre acest'a se lu véda mai cu séma, cá Petru nu s'a pusu prin Christosu in scaunulu acest'a ori in cel'a, ci elu fû pusu de doctoru alu lumei întregi.

Cu delaturarea acestoru dificultati s'a doveditu si probatu cu credinti'a universale a besericeii cumca D. nostru Christostu, candu erá se mérga depre pamentu, a pusu dupa sene si in loculu seu pre Petru de capu vediutu alu besericeii, cá se-i suplinesca loculu lui, se invetie, se indrepte base-

properat Paulus ille, qui eo tempore, quo Dominus Simonem petram vocabat pastoremque illum constituerat, traditis illi clavibus regni coelorum, nondum erat vocatus.

Concedimus Petrum et Paulum dici principes Apostolorum et eodem loco Pauli laudes cum Petri celebrari; at ubi nam vel semel tributa inveneris Paulo ea, quae de Petro tam saepe tamque praeclare praedicantur? Cur nihil ejus modi de Paulo dicitur eorum, quae Petro attribuntur? Si itaque Paulus una cum Petro princeps dicitur Apostolorum, non ideo fit, ac si utriusque potestas fuisset aequalis, verum propter insignem utriusque laborem Apostoli — et specialem utriusque vocationis gratiam; quod nempe Petrus specialiter Judaeorum, Paulus vero gentium fuerit Apostolus, et quoniam uterque doctrina et zelo inclaruit: Petrus utpote Apostolorum princeps et caput, Paulus qua talis, qui ceteris omnibus abundantius laboravit (§. II.) et uterque martyrio Romae coronatus est.

Si Paulus una cum Petro primatum tenuisset, — ad quid Hierosolimam ascendisset Paulus — Petrum visurus? Nonne propterea, quia os erat Apostolorum Petrus, et vertex apostolici ordinis? Nonne ut ostenderet facto suo fiduciam habendam esse illi, cui, deleta negatione, praesidentia fratrum concredita fuerat (§. VI)? Vere propterea, quia eximius erat inter Apostolos, os discipulorum et coetus illorum caput; ideo Paulus prae aliis hunc visurus venit. Petrus namque non unius alteriusve throni, sed totius orbis doctor a Christo constitutus fuit.

His solutis difficultatibus evictum et ex universali Ecclesiae fide probatum est, quod Christus Dominus noster e terra migraturus post se et sui loco collocavit b. Petrum tamquam visibile Ecclesiae caput ut vices ejus gereret, doceret, et Ecclesiam dirigeret et gubernaret. Ast ne quis du-

ric'a si se-o guberneze. Dar' cá se nu lasamu ceva locu de indoiéla, credemu cá suntu de a reinfrange si dísele acelor'a, cari nu incéta neci in dílele nóstre a se rescolá in contra primatului s. Petru; si dupa ce si-au storsu poterile folosindu tóte uneltirile, câte numai le ar' poté eescugetá maiestr'a mente a omeniloru, si dusi pana la cele de pre urma nu se sfiescu a díce cumca cartíle, din cari luasetu testimoniile citate mai susu s'aru fi coruptu prin noi dupa restaurarea uniunei cu s. mama beseric'a, seau cumca noi amu fi citatu dísele aceloru scrietori, cari nu aru poté se scape cu totulu de suspitiúne, déca sar' cercá — pecumu dícu eli — ortodocsi'a loru.

Lucruri ridiculóse suntu acestea, dar' totusi nu vomu a le trece cu vederea, cá cu atátu se se vedésca mai luminatu, de ce apucaturi desierte se folosescu contrarii.

Cartile eclesiastice in genere luate, neci nu suntu stramutate neci nu suntu corupte prin noi in locurile acele, de unde culesemu cele citate mai susu, pentrucá conctestulu versiuniloru nóstre in locurile paralele si concordante este acél'asi, care si in editiunile loru; inse acést'a nu ar' poté se fia, déca cumva cartile folosite de noi s'aru fi stramutatu seau coruptu. Bá ce e si mai multu, dupa cumu observasemu mai nainte (§. II, 3. i, III, a), cele mai multe testimonie produse de noi, nu s'au luatú din editiunile nóstre, ci din ale greco-orientaliloru, seau si din acele, cari fusese in usu inainte de ce s'a re'nnoitu uniunea cu s. mama beseric'a (§. II, 2, b, II, 2) si au fostu in usulu besericescu, fiendu compuse inainte de uniunea restaurata si de tempulu lui Fotiu. De aci urméza cá noi nu potemu fi invinuiti neci cu stramutarea neci cu corumperea acelor'a.

Cu multu mai pre usioru s'aru poté re'nfrange acelei'a, cari nu s'aru rusíná a infige inmografiloru, compunatoriloru de carti si santiloru parenti not'a de eterodocsía, de óra ce acesti'a insisi si aru contradíce. Se vedemu cene au fostu inmografii si scriatorii, ale caroru díse se cuprendu in cartile besericesci!

bitandi remaneat locus, refellenda esse ducimus adhuc eorum dicta, qui primatui s. Petri nec nostris quidem insurgere desinunt temporibus; et cum jam in hac materia, omnia, quaecumque arguta hominum mens excogitare possit molimina adhibendo vires exhaustas habeant et ad extremum adacti asserere non vereantur libros, unde nos superius citata desumpsimus testimonia, corruptos esse per nos post restauratam cum s. matre Ecclesia unionem, vel vero eorum nos citasse effata scriptorum, qui, si de eorum — ut ajunt — orthodoxia quaereretur, suspicionem omnino effugere haud possent.

Ridicula haec sunt, sed tamen praeterire nolumus, ut eo magis eluceat quam inanibus utantur adversarii argutiis!

Libri ecclesiastici in genere sumpti in illis locis, unde nos superius citata decerpimus, per nos neque immutati neque corrupti sunt. Est enim contextus nostrarum versionum in locis paralellis et concordantibus idem qui in eorum editionibus; quod quidem locum obtinere non posset, si libri per nos adhibiti immutati aut corrupti fuissent. Immo, quemadmodum superius (§. II, 3, i; III, a) animadversum est, plurima a nobis in medium prolata testimonia, non e nostris, sed e graeco-orientalium decerpta fuere editionibus, vel vero ex iis, qui apud nos ante renovatam cum s. matre Ecclesia unionem in usu fuerunt (§. II, 2. b) II, 2), quippe qui ante unionem restauratam, imo ante Photiana compositi tempora in ecclesiastico usu exstiterunt. Hinc sequitur nos neque immutationis neque corruptellae crimine argui posse.

Eo facilius refelli possent ii, qui hymnographis, librorum compositoribus aut vero ss. Patribus notam heterodoxiae inurere non erubescerent: hi enim sibimet ipsis ipsi contradicerent. — Videamus quinam fuerint hymnographi et scriptores, quorum effata libri continent ecclesiastici!

1. Epifaniu episcopulu constantinopolitanu a traitu in seclulu VI.

2. Cuviosulu Andreiu Ierosolimitanulu, episcopulu Critului a fostu de facia la conciliulu VI (680) suplenindu pre patriarchulu Ierosolimitanu. Elu a scrisu mai multe, pentru ca erá aprigu aperatoriu alu credintiei, de unde si beseric'a orientale-lu lauda cu urmatóriele cuvente „Luminandu lumea cu cuventele dogmeloru, te-ai facutu organu alu Spiritului santu.“

3. Germanu patriarchulu constantinopolitanu, a traitu in seclulu VIII si fiendu cá a scrisu cele mai multe troparie, invita beseric'a orientale pre credintiosi cá de impreuna cu pre Epifaniu se-lu laude cu urmatóri'a cantare: „Se laudamu credintiosii pre Germanu si pre domnediescuiu Epifannu, cá au predicatu dogmele cele mai intie-lepte.“

4. S. Ioanu Damascenu a scrisu totu in seclulu VIII.

5. Totu pre acelu tempu a traitu si Zenonu episcopulu constantinopolitanu.

6. In seclulu VIII s. Teodoru studitul, carele trecandu si in seclulu IX cu Damascenu, au fostu celi mai ageri aperatorii ai ortodocsiei.

7. S. Niceforu a traitu la inceputulu seclului IX.

8. In acel'asi seclu a traitu si Antoniu episcopulu Constantinoplei.

9. Cuviosulu Iosifu inmografu de pre acel'asi tempu, a compusu cele mai multe troparie de ale santiloru; prin seclulu IX a fostu si s. Metodi.

10. Dupa tempulu lui Fotiu in seclulu XIII a fostu Arseniu A.episcopulu constantinopolitanu si altii, pre cari pre toti i veneréza beseric'a gr. orientale adnumerandu-i in dipticele santiloru sei.

Deci déca ceneva ar' voi se detraga din ortodocsia acestor'a cu scopu cá se micsioreze si se debiliteze poterea argumenteloru despre primatu, atát'a ar' insemná, cá si candu beseric'a orientale ar' venerá si ar' tiené de santi pre ne-

1. Epiphanius Eppus constantinopolitanus, floruit seculo VI-o.
 2. Pius Andreas hierosolymitanus, eppus Critensis, interfuit concilio VI-o (680) locum tenens Patriarchae hierosolymitani. Scripsit plurima, erat enim fidei propugnator fervidus, unde Ecclesia or. in tropario sequentibus illum celebrat verbis: „Dogmatum verbis mundum illuminans Spiritus sancti organum exstitisti.“
 3. Germanus Patriarcha constantinopolitanus, floruit seculo VIII-o et plurima scripsit troparia, quapropter Ecclesia or. ad illum una cum Epiphanio magnificandum fideles hoc invitat elogio: Laudemus fideles Germanum et divinum Epiphanium, quia sapientissima praedicarunt dogmata.“
 4. S. Joannes Damascenus scripsit eodem seculo VIII-o.
 5. Zeno Eppus constantinopolitanus floruit eodem tempore.
 6. S. Theodorus studita seculo VIII-o una cum Damasceno, et seculo IX-o, orthodoxiae propugnatores fuerunt acerrimi.
 7. S. Nicephorus vixit initio sec. IX-i.
 8. Antonius Eppus constantinopolitanus eodem vixit seculo.
 9. Josephus Pius hymnographus, eodem tempore plurima composuit Sanctorum Troparia, et s. Methodius seculo item IX-o.
 10. Arsenius Aeppus constantinopolitanus seculo XIII-o, ergo post tempora Photiana vita functus, et alii, quorum omnium Ecclesia gr. or. memoriam veneratur et dypticis reliquorum sanctorum adnumerat.
- Si quis igitur hos de orthodoxia arguere velet eo, ut vim argumentorum de primatu minuat ac destruat, idem esset,

scari eterodocsi stricatori ai dogmeloru si destructori ai credintiei.

Er' ce se tiene de santii parenti, pre cari i veneréza beseric'a intréga, atátu orientale câtu si cea apuséna, — cene ar' cutezá a detrage din auctoritatea opereloru loru fara de a se teme de piedépsa?

In câtu mai pre urma despre espunerea acelor'a, cari cuventele *pre acésta piétra épi taúτη τῆ πέτρα* le esplica despre Christosu, seau de credinti'a, pre care o marturisesce apostolulu in Christosu, nu o tienemu demna de neci o atentiune, cá si un'a, pre care au reieptatu-o si insisi protestantii. Oponemu totusi dîsele prin cari nu numai credintiosii se dîcu intariti pre piétr'a domnedieesci marturisiri a lui Petru, ci si Piétr'a Christosu inaltia cu stralucita lauda piétr'a credintiei, adeca pre acel'a, care siede pre tronul mai antaniu de toti invetiachelii, piétr'a fundamentale de mare pretiu a credintiosiloru in marginea Mantuitoriului si Domnului, anume Petru, „carele s'a pusu de piétra anghiularia a besericeii, pre care a edificatu Pavelu pre ómeni. Deci déca se pare cá unii dintre santii parenti cuventele mai susu citate le aru fi intielesu despre credinti'a lui Petru, ori despre marturisirea credintiei, nemicu nu opunu adevérului catolicu, caci, ori se voru luá cuventele „*épi taúτη τῆ πέτρα* despre credinti'a lui Petru, ori despre marturisirea lui, totu un'a este, de óra ce ss. parenti credinti'a si martirisirea lui Petru, nu o considera despartíta de Petru, ci intielegu pre celu ce crede insusi, pre apostolulu. Celoru ce aru voi se destreme priuatulu din negatiunea lui Petru, preclaru le respunde renumitul doctoru alu Iacobitoru Moise Barcefa, dîcându: Petru a negatu pre Christosu si negatiunea a intaritu-o cu juramentu, dar' totusi pentru acé'a nu fù reieptatu dela preeminenti'a intre frati, ci din contra o auditu pre Mantuitoriulu dîcându-i: Pasce mnelusielii miei, pasce oile mele; ce'a ce a demustratu si cu fapt'a dîcându: Simone éca Satan'a ve cere pre voi . . . ci eu m'am rogatu pentru tene, si tu intorcandu-te óre candu, intaresce pre fratii tei, adeca precumu esplica Cirilu Alecs. in omil. 144.

ac si Ecclesia or. heterodoxos, dogmatum depravatores et fidei destructores, pro sanctis haberet et veneretur.

Quod autem ad ss. Patres adinet, quos universa tam orientalis, quam etiam occidentalis veneratur Ecclesia, quis operum eorum auctoritatem impune labefactare auderet?

Et tandem quod expositionem adinet eorum, qui verba *super hanc petram* — ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ de Christo vel de fide in Christum, quam Apostolus professus fuerat, interpretantur, nulla illam attentione dignam esse credimus, utpote quam ipsi quoque protestantes jam rejecerunt. Opponimus tamen dicta, quibus non solummodo fideles super petram divinae Petri professionis firmati dicuntur, sed etiam „Petra Christus clara effert laude petram fidei“ — illum nempe, qui prae omnibus discipulis primus est in throno sedens, in margine Salvatoris et Domini, magni pretii petra fundamentalis fidelium,“ scilicet Petrus; qui petra angularis Ecclesiae positus est, super quam Paulus aedificavit homines. Cum itaque nonnulli e sanctis Patribus verba superius adducta de fide Petri seu de fidei confessione accepisse videntur, contra veritatem cath. nihil efficiunt, nam sive summerentur“ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ de fide Petri, sive de fidei ejus confessione, ad idem rediret; ss. enim Patres fidem et confessionem Petri divisam a Petro non intelligunt, sed ipsum Apostolum credentem. Iis denique, qui e negatione Petri ejusdem primatum destruere velent, praeclare respondet celebrer Jacobitarum doctor Moyses Barcepha, dicens: „Petrus negavit Christum et jurejurando negationem confirmavit, neque tamen ideo a suorum fratrum praeeminentia rejectus est, sed e contrario audivit Salvatorem illi dicentem; Pasce agnos meos, pasce oves meas, quod facto etiam demonstravit dicens: Simon ecce Satanas quaerit vos... sed ego oravi pro te, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, id est, quemadmodum s. Cyrillus Alex. in Hom. 144. interpretatur: Esto sustentator, initiator et doctor eorum, qui per fidem ad me accedent;... conversus confirma fratres tuos,

Fii aperiatoriulu, initiatoriulu si doctorulu acelor'a, cari prin credintia voru veni la mine . . . intorsu fiendu intaresce pre fratii tei; erau cuventele celui ce-i da iertare si-lu si radica in culmea apostolica. ¹⁾

§. X. Primatulu fundatu de D. Christosu si datu fericitului Petru, are se fia perpetuu.

Beseric'a lui Christosu pre Petru — pusu de insusi Domnulu — e edificata pre unu fundamentu atatu de tare, in catu portile iadului neci candu se nu o pota invinge. Despre acestu adeveru a voitu se incredintieze D. Christosu nu numai pre Simonu, candu i-a disu (Luc. XXII, 31, 32) „Simone eta Satan'a v'a cerutu pre voi, ca se ve cerna ca granulu, era eu m'am rogatu pentru tene, ca se nu scada credinti'a ta, si tu intorcandu-te ore candu intaresce pre fratii tei, dar' si pre omenii temporiloru venitorie i-a inventiatu despre acestu adeveru prin sant'a scriptura. Pentruca Domnedieu vre, dupa cuventele apostolului (la Timot. I. II, 4), ca toti omenii se se mantuésca si se vina la cunoscinti'a adeverului. Inse acésta altucum nu se pote templá, decatu prin midilocirea besericei fundate de D. Christosu pre Petru, de unde netrecutu urmeza ca D. Christosu avea se fundeze pre Petru beseric'a de atare, ca se remana preste totu tempulu pana la consumarea secliloru, pana ce adeca voru ajunge toti omenii la cunoscinti'a adeverului si va fi unu staulu si unu pastoriu. Acést'a a trebuitu se o intielega Christosu Domnulu nu numai despre unitatea ci si despre perpetuitatea si indefectibilitatea besericei sale, care va se dureze pana la capetulu seculiloru. Acésta o sustiene beseric'a orientale nu mai pucinu de catu cea apuséna din cuvintele Domnului (Ioan X, 16) unde dice: si alte oi am, cari nu suntu din staululu acest'a, si pre acele mi se cade a le aduce, si voru audi viersulu meu si va fi unu staulu si unu pastoriu.

Dupa ce amu premisu aceste, sustienemu ca primatulu fundatu de Domnulu Christosu in beserica si datu f. Petru

¹⁾ Conf. etiam Gloriam ad introit 16 januar, in libr. nostr.

are se fia perpetuu, pentruca primatulu din insusi institutiunea sa se tiene de esenti'a formei si a constitutiunei beserice, ce o edificase Christosu pre Petru; asia dara primatulu e fundatu nu pentru folosulu propriu lui Petru, ci pentru benele beserice, si spre a conservá unitatea in beserica. Deaci netrecutu urméza cá primatulu datu dintru inceputu lui Petru are se fia perpetuu, se remana si se perdureze in beserica pana atunci, pana candu si beseric'a.

Ér' cumca beseric'a fndata pre Petru are se remana pana la consumarea seclului e demustratu din vointi'a lui Domnedieu, carele vre cá toti ómenii se se mantuésca, bá si din institutiunea lui Christosu si aci se póte demustrá si din scopulu beserice. Caci beseric'a e fundata spre acelu scopu, cá invetiatur'a lui Christosu se se conserve si se se propage in beserica in intregitatea s'a pana la finea seculiloru spre mantuirea genului omenescu. Inse invetiatur'a lui Christosu pentru conserve s'a concrediutu beserice; deci pana candu are de a fi conservata acést'a invetiatura a lui Christosu in beserica, pana atunci are se sustee si beseric'a, careia i s'a incredintiatu invetiatur'a pentru conserve si propagare. — Dar' fienduca invetiatur'a lui Christosu e necesaria tuturoru ómeniloru din tóte tempurile, pentruca Domnedieu vre cá toti ómenii se ajunga la adeverulu acestei invetiature si toti se fia mantuiti, — urméza, cá acést'a invetiatura are se se conserve pana la capetulu seculiloru, ce cá se póta fí, are se sustee si beseric'a, careia i este incredintiata spre conserve si spre popagare acésta invetiatura a lui Christosu.

Ci invetiatur'a lui Christosu este numai un'a, adeca ace'a pre care a datu-o D. Christosu beserice, cá se o conserve si se-o propage, si cá atare numai pana atunci se vá poté conservá, pana candu va remané in intregitatea sa, dreptu ace'a si beseric'a are se conserve si se propage invetiatur'a acést'a in intregitatea ei.

Precumu unulu e adeverulu Domnului, carele remane in eternu, asia si invetiatur'a Domnului numai un'a este, si pana atunci va fi conservata in intregitate, pana va fi un'a,

perpetuum. Primatus namque e sua ipsius institutione pertinet ad essentiam formae et constitutionis Ecclesiae, quam Christus super Petrum aedificavit, adeoque non in proprium Petri commodum sed ad bonum Ecclesiae et ad unitatem in Ecclesia conservandam constitutus est. Hinc necessario sequitur primatum primitus b. Petro collatum debere esse perpetuum et tandiu in Ecclesia manere et perdurare, quamdiu Ecclesia.

Jam vero Ecclesiam super Petrum fundatam permanere debere usque ad consummationem seculi demonstratum est e voluntate Dei, qui omnes homines vult salvos fieri, et e Christi institutione, et hic etiam e fine Ecclesiae demonstrari potest. Instituta enim est Ecclesia eum in finem, ut doctrina Christi pro salute generis humani ad finem usque seculorum in Ecclesia in integritate sua conservetur et propagetur. At doctrina Christi Domini conservanda tradita est Ecclesiae; quamdiu itaque haec Christi doctrina in Ecclesia, conservanda fuerit, tandiu permanere debet etiam Ecclesia, cui doctrina ad conservandum et propagandum tradita est. Quoniam autem doctrina Christi omnibus, omniumque temporum hominibus est neccessaria, quia Deus vult ut omnes ad veritatem hujus doctrinae perveniant omnesque salvi fiant. — sequitur hanc doctrinam ad finem usque seculorum conservari debere, quod ut fieri possit, permanere debet etiam Ecclesia, cui haec Christi doctrina conservanda et propaganda tradita est.

Sed doctrina Christi una tantummodo est, ea scilicet, quam Christus Dominus Ecclesiae conservandam et propagandam tradidit, et qua talis tandiu conservari poterit, quamdiu in integritate sua permanserit; ergo et Ecclesia hanc doctrinam in integritate sua conservare atque propagare debet.

Quemadmodum una tantum est veritas Domini, quae manet in aeternum, ita etiam doctrina Domini una tantum est, et tandiu in integritate conservari poterit, quamdiu

asia dara pana caudu vá fi conservata si unitatea in beserica, carea a voituo si Christosu se se conserve in perpetuu.

Inse cumca unitatea fara de primatu nu se pôte conservá in beserica, aréta afara de natur'a lucrului si ins'asi istori'a schismei acelor'a, cari s'au separatu de beserica. Pentru conservarea asia dara si propagarea invetiaturei in intregitatea sa, pre cumu a datu-o ace'a Christosu besericei sale si Apostoliloru se-o conserve si se-o propageze in unione cu Petru, — e necesaria unitatea, pre care a constituitu-o Christosu de odata cu primatulu conferitu lui Petru, dereptu ace'a unitatea fara de primatu nu se pôte conservá.

Deci precumu unulu este adevverulu. si acest'a nu pôte fi altulu de câtu invetiatur'a Domnului, pentruca numai adevverulu Domnului remane in eternu; asia si invetiatur'a lui Christosu, carea e insusi adevverulu, afara de beserica nu se pôte conservá, pentruca besericei a incredintiatu-o Christosu cá se o conserve in intregitatea sa. Si éراسi precumu intregitatea invrtiaturei lui Christosu fara de unitatea besericei nu se pôte conservá, asia neci unitatea besericei nu se pôte conservá fara de primatu, pentruca scopulu primatului e unitatea besericei.

De aci urméza netrecutu cumca primatulu este parte esentiale a besericei si beseric'a nu pôte fi fara de elu; asia câtu atátu din institutiunea si vointi'a Domnului Christosu, câtu si diu natur'a besericei si a primatului insusi, primatulu are se fia perpetuu.

Este aduse aréta asia dara prea evidentu, cumca primatulu in beserica are se fia perpetuu. Inse dupa cumu s'a aretatu, primatulu fù conferitu fericitului Petru ap. si Petru inca avea se móra, de óra ce Christosu potestatea preste tóte, câte suntu in ceriu, — precumu díce s. Ioane Christostomu — a datu-o omului moritoriu, — éra primatulu cá parte esentiale a besericei, trebuia se remana cu beseric'a, pentrucá Christosu-lu fundase cá se perdureze in perpetuu cá si beseric'a, ce'a ce are misiune de a sustá pana la consumarea seclului. De aci se intielege si ace'a cá prima-

una fuerit, adeoque quousque conservata fuerit in Ecclesia Christi unitas, quam Christus quoque in perpetuo conservari voluit.

Sed unitatem sine primatu in Ecclesia conservari non posse testatur jam praeter naturam rei ipsa quoque historia schismatis eorum, qui ab Ecclesia se se separaverunt. Ad conservandam igitur et propagandam doctrinam in integritate sua, quemadmodum eam Christus Dominus Ecclesiae suae et Apostolis in unione cum Petro conservandam propagandamque tradidit, necessaria est unitas, quam Christus cum primatu Petro collato instituit, qua propter unitas sine primatu conservari non potest.

Quemadmodum itaque veritas una est, et haec non nisi doctrina Christi esse potest, sola enim Domini veritas manet in aeternum; ita etiam doctrina Christi, quae est ipsa veritas, extra Ecclesiam conservari non potest: Christus enim eam Ecclesiae conservandam tradidit in integritate sua. Et iterum, quemadmodum integritas doctrinae Christi sine Ecclesiae unitate conservari non potest, ita unitas Ecclesiae sine primatu conservari non potest, finis namque primatus est Ecclesiae unitas.

Hinc necessario sequitur primatum esse partem Ecclesiae essentialem et eo Ecclesiam destitutam esse non posse; adeoque tum ex institutione et voluntate Christi Domini tum etiam ex Ecclesiae et primatus ipsius natura primatum debere esse perpetuum.

Ex his, quae adduximus, colligitur itaque evidentissime primatum debere esse in Ecclesia perpetuum. At primatus, uti evictum est, collatus fuerat b. Petro Apostolo, et Petrus jam moriturus erat, Christus namque potestatem omnium, quae in coelo sunt, sicuti s. Joan. Chrysostomus dicit, — mortali tradidit homini, — primatus vero cum Ecclesia — qua pars essentialis Ecclesiae permanere debebat, Christus enim Dominus illum perpetuo duraturum fundavit sicuti Ecclesiam, quae missionem habet permanendi usque ad consumptionem seculi. Unde illud etiam colligitur, primatum ad

tulu nu a fostu restrinsu la person'a lui Petru, ci fiinducã Petru avea se móra, éra primatulu se fia perpetuu, trebuia se remana si dupace vá mori Petru, prin care fundase Christosu primatulu, pentruca dupa suirea D. Christosu la ceriu si dupa mortea lui Petru, pre care-lu lasase Christosu de capu vediutu besericeii, nu potea se fia beseric'a fara de capu.

Credinti'a despre perpetuitatea si indefectibilitatea primatului fundatu de Domnulu Christosu pre Petru, cá se dureze in beserica totu de-un'a, — se probéza si prin sensulu universale alu besericeii atãtu orientali câtu apusene. Se ne re'ntórcemu dreptu ace'a la cartile besericesci ale orientaliloru si se vedemu, câtu de minunatu se aréta perpetuitatea si indefectibilitatea primatului mai totu cu acele cantari, cu cari vediuramu instituirea, fundarea si prerogativele lui date fericitului Petru. Acolo vediuramu cá:

1. Petru se chiama fundamentulu, temeli'a si piétr'a fundamentale a besericeii, pre care fundã Christosu beseric'a sa nemiscata, neecspugnabile de portile iadului, si cá uu'a ce vá se sustee pana la consumarea tempului. Dar' beseric'a e cas'a lui Domnedieu, e edificiulu, ce vá se cuprinda in sene pre toti, câtu vinu la dens'a si asia se remana in perpetuu. Potere-ar' óre edificiulu se stee stabile si neclatitu, déca i-ar' lipsi fundamentulu perpetuu, basea si piétr'a ace'a fundamentale pre care o donase Christosu (dupa imnulu armeniloru Aisor angiar §. IV) cu gratia conservandu-o pre ace'a cá se nu se sfarime, si radicandu-o cá se nu cada? Potere-ar' óre beseric'a se sustee pana la consumarea tempului, se fia neecspugnabile de portile iadului, déca ar' lipsi piétr'a fundamentale, pre care díce s. Epifaniu cá cá si pe o piétra solida e edificata beseric'a in multe moduri (§. VI)? Déca e beseric'a edificiu; déca e casa, ce vá se imbracisiece pre toti ómenii, potere-ar' subsiste cas'a acést'a, potere-ar' se sustee pana la capetulu lumii si se cuprinda in sene pre toti ómenii, déca ar' lipsi si ar' incetá se mai vieze Petru, pnsu cá se supórté greutatea intregéi case si se sustiena edificiulu? — déca nu ar' viá neci nu ar' presiedé — aretandu, celoru ce cérca adevérule credintiei?!

personam Petri restrictum non fuisse, sed quoniam Petrus moriturus, primatus vero perpetuus erat futurus, etiam mortuo Petro, per quem Christus primatum fundaverat, permanere debebat, nam post Christi Domini ad coelum ascensum et post mortem Petri, quem Christus visibile caput Ecclesiae suae reliquit, Ecclesia capite destituta esse non potuit.

Fides circa perpetuitatem et indefectibilitatem primatus, quem Christus Dominus super Petrum in Ecclesia perpetuo duraturum fundaverat, probatur etiam universali consensu tam orientalis, quam etiam occidentalis Ecclesiae. Redeamus itaque ad libros ecclesiasticos orientalium, et videamus quam mirifice adstruitur perpetuitas et indefectibilitas primatus iisdem fere elogiis, quibus ejusdem institutionem, fundationem et praerogativas b. Petro traditas superius videbamus. — Vidimus jam ibidem:

1. Petrum vocari *Ecclesiae fundamentum, basim et petram fundamentalem*, super quam Christus immobillem aedificavit suam Ecclesiam, a portis inferi inexpugnabilem et usque ad consummationem seculi permansuram. Jam vero Ecclesia est domus Dei, est aedificium omnes ad se venientes amplexurum, adeoque in perpetuo permansurum. At posset ne hoc aedificium stabile et inconcussum permanere si perpetuo careret fundamento, basi et petra illa fundamentali, quam Christus (juxta hymnum arm. aisor angiar §. IV.) gratia donavit, conservando illam ne contereretur, et extollendo eam ne rueret? Esset ne Ecclesia usque ad consummationem seculi permansura, inexpugnabilis a portis inferi, si deficeret petra fundamentalis, cui solidae petrae instar Ecclesiam multis supraaedificatam modis dicit s. Epiphanius (§. VI)? Si Ecclesia aedificium, si domus Dei est, omnes homines amplexura, posset ne haec domus subsistere, posset ne usque ad consummationem mundi perdurare et omnes amplecti homines, si Petrus, constitutus ut ferat pondus totius domus aedificiumque sustineat, — deficeret et vivere desineret, si non viveret nec praesideret praestando quaerentibus fidei veritatem??

2. Beseric'a orientale marturisesce in cantarea sa că Christosu Domnulu a datu intarire besericei sale tari'a lui Petru (§. II, 2), că elu e pusu de fundamentu besericei, si a capetatu potere dela Domnulu, că se nu-lu invinga neci de cumu portile iadului (§. IV, 2). Dar' cum ar' poté se sustee beseric'a, déca morindu Petru, ar' fi remasu fara de tari'a si potere, si nu ar' mai avé de unde se capete potere! Beseric'a-si are tari'a, poterea si stabilitatea dela credinti'a lui Petru si prin credinti'a acést'a capeta vértute; — deci cumu ar' poté asia dara se faca nesticatiose tóte nesuintiele contrariloru si se le confunde, déca Petru, doctorulu supremu si neinvinsu alu intregéi beserice (§. II, 1) dupa mórte nu ar' mai viá cu acelesi prerogative, ce le primise dela Domnulu??

3. In cartile nóstre besericesci fericitulu Petru se numesce doctoru, carele e pusu de Domnulu a pasce mnelusielii oile, arietii, alesii si alegerea Domnului. Dar' cumu s'aru pasce acesti'a, déca morindu Petru aru fi remasu fara de pastoriu? Óre fara de pastoriu intieieptu potes'aru pasce pre livedile credintiei? Cene ar' pasce pre alesii si alegerea Domnului, déca cu mortea lui Petru ar' fi voitulu Domnulu se remana acesti'a fara de pastoriu supremu, care se pórte grigi'a de a pasce pre alesi si alegerea lui pre livedile credintiei? Si fienduca Christosu Domnulu, care însusi erá pastoriulu celu bunu, — avea se se suie la ceriu, éra Petru avca se móra, cà erá moritoriu, potutu-a óre Christosu însusi se lase turmele sale lipsite de pastoriulu, alu carui viersu se-lu asculte si elu se póta fi cunoscutu de oile sale??

4. Petru se dice *indreptatoriu principele apostoliloru si preside, capulu alesiloru si alu cetei alese*, carele tiene loculu lui Christosu, prin urmare mai tare de câtu celi alalti. Dar' unde véi aflá republica fara de indreptariu, regatu fara de principe, alesi fara de preside, societate si ceta fara de capu, carele se-i presieda? Déca Petru erá mai tare de câtu celi-alalti, potutu-au remané celi alalti fara de indreptatoriu morindu Petru, fara de preside mai tare, carele presiedindu se-i indrepte, se-i guberneze si cá mai tare se intarésca pre frati?

2. Ecclesia orientalis in cantico suo profitetur Christum Dominum robur Ecclesiae suae dedisse fortitudinem Petri (§. II, 2), quia Ecclesiae fundamento est positus, et virtutem accepit a Domino, ut ipsi portae inferi nequaquam praevalerent (§. IV. 2.). At quomodo posset Ecclesia permanere, si mortuo Petro, robore et firmitate destituta fuisset, et non haberet amplius unde virtutem accipiat? Ecclesia robur firmitatem et stabilitatem habet a fide Petri et per hanc fidem derivat virtutem; — quomodo posset itaque omnes adversariorum conatus frustaneos reddere confundereque, si Petrus, universae Ecclesiae supremus atque irrefragabilis doctor (§. IV. 1.) post mortem amplius non viveret praerogativis illis, quas a Domino acceperat?

3. Beatus Petrus vocatur in libris nostris eccl. Pastor, qui positus est a Domino pascere agnos, oves, arietes, electos et electionem Domini, adeoque greges Domini. Sed quomodo pascerentur hi, si mortuo Petro, sine pastore remansissent? Possent ne sine pastore sapienti pasci in pratis fidei? Quinam pasceret electos et electionem Domini, si mortuo Petro Christus Dominus hos sine alio supremo pastore remanere voluisset, qui electos et electionem suam in pratis fidei pascendi curam haberet? Et quum jam Christus Dominus, qui ipse erat pastor bonus, in coelum ascensurus, — Petrus vero qua mortalis, moriturus esset, potuit ne ipse Christus greges suos destitutos reliquisset pastore, cujus vocem audirent et ille ab ovibus suis agnosci posset??

4. Petrus dicitur *Rector, et princeps Apostolorum et praeses, caput electorum et electi coetus*, qui vices gerit Christi, ideoque fortior quam ceteri Apostoli. At ubinam terrarum invenire poteris rempublicam sine rectore, regnum sine principe, electos sine praeside, societatem et coetum sine capite, quod illi praesideat? Si Petrus fortior erat ceteris potuerant ne reliqui mortuo Petro, manere sine alio rectore, sine praeside fortiori, qui illis praesidendo, regeret, gubernaret et qua fortior fratres confirmaret? Si Ecclesia corpus

Déca beseric'a e corpulu lui Christosu, precumu o dice si apostolulu, si Christosu este capulu besericei, potutu-a óre corpulu acest'a alu lui Christosu dupa suirea lui la ceriu se remana fara de capu vediutu, — fiendu si ea societate vidibile?

Lui Petru cá celui mai tare in vêtutea rogatiunei lui Christosu, i-s'a datu potere cá reintorcandu-se se intarésca pre frati, — dar' cene ar' fi intaritu pre acesti'a, déca morindu Petru, celu mai tare, nu ar' fi urmatu altulu indiestratu cu acé'asi potere de a intari pre frati?

5. Petru este si originea sacerdotiului si in modu diversu tiene loculu lui Christosu preste celi alalti apostoli; elu este funtele, de unde-si deriva beseric'a poterea sa, inse de unde si ar' fi derivatu baseric'a poterea sa, déca erá se desece cu mortea lui Petru funtele acest'a? De unde sar' fi derivatu sacerdotiulu, déca morindu Petru nu ar' fi mai isvoritu funtele? Si mai pre urma:

6. Petru este column'a besericei (§. V.) care, precumu column'a cea prodigiosa, ce precediendu poporului lui Israele, i aretá calea preste dí in forma de noru ér' preste nópte in tipu de focu si-i erá conducatoriu in amendóue tempurile — (Esir. XIII), — asia si Petru, fiendu column'a besericei, sustiene si pórtá greutatea intregi case a lui Domnedieu, luminandu pre celi'a ce ratecescu prin intunerecu si dandu recóre in contra ardórei pofteloru toturoru celoru ce cu credintia-lu veneréza pre elu. Dar' de unde aru cere credintiosii ajutoriu in acestu desiertu alu lunei, déca besericei i-ar' lipsi column'a acést'a? Nu cumv'a de multu s'ar' fi ruinatu beseric'a prin nevalirile si atacurile contrariloru, déca cu mortea lui Petru ar' fi incetatu column'a acest'a de a mai sustiené beseric'a?

Din dísele asia dara si din cantarile cartiloru bes. cari aréta cá primatulu a fostu datu de Christosu Domnulu s. ap. Petru, si din cari-si aréta beseric'a credinti'a neclatita despre primatu, — s'a aretatu invederatu cumca primatulu fundatu de Domnulu si datu dela inceputa lui Petru, este perpetuu.

est Christi, sicuti Apostolus eam esse dicit, et Christus caput Ecclesiae — potuerat ne hoc corpus Christi post Domini ad coelum ascensum manere destitutum capite visibili, cum Ecclesia sit societas visibilis?

Petro qua fortiori vi orationis Christi potestas fuerat concedita, ut conversus confirmaret fratres, — at quinam confirmasset hos, dum mortuo Petro fortiore alius non successisset eadem fratres confirmandi potestate praeditus?

5. Petrus est etiam *origo sacerdotii* et diverso modo gerit vices Christi in ceteros Apostolos: ille est origo, unde virtutem suam derivat Ecclesia. At undenam derivasset virtutem suam Ecclesia, si mors b. Petri hunc fontem siccatura fuisset? Undenam sacerdotium, si fons, mortuo Petro non amplius scatuisset? Et tandem

6. Petrus est Ecclesiae columna (§. V.), quae, quemadmodum illa prodigiosa; quae ad ostendendam viam per diem in forma nubis, per noctem vero in imagine ignis praecedebat populum Israelis, et dux erat itineris utroque tempore (Exod. XIII), ita etiam Petrus, qui est columna Ecclesiae, supportat et fert pondus totius domus Dei illuminans eos, qui per tenebras errant, et refrigerium praebens contra ardorem pravaram cupiditatum omnibus, qui fide venerantur eum. Ast undenam peterent fideles auxilium in hujus mundi deserto, si hac columna careret Ecclesia? Nonne jam pridem diruta esset Ecclesia per innumeros adversariorum impetus et aggressiones, si mortuo Petro haec columna Ecclesiam sustinere desiisset?

E dictis itaque et elogiis librorum eccl., quae b. Petro Apostolo primatum a Christo Domino traditum fuisse ostendunt, et suam inconcussam fidem circa institutionem primatus Ecclesia adstruit, evictum est, primatum hunc a Domino fundatum et primitus Petro traditum, esse perpetuum.

Asia dara in desiertu s'aru opintí unii a aretá cumca fericitului Petru i s'ar' fi datu numai singuru primatulu de onóre cá si unu premiu alu credintiei, alu zelului si alu amarei catra Christosu, si cá prin urmare acel'a ar' fi fostu restrinsu singularu la person'a lui, si cá fiendu Christosu Domnulu insusi capulu nevedintu alu besericei, carea este corpulu lui, — beseric'a neci de cumu nu ar' avé lipsa de altu capu — vidibile. ¹⁾ Beseric'a legei vechie, precumu vediamu (§. V.) dupa invetiatur'a ss. parenti erá imaginea si tipulu besericei lui Christosu, si capulu ei celu nevedintu si pre tempulu teocratiei erá Domnedieu insusi, si totusi nu a fostu neci unu tempu, candu poporulu lui Israele ori in desiertu, ori si dupa intrare in pamentulu promisiunei, se fia fostu fara de capu vidibile, care se-lu conducea pre elu in loculu lui Domnedieu. Bá chiar' si Domnedieu insusi, carele erá capulu celu nevedintu alu poporulu alesu, in totu tempulu teocratiei conducea pre poporulu alesu in caresi-va modu vedintu prin semne vidibile, pre cumu erá flacar'a cea de focu in midiloculu rugului (Esir. III, 2) column'a de focu si norulu, care stá de asupra tabernaclului in vederea intregului poporu alu lui Israele (Esir. XL), si totusi nu voi se fia poporulu fara de capu vidibile, precumu a fostu Moise. Iosue, apoi judecatorii si regii — cari se conducea pre poporu in loculu lui Domnedieu — capulu nevedintu.

Deci déca Domnedieu a voitu se conduce sortea poporulu lui Israele prin atâti'a seculi prin midilocirea capulu vedintu chiaru si in legea vechia, de unde nu au lipsitu semnele ecsterne, pote-s'ar' face acést'a fara de capu vedintu in legea noua, in tempulu, candu nu mai lucra in noi semnele ecsterne ci grati'a lui Domnedieu in modu nevedintu.

Dar' perpetuitatea primatului conferitu f. Petru aretata de noi prin cele citate, se probéza si prin testimonie nu mai pucinu valide din sensulu besericei sirochaldaice ²⁾ cu argumente luate din disele sirocaldeiloru ³⁾ cu fapte, cari

¹⁾ Compendiu de dreptulu canonicu alu unei sante seb. si apost. beserice de Andr. Bar. Siaguna. Sabiniu 1868 p. 12. et al.

²⁾ Conf. Antiqu. ecclesiae Syrochald. tradit. circa Petri ap.

Frustra itaque contenderent quidam b. Petro velut praemium fidei, zeli et amoris erga Christum traditum fuisse primatum solum honoris, adeoque hunc ad solam ejus personam fuisse restrictum, et cum jam Christus Dominus ipse sit caput invisibile Ecclesiae, quae est corpus ejus, — alio capite visibili Ecclesiam nequaquam opus habere.¹⁾ Ecclesia namque veteris legis, sicuti (§. V.) vidimus, erat juxta ss. Patrum doctrinam imago et typus Ecclesiae Christi, illius caput autem invisibile etiam in theocratia fuerat ipse Deus, et tamen nullum fuit tempus, quo populus Israël tum in deserto, tum etiam post introductionem in terram promissionis capite visibili, quod Dei loco illum regeret, destitutus fuisset. Imo! Deus ipse, qui erat caput invisibile populi electi, per totum theocratiae tempus modo quodam sensibili, per signa visibilia, uti erat flamma ignis de medio rubi (Exod. III. 2), columna nubis et ignis, quae incubabat tabernaculo videntibus cunctis populis Israël (Exod. XL), regebat populum electum, et tamen nolluit esse populum sine alio capite visibili sicuti erat Moyses, Josue, dein judices et reges, qui loco Dei, capitis invisibilis, gubernarent populum.

Si itaque Deus sortem populi Israël per tot secula medio capitis visibilis voluit dirigere etiam in veteri lege, ubi signa externa non defuerunt, posset ne hoc fieri sine capite visibili in nova lege, tempore, quo non amplius signa externa, sed gratia Dei modo invisibili operatur in nobis?

Verum perpetuitas primatus b. Petro collati, quam nos hucusque adductis adstruebamus, non minus validis probatur testimoniis e consensu Ecclesiae Syrochaldaicae,²⁾ argumentis desumptis e dictis Syrochaldaeorum,³⁾ factis, quae aperte

ejusq. success. rom. pontific. div. primat. auct. Ios. David p. 29—30.

³⁾ Ibid. p. 31—33.

aréta apriatu credinti'a seriósa a Sirocaldeiloru, cumca biseric'a nu póte se consiste fara de capu vedintu;¹⁾ apoi cu unitatea auctoritatii supreme, ce au marturisu-o Caldeii si Sirii atâtu prin dísele câtu si prin faptele lor, si care dupa credinti'a lor e statorita de Domnulu Christosu in poterea dreptului divinu in f. Petru.²⁾

Perpetuitatea primatului urméza si din inespugnabilitatea si indefectibilitatea besericeii, ce'a ce beseric'a orientale radímata pre promisiile lui Christosu nu numai crede si profeséza, ci a si edisu in decisiunile conciliiloru si ale sinodeloru, si o si deduce din universalitatea primatului pontificiloru romani cá urmatori ai fericitului Petru.

Inse din cele ce le scrisemu pana aci despre primatulu datu f. Petru nu e doveditu numai cumca Domnulu Christosu a instituitu in beseric'a sa primatulu si l'a datu pre acest'a f. Petru, si cumca acest'a e primatulu auctoritatii si alu juredictiunii si cá trebue se fia perpetuu, — ci apriatu se póte vedé si ace'a, cumca acestu primatu cá perpetuu e inespugnabile, indefectibile, si prin urmare in invetiatur'a despre credintia si morale infalibile si precumu beseric'a insasi, universale. Adeverulu acest'a alu credintiei catolice — fienduca nu se póte întórce, inverti si restorná, ci e proptitu chiaru si prin invetiatur'a besericeii orientali, si se intaresce din monumentele orientaliloru, de ecplicatiune mai chiara are cu atâtu mai pucina lipsa, cu câtu e mai deplenu constatatu, cá dupace e recunoscutu odata primatulu insusi, neaperatnau de a fi recunoscute si crediute si insusirile si proprietatile aceluia.

Asia dara nu ni se pare cá ar' mai restá altu ceva, de câtu se tractamu in specie despre subjectulu acestui primatu si despre universalitatea lui, ce'a ce vomu face in urmatoriulu articlu II.

¹⁾ Ibid. p. 34—38.

ostendunt Syrochaldaeos serio credidisse non posse Ecclesiam absque visibili capite consistere;¹⁾ dein illa supremae auctoritatis unitate, cujus necessitatem Chaldaei et Syri tum dictis, tum etiam factis professi sunt, quaeque e mente ipsorum de jure divino per b. Petrum a Christo est instituta.¹⁾ Perpetuitas primatus sequitur ex Ecclesiae ipsius inexpugnabilitate et indefectibilitate, quam, innixa promissis Domini non tantum credit et profitetur Ecclesia orientalis, verum etiam in conciliorum et synodorum decisionibus edicit et ex universali rom. Pontificum primatu, ut b. Petri successorum, — etiam a posteriori deducit.

Sed ex illis, quae hucusque de primatu b. Petro Apostolo tradito scripsimus evictum est non solummodo Christum Dominum instituisse in Ecclesia sua primatum eundemque b. Petro Apostolo contulisse et hunc primatum esse vere auctoritatis et jurisdictionis debereque esse perpetuum, — verum etiam id aperte colligi potest, quod hic primatus, qua perpetuus, sit inexpugnabilis, indefectibilis adeoque in doctrina fidei et morum infallibilis atque, sicuti Ecclesia ipsa, universalis. Haec veritas fidei catholicae, quoniam everti, inverti subvertique non potest, sed vel ipsius orientalis Ecclesiae doctrina fulcitur et ex orientalium monumentis adstruitur, clariori explanatione eo minus indiget, quo certius constat, quod agnito jam semel primatu ipso, hujus quoque dotes et proprietates necessario agnosci credique debeant.

Nihil igitur restare videtur nisi de subjecto hujus primatus et de ejus universalitate speciatim agere, quod sequenti articulo II-o facturi sumus.

²⁾ Ibid, p. 38—4.0

Articululu II.

Primatulu datu fericitului Petru, fiendu cà este perpetuu, a trecutu la pontificii romani cá adevèrati si legitimi urmatori ai f. Petru; acesti'a au asia dara acel'asi primatu universale, care l'a avutu fericitulu Petru.

Din ins'asi perpetuitate a primatului (§. X.) urmèza ne-aperatu cumca auctoritatea suprema, care a pusu-o Christosu Domnulu chiaru cu instituirea primatului, si care s'a si inceputu prin Petru, are se remana in beseric'a pentru totu de-un'a si inca intru atât'a, in câtu la urmatorii s. Petru se ecsiste pana la consumarea seclului — cá si beseric'a insasi. Candu dîcemu acèsta, sustienemu totu de-odata *cumca: Episcopii besericei Romei, Pontificii romani numai eli suntu adevèratii urmatori ai fericitului Petru apostolulu, si preste intrèga beseric'a au primatulu auctoritatii si alu juredictiunei, adeca acel'asi, pre care-lu primisera f. Petru dela Domnulu.*

Ci cá se potemu aretá acèst'a, mai antaniu avemu de a demustrá cumca f. Petru a fostu in Rom'a si cá a gubernatu beseric'a romana pana la mórte, ce'a ce crede si profeséza nu numai singuru beseric'a occidentale ci si cea orientale intrèga.

Dar' fienduca nu voimu a eruá si a intarí cu respectu la acestu adevèru traditiunea si credinti'a besericei apusene ci a celei resaritene, vomu cere si aci ajutoriulu besericei orientali.

§. XI. Fericitulu Petru apostolulu a fostu in Rom'a si pana la mórte a gubernatu beseric'a romana

Monumentele istorice, cari atestéza cumca f. Petru ap. a fostu in Roma (vechia), a gubernatu beseric'a rom. si cá coronatu cu martiriu si-a finitu viati'a aici — suntu prop-tite de argumente asia de firme, in câtu adevèrulu loru ne-

Articulus II.

Primatus beato Petro collatus, quoniam perpetuus est, transit ad Pontifices romanos ut veros et legitimos b. Petri successores; habent itaque hi eundem, quem b. Petrus habuit primatum universalem.

Ex ipsa primatus perpetuitate (§. X.) necessario sequitur auctoritatem supremam, quam Christus Dominus cum primatus ipsius institutione posuit, et quae jam per Petrum incepta fuit, debere in Ecclesia perdurare perpetuo, adeoque apud s. Petri successores, — sicuti Ecclesia ipsa, — usque ad consummationem existere seculi; quod quum contendimus simul adstruimus: *Episcopos Romae Ecclesiae, — Pontifices Romanos esse solos et veros b. Petri Apostoli successores, et hos primatum auctoritatis et jurisdictionis, eundem scilicet, quem b. Petrus a Domino acceperat, habere in universam Ecclesiam.*

Ut autem hoc ostendere valeamus, prius demonstrandum nobis est, b. Petrum Romae fuisse romanamque usque ad mortem rexisse Ecclesiam, quod non sola occidentalis, verum etiam orientalis universa credit et profitetur Ecclesia.

Quoniam autem non occidentalis sed orientalis Ecclesiae traditionem et fidem circa hanc veritatem eruere adstruereque volumus, hoc quoque loco non nisi orientalem consulemus Ecclesiam.

§. XI. Beatus Petrus Apostolus fuit Romae romanamque usque ad mortem rexit Ecclesiam.

Monumenta historica quae testantur b. Petrum Apostolum Romae (veteris) fuisse, romanam Ecclesiam rexisse, ibique martyrio coronatum vitam finisse, tam firmis suffulta sunt argumentis, ut eorundem veritatem in dubium nemo

me nu ar' poté se-lu aduca la indoiéla. Noi aducemu pentru intarirea acestui adevéru numai singura tradițiunea besericei orientali conservata in monumentele eclesiastice pana in dílele nóstre, si inca — cá se purcedemu in ordenele observatu mai susu — vomu produce in loculu primu testimoniele nóstre si dupa ace'a ale celoru alalti orientali.

Cumca fericitulu Petru a fostu in Rom'a, a gubernatu beseric'a romana si si-a finitu viati'a aci spune:

1. Icosulu in commemorarea Pontificelnei romanu s. Silvestru, unde despre acestu s. Pontifice se díce: „Scaunulu mai marelui apostoliloru inavutíndu-lu, sierbitoriu alu lui Domnedieu te-ai aretatu.“ Ci scaunulu romanu, scaunu alu mai marelui apostoliloru nu s'ar' poté díce, déca fericitulu Petru, care e corifeulu apostoliloru, nu ar' fi ocupatu scaunulu acest'a (§. II, 1.)

2. In tropariulu din 16 januariu la adoratiunea venerandei catene a s. Petru apost. cantamu urmatóriele: „Rom'a neparasindu la noi ai venitu (Petre) celu ce ai fostu de cátu apostolii mai antaniu pre scaunu siediatoriu“ (Acol.) Prin aceste se spune cumca f. Petru nu numai a fostu in Rom'a ci si cá nu a parasitu scaunulu romanu; bá si ace'a inca se vede cá, de si Petru nu a parasitu Rom'a, totusi a avutu prerogative in intréga beseric'a, căci altu cumu nu ar' cantá beseric'a cumca Petru a venitu la noi.

3. In cantarea a 7. de la manecatulu acelei díle se díce: „Din Palestin'a . . . cá dintru o privelisce esíndu apostolulu lui Christosu Petru, si lumei predicandu in Rom'a cea mai de inainte a réposatu.“ (Acol.) Atátu de chiare suntu cuventele aceste, in cátu nu au lipsa de neci o comentare.

4. Cele ce le produsemu pana aci din cantarile beserice, le intarescu-si sinacsariéle din meneiele nostre adause la oficiulu apostoliloru Petru si Pavelu din 29 si 30 juniu, unde se espune nu in ornatu de stilu poeticu, ci prin cuvente prosaice prea netede cá Petru, dupa ce ar' fi predicatu in diferite locuri, a descinsu pana la Rom'a, si fiendu

vocare possit. Nos huic veritati adstruendae solam orientalis Ecclesiae traditionem in ecclesiasticis monumentis ad nostra usque tempora conservatam addimus, et quidem, — ut superius observato procedamus ordine, primo loco nostra, dein aliorum afferemus orientalium testimonia.

Beatum Petrum Romae fuisse, Ecclesiam romanam rexisse et vitam ibi finisse tradit:

1. Icos (*οἶκος*) in commemoratione s. Silvestri Papae romani, ubi de hoc s. Pontifice dicitur: „Sedem coryphaei Apostolorum ditando, servum Dei te exhibuisti.“ At sedes romana sedes coryphaei Apostolorum dici non posset, nisi beatus Petrus, qui coryphaeus est Apostolorum, hanc sedem tenuisset. (§. II, 1.).

2. In tropario autem 16-ae januarii in adoratione venerandae catenae s. Petri Ap. canimus de b. Petro sequentia: „Romam non deserens ad nos venisti (Petre), qui prae ceteris Apostolis primam sedem tenuisti (Ibid.) His traditur b. Petrum non solummodo Romae fuisse verum etiam Romam non deseruisse; quin imo id quoque colligitur: Petrum, etiam si Romam non deseruit, praerogativas tamen in universam habuisse Ecclesiam; alioquin Petrum ad nos venisse non caneret Ecclesia

3. In cantico dein 7-o ejusdem diei matutini officii de b. Petro dicuntur sequentia: „E Palaestina tamquam e scena prodiens Christi Apostolus Petrus, mundo praedicans, Romae antiquioris mortuus est.“ (Ibid.) Tam clara sunt haec verba, ut commentatione indigeant nulla.

4. Id, quod hucusque adtulimus e canticis Ecclesiae, confirmant e menaeis nostris etiam synaxaria adnexa officio Apostolorum Petri et Pauli die 29-a et 30-a junii, ubi non poetici styli ornatu, sed planissimo prosaicae orationis sermone exponitur Petrum, postquam variis in locis praedicasset, Romam usque descendisse, et quoniam Simonem Magum

ca pre Simonu magulu l'a invinsu cu minunile, si-a terminatu viati'a crucefiptu sub imperatulu Nerone. (§. II, 2.)

5. Poterea acestoru argumente nu o micșioréza neci ace'a impregiurare, cà se spune cumca Petru esîndu mai de multe ori din Rom'a, a amblatu prin diverse provincie; pentrucà cetimu cà de câte ori a esîtu din Rom'a, totu de atâtea ori s'a re'ntorsu éراسi acolo. Spre intarirea acestui adevéru se consulamu kiriakodromiulu nostru (§. III, 2) in intielesulu caruia: Remanendu Petru câtuva tempu in Rom'a, le-a pusu loru de episcopu pre Linu . . . apoi amblandu dupa ace'a prin multe cetati s'a re'ntorsu la Rom'a; de unde esîndu a dou'a óra, dupa ce a dispusu tóte cari-lu priviá pre dinsulu cá primáte, s'a intorsu a trei'a óra la Rom'a si aci si a terminatu viati'a si a primitu coron'a vietiei eterne."

Nu e mirare asia dara, ca pre langa cele produse din cartile nóstre besericesci, mai totu asemenea spunu si cartile bes. ale celoru alalti orientali, Se vedemu:

6. Beseric'a arména in cartea Dagharan (§. IV, 2) in diu'a candu se celebréza memori'a apostoliloru eschiama: Petre si Pavele . . . mare este astadi serbatóri'a vóstra in cetatea Rom'a! Éra cea caldaica canta la oficiulu apostoliloru in nopturnulu alu doile: „Se ne infrumsetiamu fratiloru pre noi insine cu laudele . . . lui Petru, capului celui alesu alu apostoliloru, care si-a complenit ministeriulu sex in Rom'a.“ Acésta traditiune a pestratu-o si beseric'a siriaca, carea in oficiulu acelor'asi apostoli din nopturnulu primu, canta: „Se marimu pre Domnedieu plenu de maiestate, carele a tramisu la Rom'a cea prea tare . . . pre Petru si pre Pavelu . . . Romanii, la cari au fostu magnatii apostoliloru Petru si Pavelu, si intre cari s'au coronatu (cu martiriu), insisi folosescu panea azima“ (nedospita). Era la Siri in oficiulu rosalieloru in alu doile *kalo* de la óra 1-a se díce; „Spiritulu s'a coboritu din ceriu la cenaculu (loculu cenei) si a tramisu pre Simonu la Rom'a,“ apoi in nopturuulu alu doile alu aceluiasi oficiu adauge „Apostoli fura tramisi a spune evangeli'a la tóte poporele, dar' loculu fia carui'a din

miraculis devicerat, sub Nerone imperatore cruci affixum vitam finisse. (§. II, 2.)

5. Vim horum argumentorum nec illud minuit, quod tradatur Petrum Roma pluries egressum, diversas peragrasse provincias; quotiescumque enim Roma egressum, tantoties tamen illum reversum legimus, Hujus veritatis adstruendae causa audiatur nostrum kyriakodromium (§. III. 2). juxta cujus tenorem Petrus per aliquot tempus Romae commoratus, constituit eis in eppum Linum... et peragratis postea multis civitatibus Romam est reversus, ut christianos confirmaret; unde altera vice excessit et dispositis omnibus, quae illum qua primatem decebant, tertia vice rediit Romam, ibidemque vitam finivit et coronam accepit vitae aeternae.“

Non mirum itaque, quod his, quae e nostris ecclesiasticis adtulimus libris, — similia fere addant reliquorum quoque orientalium libri ecclesiastici. Videamus.

6. Ecclesia armena in libro Dagharan (§. IV, 2.) die, qua celebratur commemoratio Apostolorum, sic exclamat „Petre et Paule... magna est hodie vestra festivitas in urbe Roma! Et chaldaica in officio ss. Apostolorum, in secundo nocturno, canit „Exornemus fratres nosmet ipsos laudibus... Petri, electi Apostolorum capitis, qui Romae complevit suum ministerium.“ Hanc traditionem conservavit etiam syriaca Ecclesia, quae in officio eorundem Apostolorum in primo nocturno canit; „Glorificemus Deum majestate plenum, qui ad fortissimam Romam missit... Petrum et Paulum... Romani ipsi, apud quos Apostolorum magnates Petrus et Paulus fuerunt, et apud quos (martyrio) coronati sunt,... azy-mo utuntur pane.“ In officio tandem pentecostis Syrorum in secundo kalo 1-ae horae dicitur: „Spiritus descendit de coelo ad coenaculum... et Simonem misit Romam,“ et in secundo nocturno ejusdem officii additur „Missi sunt Apos-

dinsii l'a desemnatu Filiulu lui Domnedieu, lui Simonu anume Rom'a." ¹⁾

7. Celebrandu apoi si beseric'a or. greca memori'a Pontificelui rom. S. Gregoriu la 12 martiu (§. V, 1), numesce pre acest'a nu numai „pastoriulu ei si urmatoriulu corifeului si principelui Apostoliloru, pentruca cea de antaniu dintre beserici l'a imbracisiatu pre elu la pieptulu seu, si recore-sce totu pamentulu, câtu este sub sóre." Din acestea inca se aréta cumca Petru a fostu in beseric'a romana, care are primatulu universale pentru totu de-un'a; altu cumu neci s. Gregoriu nu s'ar' poté díce urmatoriu alu lui Petru, neci beseric'a romana ce'a de antaniu dintre tote besericele — recorindu totu pamentulu, câtu este sub sóre.

Dar' adeverulu credintiei conservatu in cartile besericesci despre ace'a cumca Petru a ocupatu scaunulu romanu, lu comproba si santii Parenti si alti scrietori, ale caroru citate le prodususeramu mai susu (§. VI.)

8. S. Ignatiu, dupa tempu celu mai aproape de Petru, numesce beseric'a romana *presidea agapeloru* pentru prerogativele lui Petru; cá acést'a are principalitatea mai de frunte, la care au necesitate de a convení tóte besericele — dupa cumu díce Ireneu, si ea este beseric'a principale, de la care s'a inceputu unitatea sacerdotale, — díce Ciprianu; si dupa cumu predica apostolulu e laudata credinti'a Romaniloru, de cari nu se póte apropiá perfidi'a. Optatu millevitanulu díce cá nu se póte negá cumca in cetatea Rom'a este asiediata catedr'a episcopale, iu care a siediutu capulu toturoru apostoliloru, Petru, a carui prerogativa, column'a besericeii, a trecutu la beseric'a romana — adauge s. Gregoriu Nazianzenu, carele in viersulu despre viati'a sa aceste le canta despre beseric'a romana:

„Credinti'a Romei (vechie) erá drépta din vechime, — Si si acumu stá totu asia de drépta prin legatura santa, Iuvingandu tóte, câte le vede sórele in cursulu seu,

¹⁾ Op. sup. cit p. 41—43.

toli ad evangelizandos omnes populos; unicuique autem eorum locum designavit. Filius Dei, Simoni quidem Romano.¹⁾

7, Ecclesia din orientalis graeca 12-a martii celebrans memoriam S. Gregorii Papae rom. (§. V. 1) hunc non solummodo pastorem, verum etiam successorem coryphaei et principis Apostolorum nominat, quoniam Ecclesiarum prima eum ad pectus amplexa erat, et irrigat omnem terram quae sub sole est. Quibus pariter efficitur: Petrum tenuisse romanam Ecclesiam, quae in perpetuo et universalem habet primatum; secus enim nec s. Gregorius Petri successor, neque Ecclesia romana Ecclesiarum prima, quae irrigat omnem terram quae sub sole est, dici posset.

Verum veritatem fidei in libris conservatam ecclesiasticis, Petrum rom. tenuisse sedem, comprobant etiam ss. Patres, alique scriptores, quorum effata superius (§. VI.) adduximus.

8. S. Ignatius, Petro tempore proximus, nominat Ecclesiam rom. propter praerogativas Petri *agaparum praesidem*; habet enim haec potiore principalitatem, ad quam necesse est omnem convenire Ecclesiam juxta s. Irenaeum, estque principalis Ecclesia, — sicuti s. Cyprianus dicit, — unde unitas sacerdotalis exorta est, et fides Romanorum apostolo praedicante laudata est, ad quos perfidia habere non potest accessum. Optatus milevitanus ait: negari non posse in urbe Roma cathedram eppalem collocatam esse, in qua sederat omnium Apostolorum caput, Petrus, cujus praerogativa, columna Ecclesiae, ad romanam translata est Ecclesiam, addit s. Gregorius Nazianzenus. In carmine autem de vita sua haec de Ecclesia romana canit:

„Fides vetustae (Romae) recta erat jam antiquitus, —
Et recta perstat nunc item nexu pio,
Quodcumque labens sol videt devinciens, —

1) Op. sup. cit. p. 41—43.

Precumu i se cade ei (Romei) că la presidea lunei întregi, Care veneréza în acordu de plenu Domnedieirea.

S. Tarasiu patriarchulu constantinopolitanu din secl. VIII. dîce că în scaunulu romanu siede corifeulu apostoliloru, éra Teodoru Studitulu numesce beseric'a romana beserica suprema, în care Petru a ocupatu mai antaniu scaunulu, de ace'a o numesce tronul prea înaltu, caci man'a lui Petru a pusu temeliele besericeii în alm'a cetate Roma, adage scrietoriulu armenu spendomagistrulu Sergiu.

S'a demustratu asiadara si s'a doveditu atâtu din tradițiunea besericeii orientali conservata în cartile bes. câtu si din ss. parenti si din alti scrietori ai besericeii or. cumca beseric'a resariténa de atunci de la tempulu apostolicu pana în dîlele nostre tiene tare si crede cumca:

α) Christosu Domnulu a fundatu în beserica primatulu si acest'a l'a datu fericitulu apostolu Petru.

β) Cumca primatulu întemeliatu de Domnulu Christosu si datu în persóna lui Petru are se fia perpetuu, neecspugnabile si universale,

γ) cumca f. Petru apostolulu a fostu în Rom'a, a gubernatu beseric'a romana pana la mórte si cumca aici si-a finitu viati'a coronatu cu (curona de) martiriu.

Acumu mai restéza că cercandu se scotemu la lumina acele argumente ale credintiei, din cari se se arete apriatu, cene au potutu si cene trebue se fia urmatorii f. Petru legitimi în primatu atâtu dupa dreptulu Domnedieescu, câtu si umanu; pre cene a tienutu de atari beseric'a universale si care este credinti'a si tradițiunea besericeii universali despre primatulu besericeii?

Tóte aceste le vomu espune în paragrafi urmatori. Inse fienduca credinti'a besericeii universali despre perpetuitatea primatulu f. Petru în Pontificii romani e conservata si ecsprimata prin atâtu de multe si nenumerate monumente, în câtu déca ar' vré ceneva se adune intru un'a baremi partea cea mai mare a loru, aru face volume mai multe si ar' trebui se se consume tempu si labore mai multa intru redactarea loru, spre ce neci de cumu nu aru ajunge pote-

Ut universi praesidem mundi decet,
Totam colit, quae Numinis concordiam.“

S. Tharadius Patriarcha constantinopolitanus sec. VIII-o dicit in sede romana sedere coryphaeum Apostolorum; Theodorus Studita nominat Ecclesiam rom. supremam Ecclesiam, in qua Petrus sedem primus tenuit, unde etiam supremum thronum dicit eam, quoniam, subdit Sergius Pseudomagister scriptor arm. Petri manus Ecclesiae fundamenta jecit in alma urbe Roma.

Demonstratum et evictum est itaque, tum e traditione orientalis Ecclesiae in libris ecclesiasticis conservata, tum e ss. Patribus aliisque orientalis Ecclesiae scriptoribus, Ecclesiam orientalem inde ab aevo apostolico firmiter ad nostra usque tempora tenere et credere:

α) Christum Dominum instituisse in Ecclesia primatum huncque b. Petro Apostolo tradidisse,

β) Primatum a Christo Domino fundatum Petroque personaliter collatum debere esse perpetuum, inexpugnabilem et universalem,

γ) B. Petrum Apostolum fuisse Romae romanamque Ecclesiam usque ad mortem rexisse ibidemque martyrio coronatum vitam finisse.

Restat adhuc ut indagando, ea traditionis et fidei eramus argumenta, quibus palam efficiatur, quinam jure tum divino, tum etiam humano veri et legitimi b. Petri in primatu successores esse potuerint atque debeant, quosnam pro talibus Ecclesia universalis tenuerit et qualisnam sit Ecclesiae universalis fides et traditio circa primatum Ecclesiae.

Quae omnia sequentibus explanare satagimus paragraphis. Quoniam autem fides universalis Ecclesiae circa b. Petri primatus in romanis Pontificibus perpetuitatem tam multis et innumeris conservata et expressa est monumentis, ut si quis horum majorem saltem partem in unum colligere velet, plura volumina efficerent, longiusque tempus et labores in iis redigendis consummi deberet, cui rei vires nostrae

rile noastre; nu vomu produce de câtu pucine din ele, si si acele din depositulu besericej orientali, — cá nu cumva departandu-ne de la propusu, se indelungamu lucrulu prea departe. Deci fia de ajunsu déca, producandu câteva argumente pentru probarea adevverului, lectorelui, care ar' pofti se scia mai multe, i vomu fi indicatu acele isvóre de si numai derivate, — din cari amu tiesutu si noi sírulu argumenteloru in opuscululu nostru. Dar' vomu atinge totusi nu numai cele, ce le a conservatu traditiunea besericej noastre particulare, ci chiamandu in ajutoriu si monumentele besericej grecesci, armenes si sirocaldaice, — cá se nu fimu obscuri nesuindu-ne a vorbí pre scurtu — vomu investigá si celea prin cari s'au indatenatu a se condecorá Pontificii rom. adevveratii si legitimii sucesori ai f. Petru, si si beseric'a rom; apoi vomu spune si modalitatea, in care Pontificii rom. sub diverse impregiurari au ecsercítatu auctoritatea si potestatea sa.

§ XII. Episcopulu Romei vechie este adevveratulu si legitimulu urmatoriu in primatu alu fericítului Petru apostolulu.

Cumca episcopulu Romei vechie singuru este adevveratulu si legitimulu urmatoriu alu f. Petru probéza numirile cele onorifice si titulii, cu cari s'a indatenatu beseric'a orientale a-lu decorá pre elu in cartile sale besericesci si in alte scrisori. Dar' cá se se statorésca sucesiunea adevverata si legitima a Episcopului Romei vechie in primatulu f. apostolu Petru, inainte de tóte e de a se premite adevverulu invetiaturei besericej universali, dupa care episcopii suntu de a se considerá de adevveratii si legitimii urmatori ai apostoliloru. Ér' adevverulu acestei doctrine este atátu de claru si universale, in câtu, fienduca este de dreptulu positivu divinu baseatu pre santele scripture, neci cá are lipsa aci de caresiva probatiune.¹⁾ Deci fienduca episcopii suntu adevveratii si legitimii urmatori ai apostoliloru si potestatea ordenaria a apostoliloru a trecutu la episcopi, cá la urmatorii lor, pentru

¹⁾ Confr. N. Nilles Kalend. man. I. p. 460. De episcopis. Apo-

nequaquam sufficerent; non nisi pauca illorum, eaque ex orientalis Ecclesiae deposito afferemus in medium, ne a proposito nostro recedentes, — prolixiores simus. Sufficiat itaque si uno alterove pro probanda rei veritate prolato argumento, — lectori, plurima sciendi cupido, fontes etiamsi derivatos solos indicaverimus eos, e quibus nos seriem in nostro opusculo contexuimus argumentorum. Attingemus attamen non solum illa, quae nostrae particularis conservavit Ecclesiae traditio, sed arcessendo Ecclesiae graecae, armenae et syrochaldaicae monumenta ne, — dum breves esse laboramus, obscuri fiamus, etiam ea investigabimus, quibus Pontifices rom. tamquam b. Petri veri et legitimi successores, et Ecclesia rom. decorari solita fuerat; dein auctoritatis et potestatis modalitatem in variis diversisque rerum adjunctis per pontifices exercitam exponemus.

§. XII. Episcopus Romae veteris est verus et legitimus beati Petri Apostoli in primatu successor,

Episcopum Romae veteris esse solum verum atque legitimum b. Petri Apostoli successorem probant honorifica illa nomina et tituli, quibus Ecclesia orientalis in libris suis ecclesiasticis aliisque scriptis illum decorare consuevit. Ut autem Episcopi veteris Romae vera et legitima in b. Petri Apostoli primatu successio statuatur, praemittenda est ante omnia veritas doctrinae universalis Ecclesiae, juxta quam Episcopi veri et legitimi Apostolorum successores dicendi sunt. Huius vero doctrinae veritas tam clara et universalis est, ut cum sit juris positivi et sacris superstructa scripturis, probatione hic indigeat nulla.¹⁾ Quodsi itaque Episcopi veri et legitimi Apostolorum sunt successores et ordinaria Apostolorum potestas in episcopos tamquam eorum successores translata est, quare non sint Episcopi Romae veteris veri et legitimi b. Petri in romana cathedra successores?

stolorum successoribus.

ce se nu fía episcopii Romei vechie adevèratii si legitimii urmatori ai f. Petru in catedr'a romana? Cà si Christosu Domnulu instituindu primatulu perpetuu, si dandulu acel'a moritoriului Petru, prea bene a sciutu cà f. Petru nu vá se vîeze pana la capetulu lunei, si primatulu f. Petru nu erá privilegiu personale, neci restrinsu la person'a lui Petru, ci intemeliatu pentru de a se conservá unitatea besericei. (§. X). Si déca potestatea ordenaria a apostoliloru a trecutu la episcopi, cá la adevèratii si legitimii urmatori ai acelor'a, potutu-s'a óre templá, cá singura potestatea lui Petru se nu tréca la adevèratii si legitimii lui sucesori, — la episcopii besericei romane, si inca chiaru cu voi'a Domnului Christosu, carele in specie s'a rogatu pentru Petru, cá se nu scada credinti'a lui, si dupa ce se vá re'ntorce, se intarésca pre frati, si a promisú cá pre Petru vá se edifice beseric'a sa, pre care portile iadului nu o voru invinge?

Fiendu ca e universale asia dara traditiunea, doctrin'a si credinti'a besericei, cumca episcopii suntu adevèratii si legitimii urmatori ai apostoliloru, si cumca potestatea ordenaria a apostoliloru a trecutu la episcopi, adeca la urmatorii acelor'a in episcopatu; ne trecutu urméza cá si episcopulu Romei se fía adevèratulu si legitimulu urmasoriu alu f. Petru, si cà potestatea lui Petru din institutiune domnediesca a trecutu la Episcopulu romanu, cá la adevèratulu si legitimulu urmatoriu in primatulu f. Petru, si elu trebue se aiba acele prerogative cá si Petru.

Episcopulu romanu e asia dara singurulu, adevèratulu si legitimulu urmatoriu alu f. Petru, si are primatulu juridictiunei si auctoritatei in intréga beseric'a: si adevèrulu probatu indirectu prin argumentele pana aci aduse, se probéza si de adreptulu cu traditiunea besericei atátu apusene, câtu si orientali, si inca nu numai prin testimoniile, ce le adusemu pana aci despre beseric'a romana, ci si prin nenumèratele monumente, câte se afla.

De acésta credintia fiendu condusa si beseric'a nóstra lauda in poem'a lui Iosefu la siesesprediece januariu in cantarea 5. pre s. Petru si se rógá totu de-odata cá se inta-

Christus namque Dominus, qui primatum instituit perpetuum huncque mortali tradidit Petro, optime sciebat b. Petrum haud victurum usque ad finem mundi, et primatus b. Petri non personale nec ad personam Petri restrictum fuerat privilegium, sed institutus ad unitatem Ecclesiae conservandam (§. X.) Et si ordinaria Apostolorum potestas in Episcopos, tamquam illorum veros et legitimos successores translata est, potuitne hoc fieri ut sola potestas Petri non transiret ad veros legitimosque ejusdem successores, — Romanae Ecclesiae Episcopos, et quidem volente ipso Christo Domino, qui specialiter oravit pro Petro, ut non deficiat fides ejus et conversus confirmet fratres, et promisit se super Petrum aedificaturum Ecclesiam suam, adversus quam portae inferi non praevalent?

Dum universalis sit itaque Ecclesiae traditio, doctrina et fides, Episcopos esse veros et legitimos Apostolorum successores et ordinariam potestatem Apostolorum translata in Episcopos, utpote illorum in episcopatu successores, necessario sequitur etiam Episcopum Romae esse verum legitimumque b. Petri successorem, Petrique potestatem ex institutione divina translata fuisse in romanum Episcopum, tamquam verum et legitimum in b. Petri primatu successorem; illumque easdem habere debere praerogativas ac Petrus

Est igitur Episcopus Romae veteris solus, verus et legitimus b. Petri successor tenetque jurisdictionis et auctoritatis primatum in universa Ecclesia; et haec veritas hucusque adductis indirecte probata argumentis, directe quoque probatur traditione tum occidentalis, tum etiam orientalis Ecclesiae, et quidem, non solum modo per ea, quae jam superius de romana Ecclesia adduximus testimonia, verum etiam per innumera, quae exstant monumenta.

Hac fide ducta ecclesia nostra die decima sexta januarii in poemate Josephi cantico 5-o laudans s. Petrum apostolum simul orat, ut b. Petrus confirmet illos, qui interces-

résca s. Petru pre aceli'a, cari cu intrepunerea lui suntu pusi cá se imperatiésca preste noi ortodocsii, dícandu: Pre cari i-ai indreptatu cu midilocirea ta cea infricosiata Petre apostole, cá unu invetiatoriu cá se imperatiésca preste noi dreptu credintiosii, pazesce-i cu potente drept'a ta."

Cene nu vede cá prin cuventele acestea beseric'a vá se-si aduca a mente si de grati'a speciale, care o dede Christosu lui Petru, candu se rogase pentru elu, cá intorsu (fiendu) se intarésca pre frati? Atátu de apriatu este acestu testimoniú alu credintiei despre perpetuitatea primatului in succesorii f. Petru, in câtu, si déca nu ar' ecсите altu argumentu, acest'a unulu sar' paré a fi de ajunsu, cumca beseric'a orientale a crediutu totu de-un'a, cá pontificii romani suntu adeveratii si legitimii urmatori in primatulu fericitului Petru. Inse in versiunile cartiloru nóstre se afla si alte urme apriate, in cari vedemu cá e conservata in modu minunatu credinti'a despre perpetuitatea primatului lui Petru in pontificii romani. Asia la 2 januariu, candu se celebréza memori'a pontificelui romaú s. *Silvestru*. Inse meneiulu nostru nu cuprende multe de acelea, cari s'aru vedé cá se potu referi la oficiulu propriu alu acestui s. pontifice, pentruca commemorarea lui este impreunata cu inainte-serbarea aretarei Domnului — *προσέορτία τῆς Θεογαρίας*, — care cu prea insemnat'a sa solemnitate intrece pre cele alalte serbari festive, ce concureza cu dins'a, si ocupa mai mare parte cu oficiulu seu propriu.

1. Editiunea meneiului nostru de Blasiu, cea mai depre urma, are numai urmatóriele testimonie, cari se referu la primatulu pontificelui rom. Celu de antaniu e condaculu santului, unde in canonulu poemei s. Ioane Damascenu dupa canterea 3. santulu Silvestru se díce *pastoriu*. Alu doile se afla in sedeln'a santului — totu acolo, care despre s. Silvestru díce: „Ríu alu bunei credintie,“ care „cu curgerile inveiatureloru tale totu pamentulu ai luminatu, Silvestre! — Alu treile testimoniú se afla in altu condacu alu santului dupa canterea a 6. „De intieleptiunea lui Domnedieu implendu-ti gur'a ta, cunoscinti'a Treimeii luminatu ne-ai are-

sione sua constituti sunt ut regant nos, his verbis: „*Quos terribili intercessione tua direxisti tanquam docens Petre apostole, ut regerent nos orthodoxos; custodi eos potente dextra tua.*“

Quis non videt Ecclesiam his verbis illius specialis gratiae meminisse velle, quam Christus orando pro b. Petro, dedit ei, ut conversus fratres confirmaret? Adeo patens est hoc fidei testimonium circa primatus in b. Petri successoribus perpetuitatem, quod si nullum exstaret aliud argumentum, hoc unum jam sufficiens esse videretur, Ecclesiam orientalem credidisse semper romanos Pontifices esse veros et legitimos b. Petri in primatu successores. Verum tamen non desunt in versionibus librorum nostrorum alia quoque patentia vestigia, quibus fidem circa primatus Petri in romanis Pontificibus perpetuitatem mire conservatam invenimus. Sic die 2-a januarii, dum memoria celebratur s. *Silvestri* Pontificis romani. Sed haud multa complectitur menaeum nostrum talia, quae ad proprium hujus s. Pontificis officium referi posse videantur, conjuncta enim est ejus commemoratio cum *προεόρτια τῆς Θεογαρίας* — utpote quae insigni solemnitate sua praecellit inter alias festivas concurrentes commemorationes et majorem sibi vindicat proprii officii partem.

1. Editio menaei nostri Blasiensis novissima sequentia tantum exhibet testimonia, quae ad romani Pontificis primatum referuntur: Primum est kontakion sancti, quo in canone poëmatici s. Joannis Damasceni post canticum 3-um s. *Silvestrum pastorem* nominat. Secundum addit sedelna sancti ibidem, quae sequentia habet de s. *Silvestro*: „*Rectae fidei fluens... qui torrentibus doctrinarum tuarum omnem terram illuminasti, Silvester.* Tertium testimonium invenitur in altero kontakio sancti, post canticum 6-um: „*Sapientia Dei repleto ore tuo, cognitionem Trinitatis clare nobis revelasti, et impietatem tyrannorum destruxisti verbo-*

tatu, si nedomnedieirea tiraniloru o-ai imprasciatu Silvestre cu prasci'a cuventeloru tale, pentru acést'a rógate pentru noi Domnului." Alu patrule testimoniu-lu supeditéza icosulu, care lauda pre s. Silvestru cu urmatoriele: Scaunulu corifeului apostoliloru inavutíndulu, sierbitoriu lui Domedieu te-ai aretatu prea luminatu, infrumosestiandu, intarindu cu domnedieesci dogme beseric'a, . . . si eresurile contrariloru alungandu, Silestre preaintiepte!"

Dar' cu atátu cu mai multe si mai stralucite laude se celebréza memori'a s. Silvestru la alti orientali, unde se afla testimoniele cele mai maretie ale orientaliloru despre magisteriulu infalibile alu pontificalu rom., pentruca la acelea, ce le ecstrasemu din meneiulu nostru la oficinlu s. Silvestru — carele presiediuse la conciliulu ecum. I de la Nicea. — mai adauge beseric'a orientale greca la commemorarea lui inca si urmatoriele: „Parente Silvestre cá o columna de focu te-ai aretatu conducandu sant'a céta cu legea santa, si cá unu noru adumbrindu ai scosu pre credintiosi din eroarea egipténa, trecandu-i cu invetiaturele pururea neinsielatórie la lumin'a domnedieésca.“ „Cá unu corifeu domnedieescu alu santiloru parenti, ai statoritu preasant'a dogma, astupandu gurele cele spurcate ale ereticiloru.“ „Ostile inimiciloru, cari se contrariau invetiaturei date de apostoli, le-ai invinsu, Silvestre!“ Limbele, cari consentiau in eroare, s'au confundatu prin puterea domnedieescului Spiritu, carele lucrá in tene, si s'au adunatu cetele credintiosiloru cá se marésca pre Domnedieu.“ ¹⁾

2. La 18 februaru celebrandu beseric'a nostra greco-catolica memori'a s. Leone Papa rom. lauda pre s. pontifice cu urmatoriulu condacu: „In scaunulu Arichieriei marite siendiendu, si gurele leiloru celoru cuventatori astupandu cu dogme de Domnedieu insuflate, lumin'a cunoscentiei de Domnedieu a venerandei Treimi o-ai aretatu turmei tale,“ éra icosulu spune cumca s. Leone, pentruca a alinatu seditiu-

¹⁾ N. Niles Kalendar. man. I. p. 51.

rum tuorum funda, Silvester, idcirco ora Dominum pro nobis.“ Quartum denique testimonium exhibet icos,² qui s. Silvestrum sequentibus accumulatur laudibus: „Thronum coryphaei apostolorum dum ditares, servum te exhibuisti Deo praeclarum, divinis exornans dogmatibus et confirmans ecclesiam... et haereses adversariorum depellens, Silvester sapientissime!“

Ast eo pluribus clarioribusque celebratur s. Silvestri commemoratio apud alios orientales laudibus, in quibus egregia exstant orientalium testimonia de infallibili romani Pontificis magisterio: illis namque, quae ex nostro decerpimus menaeo, in officio sancti Silvestri, qui concilio oec. I-o praesidebat Nicaeae, Ecclesia orientalis graeca in commemoratione ejus addit adhuc sequentia: „Silvester pater, visus es veluti columna ignis, sacro more ducem agens sacri conventus, et veluti nubes obumbrans, eripiens fideles ab Aegyptio errore, et semper infallibilibus doctrinis transferens ad divinam lucem.“ „Ut divinus coryphaeus sacrorum Patrum, sacratissimum dogma statuisti, obstruens impia haereticorum ora,“ Prostravisti Silvester, aciem hostium, qui doctrinae ab Apostolis traditae adversabantur,“ Lingvae, quae in errore consentiebant, confusae sunt per virtutem divini spiritus, qui in te operabatur; et fidelium chori congregati sunt ad glorificandum Deum.“¹⁾

2. Die 18. februarii, quo memoria celebratur s. Leonis Papae rom. Ecclesia nostra graeco-catholica sequenti kontakio laudat s. Pontificem: „In sede episcopatus sedens perlaudate, et dogmatibus divinitus efflatis obstruens ora leonum rationabilium, lumen cognitionis Dei venerandae Trinitatis ostendisti gregi tuo;“ icos autem tradit S. Leo-

¹⁾ N. Nilles Kalendar, man. J. p. 51.

nile in lume si in Rom'a, fû cunoscutu de unu domnediescu tainitoriu alu gratiei lui Domnedieu. ¹⁾

Ce e dreptu suntu pucine, cele ce se afla in editiunea meneiului nostru pentru laudele santului Leone, ci cu atâtu e lucru mai demnu de mirare, cu câtu cà editiunea de la Sabinu — cea mai nóua a romaniloru greco-orientali contiene mai multe cantari de lauda in onórea acestui pontifice la diu'a acést'a, si acele concordéza in cea mai mare parte cu contectulu menologiului greciloru, de si in editiunea nóstra nu se afla. — Asia anume la introitu in canonulu santului (poema l. Teofane) se afla urmatoriele, prin cari se celebréza memori'a s. Leone: „Erede te-ai facutu in scaunulu Corifeului Petru, . . . cu stralucirea dogmeloru tale ai imprasciatu norulu celu negurosu“ „columna dreptei credintiei“ carele „te ai implutu de cerésca si domnedieésca gratia.“ Éra dupa ce adauge in sedelna aceste „Stralucindu cu domnedieesci dogme, ai luminatu lumin'a dreptei credintie, si ai micioratu negurele eresuriloru,“ — trece la marire si asia canta beseric'a grecésca: „Lumina de diori ai resaritu de la apusu, — tramitiendu cartea santeloru dogme ale buneii credintie, cá si nesee radie besericeii,“ apoi in cantarea 6. adauge: „Celu de acumu urmatoriu alu onoratului Petru, inavutítu cu scaunulu celu de susu alu ace-luia, si avendu zelu fierbente, din indemnu domnedieescu a scrisu cartea, care a nemicítu freméntatiunea in amestecarea eresuriloru turburatóric“ ²⁾ La acestea se afla adausu si unu sinacsariu, care asemenea lipsesce din editiunea nóstra.

3. Cu de asemenea corone de lauda se infrumsetiéza in beseric'a greca la 12 martiu si santulu m. Gregoriu, pre care impreunandu-lu Grecii cu s. Teofane, intarescu si profeséza nu numai primatulu f. Petru, ci chiaru si perpetuitatea lui in pontificii romani, cu cuventele: „Pastoriule preasantite, urmatoriu te-ai facutu in scaunulu corifeului curatíndu popórele si aducandu-le la Domnedieu. Urmatoriu in

¹⁾ Edit. menaei Blasiens. P. II

²⁾ Confr. etiam synaxarium in menol. Graec. et reliqua ex

nem, quoniam seditiones lenivit, in mundo et Romae pro gratiae Dei divino reconditore fuisse agnitum.¹⁾

Pauca sunt quidem haec, quae in versione menaei nostri quoad laudem s. Leonis inveniri possunt, sed eo magis mirum est, quod editio romenorum graeco-orientalium cibiniensis novissima in laudem hujus s. Pontificis ad hunc diem plura complectatur elogia, et haec maxima parte menologii graecorum contextui optime cohereant, quamvis in nostra desiderentur editione. Ad introitum enim in canone sancti (poëmat. Theophanis) exstant sequentia, quibus s. Leonis celebratur memoria: „Haeres factus es in sede coryphaei Petri „.... Splendore dogmatum tuorum nubem tenebrosam dispersisti“ „columna orthodoxae fidei“ qui „coelesti et divina repletus es gratia.“ Quum autem in sedelna adderet „Divinis fulgens dogmatibus, lumen orthodoxae fidei exoriri fecisti et tenebras haeresium extenuisti,“ ad gloriam transiens canit ecclesia graeca „Lux matutina ab occidente ortus es, — quum sanctorum dogmatum tomum bonae fidei veluti radios misisti ecclesiae.“ cantico dein 6-o additur: „Petri honorabilis hoc tempore successor, cum obtinisset supremam sedem ejus, et fervidum zelum haberet, divino impulsu tomum conscripsit, qui fermentationem et intermixturem haeresium turbulentarum diruit.“²⁾ His subjunctum invenies synaxarium quod in editione nostra pariter desideratur.

3. Similibus laudum coronis exornatur in ecclesia graeca s. Gregorius m. die 12 martii, quo Graeci hunc Pontificem Theophani adjungunt et non solum primatum b. Petro colatum verum etiam ejusdem in romanis Pontificibus perpetuitatem adstruunt et profitentur, his verbis: „Sacratis-sime Pastor, factus es successor in sede et zelo coryphaei, populos purificans et ad Deum adducens, Successor in sede

eo decerpta apud N. Nilles kal. man. I. pag. 106—107.

scaunulu principelui chorului invetiacheliloru, de unde rostindu cuventele, cá si nesce fulgere, o Gregorie, cu faci'a luminezi pre credintiosi. Imbraciosiandu-te la pieptulu seu cea de antianiu dintre beserici, uda totu pamentulu, carele este sub sóre, — cu riuurile domnedieesci ale invetiaturei píe. Bucurate faci'a religiunei, care luminezi totu pamentulu cu stralucirile cuventeloru tale, farulu (turnulu luminatoriu), carele chiami la malu pre celi sventurati in fórtun'a erorei si liberezi dela móрте, organu pusu in misicare de insufarile Spiritului. ¹⁾

Credemu cumca acestea au valóre cu atât'a mai mare, cu câtu cá pre candu astruendu nu numai primatulu ci si perpetuitatea lui, in editiunea nóstra Blasiana se vedu a lipsi, totusi in menologiulu Greciloru se potu apriatu cetí!

4. Dar' de celu mai mare momentu suntu celea, prin cari se predica s. Martinu Pontíficele rom. de magistru in falibile alu credintiei atâtu in cantarile, câtu si in sinacsariiele de la 13 aprile; pentruca formulele de laude, cu cari s'a indatenatu beseric'a or. greca a celebrá memori'a acestui pontífice in meneie si in sinacsariiele adause la díu'a acést'a, ecsprimu apriatu si ace'a dogma catolica, cumca episcopulu romanu are prerogativele magisteriului infalibile, pentru ca este urmatoriu alu f. Petru in scaunulu romanu; si acésta merita atentiune cu atâtu mai mare, cu câtu cá, de si nu se belebréza memori'a lui la tóte popórele orientali in ace'asi dí, totusi tóte anuncia prerogativ'a magisteriului infalibile. ²⁾ Editiunea meneiului nostru cea de Blasiu afara de indicarea numelui de impreuna cu indrumatiunea la oficiulu comune alu santiloru de ace'asi clase, — nu cuprinde chiaru nemic'a ce s'ar' poté referí la oficiulu propriu, inse cu atâtu mai multe se potu aflá in editiunea de Sabinu a meneiului romaniloru greco-orientali, si acestea in unele locuri concordéza de plenu cu contecstulu menologiului Greciloru. Anume:

Cu stichir'a 1-a, care e totu un'a cu cea din menologiulu grecu, acestea le canta beseric'a spre laud'a santului

¹⁾ Nic. Nilles Kal. manual. I. p. 121.

principis chori discipulorum, unde verba veluti fulgores, o Gregori proferens, face illuminas fideles. Ecclesiarum prima cum te ad pectus complexa esset, irrigat omnem terram, quae sub sole est, piae doctrinae divinis fluentis. Salve o fax religionis, quae splendoribus verborum tuorum universum orbem illuminas, pharus in procella erroris jactatos ad litus revocans et a morte liberans, organum actum afflatibus Spiritus. ¹⁾

Haec majoris valoris esse vel ideo ducimus, quia quum non solum primatum verum etiam perpetuitatem adstruant et in nostra editione Blasiensi desiderari videantur, in menologio Graecorum tamen aperte legi possunt.

4. Sed maximi momenti sunt ea, quibus s. Martinus Pontifex rom. tamquam infallibilis fidei magister predicatur tum in hymnis, tum in synaxariis diei 13-ae aprilis. Laudum namque formulae, quibus ecclesia or. graeca memoriam hujus Pontificis in menaeis et synaxariis huic diei adnexis celebrare consuevit, etiam illud dogma catholicum clare exprimunt: Episcopum romanum ideo infallibilis magisterii praerogativas obtinere, quod b. Petri sit in romana cathedra successor; atque hoc eo majorem meretur attentionem, quod, cum non apud omnes orientales populos eodem celebretur memoria ejus die, omnes tamen infallibilis magisterii praerogativam praedicent. ²⁾ Editio menaei nostri Blasiensis ad hunc diem, praeter nominis indicationem una cum inviatione ad officium ejusdem classis sanctorum commune nihil omnino habet, quod ad officium proprium referri possit; sed eo pura reperiri possunt in editione menaei romenorum graeco-orientalium cibiniensi, — quae nonnullis in locis contextui menologii Graecorum cohaerenter concordant. Etenim.

Stichira 1-a, quae eadem est etiam in menologio gr. canit ecclesia in laudem s. Martini: „Quo te nomine com-

²⁾ N. Nilles Kal. Manual. I. p. 136—137. et edit menaei gr. or. cibiniensi.

Martinu: „Cum te voi numi pre tene Martine? Dîce-te-voiu stralucitu indreptatoriu toturoru alu invetiaturei ortodacse? Dîce-te-oiu santîtu corifeu fara neci o insielatiune alu domnedieesciloru dogme? Dîce-te-voiu prea adeveratu re'nfrangatoriu alu erorei? Aperatoriulu celu prea tare alu cuventului!

Apoi in stichir'a 2 punendu totu ace'a intrebare-lu numesce „rîu pururea plenu de ape spirituali, care adapa sufetele spre fructu bunu intielegatoriu, luminariu, care lumineza drept'a credintia.“ Trecandu apoi la stichir'a a trei'a lu-saluta cá pre midilocitoriu domnedieescu intre Domnedieu si intre ómeni si-lu numesce pocalu isvoritoriu de beutura santa si luminariu, carele avendu cuventulu vietiei se trage de la apusu si se aréta la resaritu. Purcediendu apoi la marirea de la introitu asia se adreséza catra elu: „Pre scaunu inaltu te-a pusu Domnulu toturoru, cá si unu luminariu stralucitu, cá se luminezi pre celi ce dormiau in nóptea insielatiunei si se-i conduci la lumin'a credintiei adeverate; pentru ace'a luminezi pre toti cu dogmele tale.“ Revocandu apoi in memoria unele referitorie la condamnarea ereticiloru adauge acestea: „In midiloculu sinodului condamnandu pre Pirhu, Sergiu (Teodoru si Chiru) defaimatorii, cu prea sante cuventele tale ai statoritu apriatu venerand'a dogma si ai alungatu multîmea ereticiloru. Infrange-se diavolulu celu reutatosu inaintea santeloru tale petióre; prin cuventele tale se astupa si gurele cele deschise ale ómeniloru reutatosi, si mai stralucita de catu sórele se aréta domnedieésc'a dogma. Pre tene te cunóscemu de temeliulu episcopiloru, column'a credintiei ortodocse si magistrulu religiunei. ¹⁾ De aci trecandu la alta marire, adauge: „Cá si unu sóre luminosu stralucindu in sinodu, ai intunecatu cá si o negura insielatiunea ereticeloru, éra multîmile credintiosiloru le-ai luminatu cu radiele invetiaturei tale ortodocse.“

Ci aru fi prea multe, déca neamu nesuí se producemu tóte, câte se spunu in meneiele orientaliloru despre ponti-

¹⁾ N. Nilles Kal. man. I. p. 133.

pellabo Martine? Dicam te omnibus illustrem orthodoxae doctrinae rectorem? Dicam divinorum dogmatum absque ullo errore sacrum coryphaeum? Dicam erroris veracissimum reprehensorem? propugnatorem verbi fortissimum?

In stich. dein 2, posita eadem interrogatione compellat illum „fluentem aquis spiritualibus semper plenum, qui animas in bonum fructum rationalem adaequat; candelabrum, quod bonam fidem illustrat.“ Ad tertiam postea transiens stichiram eum tamquam mediatorem divinum Deum inter et homines salutatur et poculum divinum potum emittens illuminatoremque dicit illum, qui verbum vitae cum haberet, ab occidente provenit et ad orientem apparet. Inde ad gloriam introitus prosequens, his verbis illum alloquitur: „Super altam sedem posuit te Dominus omnium tamquam fulgens candelabrum, ut dormientes in nocte fallaciae illuminares et ad lumen verae fidei adducas illos, idcirco omnes tuis illuminas dogmatibus.“ Cum autem in memoriam revocare vellet ea, quae damnationem haereticorum indicant, addit: „In medio synodi damnasti Pyrrhum, Sergium, (Theodorum et Chyrum), qui blasphemabant, sacratissimis verbis tuis aperte stabilisti dogma venerandum et acies haereticorum profligasti. Malignus diabolus disrumpitur ante sacros pedes tuos: verbis tuis et malignantium hominum aperta ora obstruuntur, et splendens super solem ostenditur dogma divinum. Te episcoporum novimus basim, orthodoxae fidei columnam et religionis magistrum,“¹⁾ Inde ad sequentem gloriam transiens, addit: „Tanquam illustris sol fulgens in synodo errorem haereticorum veluti nebulam obscurasti, multitudines vero fidelium radiis orthodoxae doctrinae tuae illustrasti.“

Sed permulta essent si omnia in medium affere admitteremur, quae in menaeis orientalium de romanis praedican-

¹⁾ N. Nilles kal. man. I. p. 138.

ficii romani; dereptu ace'a omitemu cele alalte, câte s'aru mai poté ceti la diu'a acést'a in laudele santului Martinu, si facia de celi alalti pontifici s'ia de ajunsu déca vomu fi indicatu numai d'ilele si sinaesariele adause la acele d'ile, in cari se celebréza memori'a altor'a dintre pontificii romani.

La 20 februaru se celebréza in beseric'a greca memori'a santului Agatone, carele in editiunea Sabiana a menezului romaniloru greco-orientali are nu numai sinaesariu distinsu, ci si ace'a se d'ice despre s. Agatone cumca a infrumosetiatu fórte demnitatea episcopale. Asemenea dedica beseric'a greca la 8 aprile sinaesariu separatu pontificelui Celestinu, si rechiama in memoria epistol'a lui, cu care a escscomunicatu pre Nestoriu si. a.

De acelesi v'ertuti si miracule aflamu cá stralucesce in sinaesariele greciloru si s. Agapetu, carele folosindu-si potestatea suprema preste intréga beserica si mergandu la Constantinopole a depusu pre Antimu ereticulu si a ordinatu de patriarclu in locul lui pre s. Mema. ¹⁾

Acestu sensu universale alu besericeii n'ostre si alu celei grecesci despre succesiunea pontificiloru rom. in primatulu f. Petru manifestatu prin traditiune in cartile besericesci, lu-probéza cu testimonie totu asia de valoróse si beseric'a armena prin numirile cele onorifice, cari indatenata fiendu a le atribui pontificelui rom, i atribue si auctoritatea prea inalta de a guberná si a invetiá.) Pentruca la armeni episcopulu Romei vechie se d'ice: Pontifice m'aximu si episcopulu episcopiloru, parentele parentiloru si inaltiatu in culmea apostolica; pontificele celu prea inaltu alu tuturoru presidiloru, conductorulu casei lui Domnedieu, preafericitulu episcopu alu urbei Rom'a, caruia i-a conferitu anticitatea principatulu preotiei preste toti; fericitulu, preafericitulu Pap'a, capulu besericeii universale, Archiepiscopulu universale si patriarchulu Romei mari, prefectulu lumei intregi si capulu familiei lui Christosu, preastralucitu cu demnitatea principatulu pastorale, isvoru alu credintiei intru adevéru nein-

¹⁾ Nic. Nilles. Kal. manual. I p. 140—141.

tur Pontificibus; quam obrem omissis allis, ... quae in laudem s. Martini ad hunc diem legi possent, sufficiat quoad alios Pontifices dies tantummodo indicasse et synaxaria illis diebus apposita, quibus memoria aliorum quoque celebratur romanorum Pontificum.

Die 20-a februarii celebratur in ecclesia graeca memoria s. Agathonis, qui in versione menaei romenorum gr. orientalium cibiniensi non solum synaxarium habet distinctum verum etiam haec legi possunt: s. Agathonem dignitatem episcopalem optime adornasse. Item 8-a aprilis, quo Coelestino Pontifici ecclesia graeca non solum synaxarium separatum dedicat, verum etiam epistolam ejus, qua Nestorium excommunicavit, in memoriam revocat etc

Nec minus clarum virtutibus et miraculis invenies in sinaxariis Graecorum s. Agapetum, qui suprema sua potestate in universam ecclesiam usus, Constantinopolim profectus Anthimum haeticum deposuit et in locum ejus s. Memam patriarcham ordinavit.¹⁾

Hunc universalem tum nostrae, tum etiam graecae ecclesiae sensum de rom. Pontificum in b. Petri primatu successione per traditionem in libris ecclesiasticis manifestatum, ejusdem valoris probat testimoniis Ecclesia armena per honorifica illa nomina, quae rom. Pontifici attribuere consveta illi summam quoque in regendo docendoque attribuit auctoritatem.²⁾ Dicitur namque apud Armenos Episcopus Romae veteris: Pontifex maximus et episcopus episcoporum, pater patrum et apostolico culmine sublimatus, — summus omnium praesidum Pontifex, rector domus Dei, beatissimus romanae urbis Episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit: s. beatus, beatissimus Papa, caput universalis Ecclesiae, universalis A-episcopus et patriarcha magna Romae, praefectus totius orbis, — et caput familiae Christi, pastoralis principatus dignitate illustris, vere illimis fons ac sincerus jam inde a principio verae fidei; profa-

²⁾ Eccles. armen. trad. p. 2—5.

tinatu si sinceru de la inceputu, derimatoriulu eresuriloru profane, principele si doctorulu credintiei ortodocse si nemaculate si alt.

Asemenea se aréta si din traditiunea besericeii sirocaldeiloru, care inca atribue varie numiri si acumuléza pre pontificii rom. ¹⁾ cu varii tituli scosi din versiunile arabice ale canoneloru conciliului ec. nicenu si ale sinodului sardicenu, ce se afla la dinsic, precumu si din testimoniele cele de insemnatu momentu ale acteloru conciliarie de la Calcedone, Efesu si altele. La Siri episcopulu romanu se dîce: capulu celoru patru patriarchi, intre cari principe este acel'a, care ocupa Rom'a, pentru ca este capulu acelor'a avendu juredictiune preste toti patriarchi, cá si f. Petru preste intréga republic'a.

Cá canonulu besericeii prescrie cá celu mai micu se se supuna celui mai mare, ér' supunerea toturoru se o termine Patriarchulu rom. pentru ca elu ocupa locul lui Simonu Petru; dereptu ce scaunulu romanu este celu de antaniu intre tóte, si celu ce siede in elu, este capulu patriarchiloru si alu besericeiloru. Mai incolo Episcopulu rom. este parentele celu mai mare intre toti, carele pórtá grigia de beserica si de intregu adeverulu credintiei, care la tóte se estende. Pentru ace'a a adusu Celestinu sententia asupra lui Nestoru pre tempulu conciliului efesinu; inainte de conciliulu calcedonense au apelatu la Leone, celi ce au fostu loviti cu censura diu partea lui Dioscuru Alecsandrinulu; Simachu Patriarchulu Romei a escscomunicatu pre Severu.

Asia standu lucrulu, urmatoriu alu f. Petru in primatu este pontificele rom. caruia i-s'a datu primatulu, dar' nu prin dreptu eclesiasticu, neci prin dreptu civile, pentru ca elu este mai pre susu de toti episcopii si patriarchii; auctoritatea lui se ecstende la toti, toti au se se supuna lui, elu primesce apelatiunile toturoru, judeca tóte causele mai mari, lui suntu supuse concilieele ecumenice, pre cari are dreptu a le convocá si cari au lipsa de intarirea iui; elu

¹⁾ Antiqu. Eccles. Syrochald. tradit. Iqs. David. p. 43—68

narum haereseon depositor, princeps et doctor orthodoxae et immaculatae fidei etc.

Idem eruitur etiam e traditione ecclesiae Syrochaldaeorum, quae ex oecum. nicaeni concilii et serdicensis synodi, quae apud eos exstant, canonum arabicis versionibus, ex actis concilii chalced. ephes. et aliis maximi momenti testimoniis. ¹⁾ varia rom. Pontificibus attribuit nomina, variisque accumulatur titulis. Syrochaldaeis episcopus romanus est caput quatuor patriarcharum, quorum princeps ille, qui Romam tenet, est enim caput illorum, habens jurisdictionem super omnes Patriarchas, sicut b. Petrus super totam rempublicam.

Precipit enim canon Ecclesiae ut inferior superiori obediat omniumque obedientiam concludat Patriarcha rom. ipse enim locum tenet Simonis Petri; unde sedes rom. omnium prima est, et qui in ea sedet Patriarcharum et Ecclesiarum caput est. Est porro Episcopus rom. pater maximus inter omnes, qui curam gerit Ecclesiae et totius veritatis fidei, quae ad omnia se se extendit. Idcirco Coelestinus tulit sententiam in Nestorium tempore concilii ephesini et ante concilium chalcedonense appellarunt ad s. Leonem illi, qui a Dioscoro Alexandrino censura erant percussus; Symmachus Patriarcha Romae excommunicavit Severum.

His ita stantibus romanus Pontifex est b. Petri in d. primatu successor, cui primatus non jure ecclesiastico neque civili concessus est, quia ille superior est omnibus Episcopis et Patriarchis; auctoritas illius extenditur ad omnes; omnes debent illi obedire, ille recipit appellationes omnium, cognoscit omnes causas majores, subjecta sunt illi concilia oecumenica, quae jus habet convocandi, quaeque ejus ratificatione indigent; etiam Patriarchas excommunicat,

¹⁾ Antiqu. Eccles. Syrochald. tradit. Jos. David, p. 43—68.

eescomunica si pre patriarhi; de la elu depende pacea besericeii, avendu dreptu de a prescrie si pentru patriarhi regula credintiei si a invetiaturei.

§. XIII. Succesiunea Pontificilor rom. in primatulu f. Petru si perpetuitatea primatului in Pontificii rom. o intarescu si cartile cano-nice ale orientailoru din istori'a tienerei concilieloru.

Traditiunea universale a besericeii or. conservata in cartile eclesiastice si in alte monumente istorice facia de perpetuitatea primatului in Pontificii romani si facia de urma-rea acestor'a in primatulu fericitului Petru — o intaresce si dreptulu besericeii orientali, si in specie cu referintia la noi, indreptarea lezei, numita de comune *Pravila*. Acést'a in partea I. (nomocanonu) capu CCCXCI, carele aréta seri'a scauneloru patriarchali, statorita prin vechiele canóne ale concilieloru si intarita prin imperatulu imperiului orientale Andronicu Paleologulu II (1282—1328), loculu primulu atribue Pontificelui romanu cu cuventele: „*Rom'a Constantinopolea, Alecsandri'a, Antiochi'a si Ierusalimu . . .* In capulu CCCXCV tractandu despre titulii, cari se dîcu a compete fiacarui patriarchu (punendu in loculu 6. pre Ochridénulu), Pontificelui rom., pre care si aci-lu pune in loculu primu, i-atribue titulu urmatoriu: „*Prea fericitulu prea santitulu intocma cu angerei in Christosu Parentele Parentiloru si despunatoriulu toturoru besericeloru apostolice.*“

Opulu acést'a e scrisu in limb'a romana de la diumetatea seclului XVII. si tiparitu in Tergoviste la anulu 1652, inse pre cátu e de cunoscutu cumca partea prima, care cuprinde in sene nomocanonulu lui Manuele Malacese, compusu in seclulu precedente (XVI) e eescerpta din operele mai vechie a le lui (Fotiu secl. IX) Balsamone, Blastare si Zonara (secl. XII), si cá Andronicu Paleologulu a traitu in seclulu XIII, si la inceputulu seclului alu XIV., pre atátu se pare a avé mai mare auctoritate. Caci acést'a impregiurare aréta cumea credinti'a cat. despre primatulu Pontificiloru rom. inca si prin seclulu XIII erá conservata in Beseric'a orientale, pre cumu si cá ce a fostu depusu in elu in iaainte de

pax Ecclesiae ab eo pendet, jus habens ipsis Patriarchis regulam credendi et docendi exhibere etc.

§. XIII. Successionem rom. Pontificum in b. Petri primatu, hujusque in rom. Pontificibus perpetuitatem adstruunt libri orientalium canonici ex historia celebrationis conciliorum.

Universalem Ecclesiae or. traditionem in libris ecclesiasticis aliisque historicis monumentis conservatam de perpetuitate primatus in Pontificibus rom. horumque in b. Petri primatu successione evincit etiam jus Ecclesiae or. et specialiter quoad nos directorium legis — vulgo *Pravila* dictum. Hoc in parte I-a (nomocanone) capite CCCXCI-o, quod ordinem sedium Patriarcharum veteribus conciliorum statutum canonibus et per imperatorem orientalis imperii Andronicum Palaeologum II. (1282—1328) confirmatum exhibet, primum locum romano tribuit Pontifici his verbis:.. *Roma, Constantinopolis, Alexandria, Antiochia, Jerusalem...* Capite vero CCCXCV-o agens de titulis, qui singulis competere dicuntur Patriarchis (adposito loco 6-o ochridensi) Pontifici rom. quem pariter primo loco ponit, sequentem praescribit titulum „*Beatissimus, sanctissimus ad instar angelorum in Christo Pater Patrum et Dominator omnium apostolicarum Ecclesiarum.*“

Exstat hoc opus vernacula lingua conscriptum inde a dimidio seculi XVII typis editum in Tergoviste anno 1652-o, sed quo magis compertum est primam ejus partem, complementem Manuelis Malaxi nomocanonem, praecedenti (XVI-o) seculo conscriptum, — excerptam esse e vetustioribus (Photii sec. IX.) Balsamonis, Blastaris et Zonarae (s. XII.) operibus et Andronicum Palaeologum seculo XIII-o et ineunte XIV-o vixisse, eo majori pollere videtur auctoritate. Evincit enim hoc, fidem cath. circa rom. Pontificium primatum seculo XIII-o adhuc in orientali Ecclesia conservatam exstitisse, et id, quod jam ante restauratam cum sancta matre Ecclesia unionem in illo depositum, a nobis, restaurata s. unione im-

restaurarea uniunii cu s. mam'a beteric'a, cu restaurarea uniunii nu s'a stramutatu prin noi, prin urmare credinti'a despre primatul Pontificilor, si dupa ce a supravenuit schism'a, — dupa conciliulu florentinu, a ramasu conservata in cartile nóstre canonice.

Adeverulu acestei traditiuni si mai luminatu-lu aréta corpulu dreptului canonicu atátu alu nostru, câtu si alu altoru orientali, ér' mai alesu alu Sirocaldeiloru si Armeniloru, a caroru tenore, in câtu pentru cele 7 concilie ecumenice de mai inainte si cu referintia la primatul Pontificiloru romani, prea bene congruéza cu corpulu dreptului canonicu alu nostru, — caci pre candu corpulu dreptului can. alu nostru descriedu pre scurtu tienerea unui fia carui din concilie, aréta cumca Pontificele rom. a fostu mai mare la tóte conciliile aceste si a tienutu acolo presidiulu componendu cu auctoritatea sa neintielegerile sternite, si a pusu capetu desbinariloru (p. 393—399), pre atunci corpulu dreptului can. alu Sirocaldeiloru, — producandu mai pre largu actele conciliiloru acestor'a, — compróba mai ecspresu, ce'a ce spune corpulu dreptului canonicu alu nostru despre Pontificii romani.

a) Capu CCCLXXXVIII din indreptarea lezei, carele descrie pre scurtu celebrarea conciliiloru ecumenice, câte s'au tienutu in oriente, cu referintia la celebrarea conciliulu nicenu I. ecumenicu, intré altele díce: „*Si erá mai mare la acestu conciliu Silvestru si Iuliu de la Rom'a vechia*“ Aceste, ce se atingu in nomocanonulu nostru numai cu pucine cuvente, le spune mai pre largu nomocanonulu caldeiloru in canonulu 2, cu cuventele: „In lumea intréga (au) se fia patru patriarhi, alu caroru capu este celu romanu.“ Cuprinsulu acestoru cuvente Elia Damascenulu asia-lu spune arabicesce: „Patriarhi in tóta lumea se fia numai patru, pre cumu patru suntu elementele lumei si scrietorii evangeliului, éra principe — dupa decretulu apostoliloru, se fia celu ce ocupa Rom'a.“ Barhebreu le ecsplíca aceste si mai ecspresu in nomocanonulu Siriloru, dícandu: patriarhi se fia patru dupa numerulu partiloru lumei, dintre cari toti capulu celu mai inaltu, este celu romanu.“ Canonulu 8 din cele niceno-ara-

mutatum non fuisse, adeoque primatus rom. Pontificum fidem, etiam superveniente schismate, post concilium florentinum in libris nostris canonicis conservatam remansisse.

Veritatem traditionis hujus magis in apicum profert corpus juris canonici tum nostrum tum etiam aliorum orientalium, praesertim vero Syrochaldaeorum et Armenorum, quorum tenor quoad 7 priora concilia oecumenica et respectu ad primatum Pontificum romanorum, corpori juris can. nostri optime congruit. Cum enim corpus juris canonici nostri breviter celebrationem unius cujusque conciliorum describens, rom. Pontificem unicuique horum conciliorum praefuisse ibidemque praesidium tenuisse auctoritateque sua exortas disensiones composuisse et scisiones rescidisse exponeret (p. 393—399), nomocanon syrochaldaeorum acta horum conciliorum uberius profert, et id, quod nostrum corpus juris de romanis Pontificibus asserit, expressius comprobatur.

a) Caput CCCLXXXVIII e directorio legis, quod breviter celebrationem describit conciliorum oecumenicorum, quae in oriente servata fuerunt, quoad celebrationem conc. nic. oecumenici I-i inter alia dicit:.... *Erat autem maximus (praeses) apud hoc concilium Silvester et Julius Romae veteris.* Id, quod in nostro nomocanone paucis tantummodo attingitur verbis, fusius exponit nomocanon chaldaeorum in canone 2-o his verbis: „Quatuor Patriarchae sint in universo mundo, quorum caput sit romanus.“ Horum verborum tenorem Elias Damascenus arabice sic reddit: „Patriarchae sint tantummodo quatuor in universo mundo, quemadmodum quatuor sunt mundi elementa et Evangelii scriptores; sit autem princeps ille, qui Romam tenet juxta Apostolorum decretum.“ Barhebraeus hoc in nomocanone syrorum expressius explicat dicens: „Quatuor sint Patriarchae juxta numerum tractuum mundi, quorum omnium summum caput est Romanus.“ Octavus denique canonum nicaeno-arabicorum

bice eesplica apoi lucrulu intru atât'a, in câtu neci unu dubiu nu pôte se aiba locu, pentru ca dîce: Patriarchulu romanu are juredictiune preste toti patriarchii, precumu avù si f. Petru preste intrêga republic'a. ¹⁾

Standu acestea asia, nemicu nu detrage din lucru cã in nomocanonulu nostru can. 6. nicen., numai in modu neesplicatu se eespune primatulu Pontificelui rom. cu cuventele: „Alecsandrinulu se aiba potere preste Egiptu, Libi'a si Pentapole, si Romanulu preste celi'a, cari suntu sub elu, apoi Antiochi'a si altii, fiesce care preste ai sei, cã acêsta, pre cumu vediaramu (proleg.) nu s'a potutu dîce din alta cauza, de câtu pentru particul'a de potestate derivata in patriarchii vechi din primatulu lui Petru. — Lucrulu-lu deslucesece sî mai bene canonulu sardicenu 3., cu tôte cã in codicele nostru neci canonulu acest'a nu se vede a spune lucrulu destulu de chiaru; caci in codicele nostru in contecstulu canonului se dîce: „Neci unu episcopu se nu se mute in vre-o cetate ne chiamatu, si episcopulu eparchiei, de vã avé vre-o judecata, se nu chiamo alti episcopi straini, er' de nu, se judece Rom'a si se fia sî straini.“

Cene nu vede cumca prin acestu canonu a fostu recunoscutu si se confirma primatulu Pontificiloru romani?

Dar' se vedemu ce intielesu are canonulu acest'a la Siri! In colectiunea loru can. 3, se dîce: „Hosiu episcopulu a dîsu Se onoramu memori'a apostolului Petru, cã de catra celi ce au adusu judecata, se se scrîa lui Iuliu Episcopului Romei — epistola, cã (de nou) se se re'nnocésca judecat'a, déca vã fi de lipsa, — prin episcopii, cari suntu mai aprópe de provincia, si judecatori se puna elu insusi.“ ²⁾

b) Facia de istori'a celebrarei conciliului ecumenicu II. codicele nostru in capulu citatu intre altele dîce: „*De cia preste pucinu sosì (?) si Damasu dela Rom'a cea vechia, si de acì, ce demandà acestu conciliu, acelu s. Damasu le termina*“ (ispravè, adeca intarè si duse in ecsecutiune ³⁾ Au

¹⁾ Conf. Joseph. David o. c. p. 46—47.

²⁾ Conf. etiam. paefat. in concil. oec. II. Constant. I.

ita rem explicat, ut dubio locus nulli maneat; dicit enim: „Patriarcha romanus jurisdictionem habet super omnes Patriarchas, sicut b. Petrus super totam rempublicam habebat.¹⁾

His ita stantibus rei nihil officit id, quod in nomocanone nostro can. nic. 6-o implicite tantummodo exponatur primatus Pontificis romani verbis „Alexandrinus habeat potestatem super Aegyptum Lybiam et Pentapolim et Roma super eos, qui sunt sub illo, Antiochia vero et alii, quisque super suos;“ hoc enim uti jam vidimus (in prolegom.) non ob aliam rem dici potuit, nisi ob potestatis particulam e primatu Petri in veteres Patriarchas derivatam. — Rem melius dilucidat canon 3. sardicensis, quamquam hic quoque canon in codice nostro rem non sat clare exponere videatur. Dicitur namque in codice nostro in contextu canonis: „Nullus episcoporum non vocatus in aliam civitatem sedem suam transponat, et Episcopus eparchiae iudicium habens non arcessat alienos Episcopos, si autem non (ita,) iudicet Roma et adsint etiam alieni.“

Agnitum fuisse confirmarique per hunc canonem primatum rom. Pontificum quis non videt? Sed videamus qualis nam sit hujus canonis sensus apud Syros! In horum collectione can. 3. dicitur „Hosius Episcopus dixit... Honoremus memoriam Petri Apostoli, ut scribatur ab iis, qui iudicium tulerint, epistola de hoc negotio Julio Romae Episcopo, ut per Episcopos, qui provinciae viciniore sunt, si opus fuerit, denuo renovetur iudicium, iudicesque ipse det.“²⁾

b) Quoad historiam celebrationis II-i oec. concilii codex noster cap. jam citato inter alia dicit „*Non post multum temporis advenerat (?) etiam Damasus a Roma vetere, et ab hoc tempore, quodcumque concilium hoc praeceperat (constituerat) s. ille Damasus terminavit (confirmavit).³⁾* Nonne

ibid. pag. 502.

³⁾ Loc. cit. p. 48.

nu si prin aceste e pusu la lumin'a d'ilei, cumca si conciliulu alu doile s'a celebratu cu invoirea sumului Pontifice rom., si cá tóte, cáte s'au statoritu in elu s'au confirmatu cu auctoritatea santului Damasu, cá si a unuia, carele intre toti antistii erá sumulu Pontifice, pre carele episcopulu cartaginénu Stefanu — in epistol'a scrisa lui in numele celoru trei sinode Africane In-numesce „Preafericitulu Domnu si Parentele Parentiloru, Pap'a sublimatu in culmea apostolica ¹⁾?

c) *La alu treile conciliu (Efesinu) „mai marele conciliului erá Cirilu Alecsandrinulu (si) admistratoru alu lui Celestinu, alu Papei de la Rom'a vechia.“*

Chiaru eस्पlica cuventele acestea testimoniele, cari s'au pestratu despre acestu conciliu la Siri. Acolo se aréta epistol'a lui Celestinu tramisa la Constantinopolitani, in care a adusu Pontificele nu numai judecata asupra lui Nestoriu, restornandu decisiunile facute de acest'a, si judecandu cu auctoritate apostolica in contra loru, cá a facutu cá se se puna in epistol'a acést'a si scrisóri'a tramisa la Nestoriu cu urmatoriulu cuprinsu: „Déca innoirea acést'a care e in contr'a credintiei, nu o vei lapedá prin scrisória conforma religiunei nóstre, si nu o vei reprobá in terminu de diece d'ile, de la diu'a, candu vá ajunge admonitiunea acést'a la tene, si ti-se vá aretá apriatu; si déca nu vei condemná prin scrisória eresi'a acést'a condemnabile; vei fí eschisu de la tóta comuniunea cu beseric'a catolica.“ Ce mirare dara, déca audíndu aceste Parentii conciliului si radímati pre acést'a auctoritate suprema a Pontificelui si *indemnati*, — precumu insisi dechiara, — de script'a preasantitului Parente si coministru Celestinu, a Episcopului besericei romane, — *devinu la sententi'a de trista condemnare* scriendu pontificelui urmatóriele: „*Judeca Santetatea ta preste cele intemplate. Caci de se vá dá locu celor'a cari cérca a incarcá cu injuria scaunele mai inalte de cátu scaunele loru, si s'aducú . . . nedreptate, . . . lucrurile besericei voru veni in confusiune perfecta; ér' déca celi, ce au cutezatu de acestea. . .*

¹⁾ Steph. Azar. o. c. p. 3—4.

his in aprieum prolatum est etiam secundum nutu summi Pontificis rom. celebratum fuisse concilium omniaque, quaecumque in illo statuta fuerint, confirmata fuisse auctoritate s. Damasi tamquam summi omnium praesidum Pontificis, quem Stephanus Episcopus carthaginensis in epistola ad illum scripta trium Africae conciliorum nomine „beatissimum Dominum et apostolico culmine sublimatum sanctum Patrem patrum Papam appellat.“¹⁾

c) *Tertii dei concilii* (Ephesini) *maximus erat Cyrillus Alexandrinus administrator Coelestini Papae veteris Romae.*“

Clare explicant haec verba, quae de concilio ephesino apud Syros supersunt testimonia. Exhibetur namque ibi epistola Coelestini ad constantinopolitanos scripta, in qua Pontifex non solummodo sententiam in Nestorium tulit rescindens decisiones ab illo factas, et decernens auctoritate apostolica contra eas, verum etiam sequentis tenoris litteras ad Nestorium missas in hac epistola inseri fecit „Si novitatem hanc, quae extra fidem est, per scriptum religioni nostrae congruum non rejeceris, et reprobaveris intra decem dies a die quo haec animadversio ad te pervenerit, et manifeste tibi ostensa fuerit, ac per scriptum non condemnaveris hanc damnabilem haeresim, alienus es ab omni Ecclesiae catholicae communione.“ His auditis quid mirum si patres concilii, innixi huic Pontificis summae auctoritati et *compulsi a litteris* — sicuti ipsi declarant — *sanctissimi patris et comministri Coelestini, Episcopi Ecclesiae Romanorum, ad lugubrem condemnationis sententiam devenerint et ad pontificem sequentia scripserint: „Sanctitas tua decernat circa haec, quae acta sunt.“ Si enim locus datur illis, qui etiam sedes suis se libus majores injuria afficere quaerunt, et injuriam... ferunt... in perfectam confusionem cedunt Ecclesiae negotia; si autem talia ausi... modo convenienti*

¹⁾ Steph. Azar. o. c. p. 3—4.

se voru reprobá in modu cuvenentiosu, vá incetá tóta machinatiunea, si toti voru aretá reverinti'a cuvenita canóneloru.“

Pote-s'ar' óre auctoritatea suprema preste episcopi si patriarchi declará prin ceva putere mai mare, cá si cumu vedi auctoritatea Pontificelui declarata prin cuventele acestea ?

De epistol'a Pontificelui Celestinu tramisa la conciliulu Efesinu face amentire beseric'a constantinopolitana in sinacsariu cu urmátóriele cuvente: „Prin epistol'a dogmatica, care a tramisu-o de la Rom'a la conciliulu adunatu la Efesu, a depusu pre impiulu Nestoriu si l'a ecschisu din beseric'a ortodocsiloru pre acel'a, carele dícea blasfemie in contra Filiului lui Domnedieu si in contra santei Nascátórie de Domnedieu,

d) „Se vedemu acum'a ce cuprende codicele nostru facia de celebrarea conciliului ecumenicu calcedonénu! „*Érá mai marele conciliului Anatoliu constantinopolitanulu si Paschasiu si Lucentiu episcopii cu Bonifaciu preotulu, in loculu santului Leone Pap'a Romei celei betrane, carele tramisese si epistola admirabile si confirmá cele facute in conciliu, si numira domnedieescii parenti ai conciliului epistol'a acést'a column'a ortodocsiei, si dedere anatemei pre Eutiche archimandritulu constantinopolitanu si pre Dioscoru Alecsandrinulu.*“ Ce'a, ce numai pre scurtu spune codicele nostru prin cuventele citate, mai ecspresu le spune sinacsariulu din meneiulu greciloru de la 18 februaru (§. XII, 6), cu urmátóriele cuvente. „Acestu admirabile parente alu nostru Leone, ordinatu de episcopu alu Romei celei mari, pentru multele lui vèrtuti si pentru curati'a anemei, a facutu altele demne de vèrtutile lui, dar' mai alesu in cele ce se tienu de drépt'a credintia. Cà dupa ce s'a adunatu sinodulu calcedonénu din 630 de parenti in contra eresuriloru acelor'a, cari díceau cá in Christosu ar' fi un'a natura, éra aceli'a (630) predicandu adeverulu si nevoindu a se plecá ereticii, s'au invoitu cu totii, cá ori ce vá fi disu preasan-

1) Nic. Nilles o. c. p. 106—107 Conf. et. vers. Menaei cibi-

increpati fuerint, tota machinatio cessabit, et reverentia canonibus debita ab omnibus praestabitur.“

Posset ne quadam majori vi auctoritas summa in ipsos Episcopos et Patriarchas declarari, quaemadmodum his verbis Pontificis auctoritatem declaratam vides?

Memoriam epistolae pontificis Coelestini ad concilium Ephesinum missae Ecclesia constantinopolitana in synaxario his verbis celebrat: Per epistolam dogmaticam, quam Roma misit ad synodum Ephesi congregatam, impium Nestorium deposuit et ab orthodoxorum Ecclesia expulit blasphemantem contra Filium Dei et contra sanctam Dei matrem.

d) Videamus nunc quidnam codex noster de chalcedonensis celebratione contineat oecumenici concilii? „*Et erat maximus concilii Anatholius constantinopolitanus et Maximus Antiochenus et Juvenalis Hierosolymitanus et Paschasius et Lucentius Episcopi cum Bonifatio praesbytero, loco s. Leonis Papae Romae veteris, qui etiam epistolam (tomum) admirabilem misit et in concilio peracta confirmavit, apellaruntque divi patres concilii epistolam hanc columnam orthodoxiae et anathemati dederunt (excommunicarunt) Eutychem archimandritam constantinopolitanum et Dioscorum Alerandrinum.*“ Id quod noster codex verbis supra citatis breviter exponit, expressius tradit synaxarium in menologio Graecorum ad diem 18 februarii (§ XII. b.)¹⁾ his verbis: Admirabilis iste pater noster Leo ob multas virtutes suas et continentiam atque puritatem Episcopus Magnae Romae ordinatus, multa quidem alia virtutibus suis digna gessit, sed praecipue in iis, quae ad rectam fidem pertinent. Coacta enim chalcedonensi synodo 630 patrum adversus eorum haeresim, qui unam in Christo naturam dicebant, quum illi veritatem predicarent, nec tamen haeretici illis acquiescere vellent, placuit omnibus, ut quidquid Leo sanctis-

niens ad h. diem.

titulu Leone Pap'a Romei, se fia lasatu pre locu si intaritu (*πάσαν ἤρεσεν ἵνα ὁ ἕαν ἔβλη λέων ὁ ἀγίατατος πάπας Ρώμης, θελήσωσι*). Rogatu asia dara de parenti, dupa ce s'a rogatu lui Domnedieu, a scrisu epistola, in care spunendu adevverulu, a predicatu in Christosu dóue nature, care (epistola) o numira column'a ortodocsiei (*ἣν ὀρθοδοξίας στήλην ἀνόμασαν*).

Ce ar' poté spune óre auctoritatea primatului Pontificalui rom. mai chiaru de cátu sinacsariulu acest'a alu besericei grecesci? Dereptu ace'a nu fara de cuventu dísece conciliulu acest'a despre scaunulu rom. in epistol'a tramisa la Leone cá: „Beseric'a rom. are prin s. Petru principele apostoliloru primatulu preste tóte besericele din lume.“ Despre s. Leone, care tramise epistol'a la conciliu, beseric'a or. in od'a 5 canta: „Scrisóri'a tramisa de la Rom'a cá si unu donu domnedieescu, au statoritu-o de turnu alu religiunei intieptii doctori, crediendu in dins'a.“ Asia si in od'a a 4-a. „Lumina de demanétia, care scíe cele domnedieesci, ai resaritu de la apusu, prea fericite, candu cá si unu radiu ai tramisu besericei tomulu santeloru dogme.“ ¹⁾

Referitóriu la partea dogmatica a conciliului calcedonenu se mai afla afara de aceste inca si la Nestoriani si Iacobiti monumente cu atâtu mai demne de insemnatu, cu cátu acesti'a, desi au reiciatu conciliulu calcedonenu, — totusi probéza drepturile Pontificiloru rom. cu argumentele cele mai tari. ²⁾ Dupa ce se spune adeca in istori'a celoru ce precesera celebrarea conciliului acestuia ec. apelarea celoru, ce fura loviti cu censura de Dioscoru, si cá caus'a loru a ajunsu la Leone, asia contenua istoriografulu Iacobitiloru Severu Mucafa: „Tóte le au spusu lui Leone. Dioscoru a lucratu dupa placulu seu“ dícu celi loviti cu censura de catra Dioscoru — „fara cá se céra consiliulu teu. Tu esti Parente, Domnulu, Patriarchulu celu mai mare; Tu esti urmatoriulu apostolului Petru, alu principelui invetiaveliloru. Cu ce dreptu e iertatu lui Dioscoru a face aceste, pana ce traesci Tu?“

¹⁾ Steph. Azar. op. c. p. 6. et 155. Confer. etiam praefat. in conc. chalcedons. in Directorio legis pag. 514.

simus Romae Papa dixisset, id ratum firmumque haberetur (πᾶσιν ἤρρεσεν, ἵνα ὁ εἰς ἐπίτη λέον ὁ ἀγίασιος πᾶσις Ρώμης θελήσῃ) Rogatus itaque a patribus Deumque precatus conscripsit epistolam, in qua veritatem exponens, duas in Christo naturas praedicat quam orthodoxiae columnam appellarunt (ἦν ὀρθοδοξίας στήλην ὄνομασαν.)⁴

Num quid posset auctoritatem primatus Pontificis rom. clarius exponere hoc Ecclesiae graecae synaxario? Unde non immerito hoc concilium In epistola ad s. Leonem dicebat de rom. sede „Per b. Petrum Apostolorum principem sacrosancta Ecclesia rom. tenet supra omnes totius mundi Ecclesias principatum.“ De s. Leone, qui epistolam ad concilium misit, sic concinit ecclesia or. od 5-a „Scriptum illud Roma missum veluti divinum donum credentes in eo sapientes doctores turrim religionis stabiliverunt.“ Item od. 4-a „Lux matutina ab occidente, o beatissime divina sapiens ortus es, quum sanctorum dogmatum tomum veluti radium misisti Ecclesiae.¹⁾

Extant praeterea monumenta Nestorianorum et Jacobitarum quoad partem concilii chalced. dogmaticam majoris momenti ideo, quia hi, quamvis rejecto concilio chalcedonense, invictissimis tamen probant rom. Pontificum jura argumentis.²⁾ In historia namque eorum, quae hujus oec. concilii celebrationem praecesserunt, postquam appellationem a Dioscoro censura percussorum causamque eorum ad Leonem delatam narrasset, historiographus Jacobitarum Severus Mucaffa sic prosequitur: „Omnia dicebant Leoni. Dioscorus fecit juxta placitum suum,“ — ajunt a Dioscoro censura percussi, — „quin consilium tuum peteret. Tu es Pater, Dominus, Patriarcha maximus; Tu es successor Petri Apostoli principis discipulorum Qua ratione haec Dioscoro facere licet, te vivente?“ Similia, fere narrat historicus Nestorianorum Amrus Matthaei et Barhebraeus historicus Jacobitarum nec non Nestorianorum corpus juris ecclesiastici, quae

²⁾ Joseph, David. op. c. p. 50—53.

Mai totu asemenea naréza si istoriculu Nestorianiloru Amru Mateiu si Barhebreu, istoricu alu Iacobitoru, pre cumu si corpulu dreptului eclesiasticu alu Nestorianiloru, cari tóte supeditéza testimoniulu celu mai eclatantu despre auctoritatea suprema a pontificiloru romani in beserica si despre perpetuitatea primatului lui Petru. Dar nu vá fi superfluu a adauge si dechiaratiunea directa a santiloru parenti, unde dupa ce infra in relatiunea sa catra Leone — ecse-sele lui Dioscoru, cu aceste cuvente se adreséza catra Leone: ¹⁾ „Pre langa acestea si-ecstende nebun'á chiaru si in contra aceluia, carui'a i-s'a datu de la Mantuitoriulu cá se pazésca vinea, adeca si in contra santitatei tale Apostolice,“ si apoi „Preste cari, (parenti ai conciliului) Tu ai fostu cá unn capu preste acelia, cari primira mandatulu teu — aretandu bunavointia.“

e) Dar' se mergemu mai de parte, la contectulu nomocanonului nostru cu referintia la tienerea conciliului ecumenicu V, „... *Éra Vigiliu Pap'a Romei erá si elu in Constantinopole, si ori ce demandà acestu s. conciliu, elu intarí.*“

f) La celebrarea conciliului alu VI ecumenicu se affa urmatoriele: „*Si erá incepatorii conciliului acestuia: Georgiu Constantinopolitanulu, Teodoru si Georgiu presbiterii cu Ierodiaconulu Ioane; acesti'a erau in loculu santului Agatone Acestu conciliu s'a adunatu pentru reii eterodocsi, cari invetiau dogmelele rele . . . si erau aceli eretici Pirhu si Pavelu, reii patriarchi ai Constantinopolei.*“

Cumca primatulu santului Agatone preste intréga beseric'a a fostu recunoscutu de catra parentii acestui conciliu, se vede din relatiunea, care subscrisa fiendu de toti, a transmis-o conciliulu intarita cu definitiunea credintiei in contra monotelitiloru la s Agatone, si au poffitu intarirea ei cu urmatoriele cuvente: „Noi amu predicatu cu voi lumin'a cea chiara a credintiei ortodocse, pre care cá se-o intariti de

¹⁾ Steph. Azar. o. c. p. 11.

omnia praeclarum suppeditant testimonium de rom. Pontificum
suprema in Ecclesiam auctoritate primatusque Petri per-
petuitate. Non erit tamen superfluum addere directam quo-
que ss. Patrum declarationem; ubi in relatione ad Leonem,
recensitis Dioscori excessibus, his sanctum Leonem alloquun-
tur verbis:¹⁾ Insuper et contra ipsum, cui vineae custodia
a Salvatore concessa est, extendit insaniam, idest contra tuam
quoque Apostolicam Sanctitatem, et postea „Quibus (patri-
bus concilii) Tu sicut membris caput praeeras his, qui tuum
tenebant ordinem benevolentiam praeferens.“

e) Sed procedamus ulterius ad contextum nemocanonis
nostri quoad celebrationem V-i oecum. concilii. „*Vigilius
autem Papa Romae etiam ille erat Constantinopoli, et
quodcumque hoc s. concilium praecepisset, confirmavit.*“

f) In celebratione VI-i oecum. concilii exstant sequentia:
„*Erant autem incipientes (principes) concilii hujus Geor-
gius constantinopolitanus, Teodorus et Georgius praesbyteri
cum hierodiano Joanne; hi tenebant locum sancti Aga-
thonis... Coactum est autem hoc s. concilium propter ma-
los heterodoxos, qui prava docebant, hi autem haeretici fu-
erant Pyrrhus et Paullus pravi Constantinopoleos patri-
archae.*“

Fuisse s. Agathonis primatum in universam agnitam
Ecclesiam ab hujus concilii patribus patet ex ea relatione,
quam subscriptam ab omnibus, fidei definitione contra mo-
notheletas munitam ad s. Agathonem per legatos transmisit
confirmationemque postulavit concilium, his verbis:²⁾ Ortho-
doxae autem fidei splendidam lucem vobiscum clare praedi-
cavimus; quam ut iterum per honorabilia vestra rescripta
confirmetis, vestram oramus paternam Sanctitatem. Maximi

²⁾ Steph. Azar. o. c. p. 18.

nou prin venerabilele vóstre rescripte, rogamu pre Santetatea Ta paterna. Morbii celi mai mari receru si ajutórie mai mari, pentru ace'a a pusu Christosu adeveratulu Domnedieulu nostru unu medicu intieptu, pre Santetatea Vóstra onorata de Domnedieu . . . Dereptu ace'a amu lasatu Tie cá anti-stelui scaunului celui de antaniu a besericei universali (se judeci) ce ar' fi de facutu; dupa ce amu cetitu cu bucuria scrisorile marturisirii tale, cá aceleia, ce stai pre piétra cea firma a credintiei, tramise de Tene Preafericite la prea cuviosulu imperatu, pre cari cá nesce prescripte de catra capulu celu prea inaltu alu apostoliloru din dispusetiune domnedieésca le si recunoscemu, si prin cari amu alungatu sect'a eretica, ce se nascuse nu de multu cu multime de eroi . . . si pre eli (pre eretici) . . . i-amu sugrumatu prin sententi'a adusa asupra-le mai nainte, prin sacrele tale scrisori.¹⁾

In relatiunea acést'a se aréta cumca conciliulu a primitu scrisorile santului Agatone cele dogmatice, si de impreuna cu Georgiu patriarchulu constantinopolitanu, condemnandu eresulu opusu, au recunoscutu si au marturisu auctoritatea suprema de a invetiá a Pontificelui romanu.

g) Ci nu te mirá benevoitoriulectoriu déca vei affá recunoscutu primatulu Pontificelui rom. si in conciliulu Trulanu, cu tóte cá se spune cá acest'a in parte s'ar' reiciá de catra beserica rom.! Codicele nostru in loculu mai susu citatu díce: „*Basiliiu din metropoli'a Gorteniloru a insulei Cretá, si erá admistratoru a intregu conciliulu alu s. beserice romane.*“

h) Totu aceste se paru a se poté scóte si din istori'a conciliului ec. VII, unde intre altele se díce: *Mai marele acestui conciliu era renumitul Tarasiu constantinopolitanulu, Petru protopesbiterulu si altu Petru presbiteru si*

¹⁾ Confr. essent. responsum pp Honorii ad Sergium patriarch, const., Joann. IV ad Heraclium imper., script. Constantiu. III. imperat. ad Joann. IV cum litter dogmatic. S. Agathon. pp. ad Constant. (IV) Pogonatum, de qua ultima videri posset Steph. Azar o.

morbi, majoribus indigent auxiliis, idcirco Christus verus Deus noster sapientem dedit medicum vestram a Deo honoratam Sanctitatem.... Itaque Tibi ut primae sedis antistiti universalis Ecclesiae, quid gerendum sit relinquimus, stantis supra firmam fidei petram libenter perlectis vestrae confessionis litteris a vestra paterna Beatitudine ad piissimum imperatorem missis, quas ut a summo Apostolorum vertice divinae praescriptas agnoscimus; per quas exortam nuper multiplicis erroris sectam haereticam depulimus... ac ipsos (haereticos)... anathematibus interfecimus e sententia per sacras vestras litteras de iis prius lata.“¹⁾

Monstratur enim in hac relatione hocce concilium amplexum esse s. Agathonis litteras dogmaticas et una cum Georgio Patriarcha constantinopolitano oppositam haeresim condemnasse supremamque Pontificis rom. docendi auctoritatem agnovisse et professum esse.

g) Ast noli mirari benevole lector cum primatum Pontificis rom. etiam in Trullano agnitum inveneris concilio, quamvis hoc a romana in parte rejici dicatur Ecclesia! Dicit enim codex noster loco jam superius citato „*Basilii metropolis Gortensium insulae Cretae, et erat administrator totius concilii s. Ecclesiae romanae.*“

h) Hoc idem colligi posse videtur tandem ex historia concilii oec. VII, ubi inter alia dicitur „*Maximus hujus concilii erat celebris Tarasius constantinopolitanus, Petrus protopraesbyter et alter Petrus praesbyter et hegumenus*

c. p. 16. Collat. et Joseph. David op. c. p. 53—55. Vid. etiam Pitra. Jus Graecor. II p. 85 et ss. aliosq. scriptor ap. Hergenröther. Handbuch der allgem. Kirchen Geschichte. Tom. praesertim. III, supiement. p. 136. et ss. coll. T. I. p. 356.

egumenu alu monastirei Sabei, cari erau administratori, tienendu loculu s. Adrianu Papei de la Rom'a." ¹⁾

Amu vediutu acumu, ce e de a crede despre primatulu Pontificiloru rom. din istori'a celebrarei celoru 7. concilii orientali ecum. Din contectulu nomocanonului acestuia citatu de noi cu pucine cuvente se aréta chiaru, cumca primatulu Pontificiloru rom. a fostu recunoscutu de orientali intocma cá si de occidentali. Neci nu sar' poté deduce de aci cá, dupace Pontificele romanu in conciliulu efesinu, calcedonénu, constantinopolitanu II, Trulanu si nicenu II. a fostu reprezentatu in conciliu numai prin legati (numiti dupa tectstu administratori), nu s'ar' poté sustiene primatulu Pontifice-lui, — pentru cá vedemu cá si despre celi alalti patriarchi se díce ici si colea asemenea, fara cá pentru ace'a se se póta vindicá prerogativ'a caruiva.

Nu negamu cá se spune in unele locuri cumca si unii din patriarchi si episcopi aru fi fostu de facia la concilii prin legatii sei; — dar' neci de unulu din celi alalti nu se díce cá ar' fi fostu mai marele conciliulu, si cá ar' fi intaritu statutele parintiloru pertractate in conciliu, afara de Pontificele rom., carele, precumu vediuramu, in canonulu nicenu 2 — dupa versiunea Sirocaldeiloru — se díce: Capulu patriarhiloru, principele si capulu celu prea inaltu alu toturoru si santulu Parentele parentiloru, inaltiatu in culmea Apostolica." Cá acest'a are juredictiune preste toti patriarhii, pre cumu avea Petru preste tóta republic'a besericei, si dupa canonulu sardicénu judeca pre episcopi, pune judecatori si confirma cu auctoritatea s'a tóte, câte se voru fi statoritu, dechiaru de eschisi de la tóta comuniunea besericei catolice pre celi afati in erese, confirma cele ce s'au facutu, decide si repróba in modu cuvenintiosu. Neci unulu nu se díce se fi tramisu la conciliu atare scrisória au epistola, pre care conciliulu seau parentii adunati la elu se-o fi lasatu pre locu, si se fi confirmatu ce'a ce s'a dîsu

¹⁾ *Iisdem fere verbis repetitur res in praefatione ad hocce concilium: „Admistrator autem loco s. Hadriani Papae Romae erat hu-*

monasterii Sabbae, qui erant administratores locumtenentes s. Hadriani Papae rom.“¹⁾

Vidimus jam quid de primatu rom. Pontificum sit tenendum ex historia celebrationis 7. orientalium oecum. conciliorum. E contextu hujus nomocanonis a nobis paucis citato verbis clare efficitur: primatum Pontificum romanorum agnitum fuisse ab orientalibus aequae ac occidentalibus. Nec inde deduci posset primatum Pontificis rom., cum hic in concilio ephesino, chalcedonensi, constantinopolitano II-o, Trullano et Nicaeno II-o per legatos (juxta textum administratores) tantummodo interfuerit concilio, adstrui non posse, quoniam de reliquis quoque passim idem dici videmus Patriarchis, quin idcirco alicujus praerogativa inde vindicari possit.

Non negamus exponi alicubi reliquos quoque Patriarchas et Episcopos quosdam per legatos suos interfuisse conciliis, sed de nullo aliorum dicitur quod „*maximus fuisset concilii*“ et in concilio peracta patrumque statuta confirmasset, praeter rom. Pontificem, qui prouti jam vidimus, in canone nic. 2-o juxta versionem syrochaldaeorum *caput Patriarcharum, princeps et omnium summum caput et apostolico culmine sublimatus sanctus pater patrum* dicitur. Habet enim hic super omnes Patriarchas jurisdictionem, sicut Petrus super totam rempublicam Ecclesiae habebat, et juxta canonem sardicensem Episcopos judicat, judices dat et quidquid statutum fuerit, sua auctoritate confirmat, hereseon convictos ab omni Ecclesiae cath. communione alienos declarat, quae acta fuere, confirmat, decernit et convenienti modo increpat. Nullus aliorum dicitur tale ad concilium scriptum aut epistolam misisse, quam concilium patresque ibidem coadunati columnam orthodoxiae apellassent et ratum firmumque habuissent id, quod a reliquis dictum fuerat. Non

milis Petrus protopraesbyter s. Romanae Ecclesiae et alius Petrus praesbyter et hegumenus sanctae Laurae Sabbae Romani.“

de catra celi alalti. Că nu s'a cerutu canduva consiliu de la altulu, nici nu a fostu recunoscuta auctoritatea de a in-vetiá a altui'a, de câtu a Pontificelui rom.

Din documentele aceste, ce se afa in codicele nostru si in cele ale altoru orientali se vede, cumca orientalii pre tempulu celoru 7 concilie ecumenice, cari s'au tienutu in oriente, au crediutu tare că Pontificele romanu are primatulu preste intréga beseric'a, si acésta credintia firma nu a potutu-o ascunde cu totulu neci chiaru codicele nostru, de si cá compusu dupa tempurile conciliului Florentinu si prin urmare in unele locuri contrariu credintiei catolice.

Credinti'a despre primatulu Pontificelui rom. neci chiaru din istori'a celebrarei conciliului florentinu nu-o aru poté micusiorá orientalii. ¹⁾

Că de si de catra orientalii, cari perseveréza in schisma, se rejiciéza acestu conciliu, totusi in codicele nostru se afa pusu in locul conciliului alu optule, si tienerea lui se esc-pune cu urmatóriele cuvente: „*Alu optulea conciliu s'a tie-nutu la Florenti'a, domnindu Ioane Paleologulu, pre candu erá in scaunulu patriarchale Iosefu, care a moritu la Flo-renti'a, si cu voi'a imperatulai s'a ordinaru de patriarchu la Constantinopole Marcu Efesinulu — alesu ecsarchu alu conciliului, cari dupa ce s'au dusu cu imperatulu, in doi ani nu au efectuutu nimic'a, caci facandu-se uniunea, Marcu Efesinulu erá in contra, si nu a voitu se subscria, éra afara de elu toti s'au invoitu si au scrisu. Éra celi ce se aflau in Constantinopolea, clerici, monachi si egumeni nu au voitu se celebreze cu aceli'a, neci a-i comemorá pre celi, cari s'au réntorsu de acolo, si-i considerau de pagani, pentru ca s'au mestecatu cu latini, si asia uniunea nu s'a facutu impreunare ci desbinare.*“

§. XIV. Deducere si conclusiune din cele precedenti.

Se reluamu acumu pentru intarirea lucrului, ce si altu cumu-lu credemu a fi probatu, istori'a celebrarei concilieloru!

¹⁾ Confr. Nic. Nilles, Kalendar. maaual. T. II p. 518 - 524.

enim ab alio quondam consilium petitum, neque alterius — nisi rom. Pontificis agnita fuit docendi auctoritas.

Ex his, quae in nostro aliorumque orientalium codicibus exstant, documentis, patet orientales tempore 7 oec. conciliorum, quae in oriente servata fuere, firmiter tenuisse Pontificem rom. habere in universam Ecclesiam primatum et hanc fidem firmam nec nostrum quidem codicem, quamvis post concilii florentini exaratum tempora — adeoque nonnullis in locis fidei cath. infensum omnino celare potuisse.

Fidem circa primatum Pontificis rom. nec ex ipsa historia celebrationis concilii florentini labefactare possent orientales.¹⁾

Hoc enim-quamvis ab orientalibus in schismate perseverantibus rejiciatur concilium — in codice tamen nostro loco octavi oec. concilii positum est, et celebratio ejus sequentibus exponitur verbis „*Celebratum est octavum concilium Florentiae.... regnante Joanne Palaeologo, dum esset in sede patriarchali Josephus, qui Florentiae mortuus erat... et consecratus est annuente imperatore — constantinopoli — Patriarcha Marcus Ephesius, electus concilii exarcha, qui postquam cum imperatore profecti fuissent, per duos annos nihil effecerunt; unionem enim cum iniissent, Marcus Ephesius adversabatur et noluit subscribere, excepto autem eo, omnes voluerunt subscripseruntque. Qui autem Constantinopoli erant clerici, monachi et hegumeni noluerunt celebrare cum iis, neque commemorare eos, qui inde reversi sunt, et pro paganis (infidelibus) habebant eos, quod cum latinis commixti essent... et sic unio non conjunctio, sed separatio facta est.*“

§. XIV. Deductio et conclusio ex praecedentibus.

Resumamus nunc ad corroborandum id, quod de cetero jam probatum credimus, historiam celebrationis conciliorum!

¹⁾ Conf. Nic. Nilles. Kalendar. manual. T. II. p. 516—524.

1. Déca în conciliulu nic. I, celu mai mare (presidele) conciliului erá Silvestru, carele cá Patriarchu rom. de catra Caldei se dice capulu si principele patriarhiloru, si are juridictiune preste toti patriarhii, — ce se póte deduce de aci altu ceva, de câtu cá primatulu Pontificelui rom. a fostu recunoscutu in acestu conciliu? Neci nu ar' poté derogá ceva primatului canonulu 6-lea alu acestui conciliu, carele dîce: „*Aleksandrinulu se aiba potestate preste Egiptu si Libi'a si Pentapole, ... fiesce care preste ai sei,*“ pentru ca acést'a nu se potea dîce de câtu pentru particul'a potestateri derivata in vechii patriarhi din primatulu lui Petru Afara de ace'a e de insemnatu cá in conteestulu acestui canonu nu se face neci o amentire despre episcopulu constantinopolitanu. — Apoi in canonulu sardicénu vediumu cá s'a fostu decretatu si decisu, cá la judecarea causei episcopiloru se fia, — ce e dreptu, — episcopi straini, ci lucrulu se-lu judece Rom'a, si Iuliu Episcopulu rom. se puna judecatori. Acést'a neci de cumu nu s'ar' fi potutu decide, déca nu ar' fi recunoscutu conciliulu I. si sinodulu sardicénu primatulu Pontificelui romanu preste intréga beseric'a.

2. Se dîce apoi mai incolo cá dupa sosirea lui Damasu la conciliulu II, totu, ce a statoritu acestu conciliu, s'a confirmatu prin s. Damasu. Déca ce'a, ce a statoritu conciliulu, s'a confirmatu numai singuru cu venirea lui Damasu la conciliulu, cu ce dreptu aru fi potutu se fia confirmate cele statorite de conciliu fara de auctoritatea santului Damasu, „(— *despre care istoricii dîcu cá nu a fostu de facia, éra codicele nostru, — spre a probá ecumenicitatea conciliului alu doile — dîce ca nu dupa multu tempu ar' fi venitu la Constantinopole, — si*) pre carele sinódele africane prin epistol'a episcopului cartaginénu Stefanu lu numescu inaltiatu in culmea apostolica si parentele parentiloru?

3. Déca parentii conciliului Efesinu nu aru fi crediutu cumca Pontificele rom. are primatulu in intréga beseric'a, de si numai prin legati a presiediutu la conciliu, de ce credintia condusi aru fi potutu declará, cumca eli de scrisóri'a preasantítului Episcopu alu besericei Romaniloru au fostu

1. Si in concilio nic. I-o maximus (praeses) concilii fuerat Silvester, qui, tamquam rom. Patriarcha, a chaldaeis caput et princeps dicitur Patriarcharum, et super omnes habet jurisdictionem, quid aliud inde deduci posset, nisi quod primatus Pontificis rom. in hocce concilio agnitus fuerit? Nec derogare quidquam posset primatui canon 6-us ejusdem concilii qui dicit: *Alexandrinus habeat potestatem super Aegyptum et Lybiam et Pentapolim.. quisque super suos.* Hoc enim ob solam potestatis particulam e primatu Petri in veteres patriarchas derivatam dici potuit. Notandum est praeterea in contextu hujus canonis de constantinopolitano Episcopo mentionem occurrere nullam. Jam vero in canone sardicensi decretum decisumque fuisse vidimus, ut in dijudicanda causa Episcoporum adsint alieni quidem Episcopi, — sed rem Roma judicet et Julius rom. Eppus iudices det. Hoc autem decidi nequaquam potuisset, nisi I. oec. concilium et synodus sardicensis rom. Pontificis primatum in universam agnovisset Ecclesiam.

2. Dicitur porro, quod post s. Damasi ad II-um concilium adventum, quodcumque hoc concilium constituisset, a s. Damaso confirmatum fuerit. Si id, quod concilium statuit solo Damasi ad concilium adventu fuerit confirmatum, quo jure potuissent statuta concilii confirmata esse sine auctoritate s. Damasi, quem (— *historici absentem, codex tamen noster — ad probandam oecumenicitatem secundi concilii — eum non post multum temporis Constantinopolim advenisse dicit et*) synodi Africae per epistolam Stephani Episcopi Carthaginensis apostolico culmine sublimatum patremque patrum apellant?

3. Si patres concilii Ephesini non credidissent habere Pontificem rom., quamvis per legatos praecerat concilio — primatum in universam Ecclesiam, qua fide ducti potuissent patres declarare se se sanctissimi Episcopi Ecclesiae Romanorum scripto fuisse compulsos ad sententiam damnationis

indemnati a edîce sententi'a de condemnare asupr'a eretici-
loru — si a scrie: „Judece santetatea Ta despre cele ce
s'au intemplat?“

3. La conciliulu calcedonénu mai mari au fostu celi
alalti cu Bonifatiu presbiterulu romanu, ei eli au suplenitu
loculu santului Leone, alu carui primatu in intréga beseric'a
l'au recunoscutu in modu solemn u si l'au marturisu pa-
rentii conciliului, altu cumu nu aru fi potutu numi epistol'a
lui Leone colum'n'a ortodocsiei, neci nu s'aru fi invoitu cu
totii cá se fia lasatu pre locu si intaritu, ce'a ce dîsese s.
Leone, alu carui primatu lu marturisescu parentii s. conciliu
cu aceste cuvente: „Tu erai cá si preste membre, capu preste
celi ce primiau mandatulu teu.“

Se vedemu acumu ce e de a se tiené despre conciliu
V. si VI?

5. In aceste canóne nu s'au facutu, si totusi se dîce
cá preste conciliulu V. a fostu mai mare Vigiliu si a inta-
ritu tóte cele dispuse de conciliu. La conciliu alu VI. au
fostu legatii, cari au tienutu loculu santului Agatone, la
carele tramitu relatiune subscrisa de toti si poftescu confir-
mare din partea lui — cu increderea cá, ce ar' fi de fa-
cutu, — se judece elu insusi, pre carele l'a datu Domnulu
de doctoru intieleptu.

6. Dar' si mai demnu de insemnatu de câtu acestea,
se vede a fi ce ocure in prefatiunea de la conciliulu trulanu,
carele se dîce alu *cinci-sieselea*. Pentru cá ce'a ce se spune in
istori'a celebrarei prin cuventele: „*alu metropoliei Gortense
din insul'a Cret'a, si erá administratoriulu intregului conciliu
alu santei beserice romane,*“ si mai chiaru se escpune in
prefatiune cu cuventele: „*Basiliiu alu metropoliei Gortensi-
loru din insul'a Cret'a, si a fostu administratoru a totu
conciliulu in loculu santei beserice romane.* Asia se afla
scrisu in vechiele carti imperatesci, cu subscrierea fia carui
patriarchu, cari au fostu de facia in acelu tempu, si numele
si deregatori'a, de si latinii si papistii dîcu cumca nu s'ar'
cueni se fia si se se dîca conciliulu acest'a alu *sieselea*,
a tóta lumea, (adeca universale), pentru ca la acestu con-

in haereticos edicendam — scribereque „Sanctitas Tua discernat circa haec, quae acta sunt.“ ?

4. Concilio chalcedonensi praefuerunt reliqui cum Bonifatio rom. praesbytero, sed locum tenebant s. Leonis, cujus in universam Ecclesiam primatum patres concilii solemniter fuerunt professi et agnoverunt, alioquin epistolam Leonis columnam orthodoxiae haud appellare potuissent, nec placuisset omnibus, ut ratum firmumque haberetur id, quod s. Leo dixerat, cujus primatum s. concilii patres his profiterentur verbis: „Tu sicut membris caput praeeeras his, qui tuum tenebant ordinem.“

Videamus nunc quid de V-o et VI-o sit sentiendum concilio!

5. In his canones lati non fuere et tamen dicitur concilio V-o praefuisse Vigilium omniaquae a concilio praecepta confirmasse. Concilio VI-o interfuerunt legati; qui locum tenebant s. Agathovis, ad quem relationem ab omnibus subscriptam transmittunt ejusque confirmationem postulant — relinquendo ut, quid gerendum sit, ipse judicet, quem Dominus sapientem dedit medicum.

6. Sed his magis notatu dignum esse videtur id, quod occurrit in praefatione ad concilium Trullanum, quod *quini-
sexturnum* dicitur. Illud enim, quod in historia celebrationis per verba „*metropolis Gortensis insulae Cretae et erat administrator totius concilii sanctae Ecclesiae rom.*“ dicitur, clarius expositum est in praefatione verbis: „*Basilus metropoleos Gortensium insulae Cretae, et administrator fuit totius sanctae Ecclesiae romanae.* Sic scriptum invenitur in libris veteribus caesareis cum subscriptione cujusque Patriarcharum, qui illo tempore adfuerunt, et nomine et officio, quamvis latini et papistae dicant non debere esse et vocari hocce concilium sextum totius mundi (id est universale,) quia non interfu-

ciliu nu au fostu de facia *administratorii* Papei, pre cumu au fostu la cele alalte siese concilie."

Nu vomu a cercá aci ce tiene s. beseric'a romana despre universalitatea au despre caracterulu ecumenicu alu acestui conciliu, ci intrebamu numai: déca au cugetatu Grecii pre tempulu conciliului trulanu cumca beseric'a lui Christosu ar' poté se ecsiste fara de primatu, si conciliulu ecum. ar' avé caracteru universale celebratu fara auctoritatea primatului, de ce motiyu indemnati dícu: „*Adminstratoru a intregu conciliulu alu s. beserice romane?*“ Pentru ca se díce cumca Basiliu a fostu *administratoru a intregu conciliulu alu s. beserice Romane.*

E recunoscutu asia dara si prin acestu conciliu primatulu Pontificelui rom., altucumu fara neci unu temeliu s'ar' díce *administratoru a intregu conciliu alu s. beserice romane.*

Neci chiaru ace'a nu póte fi in contr'a primatului, ca *ispravnicu* (cuventu de origine slavica) l'amu tradusu prin *administratoru*, si de aci se se para a se poté deduce, cumca *ispravnicu* ar' insemná procuratorulu, ori altu ócrecare barbatu tramisu la conciliu de catra episcopu, au patriarchu in loculu seu. Caci ori si in ce locu ocure in codicele nostru, desi se traduce prin *administratoru*, e totu uu'a cu *legatulu.*

Acést'a o intaresce chiaru si codicele nostru in ace'asi prefatiune la Trulanulu, unde cu pucinu mai in diosu se díce: *Dreptu ace'a santii parenti n'au potutu rabdá atâtea mintiuni ale loru „carile au bagatu atunci in pravilele acelui conciliu, candu au fostu legatii, adeca ispravnicii si solii Papei in loculu lui.“* Asia dara in codicele nostru ace'asi e *admiistratoru (ispravnicu)*, ce sí *legatu (legatus)* si *solu (nuncius).*

Din tóte cele díse mai susu se aréta cumca in conciliile ecumenice, câte s'au tienutu in oriente, Pontificele rom. a tienutu presiediulu seuu insusi in persóna, seuu prin legati, si au ecsercitatu auctoritate si juredictiune.

Bá ce e si mai multa, neci chiaru istori'a conciliului florentinu nu póte detrage din auctoritatea si juredictiunea pontificia si a debilitá primatulu, — ci mai vêrtosu-lu-in-

erunt huic concilio *administratores* Papae, quemadmodum reliquis sex interfuere concilijs...“

Nolumus inquirere hic, quid s. rom. Ecclesia de hujus concilii universalitate aut oecumenico ejus caractere teneat, sed quaerimus: si Graeci tempore concilii Trullani Ecclesiam Christi sine rom. Pontificis primatu existere posse conciliumque oec. sine primatis auctoritate celebratum caracterem oecumenicum habere posse arbitrati fuerint, quare ducti dicunt: *administrator totius concilii s. Ecclesiae romanae*“? Dicitur namque Basilium administratorem fuisse *totius concilii sanctae Ecclesiae romanae*.

Agnitus est itaque etiam per hoc concilium primatus Pontificis rom., secus nulla ratione diceretur: *administrator totius concilii s. Ecclesiae romanae*.

Nec illud quidquam officere potest primatui, quod *ispravnicu* (slavicae originis vocem) per administratorem translulerimus et inde deduci posse videatur, *ispravnicu* esse idem ac procuratorem vel alium quemquam ab Episcopo aut Patriarcha ad concilium sui loco missum. Quocumque enim loco in codice nostro *ispravnicu* occurrit, quamvis per administratorem vertatur, idem est ac *legatus*.

Testatur hoc etiam codex noster ipse in praefatione eadem ad Trullanum ubi paulo inferius dicitur: „*Quapropter.... haud tulerunt patres tanta mendacia illorum, quae tunc temporis in codices hujus concilii immissa sunt, quum legati, idest administratores (ispravnicii) et nuncii Papae loco illius adfuerunt.*“ Idem est igitur in codice nostro administrator (*ispravnicu*) quod legatus (*legatu*) et nuncius (*solu*).

Omnibus supra dictis conficitur in conciliis oecumenicis, quae in oriente celebrata fuere, Pontificem rom. tenuisse praesidium sive per se ipsum, sive per legatos et auctoritatem atque jurisdictionem exercuisse.

Imo nec ipsa florentini concilii historia auctoritati et jurisdictioni pontificiae detrahere primatumque labefactare potest, sed potius adstruit. Cum autem historiographum agere

taresce. Inse dupace nu vomu a face pre istoriografulu, — lasandu la o parte conciliulu lugdunénu II. si cele ce s'au pertractatu si intemplatu la Ferara in tempu de unu anu, si la Florenti'a in patru luni mai intregi, — vomu se statorimu adeverulu numai singuru din cele, ce le citasemu mai susu.

In codicele nostru se spune adeveru, ce dupa marturisirea istoriei universali e de plenu aretatu si probatu, — cà subscriendu toti uniunea facuta, numai singuru Marcu metropolitulu Efesului — uniculu dintre toti episcopii Greciloru, desbinandu-se si standu cu cerbicosia in opiniunea sa, in care erá insbeutu, — neci a voitu a subscrie definitiunea conciliara, nici nu s'a retienutu de la scornirea diferiteloru mintiuni cu re'ntórcerea in patria. Acest'a scriendu varie epistole usioru a potutu se revóce animele orientali-loru insbeute de schism'a cea vechia si reu aficiate — mai alesu de pre tempulu lui Fotiu, — cà se nu imbraciseze pacea uniunei facute.

E constatatu asia dara prin marturi'a istoriei, — ce'a ce nu intentiunéza a negá neci chiaru codicele nostru, — cumca dupa ecsaminarea lucrului cu diligentia la Ferara si la Florenti'a, — Grecii s'au unitu cu Latini; si nu fara de mare bucuria a tuturoru s'au impreunatu cu beseric'a romana, si prin impreunarea acést'a au marturisu primatulu Pontificelui romanu; caci — luandu-se afara Marcu Efesinu — cu unu cugetu si cu o anima toti s'au convoitu in definitiunea credintiei cuprinsa in decretulu santei uniuni, si au subscrisu-o definindu: cà *Santulu scaunu apostolicu si Pontificele rom. tiene primatulu in tóta lumea si cà insusi Pontificele romanu este urmatoriulu fericitulu Petru príncipele apostoliloru si adeveratulu vicariu alu lui Christosu, si capu a tóta beseric'a, si parentele si invetiatoriulu tuturoru crestiniloru, si lui in person'a fericitulu Petru i-s'a datu de la Domnulu nostru Isusu Christosu deplena potere de a pasce, indreptá si guberná beseric'a universale, dupa cumu se afla si in actele sinodeloru ecumenice si in santele canone.*"

nolimus, — praetermisso II-o lugdunensi concilio et iis, quae Ferrariae per annum et Florentiae per quatuor fere menses disputata atque peracta fuere, veritatem ex iis tantummodo, quae superius citata sunt, statuere volumus.

Dicitur in codice nostro, quod universali historia teste jam evictum et probatum est, — omnibus unioni initae subscribentibus solum Marcum Ephesi metropolitam, — qui unus ex omnium Graecorum Episcoporum numero, cum se se segregasset et pertinax in sua opinione, qua semel imbutus erat, perstitisset, neque definitioni concilii subscribere voluisse, neque in patriam reversum a confingendis variis commentis se se abstinuisse. Is cum varias epistolas scriberet, orientalium animos antiquo schismate imbutos, praesertim vero a Photii tempore male affectos, facile revocare potuit, quominus initae unionis pacem amplecterentur.

Constat itaque historia teste, quod nec codex quidem noster negare intendit, re diligentissime Ferrariae Florentiaeque examinata, Graecos in Latinorum sententiam venisse et non sine maxima omnium laetitia cum Ecclesia rom. conjunctos — et per hanc conjunctionem romani Pontificis primatum professos fuisse, omnes enim excepto Marco Ephes. una mente concordique animo in hanc fidei definitionem in decreto sanctae unionis comprahensam convenerunt eique subscripserunt definientes: „*Sanctam apostolicam sedem et rom. Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem rom. successorem esse b. Petri principis Apostolorum, et verum Christi vicarium totiusque Ecclesiae caput et omnium christianorum patrem et doctorem existere; et ipsi in b. Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum conciliorum et in sacris canonibus continetur.*“

Intrebam acuma, déca afara de nedumeritulu acel'a Marcu toti, câti au fostu de facia la conciliu, condusi de ace'asi credinti'a s'au unitu in definitiunea credintiei si au subscrisu decretulu uniunei recunoscandu primatulu Pontificelui romanu; ce e de a deduce de aci? Au nu de a tiené de adeveratu si certu lucrulu acel'a, despre care consentiescu celi mai multi bá chiaru toti!?

Din istori'a tienerei concilieloru vechie e constatatu mai pre susu de indoiéla, cumca: ce'a ce s'a satoritu, definitu si s'a confirmatu cu auctoritatea Pontificelui romanu in conciliile aceste, ace'a — dîcemu — s'a recunoscutu si s'a primitu de beseric'a universale, — de-sî unulu seau altulu, si mai alesu ereticii se opuneau si nu voiau se consenta. Déca dara acelu lucru, in care si despre care consentîra toti parentii conciliului florentinu, definiendu primira si fû intaritu cu auctoritatea Pontificelui rom. se dîce a nu fi fostu altu ceva, de câtu ce se cuprinde in actele concilieloru ecumenice si in santele canóne; potutu-a óre fi acestu lucru contrariu seau strainu de credinti'a besericeei universale numai pentru ca Marcu Efes. singuru se contrariá si stete cu cerbicosiá neindoita in opiniunea sa, — mai alesu dupa ce si istori'a inca aréta, cá se afla facia de calumniile lui reprehensuni de ale Greciloru maretie si indubitate, pre cumu e a lui Iosifu episcopulu metonense, reprehensiunea ieromonachului Gregoriu la epistol'a lui (Marcu), si oratiunea dogmatica a lui Besarione A. episcopulu nicenu? ¹⁾

§. XV. Credinti'a universale a besericeei despre primatulu Pontificeloru romani si despre perpetuitatea acestuia in pontificii rom. o aréta si canónele concilieloru orientali.

Cá se se póta arétá si probá mai evidentu ce'a ce scóseramu dîn istori'a celebrarei concilieloru, mai inainte de tóte aflamu a fi de lipsa se insemnamu, ce s'a decisu si decretatu in fiacare din canónele celoru de antaniu concilie

¹⁾ Appositae extant post Scholarii orat. Synod. flor. a monach. Benedictiono ed. Rom. 1865. p. 358 - 490 Confr. etiam Schrip-

Quaerimus nunc si omnes, qui in concilio adfuerunt, praeter Marcum illum indomitum una eademque fide ducti in fidei definitionem convenerunt decretoque unionis subscripserunt et rom. Pontificis primatum agnoverunt, quid inde deducendum? Non ne hoc pro vero ac certo haberi necesse est, de quo plures imo omnes inter se consentiunt?!

Jam vero ex historia celebrationis antiquorum conciliorum indubitate constat: id, quod in his conciliis statutum et definitum romanique Pontificis auctoritate confirmatum fuerat — id inquam — ab universali Ecclesia agnitum receptumque fuisse, quamquam unus alterve et praesertim haeretici ei adversarentur et consentire nolent. Si hoc igitur, in quod et de quo omnes florentini concilii patres consenserant, definiendo receperant et summa rom. Pontificis auctoritate confirmatum fuit, nihil aliud fuisse fertur, nisi quod in gestis oecumenicorum conciliorum et in sacris canonibus continetur; potuit ne hoc fidei universalis Ecclesiae esse contrarium aut alienum ideo, quia Marcus Ephes. solus eidem adversabatur et pertinax in sua opinione persisterat, — praesertim cum ipsa jam historia testetur exstare ad illius calumnias indubitas et egregias ipsorum Graecorum reprehensiones, prouti est Jesephi Methonensis Episcopi, Gregorii hieromonachi ad ejusdem (Marci) epistolam reprehensio, et Bessarionis archi-episcopi nicaeni dogmatica oratio? ¹⁾

§. XV. Universalem Ecclesiae fidem circa romanorum Pontificum primatum hujusque in romanis Pontificibus perpetuitatem adstruunt orientalium conciliorum canones.

Ut evidentius astrui evincique possit id, quod e historia celebrationis conciliorum jam eruimus, ante omnia necesse esse ducimus animadvertere quid in singulis priorum or. oec. conciliorum canonibus quoad rom. Pontificis prima-

torum Graeciae orthodox bibl.otec. selecta Hug. Laemer Friburgi Brisgoviae. 1864.

ecumenice orientali facia cu primatul Pontificelui rom. in ce sensu aru fi de a se luá decisiunile si decretele, si cumu saru poté concordá acele cu conciliile mai tardie.

Vomu citá asia dara tecstulu canóneloru dupa versiunea codicelui nostru, la care adaugandu apoi interpretarea, care facuta fiendu prin comentatorii tempului de mai incóce, s'a alaturatu la singuritele canone, — si ne vomu nesuí a face cá se se arete, cá óre comentariile acestea consuna si congruéza cu contectstulu canóneloru, caror'a fura alaturate in tempulu mai tardiu.

Canonulu nic. 6. lu-vediuramu mai in susu, neci nu detrage cev'a cá in variele editiuni ale canoneloru diferescce numerulu. Cu tóte aceste vá fi bene a insemná totusi cumca in contectstulu acestui canonu despre scaunulu constantinopolitanu nu ocure neci o amentire (XVI).

Tecstulu canonului 3. alu conciliului constantinopolitanu díce: *Constantinopolitanulu se se onoreze dupa celu romanu.*“ Caus'a o adauge ecplicarea canonului insasi cu aceste cuvente: . . . „*pentru cá este acésta Constantinopolea (acumu de se chiama) nou'a Roma, si s'a onoratu de imperati si de ómeni; éra cumu díce pravil'a*“ (asia se chiama de comune indreptarea legeri) „*Constantinopolitanulu se fia onoratu dupa Rom'a, nu cá cumu ar' fi onórea Romei mai mare si a Constantinopolei mai mica, cá este aretarea tempului, cá cumu ar' díce nescene, cá pre multe locuri si ani si pre multe tempuri a tienutu si tiene Constantinopolitanulu onóre intocm'a cá si Rom'a.*“ Cene nu vede din acestea interpretarea intortocata a canonului, care pentru ace'a se opintescce a atribuí Constantinopolei onóre intocm'a, cá acést'a ar' fi nou'a Roma si ar' fi fostu onorata de imperati si de ómeni?

Dar' se mergemu mai departe la interpretarea canonului 28 Calcedonénu:

Contectstulu lui este: „*Episcopulu Romei celei nóue (Constantinopolei) se fia intocm'a onoratu cá alu celei vechie pentru schimbarea vecsilului (stégului), si Pontulu si*

tum decisum et decretum; quo sensu decisiones et decreta accipienda sint et quomodo posterioribus conciliari possint conciliis.

Citabimus itaque textum canonum juxta versionem codicis nostri, cui subjuncta dein interpretatione, quae per sequioris temporis commentatores facta — singulis adjecta fuit canonibus, illud efficere conabimur, utrum videatur an commentationes contextui cohaereant et congruant canonum, quibus sequiori subjunctae fuerunt tempore.

Canonem 6-um nicaenum vidimus jam superius, nec officit quidquam, quod in variis canonum editionibus differat numerus. Hoc tamen adnotasse juvabit, quod in contextu hujus canonis de constantinopolitana sede nulla occurrat mentio (§. XVI.)

Textus canonis 3-i concilii constantinopolitani dicit „*Constantinopolitanus honoretur post romanum.*“ Causam apponit explicatio canonis ipsius his verbis „*Est enim haec Constantinopolis (quae modo) nova Roma (vocatur) honorata ab imperatoribus et hominibus; verum, uti pravila dicit.*“ (ita vocatur vulgo directorium legis.) „*ut constantinopolitanus honoretur post Romam, non ac si Romae major esset honos, et constantinopolitani minor, sed temporis est indicatio; ac si diceret quidam quod multis in locis, annis et temporibus constantinopolitanus honorem aequae ac Roma haberit et habeat.*“ Quis non videt ex his contortam canonis interpretationem, quae Constantinopoli parem honorem adtribuere ideo admittitur, quod haec nova Roma sit ab imperatoribus hominibusque honorata?

Sed procedamus ulterius ad interpretationem canonis 28-i concilii chalcedonensis:

Contextus hujus canonis est: „*Episcopus Romae novae (Constantinopoleos) honoretur aequae ac veteris (Romae), propter transmutationem vexilli; et Pontus, et Asia et Thra-*

Asi'a si Traci'a si barbarii" (vá se dica episcopii acestor'a) se se chirotonésca de Constantinopolitanulu."

Omitendu partea prima a interpretatiunei, pentru ca are acelasi sensu tendentiosu cá si cea adusa la canonulu 3. constantinopolitanu, — vá fi de ajunsu, dica vomu notá numai partea ultima, care eesplica canonulu cu aceste cumente: „*asiderea si negotiile episcopiloru barbari se fia éra suptu man'a lui, pentru cá mai inainte ale Macedoniei ale Iliricului si ale Atenei ei ale Amoreei si a totu uscatulu, adeca lumei si negotiile acestor'a din limbi erá atuncia sub man'a Romei.*”

Aci inainte de ce amu purcede mai de parte, vomu produce si canonulu trulanu 36, carele dice: „*Constantinopolitanului cu Rom'a se le fia onorile amendororu intocma, dupa dinsii Alecsandrinulu, dupa acest'a Antiochenulu, de acia Ierosolimitanulu.*”

Comentarea acestui canonu e urmatóri'a: „*Constantinopolitanulu se se onoreze intocma (de o potriua) cu Rom'a, cá asia s'a dísu la alu 3. canonu alu conciliului II. si la canonu 28 alu conciliului IV., cá se nu se socotésca alu doile dupa Rom'a, ci dupa tempu (cu respectu la tempu) asia se cade a se socotí, si de acia se fia adeveratu dupa punerea inainte a tempului, éra nu a onórei. Cá dupa multu tempu alu onórei besericei Romaniloru dobenditu-a onóre intocm'a si acestu scaunu alu Constantinopolei onorandu-se cetatea acést'a, si luandu maría intocma cá si Rom'a cea betrana de conciliu si de imperati pentru mutarea scaunului.*”

Din contecstulu canóneloru acestor'a si alu alaturate-loru comentari, neme nu vá poté scóte mai multu „de cátu cá in canónele acestea e vorb'a despre proedri'a scauneloru patriarhali, remanendu neatinsa auctoritatea primatului besericei romane; — dar' neci de cumu in acelu intielesu, pre carele-lu intentiunau interpretarile si comentariile canóneloru acestor'a din tempulu de mai incóce adause in secl. IX prin aditamentele lui Fotiu si in seclulu XII si XIII prin J. Zonara, Alecsiu Aristenu si prin T. Balsamone, cari se apu-

cia et Barbari (horum scilicet episcopi)... consecrentur per Constantinopolitanum.“

Omissa parte prima interpretationis, cum ejusdem tendentiosi sit sensus ac illa, quam ad canonem 3-um constantinop. attulimus, — ultimam tantum modo notasse sufficiat, quae his verbis canonem explicat: „... *et negotia Episcoporum barbarorum curae ejus sint concredita, antea enim (episcopi) Macedoniae, Illyrici et Thessaliae et Athenarum et Ammoreae et totius continentis, id est mundi, et horum negotia e gentibus Romae erant concredita.*“

Sed antequam ulterius procedamus, proferemus trullanum quoque canonem 36-um, qui dicit: „*Constantinopolitano aequae ac Romae fiant honores, — utrique pares, post eos Alexandrino, post hunc Antiocheno dein Hierosolymitano.*“

Hujus canonis commentatio est sequens: *Constantinopolitanus aequae ac Roma honoretur, sic enim dictum est in canone 3-o concilii II-i, in can. 28-o concilii IV-i, ut non consideretur secundus post Romam, sed secundum tempus (tempore) ita considerari debet, et hoc verum sit antecessione temporis, non autem honoris. Post multum enim tempus honoris Ecclesiae Romanorum, honorem aequalem adepti est etiam haec sedes constantinopolitana, cum a concilio et imperatoribus honorata esset haec civitas et honorem acciperet a concilio ab imperatoribus aequae ac Roma vetus propter sedis mutationem.*

E contextu horum canonum et adjectarum commentationum nemo poterit plus colligere eo, quod in his canonibus intacta auctoritate primatus Ecclesiae romanae, de proedria sedium patriarchalium sermo sit; at nequaquam eo sensu, quem horum canonum temporis posterioris interpretationes et commentationes — seculo IX-o per additamenta Photii et sec. XII-o et XIII-o per J. Zonaram. Alexium Aristenum et Th. Balsamonem, qui codicem canonum commentandum interpretandumque susceperunt, — auctae intendebant, et

cara de a comentá si interpretá codicele canóneloru, la cari alaturanduse dupa ace'a sinopsea lui Aristenu si sintagm'a alfabetica a lui Blastare, — tóte — constituescu codicele de dreptu alu besericei orientali.

In canonulu nic. 6. aflamu cà dupa scaunulu romanu e preferitu (celoru alalte) celu Alecsandrinu, dupa acest'a in ordene urméza celu Antiochenu, fara cà pentru acést'a Alecsandri'a, care dintre tóte cetatile imperiului rom. cu auctoritatea urmá dupa Rom'a in loculu primu, si fara cà Antiochi'a, care erá scaunulu lui Petru, — se fi tinsu canduva la primatu. Dupace asia dara scaunulu alecsandrinu si antiochenu, a caroru proedri'a o statoresce ecpresu canonulu acest'a, neci candu nu s'au nesuitu a-si vindecá mai multu, de câtu loculu siederei, — pre ce motivu s'ar' fi potutu templá cá numai scaunulu constantinopolitanu, — in unu tempu, pre candu in canonulu nic. neci nu ocure amentirea lui, — déca nu pentru priorietate celu pucinu pentru paritate — se emuleze cu beseric'a romana, — a carei principalitate si insusi canonulu conciliului o produce cá pre o *datena vechia* — τὰ ἀρχαία ἐθη — si s. Ireneu — scrietoriu din secl. II, asia dara cu multu mai nainte de tienerea conciliului, o díce a avé principalitate mai de frunte, ¹⁾ adaugandu si s. Ciprianu cà este catedr'a lui Petru, pre care e fundata beseric'a lui Christosu?

In contecstulu canonului e vorba asia dara despre ordenea siederei, — lasandu ne atinsa principalitatea besericei romane, — nu cá si candu s'ar díce cà cele alalte scaune ale patriarhiloru aru fi avutu auctoritate egale cu Rom'a, alu carei primatu — pusu din vechime in sírulu proedriei, — déca s'ar' fi statoritu ori si ce ordene de siedere, — lu aflamu nevetematu in canonulu acest'a.

Dar' se vedemu insasi interpretarea canonului. Óre ocure in dins'a ceva amentire despre scaunulu constantinopolitanu? Neci un'a nu ocure, inse totusi se póte observá tendenti'a vêrita pre ascunsu a comentatoriloru de mai in cóce, — in

¹⁾ Advers. haer. III, 3. 1.

accedente postea synopsi Aristeni Blastarisque syntagmate alphabetico, codicem constituunt juris Ecclesiae orientalis.

In canone enim 6-o nic. post romanam alexandrinam sedem praelatam invenimus, hanc autem in ordine excipit antiochena, quin tamen propterea Alexandria, quae inter omnes romani imperii urbes post Romam auctoritate secunda fuerat, et Antiochia, quae Petri sedes erat, de primatu quondam contenderent. Quod si itaque alexandrina et antiochena, quarum sedium ordinem canon iste expresse statuit, praeter ordinem sedendi nusquam sibi plus vindicare adnissae fuerint, qua ratione hoc fieri potuisset, ut sedes constantinopolitana sola, hoc tempore, quo in canone nic. nec mentio quidem occurrit illius — si non de prioritatem de paritate cum romana contenderet Ecclesia, — cujus principalitatem ipse concilii canon tamquam *veterem consuetudinem* — τὰ ἀρχαία ἔθη — adducit et s. Irenaeus, seculi scriptor secundi, longe itaque ante concilii celebrationem eam potioem habere dicit principalitatem,¹⁾ subjungente s. Cypriano: cathedram Petri, supra quam fundata est Christi Ecclesia?

Est itaque in contextu canonis sermo de ordine sedendi, integre relicta romanae Ecclesiae principalitate, — non ac si reliquae Patriarcharum sedes dicerentur aequali convaluisse in auctoritate cum rom. Ecclesia, cujus primatum ab antiquitus proëdriae insertum, in hoc canone quocumque sedendi statuto ordine, intactum invenimus.

Sed videamus interpretationem canonis ipsam. Occurrit ne in ea aliqua constantinopolitanae sedis mentio? Nulla. Animadvertere licet attamen subreptam posteriorum comentatorum intentionem, quatenus additur:.... „Roma habeat

¹⁾ Advers. haer. III. 3. 1.)

câtu se adauge: *Rom'a se aiba potere preste aceli'a, cari suntu sub ea, éra Antiochi'a si celi alalti, fiesce care, preste ai sei.*“ Mai multu de atât'a neci nu s'ar' fi potutu dice pre tempulu conciliului nic. neci nu ar' fi fostu oportunu de a dice, pentru ca inca nu venise tempulu, neci nu érá ocasiune, pre care se cugete Grecii cá si-aru poté sustiené pretecestulu seu. Caci scaunulu imperatescu inca nu érá stramutatu la cetatea Constantinoplei la anulu, candu se celebrase conciliulu nic. bá pre acelu tempu scaunulu constantinopolitanu nu avea neci demnitatea archiepiscopale. Cá de si denumirea de archiepiscopu e din seclulu IV, ace'a nu fù atribuita neci unuia a fara de episcopului Alecsandrinu inainte de tempulu lui Iustinianu. Cu atât'u mai pucinu ar' fi potutu se aiba pre tempulu aceli'a episcopulu constantinopolitanu denumirea de patriarchu — (principele parentiloru *ἀρχόντος πατέρων*) pentru ca fara de a cautá, cumca codicele greciloru — Pedalionulu — in ecplicarea canonului 6 cuventulu *patriarchu* lu-díce a esiste de pre tempulu lui Teodosiu celui mai teneru, — prerogativ'a acestei denumiri episcopulu const. neci de cumu nu si-a potutu-o arogá, fiendu constatatu prin istoria cá pana la tempulu conciliului constantinopolitanu preste episcopulu bizantinu a fostu celu de Eraclea, carele, — dísu ecsarchu pre tempulu aceli'a, — consacrá sí pre episcopulu constantinopolitanu, érá in canonulu 7. se adnumera la scaunele mai de frunte si scaunulu Ierosolimitanu, fara cá se se amentésca celu constantinopolitanu.

E evidentu asia dara, pentru ce nu ocure mentiune cu cuventu ecpresu in contecstulu canonului nic. despre prerogativ'a de onóre a scaunulu constantinopolitanu, si pentru ce in canonu nu poti aflá de câtu nesuinti'a de egemonía vèrita dupa ace'a prin interpretatorii mai tardii, la care s'au opintitu intru atât'a a ajunge Grecii in decursulu tempuriloru.

b) Dar' ce'a, la ce tindeau comentatorii din tempulu mai tardiu cu interpretarea canonului nic. in modu implicitu, indirectu si pre nesentíte prin cuventele: *si celi alalti fiesce care se aiba potestate preste ai sei*“ aflamu ecpresu in tec-

potestatem super eos, qui sunt sub ea, Antiochia vero et alii quisque super suos.“ His tempore concilii nic. plus dici non potuisset, nec fuisset oportunitas dicendi, nondum enim advenerat tempus, nec adfuerat occasio cui graeci suum superstrui posse arbitrarentur praetextum. Sedes namque caesarea ad byzantynam nondum erat translata urbem anno, quo nic. celebratum est concilium, quin imo sedes constantinopolitana nec archiepiscopali tunc temporis gaudebat dignitate. Quamvis enim Archiepiscopi denominatio sit seculi IV-i, haec excepto Alexandrino Episcopo, ante tempora Justiniani tributa fuit nulli. Eo minus potuisset illo tempore Patriarchae — (*ἀρχόντος πατρῶν* — principis patrum) — nomenclationem habere Episcopus constantinopolitanus; — nam praeterea quod codex graecorum Pedalion in explicatione canonis 6-i vocem *Patriarcha* a tempore Thodosii minoris existere dicat, hanc sibi denominationis praerogativam const. Episcopus minime arrogare potuit, quum jam historia teste constet, ad constant. usque concilii tempora byzantino Episcopo praefuisse Heracleam, cujus Episcopus, hunc temporis Exarcha dictus, etiam constantinopolitanum consecrabat Episcopum, et canone 7-o numero sedium principalium adjungitur etiam hierosolymitana, quin de constantinopolitana mentio facta sit.

Evidens est igitur, quam ob rem in concilli nic. canonis contextu de constantinopolitanae sedis honoris praerogativa nulla occurrat expressa voce mentio, et in canone nonnisi a posteriori irreptum posteriorum commentatorum inveneris hegemoniae nisum, ad quam successu temporum assequendam tantopere Graeci adnitebantur.

b) At id, cui sequioris temporis commentatores in interpretando canone nicaeno implicite tantummodo, indirecte et subreptitie per verba „*et alii, quisque super suos habeat potestatem*“ intendebant, in canonis III constant. textu ex-

stulu canonului 3. Constantinopolitanu, caci aci se punu in modu ecspliatu cuventele: „*Constantinopolitanulu se se onoreze dupa romanulu.*“ Caus'a o alatura scholiulu: *caci Constantinopolea e Rom'a n'oua, onorata de imperati si de ómeni*“ pentru ca se cuvine“ — urméza mai in diosu — „*se se onoreze dupa romanulu, nu pentru ace'a. cá si candu Romei i-ar' fi mai mare onbrea si Constantinopolitanului mai mica, ci este aretarea tempului*“ si a.

Cumca e falsa argumentarea acést'a, cene nu vá vedé cautandu la cele ce adusesemu mai susu, si considerandu cá Episcopulu romanu are principalitate si primatu in intréga beseric'a, nu din respectu la tempu, neci pentru cá Rom'a fusesé scaunulu imperatoru, ci pentru cá e scaunulu lui Petru corifeulu apostoloru, carele fundase aci beseric'a si o gubernase pana la mórté? acést'a o marturisira santii parenti solemnu inainte de tempurile conciliului constantinopolitanu si o statorira si, actele, ce au fostu precesu conciliului constantinopolitanu. Ci neci cu canonulu acest'a neci cu comentarea lui nu se duse lucrulu pana la ecstreme. Caci se afla, ce de altu cumu e bene de insemnatu, — particul'a dupa care ori vá avé aretare de tempu, ori de ordine, preferesce beseric'a romana toturoru celoru alalte asia, in cátu prerogativ'a primatului ei neci de cátu se nu se póta miciorá; neci se permita cá Grecii se se avente la paritate cu beseric'a romana, mai alesu déca se voru considerá si cele ce s'au edísu si confirmatu in conciliiele tempului de mai încóce cu referintia la primatulu Pontificelui rom.

Éra dupa ce decurse tempu mai indelungatu, si se tienuse conciliulu Efesinu, se pareo cá ar' fi sositu momentulu, candu se desvolte Grecii mai ecspresu ce'a ce erá ascunsu sub particul'a dupa dela tienerea conciliului constantinopolitanu încóce, si scaunulu constantinopolitanu se nu se puna mai multu dupa celu romanu, ci se i-se atribue lui ace'a prerogativa de onóre si de prioritate, care si besericeii romane si — pre cumu se díce in canonu „*Episcopulu Romei n'oue se se onoreze intocma cu cel'a alu Romei*

pressum invenimus; explicite enim exstant verba: *Constantinopolitanus honoretur post romanum.* Causam subjungit scholium: „*Est enim haec Constantinopolis nova Roma honorata ab imperatoribus et hominibus*“ decere enim, — additur inferius — „*ut honoretur post romanum non ideo, ac si Romae major esset honos, et constantinopolitano minor, sed temporis est indicatio.* etc.

Falsam esse hanc argumentationem, quis non videt perpen-
sivis iis, quae superius adduximus et considerato, quod
romanus Episcopus non ratione temporis, nec ideo, quia
Roma imperatorum fuerat sedes, sed quoniam sedes s. Petri
coryphaei Apostolorum est, qui ibidem Ecclesiam fundavit eam-
que usque ad mortem rexit, teneat principalitatem et primatum
in universam Ecclesiam? quod quidem ss. patres ante constan-
tinopolitani tempora concilii solemniter professi et ea, quae con-
cilio constantinopolitano jam praecesserant, gesta statuerunt.
Sed nec hoc canone necque illius commentatione res ad ex-
tremum erat adducta. Exstat enim, — quod bene notandum
est — particula **post**, quae sive temporis sive ordinis habeat
indicationem, romanam Ecclesiam ceteris praefert omnibus
ita, ut primatus ejus praerogativa labefactari nullo modo
possit, neque Graecos ad paritatem cum romana Ecclesia
eniti admittat, praesertim si ea considerentur, quae in sub-
sequentis temporis conciliis quoad primatum Pontificis rom.
dicta et confirmata fuere.

Defluxo vero longioris spatio temporis et celebrato Ephe-
sino concilio adesse visum est tempus, quo id, quod a cele-
bratione constantinopolitani concilii sub particula **post** la-
titabat, Graeci expressius evolvant, et sedes constantino-
politana non **post** Romanam collocareter amplius, sed ea-
dem ei tribuatur praerogativa honoris et prioritatis, quae
romanae Ecclesiae et prout in canone dicitur, — „*Episcopus
novae Romae aequè honoretur ac veteris Romae*

vechie pentru stramutarea vecsilulni si Pontulu . . . (episcopii acelor'a) se se consacreze prin constantinopolitanulu."

Amu vediutu că in canonulu nic. nu e neci o amentire despre prioritatea urbei Constantinopolea, bá chiaru neci de paritatea ei, si totusi in canonulu constantinopolitanu se afla particul'a dupa, apoi in sholiu aflamu nesuinti'a Greiloru proptita cu cuvente mai aperte; éra aci in canonulu calcedonénu vedemu in locu de dupa alta particula de o intensiune si mai evidenta dicandu canonulu: „*Episcopulu Romei noue se se onoreze intocma cu alu Romei vechie si anume pentru transmutarea vecsilului.*“ Fia că prin stramutarea flamurei scaunulu cetatei Constantinopolea a devenitu scaunulu imperatului, dar' cu ce dreptu s'a potutu dice pentru ace'a, că Constantinopolitanulu se se onoreze *intocma* cu Episcopulu rom. pentru stramutarea flamurei? Că alta cauza nu se spune.

Ci si acestui motivu se opune novel'a imperatului Iustinianu 131. declarandu in capu I. *că regulele besericesci espuse in cele patru concilie, se aiba potere de lege,* éra in cap. II adauge decretarea, dicandu „*dupa definitiunile acelor'asi sínóde Preasantitulu Pap'a Romei celei betrane este celu de antaniu intre toti preoti.*“ ¹⁾

Recunóscemu cumca novel'a lui Iustinianu e mai de incóce de tempu conciliului calced., dar' ce s'a definitu in cele trei concilie de mai 'nainte si in cele ce s'au tienutu dupa celu calcedonénu? Au nu cá episcopulu rom. se aiba principalitatea si primatulu in intréga beseric'a fara neci unu respectu la aretarea tempului si fara neci o privintia la stramutarea flamurei, — precumu s'a si aretatu? Acést'a stá si pentru că: in ins'asi interpretarea canonului despre provinciele dechiarate aci de supuse episcopului constantinopolitanu se dice apriatu: „*Pentru ca mai 'nainte (episcopii) Macedoniei si a totu contienutulu, adeca lumiei si tocmelele acestor'a dintre genti erau in grigi'a Romei.*“

¹⁾ Conf. etiam id, quod de sedibus patriarcharum per impera-

propter transmutationem vexilli, et Pontus... (horum episcopi) consecrentur per constantinopolitanum."

Vidimus jam in canone nic. nullam fuisse de constantinopolitanae urbis prioritate, imo nec de paritate ejus mentionem, et tamen in canone constantinopolitano exstat particula *post* et in scholio apertioribus suffultum invenimus verbis graecorum *nisum*; hic vero in canone chalcedonensi pro eadem particula *post* aliam evidentioris intentionis videmus particulam dicente canone: „*Episcopus novae Romae aequae (intocma) honoretur ac veteris Romae, et quidem propter transmutationem vexilli.*“ Esto, quod per transmutationem vexilli urbis Constantinopoleos sedes facta sit imperatoris, at quo jure dici potuit propterea, ut constantinopolitanus aequae ac romanus honoretur Episcopus propter translationem vexilli? Alia enim nulla indicatur causa.

Sed vel huic refragatur causae novella Justiniani imperatoris 131. declarans capite I-o „*Ut vices legum obtineant ecclesiasticae regulae, quae a quatuor conciliis expositae sunt,*“ et capite II-o addit decretationem, quae dicit: „*Secundum earundem synodorum definitiones, sanctissimum senioris Romae Papam primum esse omnium sacerdotum.*“¹⁾

Non ignoramus novellam Justiniani esse concilio chalcedonensi tempore posteriorem; num quid autem definitum fuit in tribus anterioribus et in iis, quae post chalcedonense celebrata sunt, conciliis? Nonne ut romanus Episcopus — nullo ad temporis indicationem respectu nullaque ratione habita ad transmutationem vexilli — habeat principatitatem et primatum in universam Ecclesiam, quemadmodum jam evictum est? Constat hoc etiam ideo, quia in interpretatione canonis hujus ipsa, de provinciis quae ibidem constantinopolitano subditae declarantur Episcopo, aperte dicitur: „*Antea enim (episcopi) Macedoniae... et totius continentis, id est mundi, et horum negotia e gentibus Romae erant concredita.*“

torem Andronicum Palaeologum statutum scripsimus.

Bá inca ace'a e de a se deduce si din canonulu 36 trulanu, cu tóte cà se dice: „*Constantinopolitanului si Romei se le fia onorile amendorori intocma.*“ Caci provocarea la canónele concilieloru de mai 'nainte numai atâta aréta, cumca in acelea s'a statoritu si definitu cà adeca Episcopulu rom. are in intréga beseric'a primatulu, care primatu alu lui Petru, cumca l'au recunoscutu si conciliulu VII. in Pontificele Adrianu si si conciliulu florentinu, aretasemu mai susu (§. XIV) din istori'a celebrarei acelu concilie.

Din cele ce le produsemu cu pucine cuvente din codicele nostru, se aréta chiaru cumca scaunulu constantinopolitanu — de si preferitu celui Alecsandrinu, antiochenu si ierosolimitanu — neci candu nu a cutezatu a-si vindicá prioritatea sa si a luá si-esi prerogative egali cu ale Episcopului Romei vechie, de câtu numai prin midilocirea singuraticeloru cuvente si particule vêrite pre ascunsu in diversele versiuni ale canoneloru, ér' mai alesu pre calea scholieloru si interpretariloru alaturate la canóne de comentatorii greci din tempulu mai tardíu, dar' nu in poterea canóneloru cá atari, pre cumu s'au facutu acestea dintru inceputu.

Adeverulu probatu prin cele produse pana aci lu-intarescu si dísele patriarchiloru constant. scrisórele celoru alalti presuli or. si nenumeratele monumente ale besericei or. pre cumu si diferitele edicte ale imperátiloru, cari cumca au recunoscutu primatulu Pontificelui rom., vomu aréta cu §. urmatoriu.

§. XVI. Primatulu fericitulu Petru in Pontificii rom. comprobatu prin ss. Parenti si prin canónele concilieloru, l'au recunoscutu si marturisitu si patriarchii besericei constantinopolitane si alti archierei si doctori ai besericeloru orientali pre cumu si imperatii.

Primatulu Pontificelui romanu l'au recunoscutu si marturisitu patriarchii constantinopolitani insísi, celi alalti presuli orientali si imperatii.

a) Dintre patriarchii besericei constantinopolitane intre altii demni de insemnatu suntu:

1. S.Gregoriu Nazianzenu, ale carui cuvente le vediuramu mai susu §. XI. 8.

Quin imo, idem deducendum est vel ex canone 36-0 Trull. quamvis dicatur „*Constantinopolitano aequae ac Romae, tribuantur honores utrique pares.*“ Provocatio enim ad superiorum conciliorum canones nihil aliud efficit nisi in iisdem statutum ac definitum fuisse Romanum nempe Episcopum habere primatum in universam Ecclesiam, quem primatum Petri in Hadriano Pontifice VII. quoque concilium prout et florentinum agnovisse jam superius (§. XIV.) demonstratum est ex historia celebrationis conciliorum.

Ex his itaque, quae e codice nostro in medium paucis attulimus verbis, clare efficitur, quod sedes constantinopolitana, quamvis alexandrinae, antiochenae et hierosolymitanae praelata, vi canonum ipsa, qua talium — quemadmodum hi primitus lati fuere — nunquam, et non nisi medio singularum in diversas canonum versiones occulte irreptarum vocum et particularum — praesertim vero via scholiorum interpretationumque, quae canonibus tempore posteriori per commentatores graecos adjectae sunt, — suam prioritatem vindicare et aequales cum antiquae Romae Episcopo praerogativas sibimet ipsi assumere praesumserit.

Veritati hucusque in medium adductis comprobatae suffragantur etiam Patriarcharum constant. effata, scripta reliquorum or. praesulum et innumera orient. Ecclesiae monumenta, nec non imperantium varia edicta, quos rom. Pontificis primatum agnovisse sequenti demonstrabimus §-o.

§. XVI. B. Petri in rom. Pontificibus primatum per ss. patres et canones conciliorum comprobatum agnoverunt professique sunt etiam constantinopolitanae Ecclesiae patriarchae aliique orientalium Ecclesiarum praesules et doctores, nec non imperatores.

Primatum Pontificis romani, agnoverunt et professi sunt etiam Patriarchae constantinopolitani ipsi, reliqui orientalis Ecclesiae praesules et imperantes.

a) E constantinopolitanae Ecclesiae Patriarchis notatu digni sunt inter alios:

1. S. Gregorius Nazianzenus, cujus verba superius §. XI. 8 vidimus.

2. S. Ioane Chrisostomu din acelasi seculu asia graesce in scrisorile sale catra Pont. Innocentiu I. „Fienduca cele, ce se facu reu, suntu nu numai de deplansu ci si de coresu, rogu pre Charitatea vóstra, cá se se misice. Aretati tari'a, care ve compete . . . scrie rogute cá cele . . . template se nu aiba neci o potere, éra celi ce au cutezatu a face unele cá acestea, se fia supusi censurei besericesci, dupa ce voru fi convinsi.“ ¹⁾ Éra in epistolele sinaciuriului din 13 novembre, pre cari unii le referu la memori'a ecsiliului s. Chrisostomu, se repetiesce plansóri'a si cererea s. Chrisostomu tramisa la Pontifice: „Cá acest'a se folosésca silinti'a sa si marea diligintia, prin care se se retunda reutatea, care e erupta in beserici, si se scria cá cele facute cu atât'a reutate se nu aiba tari'a.“ „Cà cu câtu se inaltia valurile mai susu, si ascundu (in sene) mai multi scopuli, si tempestatile suntu mai vehemente, cu atâtu se maresce mai multu si vigilantí'a vóstra.“ ²⁾

3. Anatoliu patriarchulu constantinopolitanu din secl. V. asia graesce catra s. Leone: „Scaunulu constant. are unu Parente, tronulu vostru celu apostolicu alaturandu-se vóue intru unu modu mai alesu si eceselentu (*κατεξαιρητον εαυτὸν συνάψας ὑμῶν*)“

4. S. Mena asemenea patriarchu constantinop. din secl. VI. profeséza in sinodulu constantinopolitanu. „Noi, — pre cumu ve este cunoscutu Charitatei vóstre, — urmamu scaunulu apostolicu, si ne supunemu si comunicamu cu celi'a, cari comunica cu dinsulu; si condemnamu pre celi condemnati de elu, urmandu in tóte scaunulu apostolicu; predicamu cele statorite de dinsulu.“

5. Asia scriá si s. Niceforu patriarchulu constantinop. in seclulu VIII. la Pontificele Leone: Pre voi ve urmezu, Parentele mieu celu apostolicu luminatu de la Domnedieu . . . „Persistamu in invetiaturile vóstre si in legelatiunea vóstra fara de a scadé in credinti'a acést'a si fara de macula.“ ³⁾

¹⁾ Conf. Steph. Azar. o. c. p. 153.

²⁾ Nic. Nilles. o. c. I. p. 327—328.

2. S. Joannes Chrysostomus, qui eodem seculo in suis litteris ad Innocentium I. sic Pontificem alloquitur: „Quoniam vero ea, quae perperam fiunt, non solum deploranda, sed et corrigenda sunt: ideo rogo Charitatem vestram ut excitetur. Ostendite fortitudinem, quae vos decet... scribe, quaeso, ut quae... gesta sunt nullius sint roboris; eos vero, qui ejusmodi scelera ausi sunt perpetrare, ubi convicti fuerint, ecclesiasticae censurae subdi.“¹⁾ In epistolis vero, quas e synaxario 13. Novembris ad memoriam exilii s. Chrysostomi nonnulli referunt his verbis repetitur imploratio et obsecratio Chrysostomi ad Pontificem missa: „ut is studium suum et magnam diligentiam adhibeat, quo retardatur haec, quae in Ecclesiis irrupit, iniquitas,... utque scribat, quod tam inique facta... non habeant robur.“ Quanto „enim“ fluctus extolluntur sublimius, et plures latent scopuli vehementioresque sunt tempestates, tanto magis vigilantia vestra augetur“ etc.²⁾

3. Anatolius Patriarcha constantinopolitanus sec. V. sic s. Leonem alloquebatur: „Sedes constantinopolitana habet patrem thronum apostolicum vestrum, praecipuo atque excellenti modo se ipsam vobis adjungens (*κατεξαιρέτων ἐάντων συνάφας ὑμῶν*).“

4. s. Mennas Patriarcha constantinopolitanus sec VI-o sic in synodo constant. profitebatur: „Nos, ut vobis charissimis notum est, apostolicam sedem sequimur et obedimus et communicamus cum iis, qui cum illa communicant et condemnatos ab illa condemnamus,... sequentes in omnibus sedem apostolicam; quae ab ea statuta sunt praedicamus.“

5. Item Nicephorus Patriarcha const. ad Leonem Pontif. sec. VIII. scribebat: „Vos sequor apostolicos Patres meos a Deo edoctos... In verstris doctrinis et in vestra legislatione persistimus in hac fide haud deficientes et sine macula.“³⁾

³⁾ Steph. Azar. o. c. p. 153—154.

6) Pre presulii constantinopolitani i-au urmatu cu ace-lasi bá si cu mai mare zelu si presulii si doctorii besericeloru particularie. Inse pentru toti, ale caroru scripte aréta prerogativele si auctoritatea Pontificelui rom., fía de ajunsu a adnotá numai pre unulu, pre celu mai stralucitu, pre santulu marele Basiliu, carele scriendu la Pontificele Damasu despre primatulu scaunului romanu, — dupa ce depinge cu colorile cele mai vie relele orientelui, róga cu totu de adinsulu pre Pontifice, ca se aduca dupa daten'a si asiediamentulu decesoriloru sei ajutoriu celoru, ce erau in periclu, — dîcandu: „Cá unic'a consolare in acestea, amu asteptatu visitarea miseratiunei vóstre; pre cumu ne a consolatu totu de un'a charitatea vóstra admirabile in tempulu trecutu . . . Er' dupa ce amu cadíutu de la sperare, — ne mai potendu sufuri, — amu ajunsu pana acolo, cá se ve indemnati a ne aduce ajutoriu . . . Cá ni e cuoscutu din sírulu evenimenteloru de la parentii nostri, pre cari i-am intrebatu, si suntemu informati si din scrisóřile ecsarate la noi, cumcá Dionisiu prea fericítulu Episcopulu acel'a, care a ecsclatu la voi (in caus'a lui Paulu Samozatenu) si cu credintia adeverata si cu alte vîrtuti, cá a cercetatu beseric'a nóstra cesareana si a consolatu cu scrisori pre parentii nostri. Totu asia de luminatu referesce in caus'a acést'a si santului Atanasiu: Amu credíutu cá e lucru demnu de a scrie, la Episcopulu Romei, cá se cerceteze lucrurile nóstre si se adune conciliu, cá, — fiendu cu anevoaia de a se tramite cariva de acolo cu o decretare sinodale comune, se iee a mana in susi cu auctoritatea sa lucrulu acést'a, alegandu ómeni apti spre a corege pre celi perversi dela noi.“)

c) Apoi cu referintia speciala la beseric'a arména, inpendu de la seclulu IX. pana la anulu 1870, ecsistu nenumerate documente istorice, parte din scrisorile prelatiloru besericeii armene indreptate catra sumii pontifici, parte din scrisorile respunsive ale pontificiloru, din cari se póte scóte argumentulu celu mai momentosu despre credinti'a constante a besericeii armene facia de primatulu, drepturile si prerogati-

1) N. Nill. o. c. p. 49. T. I.

b) Praesules constantinopolitanos eadem imo majori aemulatione secuti sunt etiam particularium Ecclesiarum praesules et doctores. Pro omnibus autem, quorum scripta romani Pontificis praerogativas et auctoritatem indicant, sufficiat unum tantum modo adnotasse, eundemque clarissimum, sanctum Basilium magnum, qui de primatu romanae sedis scribens ad Damasum pontificem, ubi cum orientis mala vividis depinxisset coloribus, Pontificem enixe rogat ut more et instituto decessorum suorum in periculum versantibus auxilium ferat, dicens: „Horum unicam solutionem expectavimus miserationis vestrae visitationem: ac nos semper consolata est mirabilis vestra charitas praeterito tempore... Postquam autem spe excidimus, non jam amplius ferentes, eo devenimus, ut ad opem nobis ferendam excitemini. ... Novimus enim ex serie memoriae a patribus nostris interrogatis et litteris etiam num apud nos exaratis edocti, Dionysium beatissimum illum Episcopum, qui apud vos et recta fide et reliquis virtutibus enituit (in causa Pauli Samosateni) „invisisse Ecclesiam nostram (Caesariensem et patres nostros per litteras consolatum esse.“ Nec minus dilucide in eandem rem s. Athanasio refert: „Nobis autem operae pretium visum est ad Episcopum Romae scribere, ut res nostras invisat, et concilium dare, ut, quum illinc communi ac synodico decreto aliquos mitti difficile sit ipse hoc negotium propria auctoritate aggrediatur eligens homines idoneos ad eos, qui apud nos perversi sunt, corrigendos.¹⁾

c) Specialiter dein quoad Ecclesiam Armenorum existant inde a seculo IX-o ad annum usque 1870-um innumera documenta historica — partim ex Ecclesiae armenae praelatorum ad summos pontifices scriptis, partim vero e summorum pontificum responsivis litteris, unde de firma et con-

¹⁾ N. Nilles o. c. pag. 49. T. I.

vele Pontificelui romanu. Din tóte acestea se aréta principalitatea besericei romane dar' mai alesu prin ace'a cá: Pontificii facu canóne, silescu pre altii cá se le observeze, si confirma conciliile. Pontificii au dreptulu de a aperá credinti'a, a deslegá cuestiunile dogmatice, a propune profesiunea de credintia, a rechiamá la credintia pre celi rateciti, a eschide pre celi cerbicosi de la comuniunea credintiei, a ordiná si a moderá disciplin'a universale. La Pontificele rom., cá la capulu besericei se indrepta recursurile celoru asupriti, de la elu cere svatu in cele dubiose beseric'a intréga, causele cele mai grave suntu conservate judecatei lui; elu constitue in diverse regiuni pre vicarii si delegatii sei, pentru cá are auctoritatea suprema preste beseric'a intréga, si magisteriulu lui celu prea inaltu este inerabile, si eesercita drepturi primatiali nu numai in negotiile credintiei ei si in ale disciplinei, si alt. Er' dupa ce se citéza din nomocanonulu armenu euventele referitórie la beseric'a rom. despre Pontificele romanu se mai adangu acestea: „Celu ce ocupa scaunulu Romei, este capulu toturor patriarhiloru“ despre carele Meditaru Kosciu, — dupa ce numera ierarhi'a cerésca a angeriloru compusa in nóue cete si o comparéza cu ierarhi'a besericésca, trecandu la ordulu alu nóuele díce: „Corulu celu mai inaltu de câtu toti (e) Papa, avendu asemenare cu cherubimii, de elu se tiene a instituí ordinii regiloru.

E preaclara in adeveru disertatiunea despre acestu obiectu a scrietoriulu arménu citatu mai susu, carele dupa ce produce spre demonstrarea adeverulu 16 documente din sínódele armeniloru si 22 din epistol'a legaturei numita „*Tasiansz-kir*,“ aducandu apoi 58 de documente din parentii armeni, 6 chiaru si din schismatici, face unu minunatu corolariu primatulu Pontificelui rom.

d) Cu documentele aceste ale besericei armene minunatu concordéza si beseric'a particulara a Siriloru si Caldeiloru orientali, ¹⁾ care recunoscandu primatulu din monumentele proprie, comproba drepturile capulu celui preainaltu

¹⁾ Ios. David o. c. p. 69—92.

stanti Ecclesiae arm. circa rom. Pontificis primatum jura et praerogativas gravissimum erui potest argumentum. His omnibus efficitur principalitas Ecclesiae romanae praesertim vero eo, quod pontifices canones condunt, alios ad eorum observantiam cogunt et concilia confirmant. Pontifices habent jus fidem tuendi, quaestiones dogmaticas dirimendi, professionem fidei proponendi, devios ad fidem revocandi, pertinaces a fidei communione segregandi disciplinamque universam ordinandi et moderandi. Ad Pontificem rom. tamquam caput Ecclesiae diriguntur oppressorum recursus, illum consulit in dubiis Ecclesia universa; graviore causae iudicio illius sunt conservatae; ille constituit in varias regiones vicarios suos et delegatos; habet enim supremam auctoritatem in universam Ecclesiam et supremum ejus magisterium est inerrabile, et exercet jura primatus non solum in fidei, verum etiam in disciplinae negotiis etc. Citatis dein e nomocanone armeno verbis ad rom. Ecclesiam respicientibus de rom. Pontifice haec adduntur: „Qui tenet sedem Romae, caput est omnium Patriarcharum,“ de quo Mechitar Koscius in nomocanone suo, enumerata coelesti hierarchia angelorum ad novem ordines composita, et collata cum ecclesiastica hierarchia, quum octavum ordinem patriarchis Ecclesiae assignaret, ad nonum transiens ordinem dicit: „Chorus omnium supremus Papius (Papa) cherubim habens similitudinem, cuius est regum ordines instituere.“

Praeclara sane est scriptoris armeni superius citati de hac re dissertatio, qui ubi ad demonstrandam veritatem 16 in medium adduxerit documenta ex synodis Armenorum et 22 ex epistola foederis „*Tasianz-kir*“ nominata, prolatis dein ex patribus armenis documentis 58, sex etiam ex schismaticis, mirificum efficit rom. Pontificis primatus corollarium.

d) His Armenae Ecclesiae documentis mire consentit particularis orient. syrorum et chaldaeorum Ecclesia,¹⁾ quae e monumentis propriis, agnito rom. Pontificis primatu, com-

¹⁾ Jos. David o. c. p. 69—92.

alu besericei prin testimoniele siro-caldeiloru si mai alesu prin ace'a, că :

1. Toti episcopii, fia de ori ce demnitate, suntu detori a fi supusi antistelui celui preainaltu alu besericei si a ascultá de elu in tóte, visitandu-lu in anumite tempuri si dandu-i séma despre statulu dieceseloru sale.

2. Sumulu Pontifice póte oprí pre episcopi cá se nu mérga la principii pamentesci fara voia lui, are dreptu de a convocá pre toti episcopii la conciliu, si episcopii suntu detori a se supune fara amenare, cu tóte că póte dispune cele urgente si afara de sinodu; elu are dreptu de a ecsaminá cartile, a recomandá cele bune si a oprí cele rele, póte demarginí auctoritatea antistiloru dupa cumu afla de folosu si de oportunu; sententi'a lui are atare potere, in câtu nu este iertatu a apelá dela judecat'a lui; de Pontifice se tiene a edá statute referitórie la credintia, a delatur'a controversiele escate si a confirmá alegerea episcopiloru din lume.

e) Principalitatea besericei romane si primatulu Pontificiloru romani preste intréga beseric'a l'au recunoscutu si insisi imperatii. Asia intre altii:

a) Aurelianu imperatulu-paganu (270—275) carele aducandu judecata in contra lui Paulu Samozatenu, dupa ce acest'a depusu din episcopatulu Antiochenu prin decretu sinodale nu voiá se cedeze resiedinti'a episcopale lui Domnu, alesu in loculu lui dupa canone, a decretatu că resiedinti'a e de a se adjudecá aceluia, cui voru prescrie a se stradá prin scrisoria episcopii crestini ai Italiei si ai cetatei Rom'a. Inse acést'a neci de cumu nu ar' fi potutu-o díce imperatulu paganu, déca nu ar' fi ecsistatu opiniunea si in seculu III. că Pontificele rom. are primatulu si auctoritate.

β) Imperatulu Valentinianu in novel'a alaturata la calcaniulu codicelui Teodosianu T. 24. despre Pontificele rom. díce: „Se nu fia iertatu episcopiloru atâtu galicani câtu si celoru din alta provintie a incercá ceva fara auctoritatea venerabilelui barbatu alu urbei eterne Rom'a in contra dateinei vechie, ci pentru aceli'a si pentru toti se fia cá lege, totu ce sanctiunéza seau vá fi sanctiunatu auctoritatea scau-

probat jura summi Ecclesiae capitis per syrochaldaeorum testimonia; praesertim vero ex eo quod:

1-o Omnes episcopi, cujuscumque tandem dignitatis sint, summo ecclesiae antistiti subjecti esse ipsique in omnibus obedire teneantur, statis temporibus illum visitantes illique de statu suarum dioeceseum rationem reddentes.

2. Summus Pontifex Episcopis vetare potest, ut sine ejus venia ad principes terrae accedere possint; habet jus convocandi omnes Episcopos ad concilium et Episcopi sine mora obedire tenentur quamvis urgentia possit negotia extra synodum peragere; ille habet jus libros examinandi, bonos commendandi et malos prohibendi, potest antistitum auctoritatem, prout utile et oportunitum judicat, limitare; sententia illius tali virtute praedita est, ut nefas sit ab ejus judicio appellare, proprium est summi Pontificis statuta fidem respicientia edere, controversias exortas dirimere et omnium Episcoporum orbis terrarum electionem confirmare.

e) Principalitatem Ecclesiae rom. romanorumque in universam Ecclesiam Pontificum primatum agnoverunt ipsi quoque imperantes. Inter alios:

α) Aurelianus imperator ethnicus (270—275) qui sententiam ferens adversus Paulum Samozatenum, hic, ubi Paulus eppatu Antiocheno synodali depositus decreto Domino in ejus locum canonicè electo eppalem domum tradere renueret, decrevit domum illi adjudicandam, cui christiani Italiae et urbis Romanae Episcopi per litteras tribuendam praescriberent. Hoc autem imperator ethnicus nequaquam dicere potuisset, nisi jam seculo III-o exstitisset opinio romanum Pontificem habere primatum et auctoritatem.

β) Valentinianus imperator novella adnexa ad calcem codicis Theodos. T. 24. de rom. Pontifice tradit: „Ne quid tam Episcopis gallicanis quam aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis urbis Romae aeternae auctoritate tentare, sed illis omnibusque pro lege sit, quidquid sanxit vel sanxerit sedis apostolicae auctoritas.“ In epistola vero ad Theodosium in collect. concil.

nului apostolicu. „Er' in epistol'a catra Teodosiu, ce e prepusa actelor conciliului in colect. concil. Calcedonénu adaugé: „Preafericitulu Episcopu alu cetatei Rom'a, caruia vechimea i-a conferitu principatulu sacerdotalé preste toti.“

7) Imp. Marcianu (450—457) se adreséza catra s. Leone despre adunarea sinodului cu urmatóriele: Amu judecatu mai cu séma a fi dreptu cá Santetatea Ta, care ai episcopatulu si principatulu credintiei domnedieesci, se vorbesci mai antaniu prin scrisori sacre, cá delaturandu-se' ori ce eróre prin sinodulu ce e de a se aduná eesercitandu tu auctoritatea ta, se urmeze pacea adúnca pentru toti episcopii credintiei catolice.“

d) Iustinianu celu betranu (527—565) scrie in epistol'a catra Ioane II. „Se fia cunoscutu Santetatei Vóstre, carele esti capulu tuturorú santelorú beserice.“ Si in altu locu: „Prestandu onórea scaunului apostolicu si Santitatei Vóstre, pre cumu se cuvine unni parente . . . tóte, câte se tienu de statulu besericeleoru amu grabitu a le aduce la cunoscinti'a Santetatei Vóstre. Dreptu ace'a ne amu silitu a supune si a uní cu scaunulu Santetatei Vóstre pre toti preotii din intregulu orinente; pentru cá neci nu lasamu — contenna iperatulu (Ioan. II. ep. III. nr. 3) — cá ce'a ce se tiene de starea besericeleoru, de ar' fi ori câtu de manifestu si afara de indoiéla, se nu ajunga la cunoscinti'a Santetatei Vóstre, care esti capulu tuturorú besericeleoru sante.“ La episcopulu cetatei regesci scrie: Neci nu intrelasamu cá cevasi din cele ce privescu statulu eclesiasticu, se nu se refereze si Preafericirei sale, fiendu elu capulu tuturorú preasantitiloru preoti ai lui Domnedieu; si acést'a cu atátu mai tare, cá de câte ori s'au ivitu eretici in locurile acelea, totu de-un'a fura restrinsi prin sententi'a si judecat'a drépta a acelu scaunu prea venerabile.“ ¹⁾

Cugetamu cá e demnu de a se insemná, de si nu in ordenele chronologicu, in care s'ar' cuvení, — si edictulu confesiunei marelui Constantínu, carele de si fictu, (celu pu-

¹⁾ Confr. Nov. Constant. 42. (Collect. 4. tit. 21) cit. ap. Nilles.

Chalcedon. concilii actis praeposita dicit eum „Beatissimum Romanae urbis Episcopum, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit,“

7) Imp. Marcianus (450—457) sic s. Leonem alloquebatur de synodo cogenda; „Imprimis justum esse iudicavimus, ut sanctitas tua, quae episcopatum et principatum divinae fidei gerit, sacris epistolis primo loquatur, ut omni errore depulso per synodum cogendam, te auctoritatem tuam exercente, summa pax omnibus Episcopis catholicae fidei sequatur.“

8) Justinianus senior (527—565) in epistola ad Joannem II-um scribit: „Vestrae innotescat Sanctitati, quae caput est omnium sacrarum Ecclesiarum,“ Et alio loco: „Reddentes honorem apostolicae sedi et Sanctitati Vestrae ut decet patrem... omnia quae ad Ecclesiarum statum pertinebant, festinavimus deferre ad notitiam Vestrae Sanctitatis. Itaque omnes sacerdotes universi orientis et subijcere et unire sedi Sanctitatis vestrae properavimus. Nec enim patimur quidquam“ — addit imperator — (Joan. II. epist. III. nr. 3) „quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quamvis manifestum et indubitatum sit, ut non Vestrae innotescat Sanctitati, quia caput est omnium sanctarum Ecclesiarum.“ Ad Episcopum vero regiae civitatis scribit: „Nec enim patimur, ut quidpiam eorum, quae ad ecclesiasticum spectant statum, non etiam ad ejusdem, referatur Beatitudinem, cum ea sit caput omnium sanctissimorum Dei sacerdotum; vel eo maxime, quod quoties in eis locis haeretici pullularunt et sententia et recto iudicio illius venerabilis sedis coerciti sint.“¹⁾

Notandum adhuc esse duximus etsi non ordine, quo deceret chronologico, edictum confessionis Constantini M. quod quamvis suppositum (saltem ita prout in graecis exstat co-

cinu in form'a in care se afla in codicii grecesci), totusi e demnu de insemnatu din cauza că Grecii l'au acceptatu. ¹⁾ Dar' că se nu prolongimu lucrulu, fia de ajunsu a-lu citá numai in sinopse, pre cumu se comemoréza in sinodiculu lui Beveregiu c. XI (la litera ε la Blastare) T. II. unde se dice: „Decretanu cu toti satrapii regatului nostru si cu senatulu, cumca Episcopulu romanu si urmatoriulu primului principe alu apostoliloru are potestate mai mare de câtu cea regésca preste totu pamentulu si că de toti se onoréza si se preainaltia cu multu mai pre susu, cá si candu ar' fi rege, si că e capulu celoru patru scaune ale patriarchiloru, si prin elu se judeca si se decretéza, cele ce privescu la credinti'a ortodocsa, si alt.

Pre imperatii bizantini i-au urmatu si alti domnitori. Asia regele Armeniloru Leone in epistol'a scrisa la sumulu Pontifice (Innocent. III) dice „Marire, lauda si onóre atotopotentelui Domnedieu, carele a voitu cá (voi) tu unu pastoriu atâtu de mare si atare, se fii preste beseric'a sa. Pofindu meritele vóstre cele bune, s'a induratu a compune si fabric'a cea fructuósa si tare pre fundamentulu apostoliloru, si a versá preste totu pamentulu pentru mantuirea intregi crestinatati lumin'a cea atâtu de mare pusa de asupra luminariului.“ Totu acelu rege si-aréta prin epistol'a sa a dou'a devotiunea sa intréga catra scaunulu apostolicu cu urmatoriile cuvente: „Martoru este efptulu lucruriloru apelandu noi in tóte causele la scaunulu apostolicu.“ ²⁾

Ci primatulu celu preainaltu alu Pontificelui rom. l'au recunoscutu si cu cuventu chiaru l'au marturistitu multi si din principii natiunei romanesci, in numerulu caror'a vá fi de ajunsu, déca vomu comemorá intre altii pre Petru si Arone principii Moldaviei si Valachiei, pre cari Pontificele le an. 1592 si 1593 i numesce filii iubiti in Christosu, éra unu cutarele Varsevic dintre Iesuiti adnotéza veneratiunea si adhesiunea loru filiale catra s. scaunu rom. cu urmatória

¹⁾ Enchiridion juris. etc. Joseph. Papp Szilagyí M. Varadini. 1862. p. 136. et ss.

dicibus) notatu tamen dignum est eo, quod graeci illud acceperint.¹⁾ Ut autem rem non protrahamus, sufficiat hoc edictum synoptice tantum, prouti apud Beveregium in Synodico T. II. (Blastaris cap. XI ad litteram E) commemoratur, citare, ubi dicitur: „Decernimus cum omnibus regni nostri satrapis et senatu Episcopum romanum et successorem primi et principis Apostolorum regia majorem in universam terram habere potestatem, et ab omnibus multo magis, quam si rex esset honorari et extoli, et esse quatuor Patriarcharum sedium caput et judicari et decerni ab eo, quae ad fidem orthodoxam pertinent.“ etc.

Imperatores byzantinos secuti sunt etiam alii regnantes. Ita Leo rex Armenorum in epistola ad Summum Pontificem (Innoc. III.) scripta dicit: „Gloria, laus et honor omnipotenti Deo, qui vos tantum et talem pastorem Ecclesiae suae praeesse voluit. Vestris bonis meritis exigentibus et tam fructuosam et firmam fabricam super fundamentum apostolorum componere, et tantum lumen super candelabrum positum toti orbi terrarum ad salutem totius christianitatis effundere dignatus est.“ Idem rex altera epistola sua omnimodam suam devotionem erga apostolicam sedem exhibet his verbis: „Testis est rerum effectus, dum de omnibus negotiis nos ad apostolicam sedem appellamus.“²⁾

Verum summum rom. Pontificis primatum multi etiam e romanicae nationis principibus agnoverunt apertoque verbo professi sunt, e quorum numero sufficiat memorasse inter alios Petrum et Aaronem Moldaviae et Valachiae principes, quos Pontifex anno 1592 et 1593 dilectos in Christo filios, appellat, et eorum erga s rom Sedem venerationem filialemque adhaesionem quidam e societate Jesu nomine Varsevic sequenti relatione adnotat: ... „Quin etiam nullum hae-

²⁾ In epistol. Innocent. III l. et V.

relatiune: Bá neci nu voiesce a suferi vre unu ereticu in tiér'a sa. e fórté aplicatu spre a se supune Santetatei sale, si apera fórté tare primatulu santului Petru, alu urmatoriloru lui. — Nu numai singuru este aplecatu, ci si metropolitulu si episcopii. Metropolitulu neci este, dar' neci nu voiesce a fi supusu patriarchului constantinopolitanu.“ ...

„Si din alte multe argumente inca e de a sperá cã se vã întórce la ascultare nu numai Moldavi'a, déca sar' lasá gentei ritulu grecu cu emendare acolo, unde ar' fi de lipsa in întielesulu conciliului florentinu, ci si Valachi'a si Moldavi'a inferióra, alu carei principe este nepotu de frate alu lui Petru acestui principe Moldóvénu, nascutu din mama catolica, si care de altu cumu e mai avutu si de câtu Petru. Mai multu se lauda inse atâtu pentru alte vertuti câtu si pentru pietatea si propensiunea catra apostoliculu scaunu rom.“ ¹⁾ Ci mai eclatantu au recunoscutu primatulu s. Petru si alu Pontificiloru rom., urmatorii s. Petru, — Anastasiu metropolitulu, episcopulu Gregoriu si principele Moldaviei Stefanu la an. 1589, cari tramitiendu la Pontificele epistóla i atribuescu urmatoriulu titulu: „Marelui si Ilustrisimului Papa Romei intru tóte alesu de Domnedieu, si indiestratu de Domnedieu cu mare daru, laudabile, asemenea apostoloru, vorbitoriu cu angerii, si care pune lege dupa voi'a lui Domnedieu si primulu cuventu, asiedia canóne dupa calea cea adeverata a lui Domnedieu, carele este preste tóte generatiunile crestiniloru, câte suntu in Christosu in tóte regiunile pamentului de catra apusu . . . Dereptu ce amu întrebatu de întregu svatulu regiunei si ne amu adusu amente de Santetatea Ta, pentru ca tu esti doctoru si reformatoriu alu legiloru dupa vointi'a lui Domnedieu.“ ²⁾ Urmandu pre urmele acestor'a si Gregoriu Habesescu generalulu întregei osti Moldovene, numesce pre Pontificele rom. „Preafericitulu Parente si Pastoriu universale alu tuturoru besericiloru,“ ³⁾ éra mai pre urma Stefanu principele Moldaviei numesce pre

¹⁾ Istori'a diecesei rom. gr. catol. a Oradei mari de Dr. Ioane Ardeleanu profes. et. P. I. Gher'Pa 1883. p. 60 si 109—111.

reticum vult pati in ditione sua, ad obedientiam Suae Sanctitatis valde propensus est et egregie defendit et confirmat Primatum s. Petri, successorum ejus. Nec solum ipse propensus est, sed etiam Metropolita et Episcopi. Metropolita nec est, nec vult esse subjectus Patriarchae constantinopolitano.“ ...

„Speranda est item ex multis argumentis non solum Moldaviae conversio ad obedientiam, relictis genti ritibus graecis cum emendatione ubi opus fuerit secundum concilium florentinum, sed etiam Valachiae et Moldaviae inferioris, cujus princeps est nepos ex fratre Petri hujus principis Moldaviae catholica matre natus, qui quidem ditior est ipso Petro. A potentiori laudatur autem tum ab aliis virtutibus, tum a pietate et propensione erga sedem apost. romanam.“¹⁾ Ast primatum s. Petri apostoli romanorumque Pontificum, b. Petri successorum, splendidius agnoverunt Anastasius Metropolita, Gregorius Episcopus et Stephanus Moldaviae princeps anno 1589, qui dum ad Pontificem epistolam mittunt sequentem huic titulum adtribuunt: „In omnibus Illustrissimo et a Deo electo atque a Deo laudabili et magno dono praedito, aequali Apostolis et cum Angelis colloquente, et secundum Deum legem danti, ac primum verbum ponenti, canones constituenti juxta rectam viam Dei, qui est super omnes, quae in Christo sunt generationes Christianorum occidentem versus terrarum et regionum Magno et Illmo Papae Magnae Romae.“ „Propter quod consulimus omne consilium regionis et recordati sumus magnae tuae Sanctitatis, quoniam tu es secundum Deum legum doctor et reformator.“²⁾ Horum vestigia praemens Gregorius Habasesco totius Moldaviae exercitus generalis appellat Pontificem rom. „Beatissimum Patrem et Pastorem universalem omnium Ecclesiarum.“³⁾ Stephanus tandem Moldaviae princeps Pontificem rom. non solum „Oecumenicum orbis et urbis Romanorum Patriarcham Sanctissimum“ appellat, verum etiam summam supremamque

²⁾ Dr. J. Ardeleanu o. c. p. 57 et 114.

³⁾ Ibid. p. 65 et 122.

Pontificele rom nu numai prea santu patriarchu ecumenicu alu lunei si alu cetatei romaniloru, ci i-atribue si auctoritatea si juredictiunea suprema si preainalta dîcandu: „De tene se tiene Preasantîte Patriarchu a aduná poporulu, a recreá besericele si inainte de a se preface tóte in ruina, a le restaurá si reinnoí si a animá spre acest'a si pre celi alalti principi, cà ai chieile si pastoralulu datu de la Domnedieu spre scopulu acest'a. ¹⁾ Pre acest'a principe urmandulu si metropolitulu aceleiasi provincie cu numele Georgiu la anulu 1729 recunósce ecspresu auctoritatea suprema a Pontificelui rom. in beseric'a lui Christosu, si cerendu bene-cuventarea lui, din devotiune singulara catra s. scaunu of-téza a se adnumerá intre sierbii credintiosi ai aceluia. ²⁾

Dupa ce amu produsu acestea, nu restéza altu ceva, de câtu se vedemu, ce au folositu Grecii in lupt'a in contra primatului besericei romane si intru vênarea scopului loru in tempulu de inainte si de dupa conciliulu florentinu?

§. XVII. Credinti'a despre primatulu Pontificelui rom. la poporulu natiunei romanesci a remasu conservata in intregitatea sa de la conversiunea ei la Christosu, pre tempulu celoru 7 concilii ecum. si pana la tempulu lui Fotiu.

Ce'a, la ce tînteau Grecii prin singuraticele cuvente vê-rite pre ascunsu in tectulu canonului nicenu 6. constantinopolitanu 3, si calcedonenu 28, si contenuara a proptí si prin interpretarea alaturata in scholiele din tempulu mai de in cóce, manifestara si prin fapte. — Caci in seclulu VI., candu se vedeau a fí in câtuva securi cu ajungerea propusului seu, urmandu-si scopulu mai de parte, Ioane cu con-numele de Ajunatoriu, fù celu de antaniu, carele se incu-

¹⁾ Ibid. p. 67 et 131.

²⁾ Santissimo Padre! La buon' armonia sempre coltivata da questo Padre . . . Francesco Bossi, e passata con ogn' uno di questa Chiesa Orientale, come pure l' edificazione data del medemo, con sui subordinati a tutto 'l popolo di Moldavia, sono stati due motivi essenziali che m' hanno obligato a coltivare divozione singolare verso

ei auctoritatem et jurisdictionem tribuit verbis: „Tuum est Sanctissime Patriarcha, populum coadunare, ecclesias reficere et antequam in totum ruat, restaurare ac renovare, caeterosque Principes in id ipsum animare, claves habes a Deo ad hunc finem et Pastorale.“¹⁾ Hunc principem sequutus metropolita ejusdem provinciae nomine Georgius anno 1729-o expresse agnoscit supremam Pontificis rom. auctoritatem in Ecclesia Christi benedictionemque ejus implorans e singulari devotione erga s. sedem servis ejusdem fidelibus se se adnumeratum iri optat.²⁾

His prolatis nihil aliud restat quam ut videatur quid Graeci in certamine contra primatum Ecclesiae rom. et ad finem suum assequendum tempore ante et post concilium florentinum profecerint?

§. XVII. Fides circa rom. Pontificis primatum apud romanicae nationis populum a tempore conversionis suae ad Christum, tempore oecum. conciliorum et usque ad tempora Photii integre conservata exstitit.

Id, quod Graeci singulis in textum canonis nic. 6-i, constantinopolitani 3-i et chalcedonensis 28-i subdole irrepitis facere intendebant oculis et scholiorum sequioris temporis addita interpretatione suffulcire pergebant, factis quoque suis prodiderunt. Seculo enim VI-o, quum de suo proposito assequendo jam-jam securi — scopum suum ulterius prosequerentur, Joannes cognomine Jejunator primus fuit, qui sibi Patriarchae oecumenici (οικουμενικῶν) titulum

cotesta alta sede, e sagrosanta, onde a piedi della santita vostra per mezzo della presente mi voglio in riconoscimento della suprema autorità, che riconosco in vostra santità... Imploro dalla Sanctità V. Benedizione e desiando d'esser numerato tra li servi fedeli del Signore del suo Vicario in terra. Ibid. p. 132.

metă a-si luă siesi titulu de patriarchu ecumenicu, din care cauza fû reprobatu de multi dupa ace'a. ¹⁾

De aci a urmatu că de-si canonulu 36 trulanu resuscită in câțva lucrulu, totusi pana in dîilele lui Fotiu desbinarea nu erupse in flacari atātu de odióse, pre cari se nu le póta potolí neci conciliulu Lugdun. alu II. neci celu florentinu, si de aci urmara acele lacreme ale lui Ioane Vecu. Dar' Grecii nu ajunsera la altu ceva de câtu la statulu celu deplorabile alu besericeii constantinopolitane, despre care atinsemu pre scurtu in prolegomene.

Caci, cá se omitemu cele ce le amu poté dîce despre singuraticele popóre adicte besericeii orientali, cari cu tempulu se defacura de dins'a si primindu primatulu besericeii rom. lu si marturisira pre acest'a, — vomu produce evenemintele natiunei nóstre celei romanesci cu referintia la primatu, pre câtu se vá poté pre scurtu, dar' vomu nesuí totusi a deduce lucrulu de la conversiunea la Christosu a natiunei acesteia.

„Cumca conversiunea natiunei rom., care locuesce in partile provinciilor Europei orientali, e ce'a mai vechia, se aréta si de acolo, cá analele istoriei nu potu produce neci tempu, neci auctoru anumitu despre intréga ei conversiune la Christosu. E inse totusi afara de indoiéla cumca strabunii nostri in seclulu IV au cunoscutu pre Christosu, mai alesu candu imperatulu Constantinu celu mare, caruia erau supuse si popórele din provinciile aceste — dupa ce la an 312 se alturá in modu prodigiosu la flamur'a lui Christosu, dede legi si mandate prin tóte provinciile imperiului seu, pre cumu si prin Daci'a, despre stergerea simulacreloru si despre introducerea religiunei crestine, si anume la anulu 316 jun. 7 scriendu episcopului din Daci'a, — Protogene, aduse doue legi, cu cari introduse modalitati nóue despre manumiterea crestinilor.“ ²⁾

¹⁾ Nic. Nilles o. c. p. 269 et Zeitschrift für Kath. Theolog. IV. Jahrgng III. Heft. 1880. Oec. Patriarh. etc. p. 468 etc.

²⁾ Acta et fragmenta historico-ecclesiastica. Timot. Cipariu

assumere non vereretur, quapropter a multis deinceps increpatus fuit.¹⁾

His factum est ut, quamvis Trullanus canon 36. rem aliquantulum resuscitaret, ad tempora tamen usque Photii dissidium non erumperet tantis odii fluctibus, quos nec concilium Lugdun. II-um nec florentinum sedare posset — et hinc illae Joannis Vecci lacrymae. Ast Graeci, praeterquam quod constant. Ecclesia ad illum deplorabilem redacta fuerit statum, quem in prolegom. breviter jam attigimus, nihil aliud assecuti sunt.

Et enim, ut omittamus, quae de singulis or. Ecclesiae addictis dicenda forent populis, — qui succesu temporum ab ea desciverunt et primatum Ecclesiae rom. recipientes etiam professi sunt, — nostrae romanicae nationis res gestas quoad primatum in medium afferemus, — brevitate quam maxima quidem — sed a conversione tamen hujus nationis ad Christum rei deducendae adoperabimur.

„Romanicae nationis orientalis Europae provinciarum partes incolentis „ad Christum conversio antiquissima esse vel ex eo arguitur, quod nec tempus nec auctorem certum totius conversionis ejus anales memoriae prodant. Indubitatum tamen est proavos nostros IV-o seculo Christum cognovisse. Imprimis enim Constantinus M. imperator, cujus imperio et harum provinciarum populi parebant,.... ubi sub Christi vexillo circa annum 312. prodigiose militare coepisset — per universas imperii sui provincias uti et per Daciam... de abolendis simulacris et inducenda religione christiana leges tulit et mandata dedit et quidem anno 316. 7. jun. ad Protogenem in Dacia Episcopum scribens duas leges tulit, quibus novos manumittendi modos pro christianis inducebat.“²⁾

canonicu gr. cath. etc. Blasiu 1855. T. I. p. 3 et ss. Confr. Istoria diecesei rom. gr. cat. a Oradei mari de Dr. J. Ardeleanu prof. P. I. Gherla 1883. p. 74. et ss.

Protogene acest'a, episcopu in Daci'a, a fostu de facia la conciliulu ecum. I. din an. 328, éra mai tardiu la an. 347. in sinodulu sardicénu cu ace'asi episcopu Protogene au fostu de facia mai multi episcopi din Daci'a." Cu numele se numera patru.

„Din titulu epistolei sinodali a sinodului sardicénu, scrise la episcopii intregi beserici cat. e constatatu că episcopii ambeloru Dacie au fostu de facia.“ Bá si ace'a e luminatu (din ist. eces. a lui Fleuri lit. XIV. §. 43) că căm pre la an. 374. mai multi dintre dinsii au suferitu martiriu pentru Christosu, a le caroru reliquie s. Basiliu in epist. 241. le cere de la prefectulu Daciei Juniu Soranu Capadochianulu că se-i se tramita lui in Capadochi'a, éra s. Nechita episcopulu Daciei, pre la an. 397 si urmatorii, coadunà multimi de cete de crestini dintre Daci, Gheti si Besi, cari inca nu s'au fostu intorsu, si pentru ace'a merità a se dîce apostolulu acelor'a.“

„Din aceste prea usioru se intielege, cumca in Daci'a vechia in mai multe locuri au trebuitu se eesista episcopi, fara de a caroru gubernare pastorale republic'a crestina neci de cumu nu pôte se stee; pre aceli'a, afara de celi ce au fostu de facia la conciliulu nicenu si sardicénu, i aréta si actele subscrise de eli ale concilieloru tiente in alte locuri. Caci in subserierile acelor'a, cari au fostu de facia in concilie, ocure si Teofilu Bosforitanulu, carele (la Socrat. I. II. c. XLI) se subscie Θεόφιλος των Γόττων ἐπίσκοπος (in edit. Sabeana) Teofilu alu metropoliei Gotiei. In manuscrisulu Colberit. si la Iustelu se afla: „alu Europei: Peodoru alu Eracleei, Marcu comense, si apoi Protogene alu Sardiceei,“ carele la Atanas. orat. I. in contr. Arian. p. 291 se dice πρωτογένης από Δακίας si κυριακος από Μυσίας ¹⁾ In actele conciliului constantinop. se memoréza afara de Teofilu alu metropoliei Gotiei si Amantiu alu cetatei Nicopolea in Mesia. ²⁾ Din aceste se pôte eruá si ace'a cumca beseric'a natiunei nóstre celei ro-

¹⁾ Confr. Edit. conc. nic. Tyrnav. 1750. et Beseric'a orthodox. rom. an. 1877; act. et fragm. T. Cipariu p. 3—4.

Idem Protogenes Episcopus Daciae anno 328. concilio nic I-o oecum. interfuit, postea anno 347-o in synodo Sardicensi cum dicto Episcopo Protogene plures e Dacia adfuerunt Episcopi.“ Nomine numerantur quatuor.

„Constat ex ipso etiam epistolae synodalis concilii sardicensis ad totius Ecclesiae cath. Episcopos scriptae titulo Daciae utriusque Episcopos praesentes fuisse.“ Sed et martyrium plures... circa annum 374 pro Christo passos clarum est (ex Fleuri histor. eccl. lib. XIV-o §. 43. loco cit.), quorum reliquias s. Basilius a praefecto Daciae Junio Sorano Cappadoce sibi in Cappadociam transmitti petit epistola 241-a... Sanctus Nicetas vero Daciae Episcopus circa annum 397 et subsequentes Dacorum, Getarum et Bessorum, qui nondum conversi fuerant, multitudinem composuit, exindeque eorum apostolus dici meruit.“

„Ex his consentaneum est Episcopos, sine quorum pastorale regimine christiana respublica neququam stare potest, pluribus in locis per antiquam exstitisse Daciam, e quibus praeter eos, qui nicaeno et sardicensi interfuerunt conciliis, alios aliis in locis celebratis conciliis adfuisse acta conciliorum per eos pariter subscripta indicant.“ In subscriptionibus eorum, qui conciliis interfuere, occurrit Theophilus Bosphoritanus, qui (ap. Socrat. I. II. c. XLI) *Θεόφιλος τῶν Γόττων ἐπίσκοπος*, in edit. Sabeana Theophilus Gothiae metropolis subscriptus invenitur. In mns. Colb. et apud Justell. exstant: Europes: Peodorus Heracleae, Marcus Comensis, et postea Protogenes Sardicae, qui ap. Athan. orat. I. contra Arian. p. 291. *Πρωτογένης ἀπὸ Δακίας* et *κνριακος ἀπὸ Μνσίας* dicitur.¹⁾ In actibus concil. constant. praeter Theophilum Gothiae metropolis memoratur etiam Amantius civitatis Nicopoliensis in Moesia.²⁾ Verum ex his id etiam erui posse videtur, nostram romanicae nationis Ecclesiam inde a

²⁾ G. Sincai Chronic rom. I. p. 42 et ss.

Marele ca
stad mult

manesci de la inceputulu religiunei crestine prin unu decursu lungu de seculi a statu in uniune cu s. m. beseric'a romana, de si si-a conservatu ritulu orientale, si cu decursulu tempului a devenitu supusa episcopului constantinopolitanu.

Caci de si prin desemnarea confinieloru patriarchali in urm'a canonului nicenu 6. s'a confirmatu — pre cumu se dice, — vechi'a si fericit'a datena, cu care spunu ca s'ar' fi statoritu ca *fia care din patriarchi se aiba potestate preste ai sei*; acest'a, fara de a remane neatinsu primatulu Pontificelui rom. nu s'a potutu statorí; pentru ca nu a potutu fi vorba aci despre alta juredictiune, de catu despre cea patriarchale, care-o vediuramu derivata in vechii patriarchi pentru particul'a potestateri din primatulu fericitului Petru. Inse despre episcopulu constantinopolitanu nu ocure neci o amentire, neci nu a potutu se ocure, pentru ca inca nu era radcatu la demnitatea de patriarchu, bá neci chiaru la cea archiepiscopale, si in ierarchia era supusu Eracleei. Dereptu ace'a provinciele Daciei pre tempulu conciliului nicenu neci de cumu nu erau supuse episcopului constantinopolitanu, ci celui romanu.

Dupa ace'a pre tempulu, candu Eraclea era resiedinti'a prefecturei tracice, si episcopulu constantinopolitanu supusu celui de Eracle'a, Dacia Traiana ¹⁾ facea parte din prefectur'a tracica. Er' cumea Traci'a pana la conciliulu calcedonenu s'a tienutu de episcopulu romanu se pote vede chiaru din canonulu conciliului, ca de si in puterea canonului constantinopolitanu 3., dupa episcopulu romanu constantinopolitanulu era preferitu celui Alecsandrinu si celui Antiochenu, in canonulu acest'a despre defigerea teriminiloru nu se face neci-o mentiune, neci chiaru in celu efesinu, in care cele doue sute de parenti ai conciliului cu totii consentiescu cu presbiterulu romanu Filipu, marturisindu cumea s. Petru vieza in succesorii sei.

Ce e dreptu, in scholiulu canonului 28. calcedonenu regiunile Daciei se dechiara de supuse episcopului constan-

¹⁾ Teodoru Aron. notitia. din istor. beseric. p. 19.

primordiis christianae religionis per longum seculorum decursum in unione cum s. m. rom. Ecclesia stetisse, quamvis orientalem ritum conservaverit, et labente tempore constantinopolitano Episcopo subdita fuerit.

Nam etiamsi facta designatione finium patriarchalium per canonem 6-um nicaenum confirmata fuerit vetus et beata illa consuetudo, — sicuti ajunt, — qua statutum fuisse fertur, *ut quisque e Patriarchis potestatem habeat super suos*; hoc non nisi intacte conservato rom. Pontificis primatu statui potuit; non enim de alia in hoc canone sermo fieri potuit, si non de illa patriarchali jurisdictione, quam ob potestatis particulam e primatu b. Petri in veteres Patriarchas derivatam jam vidimus. Sed de constantinopolitano Episcopatu tunc temporis mentio occurrit nulla, neque occurrere potuit, nondum enim ad patriarchatus, quin imo nec ad archiepiscopatus elevatus fuit dignitatem, hierarchice namque Heracleae erat subjectus. Antiquae itaque Daciae provinciae tempore concilii nic. nullo modo Constantinopolitano sed Romano obedebant Episcopo.

Tempore dein, quo Heraclea thracicae praefecturae facta est residentia, et constantinopolitanus Heracleae Episcopo subditus, Dacia Trajana¹⁾ thracicae praefecturae constituebat partem. Pertinuisse vero Thraciam usque ad concilium chalcedonense ad rom. Episcopum ex ipso concilii canone colligitur; nam etiamsi vi canonis 3-i constant. praelatus fuerit post romanum Alexandrino et antiocheno Episcopo — constantinopolitanus, in hoc canone finium defigendorum mentio occurrit nulla, nec in ephesino concilio, in quo ducenti concilii patres omnes consentiunt Philipo praesbytero romano profitenti quod s. Petrus vivit in successoribus suis.

In scholio canonis 28. chalcedonensis regiones Daciae constantinopolitano quidem declarantur subditae Episcopo,

¹⁾ Teodoru Aron notitia din istor. beseric. p. 19.

tinopolitanu, dar' contrariulu (pana la acestu conciliu) se pôte supune totusi si chiaru din comentarea lui, unde se dîce: . . . *si episcopii barbari (barbariloru) se fia sub man'a lui, de bra ce mai nainte si ai Macedoniei si Iliricului si Tesaliei . . . si atotu contienutulu adeca ai lunei . . . si negotiele acelora, erau sub man'a Romei.* In puterea declaratiunei scholiului acestuia popórele natiunei romanesci neci pre tempulu, care a urmatu dupa conciliu, nu s'au potutu induce la supunere episcopului constantinopolitanu, pentru ca dupa impartîrea prefecturei Ilirice Daciele se tieneau de metropolitulu Sirmiului, éra beseric'a Sirmiului érá supusa Episcopului rom. ¹⁾ Din epistol'a lui Inocentiu I. si Leone I. scrisa lui Rufu si Atanasiu Tesalonicénulu, se pare ca provinciele Daciei de la an. 417 pana la an. 461 se fi fostu supuse episcopului Tesalonicénu. Cu acestea consuna si epistol'a lui Sixtu, care dîce apriatu (IV n. 10.) „*Cà nemenui se nu-i fia iertatu fara consensulu aceluia (a Tesalonicénului) a ordiná episcopi in Iliricu; causelele mai mari se se defereze la antistele Tesalonicénu.*“ Prin dispusetiunea lui Iustinianu provinciele Daciei s'au cedatu episcopului Iustinianei prime, carui'a Pap'a Gregoriu i tramise paliu, de unde e invederatu cà provinciele Daciei pre acelu tempu au fostu supuse Episcopului rom., carele in epistol'a lui Iustinianu scrisa la Ioane II. episcopulu cetatei regie „este capulu toturoru preasantîtiloru preoti ai lui Domnedieu“ ²⁾.

Dar' nu numai din acestea se aréta cumca provinciele Daciei in seclulu V, erau supuse Episcopului rom., ci si din contectulu epistolei preatinsului Pontifice Innocentiu I, carea cuprinde urmatóriele: „*Cu voi'a Domnului Christosu am cugetatu se concredu întieleptiunei si gravitatei tale grigi'a si causele, ce saru poté nasce prin besericelile Achaiei, Tesaliei, Epirului vechiu si Ep. nou si Cretei, Daciei mediterane, Daciei ripense, Mesiei, Dardaniei si Prevalei.*“

¹⁾ Teod. Aron. o. e. p. 60—70.

²⁾ Ibid. p. 70—71; Andr. Br. de Siaguna ist. bes. II. p. 62,

contrarium tamen (usque ad hoc saltem concilium) colligi potest vel ex ipsa commentatione, ubi dicitur... „et etiam *Episcopi barbari (barbarorum) sint sub manu ejus, antea enim et Macedoniae et Illyrici et Thessaliae... et totius continentis, id es mundi... et horum negotia... Romanae erant subjecta.* Vi declarationis scholii hujus populi romanicae nationis nec tempore quod concilio successerat ad obedientiam Constantinopolitano praestandam induci poterant; post Illyricae enim praefecturae divisionem Daciae pertinebant ad Metropolitanam Sirmii, sirmiensis vero Ecclesia romano obediebat Episcopo.¹⁾ Ex epistola Innocentii I. et Leonis I. Rufo et Athanasio Thessalonicensi scripta Daciae provincias ab anno 417 ad annum 461 Thessalonicensi Episcopo subditas fuisse videtur. His accedit etiam epistola Sixti, qui aperte dicit (IV n. 10 „*Ut nulli licentia esset sine consensu illius (Thessalonicensis) in Illyrico ordinare Episcopos; ad Thessalonicensem majores causae deferantur antistitem.*“

Per dispositionem dein Justiniani Daciae provinciae Justinianae primae sunt cessae Episcopo cui PP. Gregorius pallium misit, unde clarum est eo tempore provincias Daciae romano fuisse subditas Episcopo, qui in Justiniani ad Joannem II. regiae civitatis Episcopum scripta epistola „caput est omnium sanctissimorum Dei sacerdotum.“²⁾

Vernm non solum ex his efficitur Daciae provincias seculo V-o subditas fuisse rom. Episcopo, sed etiam e contextu epistolae praefati Innocentii I. Pontificis, quae sequentia habet: „*Prudentiae gravitatieque tuae committendam curam causasque, si quae orirentur per Aethiopiae, Thessaliae, Epyri veteris, Epyri novae et Cretae, Daciae mediterraneae, Daciae ripensis, Moesiae, Dardaniae ac Praevalis Ecclesias Christo Domino annuente censeam.*“

71 Steph. Azar p. 32—29; confr. Beser. ort. rom. a. 1878 nr. 2. p. 103. cum syn. rom a 531. in causa Illyr.

Cu acestea prea bene concordéza novel'a 131 a lui Iustinianu (la Bevereg, Blastar. lit. ε) cap. 11. p. 120) unde se dîce: . . . „*Dupa definitiunile santelor sinode decretamu cumca preasantîtulu Papa alu Romei vechie este celu de antaniu dintre toti preotii, éra preafericitulu episcopu alu Constantinopolei, Romei nòue, ocupa loculu alu doile dupa tronulu apostolicu alu Romei vechie, inse se prepune toturoror altor'a, éra preafericitulu Archiepiscopu alu Iustinianeii prime, patriei nostre, are sub juredictiunea sa pentru totu de un'a pre episcopii provinciiloru; Dacia mediterana, si Dacia Ripense, Prevala si Dardania si Misia superiòra si de catra acel'a se voru ordiná; éra elu se ordinéza de catra sinodu si in provinciile supuse lui ocupa loculu scaunulu apostolicu dupa cele ce le-a statoritu santulu Papa Vigiliu.*“

Deci cu tóte ca in scholiulu canonului calcedonénu intre altele se declara supuse episcopului constantinopolitanu si provinciile Daciei, catra capetulu seclului VI in fapta celu pucinu cele de preste Dunare erau supuse Pontificelui rom. pentru ca Gregoriu M. (590—604) in epistol'a sa circularia scrisa la episcopii de sub juredictiunea sa, intre altii comemoréza si pre episcopii, cari se aflau preste Dunare. ¹⁾ Bá chiaru neci in secl. VII si VIII nu sar' poté dîce cumca comuniunea cu s. m. beseric'a rom. ar' fí fostu intrerupta cu totul, pentru ca istori'a marturisesce cumca conversiunea Bulgariloru la religiunea crestina s'a facutu in tempulu acel'a prii misiunari romani, éra aceli'a locuiau prin regiuni mestecati cu ai nostri.

Din cele aduse se vedé a se poté usioru deduce, cumca credinti'a despre primatulu Pontificelui rom. intre popórele natiunei romanesci incependu de la conversiunea loru la Christosu, pre tempulu cele 7 concilie ecumenice si pana la schism'a lui Fotiu a sustatu neclatita, de si popórele acele si-au conservatu ritulu orientale, si cà ierarchi'a besericesca

¹⁾ Teod. Aaron. o. c. p. 88.

His optime concordat novella 131 Justiniani (ap. Bevereg. Blastar. lit. E cap. 11 p. 120) ubi dicitur: „*Decernimus secundum sanctarum synodorum definitiones Sanctissimum veteris Romae Papam primum omnium sacerdotum esse; Beatissimum vero Constantinopolis novae Romae episcopum secundum post apostolicum thronum veteris Romae locum obtinere, omnibus autem aliis praeponi; Beatissimum vero primae Justinianae patriae nostrae Archiepiscopum semper sub sua jurisdictione habere episcopos provinciarum Daciae mediterranae, et Daciae Ripensis, Praevalis et Dardaniae et Mysiae superioris et ab eo illos ordinari; ipsum autem a synodo ordinari et in subjectis sibi provinciis apostolicae sedis locum obtinere juxta ea, quae sanctus Papa Vigilius constituit.*“

Quamvis itaque in scholio canonis chalcedonensis inter alias Daciae quoque provinciae constantinopolitano declarentur subditae Episcopo, facto tamen ad finem vergente seculo VI-o saltem transdanubianae romano obediebant Pontifici. Gregorius namque M. (590—604) circulari sua epistola ad Episcopos suae jurisdictionis scripta inter alios etiam illos, qui penes Danubium erant, commemorat Episcopos.¹⁾ Imo, nec seculo VII-o et VIII-o communionem cum s. m. rom. Ecclesia penitus interruptam fuisse dici posset; Bulgarorum namque tunc temporis ad religionem christianam conversionem per romanos missionarios factam testatur historia, illi vero promiscue una cum nostris inhabitabant regiones.

Ex allatis facile deduci posse videtur fidem circa rom. Pontificis primatum inter romanicae nationis populos a tempore conversionis suae ad Christum, tempore 7. oec. conciliorum et usque ad Photii schisma, quamvis illi populi orientalem conservaverint ritum, inconcussam extitisse et ejusdem pro-

¹⁾ Teod. Aaron. o. c. p. 88.

a acestei sementie nu erá supusa episcopului constantinopolitanu, ci celui romanu.

§. XVIII. Popóarele natiunei romanesci, cari credinti'a despre primatulul f. Petru pre tempulu celoru 7 concilii ecumenice si pana la tempurile lui Fotiu au conservatu-o neclatita, au tenuity uniunea cu s. m. beseric'a rom. si in seculii urmatori, caci nesuintiele Greciloru neci in tempulu posterioru, dupa desbinarea intrevenita la Florenti'a nu au potutu desface cu totul de la uniune pre stramosii nostri, ci strabunii nostri prin unu siru lungu de seculi cu fidelitate filiale au remasu alipiti de catedr'a fericitului Petru.

Dupa ce erupse schism'a Fotiana, Grecii, — ce e dreptu, — nu intrelasau a induce pre ai nostri prin diferite incercari la defectiune si a face se scapeteze credinti'a cat., inse stramosii nostri neci in tempulu celu mai de aprópe dupa schism'a lui Fotiu — neci dupa desbinarea templata la Florenti'a nu s'au potutu aduce acolo prin aseclii lui Marcu Efesinulu, cá — uitandusi de Rom'a eterna, ai careia filii erau si dupa sange, — se nu pestreze comuniunea cu s. m. beseric'a romana. — Dar' totusi s'ar' poté díce cá episcopulu constantinopolitanu si-a castigatu insemnata prerogativa de juredictiune preste aceste tenuity ale Daciei vechie dupa Fotiu, mai cu séma in seclulu X, pre tempulu lui Iuliu principelui ungaru alu Transilvaniei, carele aducandu dela Constantinopolea pre iero-monachulu Ieroteu, desemnatu prin patriarchulu constantinopolitanu, l'a pusu de episcopu preste principatu. ¹⁾ Inse neci in tempulu urmatoriu nu au fostu desfacute cu totulu popóarele acestea de la ascultarea de beseric'a romana. Caci cumca pre la inceputulu seclului alu XIII beserici de ale Greciloru asiediate in regatulu Ungariei erau in comuniune cu s. m. beseric'a rom. se vede din epistol'a lui Innocentiu III, care la an. 1204 scrie episcopului Oradanu se cerce, firear' de intemeliatu in besericele grecesci unu episcopatu . . . care episcopatu se fia sub supunerea lui nemidilocita, pentru ca ne spuse noue“ — díce Pontificele — „regele Ungariei cumca unele beserici de ale

¹⁾ Conf. Ist. bes. B. Ratiu p. 174, Ist. bes. Andr. Bar. Siaguna

paginis ecclesiast. hierarchiam non constantinopolitano sed romano obediisse Episcopo.

§. XVIII. Romanicae nationis populi, qui fidem circa b. Petri primatum tempore 7° oecum. conciliorum et usque ad tempora Photii inconcussam conservaverant, unionem cum s. matre rom. Ecclesia etiam subsequis colebant seculis, conamina namque Graecorum nec tempora posteriori — post scisionem Florentiae factam majores nostros ab hac unione omnino divellere potuerant, sed antenati nostri cathedrae b. Petri apostoli per longam seculorum seriem filiali adhaerebant fidelitate.

Irrupto schismate Photiano non intermittebant quidem Graeci variis moliminibus nostros ad defectionem inducere et fidem cath. labefactare, sed majores nostri nec tempore schismati Photiano proximo, nec post scisionem Florentiae factam per Marci Ephes. asseclas eo adduci potuere, ut obliiti aeternae Romae, cujus et secundum sanguinem fuere filii, communionem cum sancta matre Ecclesia rom. amplius non foverent. Notabilem attamen sibi acquisivisse jurisdictionis praerogativam in has antiquae Daciae ditiones Constantinopolitanus Episcopus dicendus foret post Photium, seculo praesertim X-o, tempore Julii hungarici Transylvaniae principis, qui adducto Constantinopoli Hierotheo Hieromonacho a constantinopolitano patriarcha in Episcopum designato, principatui praefecit.¹⁾ Sed nec subsequo abhinc tempore hi populi ab obedientia rom. Ecclesiae omnino avulsi fuerunt. Initio namque seculi XIII-i ecclesias Graecorum in regno Hungariae constitutas in communione cum. s. m. rom. Ecclesia exstitisse patet ex epistola Innocentii III, qui Episcopo Varadiensi scribit anno 1204 ut inquirat „an episcopatus in quibusdam ecclesiis graecis sit instituendus... qui episcopatus, ipsi sit immediate subjectus“ nam significavit nobis“ — ait Pontifex — Rex Hungariae, quod quaedam ecclesiae monachorum graecorum in regno Hungariae constitutae per incuriam dioecesanorum episcoporum et per ipsos Graecos, qui valde sunt, sicut asserit, dissoluti, peni-

II. §. 56. p. 45; P. Majoru Ist. bes. c. II. §. 1.

monachiloru grecesci, asediate in regatulu Ungariei, prin negrigi'a episcopiloru diecesani si chiaru prin Greci, cari si altu cumu — pre cumu aseréza, — suntu fôrte destremati — se derima cu totulu, si din asta cauza cere, că se se faca unulu episcopatu din dinsele.“¹⁾ Er' cumca Pontificele prin bericele Greciloru a intielesu bericele nôstre e evidentu din epistola lui Gregoriu IX, carele la an. 1234 scrie lui Bela regelui Ungariei „că se astringa pre Valachi a primí pre episcopulu Cumaniloru.“ „In episcopatululu Cumaniloru ecsistu, — pre cumu amu intielesu, nesece popóre, cari se dîcu Valachii, cari tienu ritulu grecu si primescu sacramentele de la nescari spendo-episcopi, ce tienu ritulu grecescu.“²⁾ Dar cu tóte că se dîce cumca acesti'a aru fi primitu sacramentele de la episcopii grecesci, totusi tieneau uniunca cu s. m. beric'a rom., caci Ioane XXII scriendu prelatiloru Ungariei dîce, că aceli'a suntu intorsi la credinti'a cat. „Ne-a insciintiatu pre noi,“ — scrie Pontificele — „Carolu regele Ungariei, cumca voi, de se intempla că cariva dintre Olachi se se întórca la credinti'a cat., — de la celi intorsi in acestu modu, scóteti tóte diecimele cu prea mare rigorositate, si le si storceti, din care cauza . . . multi, cari bucurosi s'aru întórce la credinti'a acést'a, prin ace'a se retienu de la conversiune. . . .“

Éra Clemente VI. tramitiendu regelui Ungariei scrisori despre conversiunea Valachiloru dîce: că Olachii Romani, cari locuescu in partile Ungariei, Transilvaniei, Ultrapiniei si ale Sirmiolui, unii dintre dînsii au recunoscutu calea adeverului aruncandu la o parte plamadél'a schismei.“

Audîndu apoi Gregoriu alu XI. „cumca anumita parte din multîmea natiunei Olachiloru s'a intorsu la adeverulu credintiei catolice“ si „ca celi alalti din Olachi . . . prea usiorn s'aru întórce la acésta credintia . . . déca scaunulu apostolicu sar' ingrigi despre episcopu propriu pre sém'a loru,“ scrie (la an. 1374) Archiepiscopulu de Strigoniu si de Coloci'a că se se informeze, că óre fire-ar' de folosu a radică

¹⁾ Dr. J. Ardeleanu o. c. p. 95.

tus destruuntur ideoque petit ut unus fieret episcopatus ex ipsis.“¹⁾ Intellexisse autem Pontificem per ecclesias Graecorum nostras ecclesias, evidens est ex epistola Gregorii IX, qui anno 1234 Belae regi Hungariae scribit „ut Valachos ad recipiendum Episcopum Cummanorum compellat“ „In Cummanorum episcopatu, sicut accepimus, quidam populi, qui Walatthi vocantur, existunt, qui ritum graecum habent et sacramenta a quibusdam speudoeπισcopis Graecorum ritum tenentibus recipiunt.“²⁾ Ast quamquam hi sacramenta a Graecis accepisse dicantur Episcopis, unionem tamen cum s. matre rom. Ecclesia fovebant; Joannes namque XXII scribens Praelatis Hungariae eos ad fidem cath. conversos esse dicit: „Significavit nobis,“ — scribit Pontifex — „Carolus rex Hungariae, quod vos, cum contigerit aliquos ex... Olachis... ad fidem cath... converti, ab hujus modi taliter conversis... decimas integras nimis rigore exigitis, et etiam extorquetis. propter quod... multi qui ad fidem ipsam libenter converterentur, a conversione hujusmodi retrahuntur.“...

Clemens vero VI scribens regi Hungariae litteras de conversione Valachonum dicit „quod Olachi Romani commorantes in partibus Hungariae, Transilvanis, Ultrapinis et Sirmiis — quod — ipsorum aliqui jam viam veritatis agnoverunt, excusso formento schismatis.“

Gregorius dein XI. cum audiret „quod certa pars multitudinis nationis Wlachonum“ ad cath. fidei veritatem fuerat conversa et „quod alii de ipsis Wlachonibus... ad fidem ipsam satis faciliter converterentur... si de proprio antistite per sedem apostolicam provideretur eisdem,“ scribit (anno 1374) Archiepiscopo Strigoniensi et Colocensi ut se se informant, an utile sit cathedralem Wlachorum conversorum

²⁾ Ibid p. 94.

beseric'a catedrale Valachiloru si a dá episcopu, care se scia limb'a acelei natiuni! ¹⁾ Apoi cumuca a fostu mare numerulu celora intorsi la unire spune Pontificele insusi in epistol'a data din acelu anu provincialelui ordului minoritoru, scriendu: „Schismaticii acesti'a s'au intorsu la credinti'a cat. si la unire cu beseric'a romana nu pre de multu tempu, seau pre cumu aseréza ministrulu provinciale alu ordului minoritoru, „de dóne dieci de ani mai cá m la cincidieci de milie de ómeni fara de prunci si fara de muieri s'au inrorsu la ace'asi credintia cat. si la unitatea besericei romane.“ ²⁾ Cumca aceste beserici grecesci au persistatu in uniune cu s. scaunu si in tempulu urmatoriu de aci in colo, monumentele aréta destulu de luminatu. Neci nu detrage cevasi cá patronii monastirei marmatiane au recursu dupa scrisori privilegiali pre la an. 1391 la Antoniu patriarchulu constant. caci dísulu patriarchu erá in uniune cu s. beseric'a romana, si locuitorii provincioloru dacice si ilirice erau uniti cu beseric'a rom., cu tóte cá provincieele aceste dupa dreptulu patriarchale derivatu in patriarchi din catedr'a lui Petru, — se tieneau de scaunulu constantinopolitanu; si credintia greca, care ocure in privilegialele acele confirmate de regele Ungariei Uladislau, nu in-sémna schism'a, ci insusi ritulu si disciplin'a grecésca; ³⁾ altu cumu Uladislau — cá rege catolicu alu Ungariei, nu le ar' fí potutu confirmá. In partile Ungariei si speciale in comitatulu marmatianu si in teritoriulu muncacianu si in seclulu XV erá mare numerulu unitiloru. La acestia se ad-numera in partile transilvane pre tempulu lui Ioane Corvinu mai multu de 30 milie de uniti.

Cu atátu mai pre usioru se póte demonstrá uniunea romaniloru seau Valachiloru cu s. m. beseric'a romana in cele alalte provincie ale anticeei Dacie. Caci in provincieele din colo de Danubiu, in seclulu XIII, pre candu grasá mai tare schism'a Greciloru, Ioanitiu regele romaniloru (s. rom. — bulgariloru) stá in unire asia de strinsa cu beseric'a rom., in

¹⁾ L. c. p. 98. Confr. et. ep. ejusd. Pont. a. 1377. Aeppo Coloc. script. p. 101.

Ecclesiam erigere et Episcopum, ... qui linguam dictae nationis sciret,“ dare¹⁾ Magnum fuisse autem numerum horum, qui ad unionem fuere conversi, exponit ipse Pontifex in epistola data eodem anno Provinciali ord. minorum, scribens: Hi schismatici a paucis citra temporibus ad veram fidem cath. et rom. Ecclesiae unitatem sunt conversi, seu ut asserit minister prov. ord. minorum a viginti annis citra fere quinquaginta milia hominum parvulis et mulieribus exceptis, ad eandem fidem cath. ac ejusdem romanae Ecclesiae unitatem fuerunt conversi.²⁾...

Perstitisse autem has graecas Ecclesias in unione cum s. Sede etiam posteriori ab hinc tempore monumenta sat clare demonstrant. Nec officit quidquam quod Marmatiensis monasterii patroni pro privilegialibus litteris anno 1391-o ad Antonium Patriarcham Constantinopolitanum recurrerint, dictus enim Antonius cum s. rom. Ecclesia unionem fovebat et incolae provinciarum Daciae et Illyricii, quamvis hae provinciae jure patriarchali e cathedra Petri in Patriarchas derivato ad sedem spectarent constantinopolitanam, cum rom. Ecclesia erant uniti, et graeca fides, quae in illis privilegialibus per regem Hungariae Uladislauum confirmatis occurrit, non schisma, sed ipsum ritum et disciplinam graecam significat;³⁾ alioquin Uladislaus, qua catholicus Hungariae rex confirmare non potuisset. In partibus Hungariae, et specialiter in comitatu Marmatiensi et in territorio Muncaciensi seculo jam XV-o magnus numerus exstiterat unitorum. His adnumerantur tempore Joannis Corvini in partibus Transylvaniensibus plusquam 30 unitorum millia..

Eo facilius demonstrari potest romenorum sive valachorum cum s. matre rom. Ecclesia unio in reliquis antiquae Daciae provinciis. In transdanubianis enim seculo XIII, quo schisma Graecorum maximae grassabatur Joannitius rex romenorum (vel Romano-bulgarorum) adeo arctam cum rom. Ecclesia fovebat unionem, ut nullis Graecorum promissis eo

²⁾ Ibid. p. 102.

³⁾ Timoth. Cipariu l. c. p. 6. ex hist. Fleuri l. 97. §. 14.

câtu prin neci o promisiune a Greciloru nu s'a potutu aduce acolo, cã se scada de la credinti'a catolica, ce'a ce se pôte cunósce din epistol'a aceluiasi Ioanitiu scrisa la Innocentiu III (1198—1218), cã dîce adeca Ioanitiu: „Dêca a ajunsu la orechiele Greciloru cã asi fi tramisu nuncii la voi, au venit soli de la imperatulu si de la patriarchu cu mandatululu de a-mi dîce: „*Intórcete la noi, cã te vomu coronã de imperatu si-ti vomu dá patriarchu, fara de cari demnitati nu pôte stã domni'a ta. „Dar eu am respinsu ofertulu, pentru ca dorescu a fi sierbulu s. Petru si alu sãntetatei Tale; pentru acêa am tramisu la tene pre Archiepiscopulu mieu cu bani sigilati, am tramisu si vase, vestimente de metasa, cêra, cali si muli, cã se aretu in câtu te venerezu.*“

La epistol'a acêst'a sumulu Pontifice Innocentiu III respunse urmatóriele: „*Audîndu noi cumca strabunii tei si-au trasu origineã de la sementi'a vitiei celei nobile a Romei, st tu generositatea sangelui si afectulu sincerei devotiuni, cu care te porti facia de scaunulu apostolicu, cã si cu dreptu ereditoriu le tragi de la aceli'a, ne amu propusu de multu a te cercã prin scrisori si prin nuncii . . . Deci cã se ajutamu popóreloru Valachiloru, atãtu in cele sufletesci, câtu si in cele tempurale, cu auctoritatea aceluia, carele a unsu pre Davidu prin man'a lui Samuele, te constituimu pre tene de rege prin legatulu nostru Cardinalulu Leone, tramitemu sceptru si corona, cari-ti-le vá dá tîe in numele nostru si vá primî juramentulu teu, cã tu si supusii tei veti remanê sub ascultarea besericei romane.*“ Ci si alti trei predecesori ai lui Ioanitiu au fostu unsi de regi prin Pontificele romanu ¹⁾

Considerandu dreptu ace'a dupa cuvenintia cele produse pana aci, se arêta preste indoiêla, cumca strabunii nostri de la tempulu, de candu imbraciasera religiunea crestina, pana

¹⁾ Tim. Cipariu l. c, p. 7. Confr. etiam animadvers. in Dissertat. Hallens. tit. Erweis dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind. Damasc. Bozinka. Eedit. Pestin. 1827. p. 27. Beser.

adduci posset, quo minus a cath. fide descisceret; quod ex ejusdem Joanniti ad Innocentium III (1198—1218) scripta epistola colligitur; dicit namque Joannitius: „Ubi ad Graecorum aures pervenit me ad vos nuncios misisse, adfuerunt ab imperatore et patriarcha legati mihi dicere jussi: „*Ad nos convertere, imperatorem te coronabimus et patriarcham dabimus, sine quibus dignitatibus regnum tuum stare nequit*“ Ego vero oblata respui, quia servus. s. Petri et sanctitatis tuae esse cupio; hinc misi ad te Archiepiscopum meum cum pecunia signata, misi etiam vasa, vestes sericas, ceram, equos et mulos, ut quantum te verear, probarem.“

Ad hanc epistolam summus Pontifex Innocentius III. sequentia respondit: „*Nos audito quod de nobilis stirpis Romae prosapia progenitores tui originem traxerint, et tu ab eis sanguinis generositatem traxeris, et sinceræ devotionis affectum, quem ad apostolicam sedem geris, quasi hæreditario jure, jam pridem te proposuimus litteris et nunciis visitare... Ut populis Valachorum tam in spiritualibus quam et temporalibus consulamus, illius auctoritate, qui Davidem unxit per manum Samuelis, te regem eorum opera Cardinalis Leonis legati nostri constituimus, mittimus sceptrum et coronam, quæ nostro nomine tibi dabit, ac juramentum tuum accipiet, te subditosque tuos in obsequio romanæ Ecclesiæ perseveraturos.*“ Sed etiam alii tres Joannitii prædecessores per Romanum Pontificem in reges uncti sunt.¹⁾

Rite perpensis itaque his, quæ hucusque in medium attulimus, extra dubium ponitur proavos nostros a tempore, quo christianam amplexi fuere religionem ad tempora us-

orthodox. rom. l. c. an. 1877. fasc. 1—5 e gestis Joannit. III. profert sequentia: „Petisti vero humiliter ut coronam tibi Ecclesia rom. concederet sicut illis. Dr. J. Ardeleanu o. c. p. 160.

la tempulu lui Fotiu, si prin urmare pana la seclulu X au remasu in uniune cu s. m. beseric'a, si neci cu supraveniirea schismei lui Fotiu nu s'au substrasu cu totul de la supunerea besericeii romane, ci pre cumu in partile Panoniei asia si in cele transdanubiane au pestratu uniunea cu beseric'a romana, de si provinciele Daciei vechie, in cari locuia natiunea romanésca din impreuna cu altele, in scholiulu alaturatu la canonulu calcedonénu se declara supuse episcopulu constantinopolitanu.

Cu atátu mai usioru se póte demonstrá dependenti'a besericeii natiunali romanesci de la s. m. beserica in partile de incóce de Dunare, adeca in Valachi'a si Moldavi'a seu in regatulu de adi alu Romaniei, unde in tempulu urmatoriu, in seclulu XIV, XV si XVI au remasu prea multe monummente despre legatur'a gentei acesteia cu s. m. beseric'a rom. Caci de si din seclulu XI si XII nu au remasu asia multe urme positive, totusi adevéru stá cu taría; pentru cá suntu alte documente neindoioése, din cari se vede cá sar' poté deduce invederatu, cumca uniunea cu s. m. beseric'a rom. neci in tempulu, din care se paru a lipsi documentele, nu a fostu intrerupta cu totul. Asia intre altele ecsiste epistol'a lui Ioane XXII scrisa lui Basarabu principelu transalpinu la an. 1327, care condiene urmatoriile: „Avenu incredere ne indoita despre nobilitatea ta, cá tu, cá principe *catolicu* si erbindu lui Domnedieu, si cu succesu fiindu intru ajutoriu scaunulu apostolicu te areti, pre cumu cu bucuria amu intielesu din marturie demne de tóta credinti'a, columna imobile, turnu alu tariei si devotiunei intru aperarea credintiei, si cu zelu speciale muru alu neobositei promptitudini.“ ¹⁾

Mai totu de ace'asi valoare e si episol'a lui Urbanu V (1362—1370) si Gregoriu XI (1370—1378) scrisa la principii Moldaviei, in cari celu de antanin lauda pre principes'a Clara pentru uniunea cu beseric'a rom. In acést'a uniune érá si principele Ladislau, caruia i-gratuléza Gregoriu XI

¹⁾ Dr. J. Ardeleanu o. c. p, 43 et. 96.

que Photii adeoque ad seculum usque X-um in unione cum s. m. rom. Ecclesia permansisse et nec superveniente schismate Photii ab obedientia rom. Ecclesiae omni e parte avulsos fuisse, sed prouti in partibus Pannoniae sic etiam transdanubianis unionem cum s. m. Ecclesia fovisse, quamvis provinciae Daciae antiquae, quas romanica una cum aliis inhabitabat natio, in scholio canoni chalcedonensi adjecto constantinopolitano subditae declarentur Episcopo.

Eo facilius demonstrari potest romanicae nationalis Ecclesiae a s. m. Ecclesia dependentia in partibus cisdanubianis, Valacihæ nempe et Moldavia sive hodierno Romaniae regato, ubi tempore subsequo, seculo nempe XIV-o, XV-o et XVI-o permulta supersunt monumenta de hujus gentis cum s. m. rom. Ecclesia conjunctione. Nam etiamsi seculi XI-i et XII-i positiva haud multa remanserint vestigia, veritas tamen infirmari non potest; exstant namque alia indubitata documenta, e quibus sat clare deduci posse videtur, unionem cum s. m. r. Ecclesia nec illo tempore, quo documenta deesse videntur, prorsus interruptam fuisse. Sic inter alia exstat epistola Joannis XXII. anno 1327 Basarabae Transalpino Vojvodæ scripta, quæ habet sequentia: „Indubitatam gerimus de tua nobilitate fiduciam, quod tamquam princeps devotus *catholicus* Deo et apostolicæ sedi favorabiliter assistens, te reddis, prout fidedignorum testimonio lætanter percepimus, ad sustentationem orthodoxæ fidei velut columnam immobilem, turim fortitudinis et devotionis propugnaculum studio promptitudinis indefessæ.¹⁾

Ejusdam fere valoris et etiam epistola Urbani V-i (1362—1370) et Gregorii XI-i (1370—1378) ad Moldovlachiae principes scripta, in qua primus Claram principissam laudat propter unionem cum s. r. Ecclesia. In hac unione erat etiam Ladislaus princeps, cui Gregorius XI gra-

¹⁾ Dr. J. Ardeleanu o. c. p. 43 et 96.

pentru uniunea facuta cu beseric'a romana. ¹⁾ Despre uniunea acestui'a cu s. beseric'a rom. cu doi ani mai nainte asia scrie Urbanu V in epistol'a catra Archiepiscopulu de Praga: „Nobilele barbatu Laczko ducele Moldaviei, alu partiloru seau alu natiunei valachice ne-a facutu cunoseutu . . . cumca elu si poporulu lui, alu ducatului seau alu pamentului Moldaviei, de si se lauda cu numele de crestiniu, totusi eli si stramosii loru au fostu si suntu pana acumu schismatici, ci indemnati de prediciunile si invetiaturele unor'a dintre fratii minoriți voescu a abnegá tóta schism'a, si a marturisí sant'a credintia catolica, care o tiene beseric'a catolica.“ ²⁾ Éra cuprinsulu epistolei gratulatórie a Lui Gregoriu XI este urmatoriu: „Iubitului filiu, nobilelui barbatu Laczko, Ducelui Moldovénu, mantuire si c. a. Amu primitu cu bucuria scri-sori'a nobilitatei tale, la cuprinsulu careia respundemu prin cele de facia, cá: pre cumu-ti gratulamam in Domnulu pentru intorcerea ta la credinti'a catolica si pentru supunerea s. m. besericeii romane, magistrei toturoru credintiosiloru, si pentru perseveranti'a ta cea buna, asia sentímu dorere pentru impietrirea muierei tale, care remane in erorii de mai 'nainte, si sperandu cá tu cu admonitiunile tale cele salutarie si continue si cu ecsemplele fidelitatei preastralucite si sincere, o vei întórce pre ea la credinti'a si supunerea preatinsa, nu avemu intentiune a te face se o dimiti pre ace'a ori si candu, ci se fii cu grigia, nu cumva pentru conlocuirea imprumutata cu dins'a, se fii oresicumu sedusu de ea si se te retragi de la propusurile tale cele sante, si de la marturisirea, care ai facutu-o besericeii atinse (ce de parte se fia), ci se sporesci totu de un'a in acelea spre maintuirea sufletului teu si spre ecsempululu indemnatoriu altor'a.“ ³⁾

Cerendu dupa ace'a in seclulu XV (1476) Stefanu Vodulu Moldaviei si Petru Episcopulu iubileu, Sicstu IV (in an. urm. 1477) concede nu numai iubileu, ci si numesce pre

¹⁾ Beiträge zu einer statistisch historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau. — Andr. Wolf. Hermanstadt. 1805. p. 165. T. I. et p. 7—8, T. II ex annal. eccles. Raynaldi XVI, n. 7.

tulatur propter initam cum r. Ecclesia unionem.¹⁾ De hujus enim cum s. m. Ecclesia unione duobus jam antea annis Urbanus V. in epistola Archiepiscopo Pragensi scribit: „Nobilis vir Laczko dux Moldaviensis, partium seu nationis Walachicae nobis... notificare curavit, quod ipse et suus populus ducatus seu terrae Moldaviensis, licet christianitatis nomine gloriantur, tamen ipsi et eorum progenitores schismatici fuerunt hactenus et existunt, sed quorundam fratrum minorum praedicationibus et doctrinis inducti abnegare volunt omne schisma profiterique sanctam fidem quam cath. tenet Ecclesia.“²⁾ Gratulatoriae vero Gregorii XI epistolae tenor est sequens: „Dilecto filio nobili viro Laczconi Duci Moldaviensi salutem etc... Litteras tuae nobilitatis gratanter accepimus, ad quarum contenta praesentibus respondemus, quod sicut de tua conversione ad cath. fidem et obedientiam sacrosanctae rom. Ecclesiae matris et magistrae cunctorum fidelium et tua bona perseverantia in Domino gratulamur, ita de tuae uxoris, quae in prioribus erroribus permanet, pertinacia condolemus: Sperantesque quod tu salutaribus et sedulis monitis tuaeque praeclarae ac sincerae fidelitatis exemplis ad praefatam fidem et obedientiam convertas eandem, te non intendimus cogere ad eam quocumque tempore dimittendam; sed caute caveas, ne propter mutuam cohabitationem ipsius uxoris ab ea quomodolibet seducaris et a tuis sanctis proposito et professione, quam fecisti dictae Ecclesiae retraharis (quod absit,) sed in eis semper proficias ad tuae salutem animae et exemplum invitabile aliorum.“³⁾

Seculo dein XV-o (1476) petentibus Stephano Woyvoda Moldaviae et Petro Episcopo jubilaum, Sixtus IV (anno sequenti 1477) non solum jubilaum concedit, sed Stephanum

p. 485 et 512 nr. 22.

²⁾ Dr. J. Ardeleanu o. c. p. 99.

³⁾ Andr. Wolf. o. c. T. II. p. 8.

Stefanu filiu iubitu alu seu, barbatu nobile si adeveratu atletu alu credintiei crestine. ¹⁾ Totu acestu Stefanu tramise din spoliile luate dela Turci o parte sumului Pontifice, éra o parte regiloru Ungariei si Poloniei. Cumca la inceputulu seclului XVI nu numai Stefanu alu Moldaviei, ci si Basarabu Voivodulu Cisalpiniei si alti magnati si principi impreuna cu supusii sei au fostu uniti pentru totu de un'a cu s. scaunu si cu beseric'a rom. se vede apriatu din epistol'a lui Leone X. tramisa la acesti principi la an. 1519, unde Pontificele scrie urmatoriele: „Ne-a referatu noue Antoniu Paicalas nuntiulu si oratoriulu vostru cá voi fórte doriti si poffiti, adeca tu filiule Basarabu si filii tei iubiti Teodosiu si Petru, si descendentii tei, si tu filiule Stefane si filii tei, cá, déca sar' intemplá se te casatoresci si se aibi filii si sí descendentii de impreuna cu supusii vostri, se fiti pururea uniti cu noi si cu santu scaunulu acest'a cu beseric'a romana, apromiténdu cá voi si filii si supusii vostri veti eespune tóte averile vóstre si sangele si chiaru viati'a pentru credinti'a in Christosu. . . . Unirea acést'a facuta cu beseric'a romana dupa diumetatea acestui seclu o pestrara si succesorii lui Stefanu; caci Iuliu II la anulu 1509 iu epistola tramisa regelui Poloniei pre Ioane Bogdaninu principele Moldaviei lu numesce filiu iubitu, érá Piu IV la an. 1561 nu numai indémna pre Alecsandru principele Moldaviei cá se tramita oratori la conciliulu tridentinu, ci-i inparte si mantuirea si benecuventarea apostolica, ce'a ce nu s'au indatenatu a impartí Pontificii rom. omului necatolicu. ²⁾ Istori'a aréta cá si mai nainte, in seclulu XV, poporele natiunei romane erau intarite in unire, caci la conciliulu florentin oratorii principiloru loru si Archiepiscopulu Damianu . . . cu presbiterulu Constantinu au fostu de facia si au subscrisu in numele intregi natiuni romanesci. ³⁾

Apoi Sicstu V. la an. 1586 recomandandu regelui Poloniei pre Petru principele Valachiei lu-numesce filiu iubitu,

¹⁾ Dr. I. Ardeleanu o. c. p. 104.

²⁾ L. c. p. 105.

etiam dilectum filium suum, nobilem virum et verum christianaе fidei athletam vocat.¹⁾ Idem Stephanus Moldaviae princeps spoliatorum de Turcis reportatorum partem summo Pontifici, partem vero regibus Hungariae et Poloniae submit. Fuisse vero initio seculi XVI non solum Stephanum Moldaviae sed etiam Basarabam Cisalpinæ Woyvodam et alios magnates et princeps una cum subditis suis cum s. sede et rom. Ecclesia perpetuo conjunctos, clare patet ex epistola Leonis X anno 1519 ad eosdem principes missa, ubi Pontifex sequentia scribit: „Antonius Paicalas nuntius et orator vester nobis exposuit, summopere vos appetere et desiderare et vos videlicet te, fili Bassaraba, et dilectos filios Theodosium et Petrum filios et descendentes tuos, ac te fili Stephane, et filios tuos, si contingat, te matrimonium contrahere et filios suscipere, ac etiam descendentes tuos una cum subditis vestris nobiscum et hac sancta sede Rom. Ecclesia perpetuo foedere conjuncti sitis, policientes vos ac filios et subditos vestros pro fide Christi facultates omnes ac sangvinem et vitam quoque ipsam exposituros...“ Hanc initam cum s. m. Ecclesia unionem post dimidium hujus seculi Stephani successores quoque fovebant; Julius namque II anno jam 1509 in epistola regi Poloniae missa Joannem Bogdaninum Moldaviae principem dilectum filium vocat, Pius vero IV anno 1561. Alexandrum Moldaviae principem non solum hortatur ut ad concilium tridentinum oratores mittat, verum etiam salutem et apostolicam impertit benedictionem, quam Pontifices rom. homini acatholico impertire non solent.²⁾ Sed etiam antea, seculo XIV-o romanicae nationis populos in unione confirmatos fuisse constat ex historia concilii florentini, in quo principum eorum oratores et Archiepiscopus Daminnus... cum uno archipraesbytero Constantino totius gentis romanicae nomine adfuerunt et subscripserunt.³⁾

Sixtus dein V a. 1586 Petrum Valachiae principem regi Poloniae commendans, „dilectum filium, virum catholi-

³⁾ Tim. Cipariu l. c. p. 6. et Bas. Ratiu ist. bes. p. 230—231 conf. et. conc. provinc. I. T. I. c. I.

barbatu catolicu, legatu forte strinsu cu s. scaunu. Éra la an. 1588 principele Moldaviei Petru aretandu supunere Pontificelui rom. si multiamindu-i pentru scrisóřile tramise, aréta câte a facutu in tier'a sa pentru inaintarea credintiei catolice, si Gregoriu metropolitulu Sucevei si a tóta Moldavi'a, dovedindu supunere si devotiune sumului Pontifice, spune câte a facutu si vá se mai faca principele pentru de a reduce popóřele sale la credinti'a strabuna. ¹⁾ Cu ace'asi emulatiune desudara in intarirea uniunei si in anulu urmatoriu 1589, si atátu principele insusi, câtu si metropolitulu si celu alaltu cleru aretara supunere sumului Pontifice suplicandu cá se fia intru ajutoriu starei celei asuprite a provinciei inundate de turci. ²⁾ Acestor'a respondiundu-le Sicstu V. gratuléza episcopiloru Moldaviei pentru propusulu loru celu santu de a reduce pre popóřele loru concrediute la uniune, éra Urbanu VII intaresce in propusulu de a merge la Rom'a pre principele Moldaviei, pre care-lu numesece filiu iubitu in Christosu. ³⁾

Din cele produse pana aci e aretatu asia dara apriatu, cumca beseric'a particulara a romaniloru si pre tempulu de dupa Fotiu nu numai au recunoscutu primatulu Pontificiloru romani, ci au si conservatu neclintita credinti.a despre acel'a in cele mai multe parti ale Daciei vechie, si cu tóte cá sementi'a acést'a a suferitu nenumerate injurie de ale temporiloru, agitata adeseori, adamanita si solicitata spre defectiune de Greci, Rasciani, Rusi si de altii — totusi nu a cadiutu neci o data cu totulu de la credinti'a catolica si de la uniune cu s. m. beseric'a romana; nici nu s'ar' poté asemná tempulu, candu se se póta díce cá uniunea a fostu intrerupta cu totulu. Cá, de si dupa marturirea istoriei, Grecii reintorsi dela Florenti'a — trasi érası la cadere prin Marculu Efes. de la uniunea subscrisa la Florenti'a, — cu techne diferite semenau ura catra beserica prin misiunarii sei veniti neintreruptu de la Fanaru, si pervagandu prin tie-

¹⁾ Dr. I. Ardeleanu o. c. p. 106 Confess. Orthodox. proefat, V. §. 11.

cum cum s. Sede conjunctissimum“ dicit. Anno vero 1588 Petrus Moldaviae princeps exhibita summo Pontifici obedientia gratiasque reddens de litteris ad se datis significat, quae ad provehendam fidem cath. in sua ditione egerit et Gregorius Mohila Soczaviensis totiusque Moldaviae metropolita summo Pontifici devotionem et obedientiam exhibens pariter significat, quae princeps ad reducendas gentes suas ad *avitam* fidem magnifice praestiterit et praestiturus sit.¹⁾ Pari aemulatione desudarunt in fovenda unione anno sequenti 1589, et tam princeps ipse, quam etiam metropolita et reliquus clerus summo Pontifici obedientiam exhibuerunt supplicantes ut attritis ipsorum provinciae a Turcis invasae rebus praesto esse velit.²⁾ Quibus cum responderet Sixtus V gratulatur Episcopis Moldaviae de sancto ipsorum consilio populos eis concreditos ad unionem reducendi, Urbanus vero VII principem Moldaviae, quem dilectum in Christo filium appellat, in pio Romam veniendi consilio confirmat.³⁾

Palam conficitur itaque his, quae hucusque in medium prolata sunt, romenorum particularem Ecclesiam etiam tempore post Photium rom. Pontificum primatum non solum agnovisse verum etiam fidem circa illum in pluribus antiquae Daciae partibus inconcussam conservasse, et, quamvis innumeras temporum perpessa injurias, et a Graecis Rascianis, Russis et aliis persaepe agitata, allecta et ad defectionem sollicitata propago haec fuerit, nunquam tamen a fide catholica et ab unione cum. s. matre romana Ecclesia omnino descivisse; nec assignari posset tempus quo unio omni e parte interrupta dicenda esset. Quamvis enim historia teste Graeci a Florentia reversi et per Marcum Ephes. ab unione Florentiae subscripta iterum ad defectionem ducti per missionarios suos, — qui indesinenter a Phanaro adventantes nostras regiones pervagabant, et variis technis odium erga rom. Ecclesiam disseminabant, — ad fovendum schisma

¹⁾ Ibid p. 107.

²⁾ Ibid. p. 108.

nuturele n6stre nu incetau a intari totu mai tare schism'a intre ai nostri, totusi nu au potutu duce lucrulu neci o data acolo, c6 pop6rele natiunei romanesci se-si uite cu totul in t6te provinciile locuite de ele de adeverat'a credintia catolica, pre care a tienutu-o totu de-un'a beseric'a Romana, si de originea sa, care dupa cumu d6ce si Pontificele Innocentiu III in epistol'a catra Ioanitiu — si-o tragu de la sementi'a Urbei Rom'a.

Dar cu t6te aceste are de a deplange totusi natiunea ac6st'a multe urmari triste pana in d6ilele n6stre at6tu in respectu eu puritatea limbei, c6tu si facia cu alte lucruri omenesci — casiunate din nesuintie'e Greciloru si ale Slaviloru, cari pre intrecute se incercau a-o adaman'i la schisma. Caci in acele provincie si regiuni, cari suntu invecinate de Greci si de Slavi, seau in cari poporulu natiunei romanesci, de si imprastiatu, locui'a totusi mestecatu cu eli, au remasu aduncu infipte urmele suprematiei Greciloru, Rascianiloru si Rusiloru ¹⁾ inca si din tempulu, carele precese conciliului florentinu. Ca de la tempulu, de candu schism'a fotiana si-a aflatu in oriente sectatori, alu caroru numeru cu resuscitarea desbinarei prin Leone Isaurulu si mai alesu prin Michaela Cerulariu — crescea totu mai tare, — nu intrelasau neci-o insielatiune, cu care se instraineze at6tu pre principi, c6tu si pre poporulu natiunei romanesci de la s. m. beseric'a romana, infectandu-i cu veninulu schismei prin misiunari si preoti greci si slavi tramisi la eli.

De aci urm6 c6 inca la a. 1401. Iuga principele Moldaviei fundandu arhiepiscopatu a primitu nu numai preoti de natiunea slavica ci si carti scrise in limb'a slavica de la metropolitulu ocrid6nu; 6ra patriarchulu constantinopolitanu i-tramisese si profesori, cari se propuna scientiele teologice slavonesce si grecesce ²⁾

¹⁾ Petr. Maior. ist. p. incep. rom. p. 330. G. Sincai Chronic. an. 1202. Bas. Maniu hist. crit. lit. p. 586—587. Foi'a Gazet. Trans. 1844 nr. 24. Tim. Cipariu analect. et Aaron Pumnulu. Lept. 22, 26 etc.

nostros magis magisque inducere non desinerent, rem tamen nunquam eo adducere potuerunt, ut romanicae nationis populi in omnibus, quas inhabitabant provinciis verae catholicae fidei, quam Romana semper tenuit Ecclesia, et originis suae quam, — quemadmodum etiam Innocentius III. Pontifex in epistola ad Joannitium dicit — ab urbis Romae prosapia trahunt, omni ex parte obliviscerentur.

Multa attamen conaminum Graecorum et Slavorum, qui pari aemulatione ad schisma alliciebant, nostris adhuc diebus tristia tum respectu puritatis linguae, tum alia ad humanas res habita ratione redolet haec propago vestigia. In illis namque provinciis et regionibus, quae Graecis et Slavis sunt viciniores, vel vero quas romanicae nationis populus, quamvis sparsim, promiscuae tamen cum illis inhabitat, alte infixae remanserunt vestigia¹⁾ supremae Graecorum Rascianorum et Russorum vel ex eo tempore, quod florentino jam praecesserat concilio. A tempore namque quo Photianum schisma sectatores nactum est in oriente, quorum numerus dissidio per Leonem Isaurum praesertim vero per Michaelem Caerularium resuscitato magis magisque augebatur, nullum intermiserunt dolorem, quo romanicae nationis tam principes quam populum per missionarios sacerdotesque graecos et slavos illis datos a s. matre alienarent Ecclesia schismaticisque veneno imbuerent.

Hinc factum est, ut anno jam 1041 Jaga Moldaviae princeps, quum archiepiscopatum fundaret a metropolitano achridensi non solum sacerdotes slavicae nationis verum etiam libros veteri slavica exaratos lingua acciperet; sed et Constantinopolis patriarcha ei professores, qui theologicas scientias slavice et graece traderent, mitteret.²⁾

²⁾ C. Revist. rom. p. 406, 408, 420. Andreas Wolf o. c. I p. 141—142. Elementa lingv. dacorum. Sam. Klain de Sád, edit. Vindob. 1780 praef.

Deci déca înainte de conciliulu florentinu pana la atât'a ajunsese lucrulu, cá popórele natiunei romanesci se fia silite a folosi carti grecesci si slavonesci in besericele sale si sortea loru a si-o concrede preutiloru greci si slavi, ce erá de a tiené despre sortea loru dupa conciliulu florentinu, in tempulu, candu principii si primorii cu diferite artificie la atât'a s'au adusu prin schismatici, cá lapedandu cartile scrise cu litere latine, cu cari se folosisera pana la conciliulu florentinu, ¹⁾ se primésca in totu loculu carti tiparite in limb'a slavica? Ce? Candu, prin schismatici, cari avendu de premergatoriu pre Teoctistu Archiepiscopulu Bulgariloru si invetiacele alu lui Marcu Efes, nu incetau prin diferite silintie si prin midilócele cele mai aspre a-i spariá si a-i instrainá dela s. m. beserica, — si popórele se insielau cu atât'a perfidia, in câtu se cugete cá voru aduce sacrificiu lui Domnedieu, déca voru arde cartile scrise cu litere latine? Cá dupa marturisirea lui Petru Maioru celebrului istoricu alu nostru, — pre cumu la Judei credeau cá vá fi ajunsu de anatemala celu care aru tiené pre langa sene dospita in dílele azimeloru, asia si poporulu acest'a, credea cá vá fi escscomunicatu, déca vá conservá la sene carti scrise cu litere latine. ²⁾

Dar' Domnulu Christosu, carele a fundatu pre Petru un'a bezerica, — nu a lasatu se precumpanésca silintiele aceste in contra credintiei catolice, si aseclii lui Marcu efesinu nu au potutu neci cu aceste se induca pre poporulu natiunei romanesci la ura catra s. m. beserica si se-lu instraineze de la uniune in tóte provinciile. Cá de si la incercarile acestea ale Greciloru, cari inundara cu negure dese

¹⁾ Balugyánski hist. p. 329 n. d) „Kantemir szerint a florentiai zsinattól kezdve többnyire illyr papjaik voltak az oláhoknak, kik oláhus nem tudván, a népnek sikeres oktatását nem adhatták. etc. Auctor adnotat. ad statistic. Schwartzneri, p. 6. „Régentén 1439. esztendő előtt az oláhok római betűkkel éltek. Midőn ezen tájban a görögök a florentiai zsinatnak végzéseit be nem fogadnák, tartván attól, hogy az oláhok eredetükre nézve a rómaiakkal való atyafiság tekiütetéből könnyen azokhoz vallhatnak magokat, Markus Ephe-

Si itaque ante concilium florentinum eo adducta est res, ut romanicae nationis populi libros graecos et slavicos in Ecclesiis suis adhibere sortemque suam graecis slavisque committere sacerdotibus cogentur, quid de sorte eorum tenendum erat post concilium florentinum, tempore, quo principes et primores per schismaticos variis artibus eo adducti sunt, ut rejectis latino caractere scriptis libris, quibus ad florentinum usque concilium usi fuere,¹⁾ slavici idiomatis et slavici characteribus impressos libros ubique reciperent? Quid? Dum per schismaticos, — qui duce Theoctisto Bulgarorum A.-episcopo et Marci Ephes. discipulo, variis conaminibus severioribusque mediis deterrere et ab unione cum s. matre Ecclesia abalienare non desinebant — tanta perfidia fallerentur populi, ut in comburendis latino caractere exaratis libris Deo se sacrificium oblataros arbitrarentur? Teste enim Petro Maior celeberrimo historico nostro — quemadmodum inter Hebraeos anathemate percussum credebant quemque, qui in diebus azymorum fermentatum panem peres se haberet, ita etiam hic populus se se excommunicatum iri credebat si latino caractere exaratos libros apud se conservaverit.²⁾

At Christus Dominus, qui unam super Petrum fundaverat Ecclesiam, non sivit ista conamina adversus fidem cath. praevalere et Marci Ephes. asseclae nec his populum rom. nationis in odium s. matris Ecclesiae inducere et ab unione in omnibus provinciis abalienare potuerant. Quamvis enim his Graecorum conaminibus, quae densis ignorantiae tenebris obruere rom. nationis populum, alia quoque innu-

zusi érsek és Theoktistus bolgár, arra birták az oláh fejedelmeket, hogy római betűk helyett cyrillus betűk. az anyja nyelv helyett pedig a templomban az orosz nyelvet vennék be.“ Confr. etiam Ignat. de Luca Geograph. Bukov. T. I. p. 325. et Revist. rom. I. c. p. 420. Tim. Cipariu Act. et fragm. p. 2.

²⁾ Confr. Traducat. memor. dac. in magazin. istor. p. 364 et Toma Floriton. Starea de acumu a principat. Romania si Moldov. p. 46 88.

ale ignoranției pre poporul națiunei romanesci, se mai alaturara și alte nenumerate rele,¹⁾ pre cari a le aminti aci neci nu ar' fi oportunu, neci nu le amu poté atinge fara care-si-va afectu de dorere²⁾ voindu a spune adeverulu istoricu, — totusi unele parti ale poporului acestui'a nu au cadiutu de la credintia, ci si pre langa acele au perseveratu in uniune cu s. mam'a beserica si conservandusi alipirea si credinti'a neclatita, indata ce au potutu, s'au si apucatu a-o re'nnoi si solemnu a-o marturisi in sinode provinciale si a-o apromite santei mame beserici.

Coadunandu-se spre scopulu acest'a Teofilu Episcopulu besericei romanesci din partile transilvane si in comitatele tienatorie de acésta beserica de impreuna cu totu clerulu acestei beserici in sinodu generale la 21 martiu an. 1697 in Alb'a-Iuli'a, se declara cu unu consensu unanimu de re-uniti cu beseric'a romano-catolica, „*admitendu, marturisindu si crediendu tóte, câte le admite, profeséza si crede acé'a,*“ — dar' mai cu séma cele patru puncte, dintre cari celu de antaniu este: „*Recunoscemu cumca Pontificele romanu este capulu vedintu alu intregi beserici a lui Christosu.*”³⁾

Credinti'a acést'a marturisita solemnu prin Teofilu si prin cleru, o vedemu re'nnoita in sinodulu generale din 5 sieptemvre 1700 la Alba-Iulia — unde urmatoriulu lui Teofilu, metropolitulu Atanasiu si intregu cleru (54 de archidiaconi cu 1563 de preoti) adunati in sinodu, au datu manifestulu besericei de ritulu grecescu din Transilvani'a si partile impreunate cu dins'a unite cu beseric'a romano-catolica, care manifestu intre altele cuprinde si urmatóriile: „*Considerandu . . . nemorírea . . . sufletului, amu legatu unire cu beseric'a romano-catolica si prin tenorea presenteloru ne dechiaramu de membri ai aceleia admitendu tóte, marturisindu si crediendu, cari le admite, le marturisesce si le crede dins'a, mai alesu inse cele patru puncte*“
In a carui mai mare credintia si taría amu intaritu ma-

^{1) 2)} Conf. Nic. Nilles S. J. Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae S. Stephani. Tom. I. oenipont. 1884. p. 141. et ss.

mera accesserint mala¹⁾ quorum hic meminisse nec opportunum, nec historicam veritatem exposituri sine quodam doloris affectu ea depromere possemus,²⁾ nonnullae tamen hujus populi partes a fide non defecerunt, sed in unione cum s. matre Ecclesia — his non obstantibus — perseverarunt et adhaesionem inconcussamque fidem suam conservantes, quam primum potuere, illam renovare atque solemniter in synodis provincialibus profiteri sanctaeque matri Ecclesiae spondere adorti sunt.

Hoc propositum exsecuturi Theophilus Ecclesiae romanae in partibus transylvaniensibus et eidem Ecclesiae adnexis comitatibus Episcopus et universus ejusdem Ecclesiae clerus in synodo generali coadunati Alba-Juliae 21 martii an. 1697. unanimi consensu se se Ecclesiae rom. cath. reunitos declarant „*ea omnia admittentes profitentes ac credentes, quae illa admittit, profitetur ac credit*“ imprimis autem illa *quatuor puncta*, quorum primum est. „*Agnoscimus romanum Pontificem totius Ecclesiae Christi per orbem difusae caput esse visibile.*“³⁾

Hanc fidem per Theophilum et clerum solemniter editam renovatam invenimus in synodo generali anni 1700 die 5 sept. Alba-Juliae, ubi Theophili successor Athanasius metropolita et universus clerus (54 archidiaconi cum 1563 sacerdotibus) in synodo congregati „manifestum“ ediderunt „Ecclesiae graeci ritus per Transylvaniam partesque eidem annexas cum Ecclesia romano-catholica unitae“ quod inter alia sequentia quoque habet: „*Considerata... animae... immortalitate cum Ecclesia rom. cat. unionem inivimus ejusdemque. . . commembra nos tenore praesentium declaramus omnia admittentes, profitentes ac credentes, quae illa admittit, profitetur et credit, praesertim vero illa quatuor puncta*“ ... „*In cujus majorem fidem ac robur praesens manifestum nostrum propriae manus syngrapha... communivi-*

³⁾ Act et fragm. p. 81—82 in act syn. J. M. Moldovanu II. p. 115—119.

nifestulu presente alu nostru cu subscrierea manei proprie."¹⁾ Acest'a a fostu celu mai mare sinodu a lu natiunei romanesci. Afara de archidiaconi si de preoti au fostu chiamati din fiacare satu câte trei deputati laici, afara de acesti'a s'a fostu adunatu multime de ómeni din tóte partile. Istoricii spunu cumca in un'a si ace'asi di aru fi primitu uniunea cãm la 200 000.²⁾

Restauranduse mai pre urma demnitatea metropolitana a acestei provincie de Alba-Iulia si Fagarasiu si mai radianduse cu bul'a pontificia a scaunului apostolicu (despre restaurarea metropoliei Alba-Iuliane din 6. calende diecemvre 1853) si din grati'a Maiestatei Sale, a gloriosului Domnitoriu Imperatulu Austriei si Regele Ungariei Franciscu Josefu I. pre langa cele dóue episcopate ecsistenii inca dóue episcopate, adeca celu Gherlannu si celu Lugosiannu, Archie-reii acestei provincie metropolitane intr'uniti cu clerulu in sinodulu celebratu la Blasiu la an. 1872 declara cà credinti'a reprimita de mai marii loru este si credinti'a loru insisi, si cumca voru perseverá in ace'a cu tariá si, — urmandu in urmele sinodeloru prov. de mai 'nainte si ale conciliului ecum. florentinu, — in Tit. II. cap. I. recunoscú³⁾ si marturisescu: „cã beseric'a este societatea omeniloru intru-uniti prin marturisirea unei si aceleasi credintie crestine si prin impartesirea acelor'asi s. sacramente — sub gubernarea Pontificelui romanu, urmatoriulu santului Petru in primatu si a legitimiloru pastori, cari suntu episcopii uniti cu dinsulu cà urmatorii Apostoliloru; si pre urm'a conciliului Vaticanu, Tit. II, cap. II — invétia si declara: cà beseric'a Romana dîn dispusetiunea Domnului tiene principatulu preste tóte cele alalte beserici de potere ordenaria, si cà acésta potere juridictionale a Pontificelui romanu, care in adeveru este episcopale, este immediata, facia de care pastorii si credintiosii de ori ce ritu si demnitate, suntu detori cu subordinatiune ierarchica si cu adeverata ascultare, atátu fia-carele in deosebi, câtu si cu totii la olalta, nu numai in lucrurile tien-

1) Op. supr. cit. p. 77—78, 85—87. Concil. prov. I. Tit. I. c. II.

2) J. M. Moldovanu act. synod. II, p. 118—119.

*mus*¹⁾ Fuit autem haec synodus romanicae nationis maxima. Praeter archidiaconos et sacerdotes, convocati fuere e quocumque pago trini deputati laici, convenerat praeterea ex omnibus partibus multitudo hominum. Historici referunt una eademque die circa 200.000 recepisse unionem²⁾

Restaurata tandem hujus Alba Juliensis et Fogarasiensis provinciae metropolina dignitate, erectisque penes duos jam existentes episcopatus sedis apostolicae bulla pontific. (de restauratione Metropoliae Alba Juliensis VI kalend. dec. 1853) Majestatisque Suae gloriose regnantis Austriae Imperatoris Hungariaequae Regis Francisci Josephi I. gratia duobus adhuc episcopatibus, Szamosujvariense nempe et Lugosiense, provinciae hujus metropolitanae praesules una cum clero in concilio an. 1872. Blasii celebrato fidem ab antenatis receptam suam quoque fidem esse, seque in eadem firmiter perseveraturos declarant,³⁾ et pressis priorum prov. synodorum et florentini oec. concilii vestigiis, Tit. II. cap. I. agnoscunt et profitentur: „Ecclesiam esse societatem hominum unius ejusdemque fidei christianae professione eorumdemque sanctorum sacramentorum participatione conjunctorum — sub gubernio Pontificis romani s. Petri in primatu successoris, legitimorumque pastorum nempe Episcoporum cum eodem unitorum, qui successores Apostolorum sunt“ et praeunte concilio vaticano oec. Tit. II-o cap. II-o docent et declarant: „Ecclesiam romanam disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum et hanc rom. Pontificis jurisdictionis potestatem, quae vere episcopalis est, immediatam esse: erga quam cujuscumque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli, quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis veraeque obedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et

³⁾ Concil. provinc. prim. eccles. gr. rit. Alb. Juliens. et Fogarasiens. celebrat an. 1872. Tit I. cap. II in f.

torie de credintia si de morale, ci si in acelea, cari se tienu de disciplin'a si guvernarea besericeii latite in tota lumea; asia catu pazindu-se cu Pontificele romanu unitatea atatu a comuniunei, catu si a marturisirii unei si aceleasi credintie, beseric'a lui Christosu se fia un'a turma sub unu supremu pastoriu. . . .

Si deorace Pontificele romanu dupa dreptulu divin alu primatului apostolicu presiede besericeii universalii, invetiamu inca si dechiaramu ca elu este judecatoriulu supremu alu credintiosiloru si ca in tote cauzele tienatorie de cercetare besericésca se pote recurge la judecat'a lui. Era judecat'a scaunului apostolicu, a carui auctoritate este cea mai mare, nemene nu o pote retracta neci este ciuva iertatu a judeca asupra judecatei aceleia.

Totu acest'a au repetitu-o conciliulu provinciale si si-nodele diecesane tienute la anulu 1882. ¹⁾

Din cele aduse se vedesce asia dara apriatu cumca beseric'a nostra particularia a conservatu credinti'a despre primatulu Pontificelui romanu si ca tiene si marturisesce acesta credintia pana in dilele nostre.

§. XIX. Primatulu Pontificiloru rom. cu cuventele si cu invetiatur'a Grecii nu-lu admitu si nu voiescu a-lu recunósce, dar' totusi cu faptele se vedu a-lu comprobá si in modulu acest'a eli insisi — si contradicu

Primatulu sum. Pontific. rom. pre care l'amu scosu din documentele pana aci aduse si credemu ca, de-si aducandu numai pucine din nenumeratele argumente, cate se afa, pre scurtu totusi l'amu probatu de ajunsu, ce e dreptu, cu cuventulu si cu invetiatur'a proptita de diferite comentatiuni lu-néga Grecii si cele alalte popore orientali, cari de impreuna cu eli remanu alipiti de schisma, inse prin modulu de procedere in lucrurile besericesci se vedu totusi a fi necesitati nu numai se-lu admita, ci si prin fapta se-lu compróbe, si in modulu acest'a si invetiaturei, ce se opintescu a-o marturisi si loru insisi si-contradicu.

¹⁾ Confr. conc. prov. I. T. I. c. III. in fin.

regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; ita ut custodita cum romano Pontifice tam communionis, quam ejusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo Pastore.“ ...

„Et quoniam divino apostolici primatus jure Rom. Pontifex universae Ecclesiae praeest, docemus et declaramus, eum esse judicem supremum fidelium, et in omnibus causis ad examen eccl. spectantibus ad ipsius posse judicium recurri. Sedis vero ap., cujus auctoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus licere judicare judicio.“

Idem repetierunt concilium provinciale et synodi dioecesanae anno 1882 celebratae.¹⁾

Ex allatis in apuricum prodit itaque Ecclesiam nostram particularem inconcussam servasse fidem circa rom. Pontificis primatum et ad nostra usque tempora hanc fidem tenere et profiteri.

§ XIX. Primatum Pontificum romanorum verbis et doctrina non admittunt et agnoscere renuunt Graeci, factis tamen illum comprobare videntur atque hac ratione sibimet ipsis ipsi contradicunt.

Primatum summorum rom. Pontificum, quem ex hucusque allatis documentis eruimus, statuimus, et ex innumeris quae exstant, paucis tantum modo argumentis currenque calamo jam probatum credimus, verbis et doctrina variis suffulta commentationibus negant quidem Graeci et illi, qui una cum iis schismati adhaerent orientales populi, at ratione tamen in ecclesiasticis procedendi rebus illum non solum admittere, verum etiam facto comprobare necessitari videntur, atque sic doctrinae, quam profiteri adnituntur et sibimet ipsis ipsi contradicunt.

¹⁾ Confr. conc. prov. I. T. I. c. III in fin.

Pentru ca déca nu ar' ecviste neci unu primatu in beserica si nu ar' fi neci unu capu vediutu alu besericei afara de capulu celu nevediutu Christosu, pre cumu dîcu Grecii,¹⁾ cumu s'ar poté templá cá in definitiunea cuestiuniloru dogmatice si in deslucirea loru, pre cumu si in complanarea celoru ce se referu la disciplina, se se provóce Grecii la atare procedura, care nu e a Greciloru, ci concordéza si consuna cu credinti'a catolica? Déca Domnulu nu ar' fi intemeliatu primatulu in beserica si nu ar' fi pusu capu vediutu besericei sale, de unde s'ar' fi potutu templá cá totusi se ecviste capu vediutu in besericile schismatice, pre cumu in Rusi'a, insusi imperatulu Rusiloru si in Greci'a regele, carele seau in persóna, seau prin procuratoriulu seu supremu — nestandu-i in cale sinodulu dirigente, carele decide lucrurile eclesiastice in instanti'a suprema — ecsercita nu numai primatulu, pre cumu ecviste acest'a in beseric'a catolica, ci atare specie de suprematia iperbolica si de supresiune preste beserica, carea intrece si prestrece tóte margirile primatului Pontificalui romanu?

Déca prepusii, cari presiedu in beserici si se dîcu capetele acelor'a, (si acesti'a) aru fi de a se luá asia, pre cumu ecsplica confesiunea ortodoxa in partea I. cuest. 85, cá adeca episcopii insisi aru fi vicarii lui Christosu, si fia cari in provinci'a sa cá capete particulare, — cumu ar' fi potutu dîce apostolulu cumca beseric'a este unu corpu, dîcandu-se cá are mai multe capete? Cumu s'aru fi potutu templá cá in beseric'a Rusiei si a Greciei preste capetele aceste particulare se se inaltie capulu domniei civili, — imperatulu si regele?

Au dóra in beseric'a greca si in cele alalte beserici particulare din oriente institutiunea metropolitiloru, ecsarchiloru, primatiloru si patriarchiloru, — de si este institutiune de origíne umana, — nu are neci o specie de primatu? An nu se vede cá tîntesce la care-si-va culme, ce ecviste in constitutiunea besericésca?

Cu acestea nu vomu a negá cá dóra in beserica nu aru ecviste diferite graduri ierarchice de institutiune umana,

¹⁾ Orthodox. confess. P. I. qu. 85. et Andr. B. Siaguna. Com-

Si enim primatus in Ecclesia existeret nullus nullumque esset caput Ecclesiae visibile praeter caput invisibile Christum, prout Graeci dicunt,¹⁾ qua ratione fieri posset ut in quaestionibus dogmaticis definiendis aut dilucidandis, et in iis, quae ad disciplinam spectant complanandis ad talem proceduram provocent Graeci, quae non Graecorum, sed cath. fidei compar consonaque est dicenda? Si primatum Dominus in Ecclesia fundasset nollum, et visibile caput Ecclesiae suae non constituisset, undenam factum esset, ut in Ecclesiis schismaticis caput existat tamen visibile, uti in Russia imperator ipse Russorum et in Graecia rex, qui vel ipse, vel vero per suum supremum procuratorem, non obstante synodo dirigente, quae loco patriarchae negotia eccl. in suprema decidit instantia, — non solum primatum, quem admodum in cath. existit Ecclesia, sed etiam talem hyperbolicae supremae et oppressionis exercet in Ecclesiam speciem, quae omnes rom. Pontificis primatus fines excedit surpassandit et transgreditur?

Si antistites, qui Ecclesiis praesunt et capita dicuntur earum (et hi) sic accipiendi essent prouti confessio orthodoxa in parte I. qu. 95 explicat, quod ipsi nempe Episcopi vicarii sint Christi, et in sua quique provincia particularia quaedam capita, quomodo dicere potuisset Apostolus Ecclesiam esse unum corpus, dum plura habere diceretur capita? Qua ratione potuisset fieri, ut in Ecclesia Russiae et Graeciae super haec particularia capita emerit caput civilis imperil — imperator et rex?

An vero in Ecclesia graeca reliquisque particularibus Ecclesiis orientalibus institutio Metropolitanarum, Exarcharum, Primatum et Patriarcharum, quamvis humanae sit originis, nullam prae se fert primatus speciem? Nonne ad apicem quemdam in ecclesiastica existentem constitutione videtur tendere?

His negare nollimus existere in Ecclesia gradus hierarchios humanae institutionis varios, quatenus Episcopis

pendiu de dreptulu canonicu. Edit. Cibir. 1868. p. 31. §. 35 et alib.

J. Papiu Oriens Cath.

în câtu preste episcopi stau metropolitii, preste acést'a altii si mai pre urma in culme vedemu pusi pre patriarchi: ne-ci nu negamu cà dóra episcopii, — fiacare in provinci'a sa, — nu aru fi nescari capete particulare, in câtu adeca unulu fiacare cá celu mai inaltu gubernatoriu in dieces'a sa, are plenitudenea potestateri sacre, si cá atare si dreptulu de a guberná o parte anumita din beserica, adeca dieces'a sa. — Inse cene nu vede cà episcopii suntu capete nu in acelu intiesu, prin care Grecii, candu asereza acést'a, despóia beseric'a de unitate si de centrulu unitatei, de-si marturisescu cumca beseric'a este un'a? ¹⁾

Ci se ne apropiamu mai tare de lucru, se vedemu, câtu de evidentu-si contradicu eli insisi! Cà de-si cu cuventulu nu voru se admita primatulu, totusi, candu-i silesee necesitatea cu fapt'a alérga la dinsulu. Lasandu altele la o parte, fia de ajunsu, déca vomu fi adnotatu numai pucine, cari se dee la ivéla inconsecuenti'a Greciloru.

In limb'a nóstra cea romanésca ecsiste instructiunea patriarhului Ierosolimitanu Dositeu data la anulu 1698 ²⁾ in lun'a lui januaru Archiepiscopului transilvanu Atanasiu — prevediuta cu subscrierea „Dositeiu din grati'a lui Domnedieu patriarhu a tóta Palestina“ si compusa in 22 de puncte, dintre care alu 20-le are urmatoriulu cuprinsu in limb'a rom.: „De óre ce dara, dupa fericitulu Petru intre profeti cu fostu profeti mintiunosi si intre aestoli au fostu apostoli mintiunosi, si de nevoia urméza candu cérta si candu indoiri, candu la dogme si candu la neravuri, cu totu de adinsulu trebuie Archieri'a ta dupa canónele santiloru apostoli si ale santelor a tóta lumea sínóde, se stringi intr'unu anu de dóue ori sínodu de alesi si intiepti, si onorati preoti, seau baremi in unu anu o data, la care sínodu, dupa invetiatur'a santei scripture si dupa canónele santelor sínóde, si dupa intocmirea santiloru parenti, se cercetezi, se iscodesci cá se resipesci mechnirile si zetignirile, si se tai indoirile, si asia se aduci pacea besericei. Ér' de se vá templá

¹⁾ Confes. Orthodox. P. I. qu. 83.

praesse metropolitas, his alios et tandem in apice positos videmus patriarchas; nec inficiamur episcopos — quemque in sua provincia — particularia quaedam existere capita, quatenus unusquisque scilicet, qua supremus in sua dioecesi rector plenitudinem potestatis sacrae, et qua talis jus etiam habet regendi partem determinatam Ecclesiae id est dioecesis suam. Sed quis non videt Episcopos capita esse non eo sensu, quo Graeci id asserendo Ecclesiam unitate centroque unitatis spoliant, quamvis doceantur Ecclesiam esse unam? ¹⁾

Ast accedamus propius visuri quam evidenter Graeci sibimet ipsis ipsi contradicunt? Quamquam enim verbo primatum admittere nollunt, dum necessitas urget, facto ad illum tamen confugiunt. Omissis aliis sufficiat adnotasse pauca tantummodo, quae Graecorum inconsequentiam produunt.

Exstat lingua vernacula nostra instructio Dosithaei Patriarchae hierosolymitani anno 1698 mense januario Archiepiscopo transylvaniensi Athanasio data ²⁾ sequenti subscriptione: „*Δοσίθεος ἐλέω Θεοῦ πατριάρχης πάσης Παλαιστίνης*“ et exarata punctis 22, quorum 20-um (in versione latina) sequentis est tenoris: „Quoniam autem secundum beatum Petrum inter Prophaetas mendaces quoque fuerunt Prephetæ, et inter Apostolos mendaces exstiterunt Apostoli, et necessario sequuntur tum dissidia tum dubia et quoad dogmata et quoad mores ideo, necesse est archiereiae tuae secundum ss. Apostolorum et ss. universalium synodorum canones, bis vel saltem semel per annum sedulo convocare synodum electorum et doctorum, et venerabilium praesbyterorum, in qua synodo secundum doctrinam s. scripturae et juxta canones ss. synodorum et juxta constitutionem ss. patrum, inquirendum et investigandum erit in dissipandis maestitiis et offenticulis et in dubiis rescindendis, et sic pacem adferas Ecclesiae. Si vero aliquid tale evenerit nempe grave aliquid

²⁾ Tim. Cipariu Act. si fragment. p. 240—241.

vre unu lucru, adeca-te vre o indoire cu nevoia, care vá fi preste potenti'a Archierei tale si a sinodului a-o deslegá, atuncia, au un'a de vá fi indoirea, seau mai multe, se le scrii curatu si se le dai in scire aicia la celu dupa tempuri preasantitulu metropolitu alu Ungrovlachiei; si santi'a sa cu sinodulu seu si cu celi ce se voru aflá aici santi Archierei si dascali si intiepti se aiba a cercetá si a iscodí, si dupa santele pravile se aiba a deslegá indoirile, si a tramite respunsurile curatu la Archieri'a ta. Ér de se voru vedé indoirile mai pre de asupra si preste alegerea parentelui Ungrovlachiei si a sinodului seu, se aibi a le tremite Arichieri'a ta la Constantinopole la prea s. patriarchu, si santi'a sa cu celu mare si santu sinodu alu santi'e sale, cu adevratu si fara de intardiare vá deslegá indoirile si vá tramite respunsurile cu graba la Archieri'a ta prin midiloculu parentelui Ungrovlachiei. Si ocasiunea acést'a a invetiaturei a deslegá indoirile besericiloru dintr'acóce este decisiunea aléssa a santului a tóta lumea sinodu de la Calcedon'a la canonele lui, adeca-te la alu nouelea si la sieptespradiecelea, intru cari canóne facisiatu santulu sinodu graiesce: Candu se vá intemplá vre-o indoire, se se caute la sinodulu eparchiei; éra de nu se vá face deslegare indoirei la sinodulu eparchiei, se se caute la ecsarchulu ocârmuitoriu, pre cumu este spre obladiurea eparchiei tale ecsarchu metropolitulu Ungrovlachiei; éra de nu se vá face deslegare neci la ecsarchulu, se aiba a se deslegá indoirile mai pre urma la patriarchulu Constantinopolei."

Cene nu vede cà si in acestu unicu documentu, produsu din cele nenumerate, se propune apriatu necesitatea ecsistentiei primatului besericescu? De aci se aréta destulu de chiaru cà Grecii, de-si la parere cu cuventulu si cu invetiatur'a nu voiescu a admite primatulu Pontificelui romanu, totusi candu-i silesce necesitatea alérgea la dinsulu preste voi'a loru, se astringu a-i recnósce necesitatea institutiunei si a provocá la elu in modulu loru de procedura? pentru ca vedu cumca beseric'a lui Christosu nu póte se ecsista pre pamentu fara de capu vidibile.

dubium. cujus solutio Archiepiscopae tuae et synodi vires excedat, tunc, sive unum sive multa fuerint dubia, munde describenda et licet ad sanctificatum pro tempore futurum Ungrovlachiae metropolitam notificanda curabis; et sanctitati suae una cum synodo et illis, qui ibidem adfuerint scilicet Episcopi et doctores et sapientes, inquirendum et investigandum erit, et secundum scilicet canones dubia solvenda erunt, responsaque clara ad archiepiscopiam tuam transmittet. Si autem dubia supra electionem (iudicium, decisionem) patris Ungrovlachiae et synodi ejus visa fuerint, haec Archiepiscopae tuae Constantinopolim curabit transmitti ad s. Patriarcham, et sanctitas sua cum sua magna sanctitatis suae s. synodo certe et sine mora solvet dubia et responsa ad archiepiscopiam tuam festinanter transmittet via patris Ungrovlachiae. Et haec doctrinae occasio solvendi dubia Ecclesiarum ceteriorum (haec ex parte) est praecclarum synodi chalcedonensis decretum in canonibus ejus, canone scilicet nono et decimo septimo in quibus canonibus s. synodus ad faciem (aperte) dicit: Si quid dubium intervenerit, quaeratur apud synodum eparchiae, si autem solutio dubii in synodo eparchiae facta non fuerit exquiratur ab Exarcha regente, qui Exarcha quoad regendam eparchiam tuam est metropolita Ungrovlachiae, et si nec apud Exarcham solutio facta fuerit, solvenda sunt dubia postremo apud Patriarcham constantinopoleos.

Quis non videt in hoc unico, quod ex innumeris citavimus, documento, aperte proponi existentiae primatus Ecclesiae necessitatem? Unde clare colligitur, quod Graeci, quamvis ad apparentiam verbo et doctrina sua primatum Pontificis romani admittere nollint, urgente tamen necessitate ad illum confugiunt, inviti institutionis ejus necessitatem agnoscere, et in sua procedendi ratione ad illum provocare urgentur? vident enim Ecclesiam Christi sine capite visibili existere in terris non posse.

Ecsemplulu celu mai recente despre acestu adeveru lu-avemu in depositiunea metropolitului Serbiei Michaelae, care lipsitu de scaunulu seu prin regimulu serbicu la anulu 1881, cere ajutoriulu patriarchului Constantinopolitanu, cá si alu capului besericei greco-orientali.

§. XX. Concluziune.

Nu multe suntu cele ce le amu produsu din monumen-tele conservate in depositulu besericei orientali spe intarirea credintiei despre primatulu Pontificiloru rom., pentru ca scurtímea tempului si partea oficiului nostru mai strictu, ne au facutu se punemu opului nostru capetu mai in graba, de cumu s'a cuvenítu.

Dar' inainte de a ne despartí de lectoru, fia-ne iertatu a-lu face atentu aci la despartíre, se nu cugete cá amu fi reu afectati facia de celi adicti besericei greco-orientali, déca urmandu pre alti scrietori intru adstruirea primatului besericei romane, — ni-a cautatu se scriemu asia si se facemu asemenare între episcopi si între capulu supremu vidibile alu besericei, carele este Pontificele romanu.

Cá neci amu voitu se destremamu iastitutiunile besericei orientali demne de veneratu pentru prea vechi'a loru antecitate, neci a intunecá, — cá se ne folosimu de cuven-tele ¹⁾ Preasantitului Domnului Nostru Papa Leone XIII, carele regnéza preastralucitu — „*glori'a stravechia a besericeloru*“ orientali „*cari au produsu lumine preastralucite de a intieptiunei ceresci si a santitatei admirabile*“ neci a disimulá si a deprime drepturile episcopiloru, seau dóra a de-trage cev'a din auctoritatea acestor'a, ei numai a demonstrá si a probá din traditiunea si din credinti'a besericei nóstre particulare despre primatu ace'a constitutiune, ce trebuie se o aiba si se o conserveze beseric'a din voi'a lui Christosu. Ér' acést'a ne amu incumetatu a o face cu atátu mai tare, cu câtu mai usioru se se póta cunósce, cumca beseric'a acést'a particulara a nóstra, catolica de ritu orientale, in partea

¹⁾ Allocut. d. 28. Febr. 1879.

Hujus veritatis recentissimum habemus exemplum in depositione Michaelis Serbiae Metropolitae, qui anno 1881 per regimen serbicum sede sua privatus, Patriarchae constantinopolitani — tamquam orientalis graecae Ecclesiae capitis — opem implorat.

§. XX. Conclusio.

Haud multa sunt haec, quae nos in adstruenda fide circa primatum rom. Pontificum e monumentis in orientalis Ecclesiae deposito conservatis in medium adtulimus, angustia enim temporis et strictioris officii nostri partes, citius quam decuit ad finem opusculo imponendum impellebant.

Sed antequam lectorem, dimittamus, liceat nobis hic in limine praemonere; ne nos erga graeco-orientali Ecclesiae addictos odio affectos cogitet, si alios secuti scriptores in romanae Ecclesiae primatu adstruendo, ita scribere, et comparisonem inter Episcopos et supremum Ecclesiae caput visibile, qui est Pontifex romanus, instituere debuimus.

Non enim orientalis Ecclesiae instituta antiquissima vetustate veneranda destruere, nec orientalium ecclesiarum, — ut Sanctissimi Domini Nostri gloriose regnantis Papae Leonis XII utamar verbis¹⁾ „*veterem gloriam, quae praeclara coelestis sapientiae et admirabilis sanctitatis lumina protulerunt*“ tenebris obvolvere, jura Episcoporum dissimulare et deprimere, aut vero horum auctoritati quidquam detrudere, sed solummodo constitutionem, quam Ecclesia ex voluntate Christi habere et conservare debet, ex traditione et fide nostrae particularis Ecclesiae circa primatum demonstrare probareque volumus. Hoc autem eo lubentissimo facere praesumpsimus animo, quo facilius dignosci queat hanc nostram particularem romenorum Ecclesiam graeci ri-

¹⁾ Allocot. d. 28 Febr. 1879.

Europei orientali sierbesce catolicismului de celu mai tare pariete de aperare.

Baremi de ar' strabate acestu debile cuventu alu nostru si in anim'a celoru alalti frati ai nostri si primindu-lu cu imbraciosiare fratiésca, se cuprinda cu mentea cumca beseric'a lui Christosu fara de primatu nu póte se stee; neci se se téma pentru unitatea besericei din cauza cà voru fi recunoscutu primatulu Pontificelui rom. Caci prin primatu nu se micusioréza auctoritatea singuraticiloru episcopi, ci mai vêtosu cresce, beseric'a se intaresce si sporesce din dî in dî. — Se nu-si uite de sene acesti'a, cari originea loru, de si pre nedreptulu denegata de unii, si-o tragu de la nobilea sementia a Urbei Roma, ci aducandu-si amente de cuventele santului Pavelu, carele in epistol'a la Rom. Cap. I. v. 8 scriendu, dà multiamita lui Domnedieu pentru aceli'a, a caroru credintia se anuncia in tóta lumea, se marturiséscă credinti'a, pre care a tienutu-o beseric'a romana totu de-un'a si inainte de eruperea schismei si beseric'a orientale intréga.

tus catholicam in orientalis Europae plaga catholicismo esse propugnaculo fortissimo.

Utinam autem haec nostra debilis vox reliquorum quoque fratrum nostrorum penetraret animum et fraterno excipientes amplexu percipiant mente sua Ecclesiam Christi sine primatu consistere non posse: nec pertimescant tantopere unitatem in Ecclesia ex eo, quod rom. Pontificis primatum agnoverint. Per primatus enim auctoritatem singulorum non minuitur auctoritas Episcoporum, sed potius augetur, Ecclesia corroboratur et in dies incrementum capit. Non obliviscantur sui hi, qui originem suam quamquam immerito a nonnullis denegatam, a nobili urbis Romae prosapia trahunt, sed memores verborum s. Pauli, qui in epist. ad Rom. c. I. n. 8. scribens, gratias agit Deo pro illis, quorum fides in universo mundo annunciatur, profiteantur fidem, quam romana semper et orientalis ante schismatis eruptionem universa tenuit Ecclesia.

Index alphabeticus personarum et locorum notabilium in hoc libro occurrentium.

A.

<p>Aaron frater Moysis 61.
 „ princeps romenus 231 (s. XVI).
 Aaron Pumnulu profess. et scriptor. 262.
 Abraham patr. v. foed. 85.
 Achaia prov. (pars litoralis Peloponnesi) 243.
 Aegyptus regio Africae 15, 39, 59, 181, 197.
 Africa 183.
 Agapetus PP. rom. s. VI. 15 173.
 Agathangelus armen. 81.
 Agatho PP. rom. s. VII. 15, 173, 189, 191, 199.
 Alba-Julia s. Alb. Carolina, urbs usq. ad fin. sec. 17. residentia A.-eppalis romenorum gr. rit. cath. 20. 267.
 Alexandria urbs Aegypt. inf. 37, 97, 177, 211.
 Alexander princeps. Moldaviae s. XVI. 259.
 Alexander Siulutiu Sterca A.-eppus et metrop. Alb. Jul. gr. cath. 57.
 Alexius Aristenus scriptor ecl. 209.
 Amantius eppus Nicopoliensis in Moesia 239.
 Amorea prov. 209.
 Amrus Mathaei hist. Jacobitarum 187.
 Ananias 9, 37, 97.
 Anastasius metropolita Moldaviae s. XVI. 233.</p> | <p>Anatolius patr. const. (sec. V.) 185, 221.
 Andreas ap. 35.
 „ Pius eppus Critensis 129.
 „ Pyrhus hymnogr. 21.
 „ Br. Siaguna metropolit. gr. or, romen. 144.
 Audronicus imp. Orient. (sec. XIII) 177, 217.
 Anthimus patr. const. eulychian s. VI. 173.
 Antiochia urbs Syriae 23, 95, 122, 177, 181, 211, 213.
 Antonius Paicalas nuncius 259.
 „ patr. const. s. XIV, 129, 251.
 Arsenius aepus const. 129.
 „ hymnograph. 21,
 Asia 23, 53, 95, 99, 207,
 Assemanus scriptor syriacus maronita 79.
 Athanasius s. aepus Alexandr. (sec. IV) 61, 69, 103, 223, 267, 273.
 Athanasius eppus Thessalonicens in Macedonia 243
 Athanasius aepus Alb. Juliens 32.
 Athenae urbs Atticae celeberr. 209.
 Augustinus Lauranu canonicus M. Varad. XIX.
 Augustinus Roskovány eppus Nistriensis, 45.
 Aurelianus, imper. roman (sec. III) 227.</p> |
|--|--|

B.

- Balugyánszky historiograph. hung. rut. 264.
 Barbara (extra fines) 37.
 Barhaebrens theol. syrorum histor. 79, 197, 109, 187,
 Barlaam metrop. Alb. Juliens romen. s. XVII. 41.
 Barnabas ap. 9.
 Basarab. Math. princeps Walach. sec. XVII 33, 255, 259.
 Basilius m. XVII 69, 103, 223 239,
 metropolita Gorthisensis (Gortyna urbs insul. Cretae) 191, 199, 201.
 Basilius Ratiu canonicus metrop. Blasiensis 259.
 Basilius Maniu scriptor. 262.
 Bela rex Hungariae s. XIII. 249.
 Bessarion aepus Nicaenus sec. XV. 205.
 Bessi popul. Daciae antiqu. 239,
 Beveregius scriptor 221, 245.
 Bithynia Asiae provinc. 22, 39, 95.
 Blasium nunc sedes metropol. romen. gr. r. cath. 57, 261.
 Bogdanius Joann. princeps Moldav. s. XVI 259.
 Bonifacius praesbyt. interfuit conc. chalc. 185, 199.
 Britannia (vid. Englittera) prov. 39.
 Byzantium urbs 101, 173, 189, 195, 197, 207, 215, 217, 245, 263, 277.
 Byzantius hymnogr. 15, 23, 25, 217.
 Bulgari popul. slav originis 245.

C.

- Caesarea urbs Cappadociae 37.
 Cappadocia prov. Asiae minoris 23, 95, 239.
 Canon. quid significat apud armenos? 51.

- Canzaran specialis liber Armenor. 53, 153.
 Catholicos quid? 80.
 Clara principissa romen. s. XIV 255.
 Clemens Alexandrinus s. III. praesbyter 122.
 Clemens s. PP. rom. s. I. 67.
 " VII. PP. rom. s. XIV. 249.
 Coelestinus PP. rom. s. V. 15, 173, 175, 183, 185.
 Columna orthodoxiae epistola Leonis PP. 185, 187.
 Constantinopolis v. Byzantium.
 Constantinus m. imperator s. IV. 229, 237.
 Constantinus III imperator byz. (sec. VII.) 190.
 Constantinus IV Pogonatus imp. byz. (sec. VII.) 190.
 Constantinus archipraesbyter romen Mold. interfuit concil. florent. 259.
 Cornelius Centurio a Petro baptizatus 37, 97.
 Cosmas monachus poeta 27.
 Creta insula 191, 199, 243.
 Christophorus Angeli scriptor XX.
 Cyprianus eppus Cartagin. (sec. III) XII, XIV. 115, 211.
 Cyrillus aepus Alexandrin. (sec. V.) 65, 71, 103, 131, 155, 183.

D.

- Dacia antiqua complectens plures provincias 237, 239, 241, 243, 245, 247, 261.
 Daci popul. Daciae 239.
 Dadishous patriarch. Chaldaeorum 75, 105.
 Dagharan vid. Canzaran
 Damascenus Bozinka scriptor romen. gramm. 79.

Damasus PP. rom. s. IV. 181, 183,
197, 223.
Damianus Aeppus Moldaviae s.
XIV. 259.
Danubius fluv. 245.
Dardania prov. (pars hodierna Ser-
biae) 243, 245.
David rex Hebraeor. 257.
" Josef eppus Mossulens, 45,
179, 180, 181, 191, 225.
Dél (leg. Deal) monasterium (Va-
lach.) 33, 39.
Dionysius PP. rom. sec. III. 223.
Dioscorus Alexandr. patr. mono-
physit. sec. V. 175, 185, 187,
189.
Directorium legis codex legum
eccles. ap. Romanos 177, 207.
Domnus eppus Antioch. s. III. 227.
Dositheus patriarch. hierosolymi-
tanus s. XVII. 275.

E.

Ebedieshous canonista Chaldaeo-
rum 79, 107.
Elias Damascenus 177.
Englittera v. Britannia.
Ephesus urbs Asiae minoris 185.
Epiphanius s. doctor eccl. s. IV.
69, 103, 129, 139.
Epiphanius Aeppus const. sec. VI.
129.
Epirus provincia occidentalis Grae-
ciae 243.
Euchologium liber ritual. ap. Ro-
manos 41.
Europa 53, 99, 237, 281.
Eusebius caesariensis parens hist.
ecc. sec. III—IV. 67, 103.
Eutyches archimandrita const. mo-
nophysita s. V. 185.
Evangelium docens 33, 39, 153.

F.

Ferrara urbs in ducatu ejusdem
nominis in Italia 203.
Flavianus s. patr. constant. (sec.
V.) 61.
Fleuri historiogr. eccles. (s. XVII)
239.
Florentia urbs Etruriae 57, 195,
203, 247, 261
Franciscus Bossi e S. J. 234

G.

Galatia prov. Asiae minoris 23, 95.
Georgius metropolit. Moldaviae s.
XVIII. 235.
Germanus patriarch. constant. s.
VIII 21, 129.
Getae popul. Thraciae penes Da-
nub. infer. 236.
Gothia provincia 239.
Graecia provinc. (Hellas) 273.
Gregorius armenor. eppus 81.
" constantinopol. (s. VI.)
189, 191.
Gregorius praesbyter interfuit conc.
V. 189.
Gregorius eppus Moldaviae (sec.
XVI) 233.
Gregorius hyeromonachus 205.
" magnus XVII, 15, 155,
167, 169, 243, 245. (sec. VI.)
Gregorius Nazianzenus ar.-eppus
XVIII, 69, 103, 155, 219. (s. IV.)
Gregorius Nestorianor. patriarch.
75, 105.
Gregorius Nyssenus eppus 71, 100.
(sec. IV.)
Gregorius IX. PP. rom. s. XIII. 249.
" XI. " " s. XIV. 249,
255, 257.
Gregorius Habesescu exercitus
Moldaviens. generalis (Mare-
schalc.) 233.

H.

- Hebraei v. Israel.
 Hadrianus PP. rom. sec. VIII. 71.
 193, 219.
 Heraclea urbs Thraciae 213, 241.
 Heraclius imperator byzantinus
 (VII) 190.
 Hergenröther Cardinalis S. E. R.
 191.
 Herodes Aggripas rex Judaeae
 (41—44) 37.
 Hispania provinc. 37.
 Honorius PP. rom. sec. VII 190.
 Hosius eppus Cordubensis s. IV.
 181.
 Hugo Laemer. profess. et canonic.
 Vratislaviensis XVI. 205.
 Hungaria regatum 247, 251.
 Hierosolymae urbs metropolis Pa-
 laestinae 9, 37, 69, 123, 125, 177.
 Hierotheus hieromonachus (eppus
 Transilvaniens) 247.

I.

- Ignatius s. s. I—II. 67, 101, 103 155
 " patriarch. const. sec. IV
 73, 105.
 Ignatius de Luca scriptor. 265.
 Illyricum provincieia ad litora or-
 maris Adriatici 209, 243, 251.
 Innocentius I. PP. rom. s. V. 234.
 " III " " sec. XII.
 231, 247, 253, 261.
 Irenaeus s. sec. II. 67, 101, 103,
 155, 211.
 Isaac parthus catholicou 81.
 Israël popul. hebr. 59, 61, 143,
 145.

J.

- Jacobus patriarcha V. F. 85.
 " ap. 51, 71, 85, 99.
 Joannes ap. 67, 71, 77, 85.
 " Ardeleanu professor. 233,
 237, 257.

- Joannes Chrysostomus aeppus con-
 stant. s. IV—V 61, 65, 69, 103,
 137, 221.
 Joannes Corvinus princeps (dux)
 251.
 Joannes Damascenus. (sec. VIII)
 23, 29, 71, 103, 129, 163.
 Joannes Ezenganus doctor arm. 83.
 " Hierodiaconus interfuit
 conc. V. 189.
 Joannes Jejunator patr. const. s.
 VI. 235.
 Joannes Mandacunius arm. catho-
 lic. 81, 267.
 Joannes Moldovanu canon. metro-
 pol. Blasiensis 264.
 Joannes mouachus hymnogr. 21.
 " Palaeologus imp. byz. tem-
 por. conc. florent. 195.
 Joannes Orodensis doctor arm.
 87, 107.
 Joannes II. regiae civitatis eppus.
 243.
 Joannes II. PP. rom. s. VI 229.
 " VI. " " s. VII 190.
 " XXII " " s. XIV. 249,
 255.
 Joannes Szabo eppus armenopoli-
 tanus 65.
 Joannes Schwetz theologus dog-
 matic dei eppus 7, 123.
 Joannes Vancea Aeppus et me-
 tropol. Alb. Juliens gr. r. cath.
 61.
 Joannes Veccus patr. const. XVII,
 XIX, 235, 239.
 Joannicius rex rom. bulgar. s. XII.
 251, 253, 263.
 Joppe urbs 37.
*Josephus Franciscus gloriose reg-
 nans Imperator Austriae Rex
 Hungariae* 269.
 Josephus Metonensis eppus s. XV.
 205.

- Josephus patr. const. s. XV. 195.
 " Papp Szilágyi eppus M. Varadin. 230.
 Josephus Pius hymnograph. s. IX 17, 129, 161.
 Josue (Nave) dux Israëlís 145.
 Ispravnicu quid? 201.
 Judas ap. proditor 9, 37, 123.
 Judaea provincia (terre Judaica) 23, 95,
 Juga Moldaviae princ. s. XV 263.
 Julius PP. rom. s. IV. 181.
 " VI " " s. XVI 259.
 " princeps hungaric. Transilvaniae 247.
 Junius Soranus praefectus Daciae antiqu. 239.
 Justiniana prima Justiniani patria 243, 245.
 Jusitnianus imperat. byz. sec. VI 213, 217, 229, 243, 245.
 Juvenalis Hierosolymitan. eppus s. V. 185.
- K.**
- Kantemir princeps et historiograph 264.
 Kyriacodromium v. Evangelium docens.
 Khoy ap. Armenos significat ories. 85.
- L.**
- Ladislaus (Laczkó) princeps Moldaviae s. XIV. 255, 257.
 Legatus (vide ispravnicu) 201.
 Leo Allatus scriptor erudit. s. XVI. 27.
 Leo Cardinalis s. XII. S. E. R. 253.
 " Isauricus imperator byz. sec. VIII. 263.
 Leo PP. rom. s. V. 15, 165, 167, 175, 185, 187, 199, 229, 243.
 Leo X PP. rom. s. XVI 259.
 " rex armenor. 231.
- Leo XIII gloriose regnans PP. rom. 279.
 Linus PP. rom. s. I. 37, 97, 153.
 Lucentius eppus interfuit conc. chalcedon. 185.
 Lybia regio Africae 53, 99, 181, 197.
 Lydda urbs 37.
- M.**
- Macedonia provincia 209, 217, 243.
 Manuel Malaxes scriptor 177.
 Marcianus imperat. rom. s. III 229.
 Marcus evangelista 37, 97.
 " comensis eppus 239.
 " ephesius eppus XIX, XXIII, 195, 203, 205, 247, 261, 265.
 Maria Beatissima Virgo XI, 119.
 Marmatia pars Hungariae 251.
 Martinus s. PP. rom. s. VII. 15, 169, 171, 173.
 Mathias ap. 123.
 Mathaeus Blastares monach. canonist. auctor syntagmatis XIV, 177, 209, 231, 245.
 Maximus Antiochenus interfuit conc. chalc. 185.
 Mediolanum urbs 39.
 Mekitar abbas sebastenus armen. doctor s. XVIII 85, 225.
 Mennas patr. const. s. VI. 173, 221.
 " choreppus 75.
 Methodius patr. const. s. IX. 43, 97, 129.
 Michael Caerularius patriarch. constant s. XI. XIX, 263.
 Michael imperator byz. s. VIII—IX. 72.
 Michael Serbiae metropolita 279.
 Moesia provincia (hod. Bulgaria) 239, 243.
 Mohila Gregor. metropol. Moldaviae s. XVI. 261.
 Moldavia prov. rom. 233, 255, 257, 259, 261.

- Moldovlachia (Moldavia et Valachia) 55.
 Moyses propheta 41, 61, 97, 145.
 „ Barcepha Jacobitarum doctor 77, 79, 105, 131.
 Moyses Chronensis script. arm. 81.
 Mysia superior prov. 245.

N.

- Nathanael Christum agnoscens 39.
 Naucratus 73, 105.
 Nero imperator rom. 25. 153.
 Neophytus Ungrovlachiae metropolit. s. XVII 29.
 Nestorius haeresiarcha s. V. 173, 175, 183.
 Nicaea urbs Bityniae 165.
 Nicephorus Callistus historiograph. s. XIV. 25.
 Nicephorus patriarcha const. sec. VII. 129, 221.
 Nicetas s. Daciae eppus s. III. 239.
 Nierses Lampronensis Tarsi eppus 81.
 Nicolaus s. Myrensis aeppus 33.
 „ I. PP. rom. s. IX. 73.
 „ Nilles S. J. eruditus profess. Oenipont. XIV, 13, 19, 38, 53, 55, 122, 163. 167. 169, 184, 195, 237, 266.
 Nuncius v. Legatus.

O.

- Optatus Milevitanus in Numidia s. IV 99, 155.
 Origenes Adamantius schol. Alex. s. II—III praef. 67.

P.

- Palaestina provincia 17, 19, 93, 151, 273.
 Pannonia antiqua (Hung. magn. complectens plures provincias) 255.
 Paschasius eppus interfuit concil. calcedon. 185.
 Paulus ap. pluries occ.
 „ const. haereticus 189.
 „ samozatenus 223, 227.
 Pedalion codex canon. gr. orient. 213.
 Pentapolis (cyraenaica in Afr.) 181. 197.
 Peodorus Heracleae eppus 239.
 Petrus ap. pluries occurit. (Cephas — Simon — Barjona.)
 Petrus Chrysologus Eppus confessor. s. V. 6, 71. 103.
 Petrus Major historic. romen. s. XIX. 247. 265.
 Petrus Moldaviae princeps sec. XVI. 261.
 Petrus Moldaviae eppus s. XV. 257.
 „ filius principis romen. 259.
 „ protopraesbyter interfuit conc. VII. 191, 197.
 Petrus praesbyter et hegumenus interf. conc. VII, 191, 193.
 „ princeps romen. Valachiae s. XVI 231, 259.
 Petrus Semenenko polonus 114.
 Phanarum pars urbis constantinop. 261.
 Pharbennis 81.
 Pheschita versio ss. syr. chald. 77.
 Philippus cyprius script. XX.
 Philippus praesbyter rom. 241.
 Photius patr. const. s. IX, XIX. XXIII. 177, 209, 235, 237, 245, 247, 255, 261.
 Pitra cardinalis S. E. R. †. 191.
 Pius IV. PP. rom. sec. XVI, 259.
 Polonia regatum 259.
 Pontus provincia 23, 95, 207, 217. (ad Pontum euxin.)
 Praevalum v. Dacia Praevalensis (pars Dac. ant. 243, 245.
 Pravila vid. Directorium legis.

Protogenes Daciae eppus sec. IV,
237, 239.
Pyrhus patr. const. haeret. 171,
189.

R.

Rasciani popul. slav. origia. 261,
263.

Roma pluries occurit.

Romania nunc regatum 225.

Rufus Thessalonicensis eppus sec.
V. 243.

Russia imperium 273.

Rusii 261, 263, 273.

S.

Sabae s. (monasterium Romae) 293.

Samuel propheta 253.

„Clain scriptor romen. †
263.

Saphira uxor Ananiae 37.

Sciaragan hymniarium arm. 51, 99.

Sergius patr. constant. monothelet.
s. VII. 171, 191.

Sergius pseudomagister orm. 87,
157.

Severus-Mucaffa Jacobitarum his-
toriograph. 187.

Severus patr. antioch haeret. sec.
VI, 175.

Silvester s. PP. rom. s. IV, 15,
151, 163, 165, 179, 197.

Simon magus 9, 25, 37, 97, 151.

Sincai G. historiographus romen.
239, 262.

Sirmium urbs. Pannoniae inf. 243.

Sixtus IV. PP. rom. s. XV, 242,
257.

Sixtus V. PP. rom. s. XVI, 259,
261.

Stephanus eppus carthagensis.
183, 197.

Stephanus vojvoda Moldaviae s.
XV, 233, 257, 259.

Stephanus Azarias arm. praesbyt.
dein patr. Ciliciens. 49, 81, 83,
181, 189, 190.

Surdus magister. arm. 87.

Symmachus PP. rom. s. VI, 175.

Synaxarium 11, 13, 17, 169.

T.

Tabitha 37, 97,

Tabor mons 19, 35.

Tarasius patriarch. const. s. IX 71,
103, 157, 191.

Tasianz-kir. epistola foederis 81,
225.

Tergoviste urbs Romaniae 177.

Tertulianus praesbyt. carthagin.
s. III. XII.

Theoctistus Bulgarorum eppus 265.

Theodoretus eppus Cyrius histo-
riogr. s. V. XIV.

Theodorus studita hegumen. mo-
naster. const. s. VIII 27, 71, 105,
129, 157.

Theodorus Balsamon eppus titu-
lar. Antiochenus s. XII canonist.
gr. 177, 209.

Theodorus praesbyt. interfuit conc.
VI 189.

Theodorus Aaron scriptor romen.
241.

Theodosius minor. imperator. byz.
s. V. 213, 227.

Theodosius filius principis rom.
259.

Theophilus metropolita Alba-Juli-
ensis s. XVII. 267.

Theophilus metropolita Valachiae
s. XVII. 33.

Theophilus Bosphoritanus eppus s.
IV. 239.

Theophanes s. e monach. metro-
pol. Nic. factus. 167.

Thessalia provincia 209, 243.

Thimoteus Cipariu canonicus me-

tropolitau. Blasiensis 236, 251,
259, 266, 275.
Thomas Floriton scriptor 265.
Thracia provincia 207, 241.
Transylvania pars Hungariae 267.
Turcae popul. 259, 261.

U.

Uladislaus rex Hungariae 251.
Ungrovlachia provincia 29, 277.
Urbanus V PP. rom. s. XIV. 255,
257.
Urbanus VII PP. rom. s. XVI. 261.

V.

Valachi v. Walathi etc.
Valachia provincia 33, 233, 255,
259.

Valentinianus imperator s. IV 227.
Vanagaanus Coschig armen. 87.
Varsevic S. Jesu missionarius 231.
Vartanus doctor arm. haer. 87.
Vigilius PP. rom. s. VI. 189, 199,
245.

W.

Walachi, Wlachi. Walathi Vlacho-
nes etc. populus rom. pluries occur.
Wolf Andrras scriptor transilv.
257, 263.

Z.

Zeno eppus. constant. sec. VIII.
129.
Zonares analista byz. s. XII. 177,
209.

Pagina	Series	Errata	Corrige.
XIII	39	Christinae	christianae
XVII	1	permissise	permississe
XVIII	40	σποοδῆς και πολλῆς	σποιδῆς και πολλῆς
XXIII	16	falsifiatioois	falsificationis
3	23	preaprimis	praeprimis
7	16	postetatem	potestatem
13	29	consequentur	consequenter
15	28	a	o
19	2	pomens	ponens
25	16	citataiones	citationes!
"	22	fundamenum	fundamentum
39	32	recurrentes	recurrentium
41	12	depraecatoria	deprecatoria
47	17	laudet	laudat
59	19	fidei	fidei
65	33	in numeri	innumeri
69	23	innitur	innititur
73	16	venemo	veneno
77	30	agoos iutelligit	agnos intelligit
80	33	Petru — de asemenarea	Petru — asemenarea
97	16	petransiisset	pertransiisset
107	3	Barhebraaus	Barhebraeus
115	18	Christ	Christi
151	8	ocmmemorazione	commemorazione
155	18	Echlesiam	Ecclesiam
"	22	Eculesia	Ecclesia
163	31	pot	post
169	17	syraxariis	synaxariis
170	32	ereticeloru	ereticiloru
172	18	Mema	Mena
173	18	Memam	Mennam
191	26	eticam	etiam
213	19	hunc	tunc
227	22	hic	omittatur
243	31	Praevalis	Praevali
245	10	Praevalis	Praevalensis
247	7	tempora	tempore
253	2	Joanniti	Joanniti.
263	25	1041	1401.

Praeterea in text gr. pro littera gamma, signo, quo institutum typographicum carebat, substitutum est ubique digamma (γ) archaeologicum.

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017

8
15

25,00